

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK HALKBİLİMİ BİLİM DALI

**KÜTAHYA VE YAKIN ÇEVRESİNDE HALK HEKİMLİĞİ İLE
OCAK KÜLTÜ**

(DOKTORA TEZİ)

Münire BAYSAN

BURSA - 2016

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALKBİLİMİ BİLİM DALI**

**KÜTAHYA VE YAKIN ÇEVRESİNDE HALK HEKİMLİĞİ
İLE
OCAK KÜLTÜ**

(DOKTORA TEZİ)

Münire BAYSAN

U.Ü.S.B.E.
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALKBİLİMİ BİLİM DALI

KÜTAHYA VE YAKIN ÇEVRESİNDE HALK HEKİMLİĞİ İLE
OCAK KÜLTÜ
(DOKTORA TEZİ)

Münire BAYSAN

BURSA
2016

BURSA - 2016

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK HALKBİLİMİ BİLİM DALI

**KÜTAHYA VE YAKIN ÇEVRESİNDE HALK HEKİMLİĞİ İLE
OCAK KÜLTÜ**

(DOKTORA TEZİ)

Münire BAYSAN

Danışman:

Doç. Dr. Hülya TAŞ

BURSA - 2016

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı 711141002 numaralı Münire BAYSAN'ın hazırladığı "Kütahya ve Yakın Çevresinde Halk Hekimliği ile Ocak Kültü" konulu doktora tez savunması 04.10.2016 günü 10³⁰...12⁰⁰ saatleri arasında yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .BAŞARILI.... (başarılı/başarısız) olduğuna.....04. BİRLİĞİ..... (oy birliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Üye

Akademik Unvan, Adı- Soyadı

Akademik Unvan, Adı/ Soyadı

Üniversitesi

Üniversitesi

Doç. Dr. Hülya TAŞ

Prof. Dr. Ali DUTMAZ

Uludağ Üniversitesi

Balıkesir Üniversitesi

Üye

Üye

Akademik Unvan, Adı- Soyadı

Akademik Unvan, Adı/ Soyadı

Üniversitesi

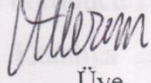
Üniversitesi

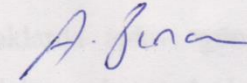
Prof. Dr. Ali TORUN

Prof. Dr. Alcu Sinar UĞURLU

Dumlupınar Üniversitesi

Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvan, Adı- Soyadı

Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Özlem ERCAN

Uludağ Üniversitesi

...../...../20..

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Münire BAYSAN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Bilim Dalı : Türk Halk Edebiyatı
Tezin Niteliği : Doktora Tezi
Sayfa Sayısı : XV + 296
Mezuniyet Tarihi :
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hülya TAŞ

KÜTAHYA VE YAKIN ÇEVRESİNDE HALK HEKİMLİĞİ İLE OCAK KÜLTÜ

Bu çalışma Kütahya ve çevresinde halk hekimliği ile ocak kültürünü içermektedir. Çalışma sahası Kütahya merkez ve merkeze bağlı on üç ilçe ile bu ilçelerin 149 köyünü kapsamaktadır.

Beş bölümden oluşan tezin ilk kısmı araştırma alanı ile ilgili genel bilgilerden ve konu ile ilgili yapılan çalışmalardan oluşmaktadır.

İkinci bölümünde halk hekimliği ile ilgili genel kavramlar hakkında bilgi verildikten sonra halk hekimliğinin tarihi süreci ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Türk halk hekimliğinde ocak kavramı ve ocağın farklı tanımları ile tarihi hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde Kütahya ocaklarının yapısal özellikleri incelenmiştir. Bu bölümde Kütahya ocaklarında; ocaklı olmanın yolları, ocaklarda tedavi yöntemleri, ocaklarda yaş dağılımı, kadın-erkek oranı, eğitim durumu, meslek grupları, tedavi şekilleri ile tedavi öncesi yapılan uygulamalar, tedavide kullanılan malzemeler, tedavide tercih edilen renkler, okunan dualar, tedavi sonrası alınan hediyeler ve ocağa başvuran hastaların yapması gereken uygulamalar ele alınmıştır.

Son bölümde ise dört yüz yetmiş üç sağaltıcı ile görüşme sonucu elde edilen altmış iki çeşit hastalık ve bunların sağaltım şekilleri, “Kütahya ocaklarında tedavi edilen hastalıklar ve tedavi yöntemleri” başlığı altında ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Halk Hekimliği, Ocak, Hasta, Hastalık, Tedavi, Kütahya

ABSTRACT

Author Name and Surname : Münire BAYSAN
University : Uludağ University
Institute : Institute of Social Sciences
Department :Department of Turkish Language and Literature
Field : Turkish Folk Literature
Kind of Thesis : Doctoral Dissertation
Number of Pages : XV + 296
Graduation Date :
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Hulya TAŞ

FOLK MEDICINE AND THE HEARTH CULT IN KÜTAHYA AND SURROUNDING AREA

The study area covers Kutahya city center, thirteen districts and 149 villages of these districts. In the first part of the thesis work and research were informed about the work done on the subject with general information .After giving information about the general concepts of folk medicine in the second part of the thesis, the historical process of folk medicine was discussed.

The third part provides information about the history of the hearths and different definitions of them in Turkish folk medicine. The structural features of the hearths in Kutahya were examined in the fourth part of the thesis. In this section; ways of being a member of the hearths, treatment methods, the practices carried out before treatment, age distribution, female-male ratio, level of education, occupation, the materials used in the treatment, the preferred colors in treatment, prayers, the gifts after the treatment and the regulations that patients should obey were discussed.

In the last chapter, sixty two types diseases obtained from the interviews with four hundred and seventy-three hearth members and their treatment were discussed under the heading of ‘‘Diseases and treatments methods in the hearths in Kutahya’’.

Keywords: Folk Medicine, Hearth, Patient, Disease, Treatment, Kutahya

ÖNSÖZ

Kütahya Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olup geleneksel yapıya dair pek çok unsuru bünyesinde hâlâ barındırmaktadır. Bu çalışmada, Anadolu'nun farklı pek çok yerinde olduğu gibi Kütahya'da da uygulanan ve halk bilimi açısından önemli kültür değerlerinden biri olan halk hekimliği ve ocaklar konusu araştırılmıştır. Ocaklara dair uygulamaların aktif bir şekilde sürdürülmesi ve konu ile ilgili yapılmış kapsamlı bir çalışmanın bulunmaması tez konusunun belirlenmesinde etkili olmuştur. Projeye dönüştürülen tez çalışması Dumlupınar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Dairesi tarafından desteklenmiştir.

Doktora eğitimim süresince, kıymetli vaktini ayırarak çalışmalara her türlü desteği sağlayan tez danışmanım Doç. Dr. Hülya TAŞ'a, lisans eğitimimden doktora çalışmama kadar üzerimde pek çok emeği bulunan, tezin her safhasını büyük bir titizlikle inceleyip çalışmalara yön veren değerli Hocam Prof. Dr. Ali TORUN'a teşekkür ediyorum.

Tez çalışmasının saha araştırması esnasında beni yalnız bırakmayan ve tüm sıkıntıları üstlenen kıymetli eşim Halit BAYSAN'a ve annem Naciye AKÇAL'a emeklerinden ve sabırlarından dolayı şükranlarımı sunuyorum.

Kütahya 2016

Münire BAYSAN

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR	xviii
1. GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.1. ÇALIŞMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	1
1.1.1. Amaç	1
1.1.2. Yöntem.....	1
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar.....	3
1.2. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	3
1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi	3
1.2.1.1. Türk Hâkimiyetinden Önce Kütahya	3
1.2.1.2. Türk Hâkimiyetinden Sonra Kütahya	4
1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri	8
1.2.3. Araştırma Alanının İklim Yapısı	9
1.2.4. Araştırma Alanının Nüfus ve Ekonomik Yapısı.....	9
1.2.5. Araştırma Alanının Ulaşım Özellikleri	10
1.3. HALK HEKİMLİĞİ VE OCAKLAR İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	10
1.3.1. Kitaplar.....	10
1.3.2. Makale ve Bildiriler	12
1.3.3. Tezler.....	22
1.3.3.1. Doktora Tezleri.....	22
1.3.3.2. Yüksek Lisans Tezleri.....	24

İKİNCİ BÖLÜM	31
2. HALK HEKİMLİĞİ VE GENEL KAVRAMLAR	31
2.1. HALK HEKİMLİĞİ KAVRAMI	31
2.2. HALK HEKİMLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	34
2.3. HALK HEKİMLİĞİNİN TARİHÇESİ	35
2.3.1. Diğer Kültürlerde Halk Hekimliği	36
2.3.1.1. Mezopotamya Medeniyetinde Tıp.....	36
2.3.1.2. Mısır Medeniyetinde Tıp.....	37
2.3.1.3. Hitit Medeniyetinde Tıp.....	38
2.3.1.4. Yunan Medeniyetinde Tıp.....	38
2.3.1.5. Roma Medeniyetine Tıp.....	39
2.3.1.6. Eski Çin’de Tıp.....	40
2.3.1.7. Eski Hint’te Tıp	41
2.3.2. Türk Kültüründe Halk Hekimliği.....	42
2.3.2.1. Eski Türk Dini ve Halk Hekimliği.....	43
2.3.2.1.1. Eski Türk Dini	43
2.3.2.1.1.1. Gök Tanrı İnancı	43
2.3.2.1.1.2. Kültler	45
2.3.2.1.1.2.1. Tabiat Kültleri	46
2.3.2.1.1.2.1.1. Dağ ve Ağaç Kültü	47
2.3.2.1.1.2.1.2. Ateş- Ocak Kültü	50
2.3.2.1.1.2.1.3. Su Kültü	51
2.3.2.1.1.2.2. Atalar Kültü.....	52
2.3.2.1.1.3. Şamanizm.....	53
2.3.2.1.2. Eski Türk Din Adamları ve Hastalık Tedavisi.....	54
2.3.2.1.2.1. Şamanın Yetiştirme Tarzı ve Şamanlığa Giriş	57
2.3.2.1.2.1.1. Şamanın Kıyafeti (Manyak)	59
2.3.2.1.2.1.2. Şamanın Davulu	61

2.3.2.1.2.2. Şamanların Hastalık Tedavisi	63
2.3.2.2. İslâmiyet Sonrası Halk Hekimliği Uygulamaları	77
2.3.2.2.1. İslâmiyet Öncesi Kültlerin İslâmiyet Sonrası Tedavilerde Kullanılması	80
2.3.2.2.1.1. Evliya Kültü	80
2.3.2.2.1.2. Tabiat kültleri	81
2.3.2.2.2. Bitkisel Kökenli Tedaviler	82
2.3.2.2.3. Hayvansal ve Madensel Kökenli Tedaviler	83
2.3.2.2.4. Kaplıca Tedavileri	84
2.3.2.3. Modern Tıp Alanındaki Gelişmeler	84
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	89
3. TÜRK HALK HEKİMLİĞİNDE OCAKLAR.....	89
3.1. OCAK KAVRAMI.....	89
3.2. OCAKLARIN TARİHÇESİ.....	93
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	95
4. KÜTAHYA OCAKLARININ YAPISAL ÖZELLİKLERİ	95
4.1. OCAKLI OLMANIN YOLLARI.....	95
4.1.1. Ocak Soyundan Gelme	95
4.1.1.1. Soyunda Ocaklı olma.....	96
4.1.1.2. Soyunda Ocaklı Olup El Verme/ El Alma Yöntemi İle Ocaklı Olma	96
4.1.2. Rüya Yolu İle Ocaklı Olma	98
4.1.3. Geçirdiği Hastalık Neticesinde Ocaklı Olma	99
4.1.4. Tedavi Amaçlı Gittiği Ocaktan El Alma Ya Da Gözlem Yolu İle Ocaklı Olma	99
4.2. OCAKLARDA YAŞ DAĞILIMI	102
4.3. OCAKLARDA KADIN - ERKEK ORANI.....	104
4.4. OCAKLARDA EĞİTİM DURUMU.....	105

4.5. OCAKLARDA MESLEK GRUPLARI.....	106
4.6. OCAKLARDA TEDAVİ.....	107
4.6.1. Ocaklarda Uygulanan Tedavi Yöntemleri.....	107
4.6.1.1. Irvasa Yöntemi	109
4.6.1.2. Parpılama Yöntemi	110
4.6.1.3. Dinsel- Büyüsel Yöntemler	111
4.6.1.4. Üfürme Yöntemi.....	113
4.6.1.5. Karalama Yöntemi.....	113
4.6.1.6. Tükürme Yöntemi.....	114
4.6.1.7. Sıvazlama Yöntemi.....	114
4.6.1.8. Bitkisel Ürünler ile Yapılan Yöntemler	114
4.6.1.9. Hayvansal Ürünler ile Yapılan Yöntemler	115
4.6.1.10. Madensel Ürünler İle Yapılan Yöntemler	116
4.6.2. Hastalık Tedavisinde Zaman Uygulaması.....	117
4.6.2.1. Haftanın Belli Günlerinde Yapılan Tedaviler	117
4.6.2.2. Gün Yarım Olmadan Yapılan Tedaviler	118
4.6.2.3. İkindiye Kadar Yapılan Tedaviler	118
4.6.2.4. Hava Kararmadan Yapılan Tedaviler(Gündüz Saatlerinde)	118
4.6.2.5. Gece Yapılan Tedaviler	119
4.6.2.6. Cuma Namazı Sonrası Yapılan Tedaviler	119
4.6.2.7. Cuma İkindiden Sonra Yapılmayan Tedaviler	119
4.6.2.8. Bebeklerin ilk Kırk Günü Yapılan Tedaviler	119
4.6.2.9. Ay Hilâl Olduğunda Yapılan Tedaviler	119
4.6.2.10. Her Zaman Yapılabilen Tedaviler	120
4.6.3. Tedavi Öncesi Yapılan Uygulamalar	121
4.6.3.1. Abdest Alma.....	122
4.6.3.2. Niyet Edip Şifa Dileme	122
4.6.3.3. Besmele Çekme	123
4.6.3.4. Din Büyüklerinin Adı İle Başlama	123
4.6.3.4.1. Hz Muhammed'in Eli	123
4.6.3.4.2. Hz. Fatma'nın Eli	124
4.6.3.4.3. Din Büyüklerinin ve Ocaklının Eli.....	124

4.6.3.5. Kibleye Dönme	124
4.6.4. Tedavide En Çok Kullanılan Nesnelere ve Renkler	125
4.6.4.1. Nesnelere	126
4.6.4.1.1. Su	126
4.6.4.1.2. Demir	127
4.6.4.1.3. Ateş	128
4.6.4.1.4. Kül	128
4.6.4.1.5. Bitki	129
4.6.4.1.6. Toprak	129
4.6.4.1.7. Tuz	130
4.6.4.1.8. Taş	130
4.6.4.2. Renkler	131
4.6.4.2.1. Mavi	131
4.6.4.2.2. Kırmızı	132
4.6.5. Tedavide Okunan Dualar	132
4.6.6. Tedavi Sonrası Alınan Hediyeler	136
4.6.6.1. Hediye ve Para Kabul Eden Ocaklar	136
4.6.6.1.1. Ne Verilirse Kabul Eden Ocaklar:	136
4.6.6.1.2. Maddi Değeri Düşük Bozuk Para Kabul Eden Ocaklar	137
4.6.6.1.3. Sadece Hediye Kabul Eden Ocaklar	137
4.6.6.2. Hediye ve Para Kabul Etmeyen Ocaklar	137
4.7. OCAĞA BAŞVURAN HASTALAR	138
4.7.1. Hastaların Ocak Tespiti	138
4.7.2. Hastaların Uyması Gereken Kurallar	139
4.7.2.1. Tedavi Öncesi Uyulması Gereken Kurallar	139
4.7.2.2. Tedavi Sonrası Uyulması Gereken Kurallar	140
BEŞİNCİ BÖLÜM	142
5. KÜTAHYA OCAKLARINDA TEDAVİ EDİLEN HASTALIKLAR VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ	142

5.1. ARPACIK SİLMESİ (İT DİRSEĞİ) OCAĞI	142
5.2. ATEŞPÂRE OCAĞI.....	144
5.3. AYDAŞ OCAĞI.....	145
5.4. BAŞ AĞRISI OCAĞI.....	146
5.5. BEL BAĞLAMA OCAĞI	148
5.6. BEL SARMA OCAĞI	149
5.7. BEN TEDAVİSİ OCAĞI.....	149
5.8. BERTİK TEDAVİSİ.....	150
5.9. BEZEME OCAĞI.....	150
5.10. NUREN BEZEMESİ	154
5.11. BOĞMACA OCAĞI	154
5.12. BÖCELİK OCAĞI	156
5.13. ÇARPMA OCAĞI.....	156
5.14. ÇIBAN OCAĞI	157
5.14.1.Fındık Çıbanı	157
5.14.2.Göz Çıbanı.....	157
5.14.3. Doğalar Köyü Çıbanı	160
5.15. ÇIKIK TEDAVİSİ.....	160
5.16. DALAK KESME OCAĞI.....	162
5.17. DARAMA OCAĞI	165
5.18. DİŞ OCAĞI.....	165
5.19. DOLAMA OCAĞI	166
5.20. DOLLUK OCAĞI	167
5.21. GECE KÖRLÜĞÜ OCAĞI	168
5.22. GECE YANIĞI OCAĞI	168

5.23. GELİNCİK OCAĞI.....	169
5.24. GÖBEK DÜŞÜĞÜ OCAĞI.....	170
5.25. GÖZ SİLKMESİ OCAĞI.....	171
5.26. HACAMAT TEDAVİSİ.....	172
5.27. HAYRA BALI OCAĞI.....	173
5.28. İNCİLİ TUTMA OCAĞI.....	173
5.29. ISIRGI OCAĞI.....	175
5.30. KABAKULAK OCAĞI.....	175
5.31. KARA GELİNCİK OCAĞI.....	176
5.32. KARA YAKI OCAĞI.....	177
5.33. KIZIL OCAĞI.....	177
5.34. KIZILYÖRÜK OCAĞI.....	178
5.35. KIZILCA YEL OCAĞI.....	178
5.36. KİLİT AÇMA OCAĞI.....	179
5.37. KORKULUK OCAĞI.....	180
5.38. KÖSELEME-KÜSÜRLEME OCAĞI.....	183
5.39. KÖSTEBEK OCAĞI.....	184
5.40. KULAK SİLKME OCAĞI.....	187
5.41. KURDEŞEN (DABAZ OCAĞI).....	187
5.42. KUYRUK KEMİĞİ TEDAVİSİ.....	188
5.43. MANKAFA OCAĞI.....	188
5.44. NAZAR OCAĞI.....	189
5.44.1. Göz Çıbanı Ocağı.....	192
5.44.2. Baş Ağrısı Ocağı.....	192
5.44.3. Huysuzlanıp Uyumayan Çocukların Götürüldüğü Ocak.....	194

5.44.4. Kurşun Dökme Ocağı.....	195
5.44.5. Tuz Patlatma Ocağı.....	197
5.45. OD KESMESİ OCAĞI.....	198
5.46. ÖRTLEME OCAĞI.....	199
5.47. PÜSKÜRME OCAĞI.....	200
5.48. SARILIK OCAĞI.....	201
5.48.1. Kara Sarılık Ocağı.....	201
5.48.2. Sarı Sarılık Ocağı.....	202
5.49. SIĞAÇA OCAĞI.....	203
5.50. SİĞİL OCAĞI.....	203
5.51. SITMA OCAĞI.....	213
5.52. SÜLÜK TEDAVİSİ.....	214
5.53. SÜTÇE OCAĞI.....	215
5.54. ŞİBİT KABARCIĞI OCAĞI.....	216
5.55. TAVUK TAŞLICASI OCAĞI.....	216
5.56. TEMRE OCAĞI.....	217
5.56.1. Bahadır Temresi Ocağı.....	217
5.56.2. Kuru Temre Ocağı.....	217
5.56.3. Yuvarlak Temre Ocağı.....	219
5.56.4. Diğer Temre Türleri.....	219
5.57. ULAMA OCAĞI.....	226
5.58. UŞAKİŞİ OCAĞI.....	227
5.59. YAKI (TÜPLEME) OCAĞI.....	227
5.60. YAKMA OCAĞI.....	228
5.61. YEL KESME OCAĞI.....	229

5.62. YILANCIK OCAĞI.....	230
SONUÇ.....	233
KAYNAKLAR	240
EKLER.....	261
EK 1.....	261
KAYNAK KİŞİ BİLGİLERİ	261
EK-2.....	284
KAYNAK KİŞİLERE YÖNELTİLEN SORULAR	284
EK-3.....	286
FOTOĞRAFLAR	286
ÖZGEÇMİŞ	296

KISALTMALAR

C. : Cilt

HAGEM: Halk Kùltürü Araştırma ve Geliştirme Merkezi

HZ. : Hazret

KK. : Kaynak Kişi

M.Ö : Milattan Önce

M.S : Milattan Sonra

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

MİFAD: Kùltür Bakanlığı – Milli Folklor Araştırma Dairesi

S. : Sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

TFA : Türk Folklor Araştırmaları

TTK : Türk Tarih Kurumu

VB. : Ve Benzeri

Yay. : Yayın

1. GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ÇALIŞMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1.1. Amaç

İnsanoğlu var olduğu günden beri vücudunu koruma, geliştirme, hayatını sağlıklı sürdürme gibi sorunlar ile uğraşmış ve bu sorunlarına çareler aramıştır. Bu arayış neticesinde deneme yanılma yöntemi ya da dinsel büyüsel yöntemler ile hastalıklardan kurtulmaya çalışmıştır. Türklerin varlığı ile eş zamanlı olan Türk halk hekimliği uygulamaları Türk kültürünün önemli yapı taşlarındandır. Orta Asya coğrafyasında dini ve mistik otorite sahibi olan şamanlar tarafından yapılan tedavi işlemleri, Anadolu coğrafyasında ocaklılar tarafından sürdürölmektedir. Ocaklarda yapılan tedaviler, içerisine İslami motifler dâhil edilerek günümüz toplumuna halen hizmet vermektedir.

Frigler'den başlayarak günümüze kadar pek çok medeniyeti topraklarında barındıran Kütahya geniş bir kültür yelpazesine sahiptir. Bu yelpaze içerisinde halk hekimliği ve ocaklar da önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada halk hekimliğine dair uygulamalar ve işlevini halen sürdüren ocaklar ele alınmıştır. Şehir bu konuda derin bir birikime sahip olmasına rağmen konu ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır.

Tezin amacı; yazılı kaynaklarla ve derleme çalışmaları ile yapılan uygulamaları bir araya getirmek ve kayıt altına almaktır. Bu verilerden hareketle uygulamalardaki inanışın temelleri, tedavinin uygulayıcıları, kullandıkları yöntemler tespit edilmiştir.

1.1.2. Yöntem

Bu çalışma alan araştırmasına dayanmaktadır. Sahada yapılan derlemeler neticesinde elde edilen veriler tezin ana kısmını oluşturmaktadır. Tezin ilk iki bölümü, halk hekimliği ve ocaklar ile ilgili yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında oluşturulmuştur. Saha

çalışmasına başlamadan önce konu ile ilgili yapılan tezler, makaleler, yayınlanan kitaplar, incelenmiş konuyu ele alış biçimleri değerlendirilmiştir.

İncelenen yayınlar ve konu ile ilgili yapılan çalışmalar neticesinde saha çalışmasında yöneltilen sorular tespit edilmiştir. Çalışma zamanı, yöre halkının uygun olduğu vakitler esas alınarak hazırlanarak derleme için uygun zaman tespit edilmeye çalışılmıştır. (Ekici, 2007: 25/ Goldstein, 1938:18)

Saha çalışmasına başlamadan önce gidilecek bölgenin yerli halkı ile irtibat kurulmuş, yöre halkının olaya bakış açısı hakkında bilgi edinilmiştir. Gerekli durumlarda bölgenin idari yöneticilerinden yardım alınmıştır.

Alan araştırması esnasında “karşılıklı görüşme ve gözlem yöntemi” kullanılmıştır. Kaynak kişilere önceden hazırlanan sorular yöneltilmiştir. Kaynak kişiler gerekli durumlarda örnekler verilerek yönlendirilmiş, böylelikle konunun doğru anlaşılması sağlanarak istenilen verilere ulaşılması hedeflenmiştir.

Kaynak şahısların doğal ortamda gözlenebilmesi için sağaltma günlerin tercih edilmeye çalışılmış, gitme imkânının zor olduğu bölgelerde ise yapay ortamlar oluşturularak sözlü aktarımlar ile ortaya çıkabilecek olan eksikler giderilmeye çalışılmıştır.

Görüşmeler esnasında ses kayıt cihazı kullanılmış, kaynak kişilerin izin vermesi durumunda resimleri çekilerek kamera kayıtları alınmıştır. Kaydedilen bilgiler daha sonra yazıya aktarılmış, aktarma esnasında yöresel ağız tercih edilmemiştir. Bilgi veren kişi metin içinde KK şeklinde kısaltılarak belirtilmiştir. Bu kişiler, eğitim durumları, yaş bilgileri, meslek özellikleri ve yaşadığı bölge tezin sonunda liste halinde sunulmuştur. Bu liste içerisine ocaklıların ad ve soyadlarının baş harfi verilmiştir. Bunun nedeni kaynak kişilerin verdikleri bilgilerin ileriki dönemlerde kendilerini sıkıntıya düşürebileceği kaygısıdır. Bu kaygı neticesinde ad ve soyadlarını söylemelerine rağmen yazılı olarak tezde verilmesine izin vermemişlerdir. Etik kurallara uygun olmayacağı için elde mevcut olmasına rağmen ocaklıların isim ve soy isimleri kaynak kişi bölümünde sadece baş harfleriyle verilmiştir.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Tez çalışmasının sınırları Kütahya, merkez köyler, ilçe merkezleri ve bu ilçelere bağlı belirlenen 149 köyü kapsamaktadır. Saha çalışması esnasında 473 sağaltıcı ile görüşülerek 62 çeşit hastalığa dair tedavi yöntemi tespit edilmiştir. Kütahya merkez ve merkeze bağlı köylerde 185 ocaklı, Altıntaş ve köylerinde 45 ocaklı, Aslanapa ve köylerinde 65 ocaklı, Çavdarhisar ve köylerinde 12 ocaklı, Domaniç ve köylerinde 35 ocaklı, Dumlupınar ve köylerinde 26 ocaklı, Emet ve köylerinde 26 ocaklı, Gediz ve köylerinde 17 ocaklı, Hisarcık ve köylerinde 9 ocaklı, Pazarlar ve köylerinde 14 ocaklı, Simav ve köylerinde 20 ocaklı, Şaphane ve köylerinde 9 ocaklı, Tavşanlı ve köylerinde 10 ocaklı ile görüşülmüştür.

1.2. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER

1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi

1.2.1.1. Türk Hâkimiyetinden Önce Kütahya

İsmi, eski adlarından biri olan Kotiaion (Kotiaion, Cotyeium, Cotyeum, Cotyaium) kelimelerinden alan Kütahya, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir. Şehrin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kütahya eski kaynaklardan Suidas tarafından, Esop'un doğduğu yer olarak belirtilir. Bu bilgi esas alınırsa şehrin varlığı Milattan Önce VI. yüzyıla kadar uzanır (Varlık, 2002/ Uzunçarşılı, 1932: 6/Yıldız, 1981:3-5/ Gökbilgin, 1956:1119).

Arkeolojik bulgulara göre şehrin tarihinin Frigler devrinden başladığı düşünülmekte ve kuruluş tarihi Milattan önce 4000 olarak tahmin edilmektedir. Kütahya'da yapılan arkeolojik çalışmalar şehrin tarihinin Kalkolitik(Taş- Maden) Döneme kadar uzandığını göstermektedir. Bu devirden sonra Milattan önce 3000-2000 yıllarında Tunç Devrini yaşayan Kütahya bu dönemin özelliklerini yansıtan zengin bir arkeolojik mirasa sahiptir. Şehir, Türklere gelinceye kadar Hitit, Frigya, Lidya, Pers, Makedonya, Bitinya ve Bergama krallıklarının egemenliğinde kalmıştır. Sonrasında Roma ve Bizans İmparatorluklarının hâkimiyetine girmiştir.

Kütahya Romalılar Döneminde Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biriyken imparatorluk tarafından aranan Hristiyanların şehre sığınmaları ile cezalandırılmış ve ihmal edilmiştir (Altun, 1982:181).

Romanın Hristiyanlığı kabul etmesinden sonra Kütahya, Piskoposluk Merkezi haline gelmiş ve şehir kaybettiği itibarı yeniden kazanarak en ihtişamlı dönemini bu yüz yılda yaşamıştır. Bölgede Roma'nın en önemli yerleşim merkezi Aızanı'dır. Çavdarhisar ilçesi sınırlarında ve Kütahya'nın kuzeybatısında yer alan Aızanı, tarihi rivayetlere göre Tantan'ın oğlu Aizen tarafından kurulmuştur ve Aizenitit adındaki bir ülkenin yönetim merkezidir (Tulay, 1982: 60/ Kağnıcıoğlu, 1965:11/ Arıkan, 2010:20).

395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmış ve şehir Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu içerisinde kalmıştır. Bizanslılar şehre hâkim bir tepede iki kat sur ve bir şato inşa etmişlerdir. Bu kale Germiyanoğulları ve Osmanlılar devrinde yapılacak olan Kütahya Kalesinin nüvesidir. Malazgirt'te Sultan Alparslan'a mağlup olan Romanos Diogenes girdiği taht mücadelesinde esir edilmiş Kütahya'ya getirilmiş, gözlerine mil çekilerek buraya hapsedilmiştir (Kütahya İl Yıllığı, 1967: 98/ Altun, 1982: 58).

1.2.1.2. Türk Hâkimiyetinden Sonra Kütahya

Kütahya, 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Selçuklu komutanlarından Kutalmışoğlu Süleyman Beyin şehri fethi ile Türk egemenliğine girmiş ve I. Haçlı Seferine kadar şehir Türklerde kalmıştır. İznik'in Haçlılar tarafından 1097'de alınması ile birlikte Kütahya'da on yedi yıl sürecek olan Bizans hâkimiyeti başlamıştır. II. Kılıç Arslan Miryokefalon (Karamık Beli) Zaferini 1176'da kazanınca Kütahya tekrar Anadolu Selçuklularının topraklarına dâhil edilmiştir.

II. Kılıçarslan ülkesinin topraklarını, on bir oğlu arasında paylaşmış ve Kütahya Kıyasettin Keyhüsrev'in payına düşmüştür. Bu dönemde kardeşler arasında taht kavgalarından faydalanan Bizans Kütahya'yı yeniden geri almıştır. Yoncalı Hamamı Kitabesinden ve tarihî kaynaklardan öğrendiğimize göre Kütahya üçüncü kez I. Alaaddin Keykubat döneminde, İmadüddin Hazar Dinari tarafından İznik imparatorluğundan geri alınarak Türk egemenliğine girmiştir.

Alaaddin Keykubat'ın Kütahya'yı almasıyla bu bölgeye Türkmenler yerleşmeye başlamıştır. Anadolu'nun Moğol işgaline girmeye başlaması nedeniyle Türkmen göçü

artmış, bu dönemde Germiyanogulları da Kütahya'ya yerleşmiştir (Altun, 1982: 59/ Turan, 1993: 55-525/ Cahen, 1979: 117/ Uzunçarşılı,1932: 21-23/ Gökbilgin,1956: 1119/ Yıldız, 1982: 38).

Farklı kaynaklarda Germiyan adı, bir Türk aşiretinin ismi olarak anılmakta; bazı kaynaklarda ise Malatya'nın bir bölgesine verilen yer adı olarak zikredilmektedir (Yımaç, 1944:126/ Varlık, 1974:3).

Bir Türk aşireti olan Germiyan ilk defa XIII. yüz yılın ilk yarısında Anadolu Selçuklu Devletine hizmet etmek için Malatya'da görülmüştür (Kütahya Ansiklopedisi I, 1999: 154/ Karakaş, 22: 2000).

Mustafa Varlık'a göre Selçukluların hizmetinde hareket eden Germiyanlılar 1277'de batı bölgesinde görülmüştür ve Cimri Olayında yararlılıklar göstermişlerdir. Selçuklu Kütahya ve çevresini Germiyanlılara ikta olarak vermiştir (Varlık, 1974: 24).

Osmanoğulları Beyliğinden önce batıdaki en önemli beyliğin Germiyan Beyliği olduğu farklı kaynaklarda geçmektedir. Moğol ve Selçuklu orduları Karamanlıları zor durumda bırakmışlar ve Türkmenler Batıya göç ederek Germiyan Beyliğine katılmışlardır. Bu durum Germiyan Beyliğini güçlendirmiştir (Turan, 1993: 653-654/ Cahen 1979: 354).

Germiyanoglu Beyliğinin güçlenmesi ile komşu oldukları Karamanlılar arasında gerginlikler yaşanmaya başlamıştır. Germiyanoglu Süleyman Şah beyliğini daha güçlü kılmak için kızı Devlet Hatun'u 1381 tarihinde Osmanlı hükümdarı Sultan I. Murat'ın oğlu Yıldırım Beyazıt'a gelin vermiştir (Uzunçarşılı,1932: 48/ Varlık,1974: 56) Bu evlilik sonucu Simav, Emet, Tavşanlı ve Kütahya Osmanlılara cihaz (çeyiz) olarak verilmiştir. Şehzade Beyazıt Küyahya'ya sancak Beyi olmuştur. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Germiyanoglu II. Yakup Bey, tekrar Kütahya'ya sahip olmuştur. Bir ay kadar Kütahya'da kalan Timur, Germiyan topraklarını iade ederek buradan ayrılmıştır. "Timurleng, halka dokunmadan fitye-i necat almış, Demirtaş Paşa'nın Kütahya Kalesi'nde topladığı hazineleri ele geçirmiştir. Şerafeddin Yezdi Timurnamesi'ne ve Hammer Tarihine göre bir ay kaldıktan sonra Kütahya'dan ayrılmıştır (Aslanapa, 1982: XV).

Yakup Bey, kız kardeşinin oğlu Çelebi Mehmet'i Fetret Döneminde desteklemiştir. Bu durum Karamanlıları kızdırmıştır ve Karamanoğlu Mehmet Bey Germiyan Beyliği topraklarını tamamen işgal etmiştir. Saltanat kavgalarından başarı ile çıkan Çelebi

Mehmet, Karamanoğulları Beyliği ile savaşmış ve Yakup Bey tekrar topraklarına kavuşmuştur (Varlık 1974:56).

Yakup Bey'in erkek çocuğu yoktur. Bu sebeple topraklarını kız kardeşinin torunu Osmanlı Sultanı II. Murat'a bırakacağını vasiyet etmiştir. 1428 yılında II. Yakup Bey vefat etmiş ve Germiyan Beyliği toprakları Osmanlılara devredilmiştir (Uzunçarşılı1932:88). Böylelikle Osmanlının vilayeti haline gelen Kütahya'ya ilk vali olarak Umur Beyoğlu Osman Çelebi görevlendirilmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde Kütahya Anadolu Beyler Beyliğine bağlanmış, 1451'den sonra beylerbeyi olan İshak Paşa Kütahya'da ikamet ettiğinden bu tarihten itibaren Anadolu valilerine merkez olmuş ve bu durum eyalet teşkilatı bitinceye kadar devam etmiştir.

Kütahya Sancağında Osmanlı şehzadeleri Yıldırım Bayezid ile II. Selim valilik görevinde bulunmuşlardır. Kanuni döneminde Osmanlı mülkü 30 eyalete bölünmüş, eyalet merkezi olan Kütahya'ya da "Paşa sancağı" adı verilmiştir. Afyonkarahisar, Ankara, Antalya Aydın, Balıkesir, Bolu, Bursa, Çankırı, Eskişehir, Isparta, Kastamonu, Kütahya Manisa, Muğla sancakları merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliğine bağlı sancaklardır (Uzunçarşılı 1932: 88-97).

Kanuni Sultan Süleyman Rodos Seferi'ne giderken Kütahya'da 1 Temmuz 1522 tarihinde kalmıştır. Bazı kaynaklara göre 200.000 kadar Osmanlı ordusu Kütahya ovasında konaklamıştır. 4 Temmuz 1522 tarihinde Cuma günü Ulucami'de Cuma namazı kılan Kanuni Sultan Süleyman ordusu ile birlikte Kütahya'dan sefere çıkmıştır (Güner, 1965: 11).

17. asırda Osmanlı İmparatorluğuna değişik sebeplerle başkaldıran Celali'ler Kütahya'ya da zarar vermişlerdir. 19. asırda Osmanlı'ya isyan eden Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile antlaşma imzalamak için Mustafa Reşit Paşa ve Fransız elçi Varen Kütahya'ya gelerek uzlaşmışlar, 4 Mayıs 1833'te Kütahya Antlaşması denilen bir mutabakat imzalamışlardır (Uzunçarşılı, 1932:102).

1832'de sancaklara, sayısı çoğalan vezirler atanmaya başlayınca Beylerbeylik teşkilatı bozulmuş ve eyalet teşkilatı kaldırılmıştır. Böylece Kütahya Muhassıllık (Mültesim) ile yönetilmeye başlanmıştır. Bu sistemin son valisi Mehmet Emin Rauf Paşa sadrazamlık görevi ile İstanbul'a çağırılmıştır (Uzunçarşılı 1932:103).

19.asrın ortalarında Macar Devriminin askeri ve siyasi liderleri Kossuth, Batthyany, Meezaros Osmanlı Devletine sığınmışlar ve Bâb-ı Alî tarafından Kütahya'ya yerleştirilmişlerdir. 1841 yılında merkezi aynı kalarak Hüdavendigâr Vilayetine bağlı bir sancak olan Kütahya, II. Meşrutiyette bağımsız bir mutasarrıflık olmuştur (Uzunçarşılı1932: 103-105).

İzmir'in 15 Mayıs tarihinde Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ile düşman güçleri Anadolu'nun içlerine doğru ilerlemiştir. Bunun üzerine bütün yurttaki gibi Kütahya'da da Kuvayi Milliye teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilat halk tarafından maddi ve manevi açıdan desteklenmiştir (Yıldız, 1981-1982, 48) Teşkilatın başına Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Nüzhet Bey getirilmiştir. Yunan kuvvetlerinin Alaşehir ve Gördes'i zapt etmeleri üzerine Ethem Bey (Çerkeş)'in maiyetindeki müfreze kumandanlarından Priştineli İsmail Hakkı Bey, Kütahya'ya gelerek Müdafaa-i Hukuk merkezi ile birlikte hareket etmeye başlamıştır. İsmail Hakkı Bey Komutasında oluşturulan 350 kişilik bir müfrezenin İngilizleri Kütahya'dan çekilmek zorunda bırakması Kütahya'da Milli Mücadelenin ilk başarısıdır. Kütahya'da, Milli Alayı kurmayı başaran (Priştineli) İsmail Hakkı Bey, Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa tarafından Kütahya Mili Alayı Kumandanlığına getirilmiştir. İsmail Hakkı Bey Pozantı Kongresi'nden dönmekte olan Mustafa Kemal Paşa'ya Afyon'da bulunduğu sırada telgraf çekerek Kütahya'ya "Milli Alayı" denetlemesi için davet etmiş ve Mustafa Kemal Paşa 6 Ağustos tarihinde Kütahya'ya gelmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, Milli Alayı denetledikten sonra Kütahya Mutasarrıfı Sait Bey'e kendi el yazısıyla takdirname vermiştir.

Kütahya Milli Alayı, Milli Mücadele yıllarında önemli görevler üstlenerek etkin rol almıştır. 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması sonrasında işgaller artınca Kütahya'nın ilçeleri Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Bu işgalle yetinmeyen Yunan Ordusu Ankara üzerine yürüyünce Başkomutan M. Kemal 26 Ağustos 1922 tarihinde Büyük Taarruzu başlatmış büyük kahramanlık sonucu 30 Ağustos Zaferi ile Kütahya düşman işgalinden kurtarılmış, bunu 01 Eylül'de Gediz, 03 Eylül'de Emet ve Tavşanlı'nın kurtuluşları takip etmiştir.

1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Kütahya, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer alır. İç Anadolu Bölgesi ile denize kıyısı olan Ege Bölümü arasında geçiş alanıdır. Kütahya ili, 38 derece 70 dakika ve 39 derece 80 dakika kuzey enlemleri ile 29 derece 00 dakika ve 30 derece 30 dakika doğu boylamları arasındadır. Şehir, 11.875 km²'lik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının yaklaşık %1,5'ni kaplamaktadır. Kütahya, kuzeyinde Bursa, kuzeydoğusunda Bilecik, doğusunda Eskişehir ve Afyon, güneyinde Uşak, batısında Manisa ve Balıkesir illeri ile çevrilidir.

Kütahya topraklarının % 57,5'ini kaplayan dağlar, platoları şekillendiren kütleler durumundadır. Bunlar, akarsu aşındırmalarından çok fazla etkilenmediklerinden sıralar oluşturmuşlardır.

İl sınırları içerisinde yer alan önemli dağlar ve dağların yükseklikleri şu şekildedir: Murat Dağı 2.308 m., Şaphane Dağı 2.120 m., Eğrigöz Dağı 1.931 m., Gümüş Dağ 1.901 m., Türkmen Dağı 1.826 m., Simav Dağları 1.800 m., Yellice Dağı 1.764 m., Yeşildağ 1.533 m., Akdağ 1.300 metredir.

İç Batı Anadolu eşiğinde yer alan Kütahya'nın % 31,5'i platolar ile kaplıdır. Kütahya topraklarında platolar iki ayrı yükselti kuşağı oluşturur. Bunlar 1.000 - 1.250 m ve 1.250 - 1.500 m kuşaklarıdır.

İldeki platolar: Yellice Dağı'nın güneyinde yer alan platolar, Köprüören ve Tavşanlı ovalarının kuzey kenarlarında yer alan platolar, Kütahya Ovası'nın hemen doğusunun bir bölümü, kuzey ve kuzeydoğudaki platoların devamı olan platoların daha uzak kesimlerini ise Türkmen Dağları'nın batı uzantıları oluşturur. Akarsularına gelince, Kütahya il alanının büyük bölümü Susurluk Havzası'nda kalmaktadır. İlin öbür kesimleri ise Sakarya ve Gediz havzalarına girer. Su toplama alanı 22.399 km² olan Susurluk Havzası'nın yıllık ortalama su hacmi 4.160 milyar m³'tür. Toplam 529.455 hektar ovalık alan bulunan Susurluk Havzası'nda sulanabilecek alan miktarı 396.073 hektardır. Sakarya Havzası'nın ise su toplama alanı 58.160 km²'dir. Yıllık ortalama su hacmi 4.090 milyar m³ olan Sakarya Havzası'nın ovalık alanı 2.075.100 hektarı bulmaktadır. Bu havzadaki sulanabilecek alan ise 1.671.6000 hektardır. İlin küçük bir bölümünü kapsayan Gediz Havzası'nın su toplama alanı 18.000 km²'dir. Gediz Havzası'nın yıllık ortalama su hacmi 2.220 milyar m³; havzada bulunan ovalık alan toplamı ise 521.472 hektardır. Gediz Havzası'nda 386.013 hektar sulanabilecek alan vardır. İlde bulunan akarsuların adları şöyledir: Porsuk Çayı,

Felent Çayı, Gediz Çayı, Emet Çayı, Kocasu ve Kocaçay'dır. İl sınırları içerisinde toplam 520 köy, 75 belediye ve Merkez İlçe ile beraber 13 ilçe bulunmaktadır. Kasaba ve ilçe belediyelerinin toplam sayısı 75'dir. Kütahya'nın ilçeleri; Merkez, Altıntaş, Aslanapa, Çavdarhisar, Domaniç, Dumlupınar, Emet, Gediz, Hisarcık, Simav, Şaphane, Pazarlar ve Tavşanlı'dır (Yeşil 1938, 5-6).

1.2.3. Araştırma Alanının İklim Yapısı

İç Anadolu karasal ikliminin sıcaklık özellikleri ile Marmara İkliminin yağış özellikleri bir arada bulunduran şehrin iklim yapısı Ege, Marmara ve İç Anadolu arasında bir "geçiş iklimi" özelliği taşımaktadır. Yaz aylarında sıcaklıklar aşırıya kaçmazken, kış mevsimleri soğuk ve karlı geçmektedir. Yağış özellikleri bakımından Marmara Bölgesinin özelliklerini taşıyan şehir, sıcaklık özellikleri bakımından ise İç Anadolu Bölgesinin özelliklerini yansıtmaktadır.

Yağışlar daha çok ilkbahar ve sonbahar ile kış aylarında görülmekte olup yazları genellikle kurak geçmektedir. Ortalama yıllık yağış miktarı 491 mm ile 683 mm arasındadır. En fazla yağışı Simav, en az yağışı Tavşanlı ilçesi almaktadır (Dönmez 1982: 1-20/ Yurt Ansiklopedisi 1983: 5279).

1.2.4. Araştırma Alanının Nüfus ve Ekonomik Yapısı

İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında Kütahya'daki toplam nüfus 303.641 olarak tespit edilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumunun 2015 yılı nüfus belirlemelerine göre şehrin nüfusu 571.554'tür.

Tarım sektörünün ağır bastığı ekonomik bir yapıya sahiptir. Nüfusun büyük çoğunluğu tarım ile meşguldür. Sanayi sektöründe ise enerji kaynakları ağır basmaktadır. Kömür, bor, antimuan ve manyezit, krom, kaolen, feldispat, dolomit, talk, alunit (şap), gümüş ve mermer gibi yer altı zenginlikleri şehrin ekonomik yapısına büyük katkı sağlamaktadır. Jeotermal ve tarihî doku ile ilin turizm yapısı da eski yıllara oranla gelişme kaydetmektedir.

1.2.5. Araştırma Alanının Ulaşım Özellikleri

Kara ve demiryollarının kavşağında yer alan şehir, İç Anadolu'yu Ege'ye, Marmara'yı Ege ve Akdeniz Bölgelerine bağlayan kavşakta yer almaktadır.

Maden kaynaklarının zengin olması sonucu, demiryolu taşımacılığı şehirde önem kazanmıştır.

Kütahya, Afyon üzerinden güneye ve İç Anadolu'ya bağlanmaktadır. Kütahya il sınırları içerisinde toplam 225 km demiryolu hattı mevcuttur. Demiryoluna bağlantısı olan ilçeler Tavşanlı ve Dumlupınar'dır.

1.3. HALK HEKİMLİĞİ VE OCAKLAR İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.3.1. Kitaplar

Ali Berat ALPTEKİN(2011), **Halk Bilimi Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara. Bu eserde "Halk Biliminden Halk Hekimliğine" adlı bölümde halk anlatılarında halk hekimliğine dair unsurlardan bahsedildikten sonra "Ayşe Fatma ve El Verme Geleneği" bölümü ile el verme konusuna değinilmiştir.

Ali Haydar BAYAT(2010), **Tıp Tarihi**, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği Yayını, İstanbul. Tıp tarihinin sistematik bir şekilde verildiği eserde "Halk Hekimliği ve Tıp Tarihi" adlı bölümde tıp tarihi araştırmalarının tarih öncesi dönemlere doğru inildikçe halk hekimliği ile birleştiğinden bahsedilmiştir.

Erman ARTUN(2010), **Türk Halk Bilimi**, Kitapevi Yayını, İstanbul. Erman Artun, çalışmasının "Halk Bilgisi" adlı dokuzuncu bölümünün ilk alt başlığını 'Halk Hekimliği' olarak ele almıştır. Ocaklardan da bahsettiği bu bölümde tedavi yöntemleri hakkında bilgi verirken, "İnanışlar" adlı on birinci bölümde "büyü, nazar ve nazarlık" konularına değinmiştir.

Feridun Nafiz UZLUK(1958), **Genel Tıp Tarihi**, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları. Genel tıp tarihi hakkında bilgi verilen eserde halk tıbbında da bahsedilmektedir.

H. Hüseyin POLAT(1995), **Sivas Ulaş'ta Halk Hekimliği Uygulamaları**, Ürün Yayınları, Ankara. Geleneksel hekimlik uygulamaları; nazar, yılcık, dolama gibi

hastalıkların yöredeki ocaklılar tarafından yapılan tedavi yöntemleri hakkında bilgi içeren bir çalışmadır.

İsmet Zeki EYUBOĞLU(2007), **Anadolu İlaçları**, Derin Yayınları İstanbul. Altı bölümden oluşan çalışma bitkiler, yağlar, hastalıklar, macunlar ve büyüler hakkında bilgi içermektedir. Anadolu topraklarında yetişen bitkilerden elde edilen ilaçlar ve Anadolu halkının geleneksel sağaltma yöntemleri konularına değinilmiştir.

Mehmet GÖBELEZ(1996), **Dünya’da Halk Tababeti**, Bu çalışmada Göbelez, ağız burun, solunum yolu, dolaşım sistemi, sinir, mide ve bağırsak, karaciğer-safra, cilt, böbrek ve mesane, el-ayak-kol-bacak, göz, kulak hastalıkları, hanım hastalıkları ve acil vakalar bölümleri ile hastalıkları sınıflandırarak tedavi yöntemlerine dair bilgi vermiştir.

Orhan ACIPAYAMLI(1961), **Türkiye’de Doğum İle İlgili İnanmaların Etnolojik Etüdü**, Atatürk Üniversitesi Yayınları. Bu eserinde Orhan Acıpayamlı, doğuma ait folklorik bilgileri büyüsel inanmalar ile ilişkilendirerek detaylı ve sistemli bir şekilde ele almıştır.

Pertev Naili BORATAV(2013), **100 Soruda Türk Folkloru**, Bilge Su Yayınları, Ankara. Bu çalışmada halk hekimliği kavramı, “halk hekimliğinden ne anlıyorsunuz?”, “Halk hekimliğinin büyülek sağaltma yöntemleri nelerdir?” şeklinde yöneltilen sorular ile açıklanmıştır.

Sedat Veyis ÖRNEK(1995), **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara. Bu çalışmada, doğum öncesi ve sonrasına dair yapılan sağaltma işlemleri ve nazar hakkında bilgi verilmiştir.

Selçuk AYTAR(1980), **İstanbul Tıbbi Folkloru**, Bozok Matbaası, İstanbul. İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi doktora tezi olarak hazırlanan bu eserin ilk bölüm çalışmamızı kapsamaktadır. Bu bölümde ocaklardan ve yaptıkları tedavilerden bahsedilmektedir. Dinsel- büyüsel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

Selim ALTAN(2000), **Manisa Tıp Folkloru Manisa Yörük Köylerinde Bilinen Halk Tedavileri**, Akademi Kitabevi, İzmir. Manisa yöresinden derleme sonucu elde edilen hastalık türleri ve bunların tedavi yöntemleri eserin konusunu oluşturmaktadır.

Süheyl ÜNVER(1936), **Uygurlarda Tababet**, İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Yayınları

Süheyl ÜNVER(1939), **Selçuk Tababeti**, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara
Süheyl ÜNVER(1945), **Tıbbî Deontoloji Derslerinden Kısa Bahisler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara

Türkiye’de halk hekimliği üzerine ilk ve önemli çalışmalar yapan A. Süheyl Ünver tıp tarihçisidir. Eserlerinde Uygur ve Selçuklular ’da halk hekimliği uygulamalarına dair bilgi verir. Tıbbî Dentoloji Derslerinden Kısa Bahisler adlı eserinde tıp hekimlerinin meslek etiği hakkında bilgi verdikten sonra tıp ahlakının tıp kadar eski olduğunu belirterek tıp tarihinden bahseder.

Vehbi, Cem AŞKUN(2006), **Sivas Folkloru I-II**, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas. Anadolu’nun eski yerleşim yerlerinden Sivas iline ait folklorik unsurları içeren kitapta, ocaklarda tedavisi yapılan hastalıklara ait tanımlar da bulunmaktadır.

Zafer ÖZTEK(2006), **Halk Dilinde Sağlık Değişleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara Sağlık ile ilgili dokuz bin deyişi kapsayan sözlük, 1932- 1960 yılları arasında derleme neticesinde elde edilen veriler ile on iki cilt olarak Derleme Sözlüğünden seçilerek hazırlanmıştır.

Zeki BAŞAR(1972), **Erzurum’da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları**, Sevinç Matbaası, Ankara. Yedi bölümden oluşan eserin farklı bölümlerinde halk hekimliğini içeren uygulamalardan bahsedilmiştir. Sağlıkla ilgili özlü sözlerin de verildiği çalışmada göz değmesi ve cinler ili ilgili inançlardan da bahsedilmektedir.

Zeki TEZ(2010), **Tıbbın Gizemli Tarihi, Semboller, Büyüler ve Ritüeller Eşliğinde Şifa**, Hayy Kitap, İstanbul. Dünya ve Türk tıp tarihi hakkında bilgiler içeren yayında halk hekimliğinden ve büyüsel tedavi yöntemlerinden bahsedilmiştir.

1.3.2. Makale ve Bildiriler

Âdem ÖGER(2010), “Tarsus ve Çevresinde Sağaltma Ocakları ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, **Turkish Studies**, V5/1. s. 1232-1246 Çalışmada Tarsus ve çevresinde ocaklardan derlenen bilgiler eşliğinde sağaltma ocaklarının ve ocaklıların özelliklerine değinilmiş, hastalık tedavisinde kullandıkları yöntemler ve bu yöntemlerinin kökenlerinden bahsedilmiştir.

Adem ÖGER, Tugba GÖNEL(2011), “Uygur Türkleri Arasında Şamanlar ve Tedavi Yöntemleri”, **Turkish Studies** C.6/4. s.233- 248 Çalışmada Uygur Türkleri arasında günümüzde uygulanan, sihri büyüsel içerikli ve şamanların özelliklerini taşıyan tedavi yöntemleri tanıtılıp irdelenmiştir.

Ali Berat ALPTEKİN(2010), “Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, **Milli Folklor** Dergisi, S. 86 s.5-19 Türk halk anlatıları içerisinde önemli bir yere sahip olan Dede Korkut hikâyeleri, Köroğlu Destanı, Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Tahir ile Zühre gibi hikâyelerde halk hekimliğine dair unsurlar irdelenmiştir.

Ali Haydar BAYAT(1988), “Türk Dünyasında Özellikler Anadolu Tıbbi Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.59-82, Ankara. Bildiride Türk tıbbi folklorundaki akıl hastalıkları İslamiyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki döneme ayrılarak incelenmiş, Anadolu’daki akıl hastalıkları ve tedavi merkezleri hakkında bilgi verilmiştir.

Ali Haydar BAYAT(1992), “Anadolu Tıbbi Folklorunda Göz Hastalıkları” **IV Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, C.IV s. 43-58 Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. Bildiride tıp tarihinde göz hastalıkları, Anadolu halk hekimliğinde göz hastalıkları, Anadolu dışı Türk dünyasında göz hastalıkları, Anadolu’da göz hastalıkları hakkında bilgi verilmiştir.

Ali Haydar BAYAT(1995), “Geçmişten Günümüze Türk Halk Hekimliğinde Şeker Hastalığı” **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 15-18. Konya. Şeker hastalığının tarihçesi, Türk İslam tababetinde şeker hastalığı konularından sonra Anadolu halk hekimliğinde şeker hastalığı bildiri metninin konusudur.

Ali Haydar BAYAT(1997), “Anadolu’da Halk Hekimliğinde Deri Hastalığına Bir Örnek”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Gelenek Görenek İnançlar Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 60-81 Ankara. Çalışmada siğil ele alınmış. Parpılama ve ırvasa yolu ile yapılan tedaviler derleme veriler ile örneklendirildikten sonra ilaç ve cerrahi yol ile tedavilerinde bahsedilmiştir.

Alpaslan SANTUR(1995), “Anadolu Halk Hekimliğinde Böbrek ve Mide Hastalıklarının Tedavisinde Kullanılan Bitkiler Üzerine Bir Atlas Denemesi”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı

Yayımları, s.311-325. Konya. Bildiride, Anadolu Halk hekimliğinde böbrek ve mide hastalıklarının tedavisinde kullanılan ve çeşitlilik gösteren bitkilerin yaygın olarak kullanımları iki haritada gösterilerek konu ile ilgili değerlendirme yapılmıştır.

Aydın AYHAN(1995), “Balıkesir Halk Hekimliğinde Sağaltma Ocakları ve Usulleri” **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.247-264 Konya. Çalışmada, Ocağın kurulması, ocaklarda el alma- el verme yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra; yakma, incileme, bakır basması, sıkma, yılcık iyi etme, siyahlama, bezeme, karın şişi ialma, kurşun dökme, yılan şerbeti yapma, sarılık kesme, siğil kesme, göbek çekme, kan alma, bel çekme, kabakulak çizme, baş sıkma, göbek burma, kırık çıkık, damak çekme, ayna tıklatma, medyumluk olmak üzere yirmi üç adet ocağa ait sağaltma yöntemi örnekler ile aktarılmıştır.

Ayşe DUVARCI(1990), “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, **Milli Folklor Dergisi**. s.34-39 Yapılan çalışmada ocak kavramı, ocaklıların özellikleri, ocaklı olmanın yolları, ocaklarda yöntemler ile bu yöntemlerin ateş ve ocak ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Ayşegül DEMİRHAN ERDEMİR(1988), “17., 18. Ve 19. Yüz Yıllara Ait Bazı Reçete Örnekleri ve Halk Hekimliğimizdeki Yeri”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 139-144, Ankara. Başbakanlık arşivinden belirtilen döneme ait reçete örnekleri ve el yazması kaynakları makalede sunulmuştur.

Ayşegül DEMİRHAN ERDEMİR(1993), “Gülün Tıp Tarihindeki Yeri, Tıbbi Folklor Bakımından Önemi ve Bazı Orijinal Sonuçlar, **IV Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**”, C.IV s. 97-103 Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. Çalışmada gül ve gülden elde edilen ürünlerin tedavi amaçlı kullanımı, gülün tıp tarihindeki yeri ve tıbbi folklor bakımından önemine değinildikten sonra başbakanlık arşivinde gül ile ilgili el yazması belge örnekleri sunulmuştur.

Ayşegül DEMİRHAN ERDEMİR(1995), “Anason (Fructus Anisi Vurgaris)’un Türk Tıp Tarihi Bakımından Önemi ve Geleneksel Halk Tedavimizdeki Yeri”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı yayımları, s. 40-43. Konya. Anasonun Türk Tıp Tarihi bakımından önemi ve geleneksel halk tedavilerindeki yerinden bahsedilen bildiride anason ile ilgili Başbakanlık arşivinden alınan el yazması örnekler verilmiştir.

Ayşegül DEMİRHAN ERDEMİR(1997), “Rezene'nin Geleneksel Halk Tedavileri Bakımından Önemi, Türk Tıp Tarihindeki Yeri ve Bazı Orijinal Sonuçları” **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Gelenek Görenek İnançlar Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları s.202-206, Ankara. Geleneksel halk tedavilerinde kullanılan rezenenin tıp tarihindeki yeri ve geleneksel halk tedavileri bakımından önemine değinilmiştir.

Ayşenur ÇAVDAR(1988), “Türk Halk Hekimliğinde Dağlama”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.114-12, Ankara. Bildiride, dağlama kavramının etimolojik kökeni ve dağlama yolu ile yapılan tedaviler hakkında bilgi sunulmuştur.

Bayhan ÇUBUKÇU(1995), “Geleneksel ve Modern Tıpta Kullanılan Mahmude'nin Konya Folklorundaki Yeri”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.275-277 Konya. Çalışmada mahmudenin türleri, yaygın olarak kullanılan isimleri, ticaretinde Türkiye'nin yeri, Konya'da üretimi ve son olarak da Konya tıbbi folkloru ve mahmude konuları ele alınmıştır.

Bayhan ÇUBUKÇU, Nermin ÖZHATAY(1988), “Anadolu Halk İlaçları Üzerine Araştırmalar”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 89-95, Ankara. Çalışmada tedavi amaçlı kullanılan kırk kadar bitki, Latince adı, kullanıldığı yöre, yöresel adı ve yöresel kullanım şekli hakkında bilgi verilmiştir.

Eren AKÇİÇEK(1992), “Anadolu Halk Hekimliğinde Köpek ile İlgili Olarak Tatbik Edilmiş Ampirik Uygulama ve Tedavi Usulleri”, IV Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, C.IV s. 15-25, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. Bu çalışmada köpeğin Türk kültüründe önemine değinildikten sonra, doğum ve çocuk folklorunda köpek ile ilgili uygulamalar, ampirik tedavi usulleri bölümleri ile konu ele alınmıştır.

Eren AKÇİÇEK(1995), “Anadolu'da Kuş Burnunun Tıbbi ve Folklorik Özellikleri”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı yayınları, s.237-246 Konya. Çalışmada kuşburnu ağacının özellikleri, halk dilinde farklı adlandırmalarına dair bilgi verildikten sonra bu bitkinin kullanılışı, tıbbi özellikleri, kuşburnu inançları ve Anadolu halk hekimliğinde kuşburnunun hangi hastalıklarda kullanıldığına değinilmiştir.

Eren AKÇİÇEK(1988), “Türk Halk Hekimliğinde Sarımsak”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.9-32, Ankara. Çalışmada sarımsağın tarihi hakkında bilgi verildikten sonra Türklerde ve Türk mutfağında sarımsak, sarımsağın tıbbi yönden faydaları, hastalık tedavisinde kullanımı konularına değindikten sonra sarımsak ile ilgili inançlar, atasözleri ve bilmeceler aktarılmıştır.

Eriş ASİL(1988), “Halk Hekimliği ve Eczacılığı Araştırmalarında Metodoloji”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.33-38, Ankara. Bildiride, folklor araştırmalarının metodolojisi, sahada folklor derleme metotları ve eczacılıkta araştırma modeli konuları hakkında bilgi sunulmuştur.

Eriş ASİL, Osman SONER(1988), “Mut Gülnar Ermenek Yöresi Halk İlaçları Üzerine Bir İnceleme”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.39-49, Ankara. Bildiride yörede kullanılan halk ilaçlarından örnekler sunulduktan sonra bu ilaçlar içerisinde yer alan droglar incelenmiştir.

Eyüp AKMAN(2007), “Türk Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği ve Safranbolu’daki Ocaklar”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Mart S.15 s.393-400 Çalışmada derlemeler neticesinde elde edilen ocaklar, ocakların yapısal özellikleri ve uyguladıkları tedavilere dair bilgi verilmiştir. Yapılan uygulamaların eski Türk inanç sistemi ile bağlantıları ele alınmıştır.

Harid FEDAI(1995), “Kıbrıs’ta Halk Hekimliği Üzerine Bazı Tespitler”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.287-294 Konya Kıbrıs folkloru hakkında bilgi verildikten sonra sağaltma kavramı alt başlığı altında bölgedeki şifalı otların sağaltıcı özelliklerine ve bunları uygulayan kişilere değinilmiştir.

Ferruh DİNÇER, Nevzat DAĞLI(1988), “Türkiye’de Son On Yılda Yazılı Basında Halk Hekimliği”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 109-111, Ankara. Bildiride basında yer alan halk hekimliğine dair bilgi ve belgelere yer verilmiştir.

Hikmet TANYU(1976), Türklerde Ateşle İlgili İnançlar, **I. Uluslararası Türk Folkloru Kongresi Bildirileri** IV. Cilt Gelenek-Görenek ve İnançlar, s. 283-304. Ankara.

İkbal SUCU(1988), “Ege Bölgesi Halk İlaçları”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 211-220, Ankara. Ege bölgesinde derlenen halk ilaçları

bu ilaçların hangi hastalığın tedavisine kullanıldığı ve ilaçlardaki drogların incelenmesi bildirinin konusudur.

İrfan Ünver NASIRATTINOĞLU(1988), “Halk Hekimliği Açısından Afyonkarahisar’da Şifalı Sular”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 191-201, Ankara. Çalışmada Afyonkarahisar’da bulunan şifalı sular ve tedavisine iyi gelen hastalıklar hakkında bilgi verilmiştir.

İrfan Ünver NASIRATTINOĞLU(1995), “Azerbaycan Halk Tababetinde Hayvanlardan Yararlanma”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 303-310, Konya. Halk hekimliğinin kısa tarihinden bahsedilen çalışmada hayvanlar ev hayvanları ve kuşlar, çöl hayvanları ve kuşlar, hayvanların çeşitli yerleri olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır.

Kürşat ÖNCÜL(2013) “Kara Örneğinde Halk Hekimliğinin Arkaik Unsurları”, **Turkish Studies**, C.8/1. s. 2031-2035. Modern tıp alanındaki gelişmelere rağmen varlığını sürdüren halk hekimliği uygulamalarının arka planında yer alan arkaik unsurlar ve bu unsurların Kars ili örneğinde incelenmesi çalışmanın konusudur.

Maarife HACIYEVA(1995), “Azerbaycan Halk Tababetinde Kullanılan Şifalı Bitkiler ve Bunun Halk Edebiyatındaki Akisleri”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.295-302 Konya. Çalışmada Azerbaycan dilinde halk hekimliğinde verilen isme değinildikten sonra ısırğan, üzerlik, menekşe, dut, kızıl gül, yarpız, turp, sarımsak, nar gibi bitkilerin hastalık sağaltımındaki kullanım şekilleri hakkında bilgi verilmiştir.

Mebrure DEĞER(1992), “İstanbul Ayazmalarında Halk Tedavisi”, **IV Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, C.IV Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Melike KAPLAN(2011), “Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din Büyü İlişkisi”, **Milli Folklor Dergisi**, S. 91 s. 150-156 Çalışmada halk tıbbının dinsel büyüsel kökenli pratiklerinin değerlendirmesi yapıldıktan sonra bu uygulamaların farklı yerli gruplar arasındaki örneklerine yer verilmiştir.

Metin TANKER, İkbal SUCU(1983), “Ege Bölgesi Halk İlaçları”, **Ankara Eczacılık Fakültesi Mecmuası**, S.13, s. 130-140 Makalede Ege bölgesinde tedavide kullanılan ilaçlar yöre halkından yapılan derlemeler ile elde edilerek halk hekimliği uygulamalarının

ö demende hangi aşamada olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Toplanan verilerde çıkan sonuçlara göre bitkilerin hangi hastalık için kullanıldığı maddeler halinde aktarılmıştır.

Muharrem KAYA(2001), “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, **Folklor Edebiyat Dergisi** CVII, S. 25. s.199-218. Makalede, kökeni eski Türk inançlarına dayanan tedavi usullerinin günümüze dair uygulamalarına ve içerisine dâhil edilen İslami unsurlara değinilmiştir.

Müjgân ÜÇER(1988), “Sivas’ta Folklorik Tıp ve Bunun Modern Tıptaki Yeri”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 253-266, Ankara. Sivas’taki halk hekimliği, halk ilaçları ve tıbbi inançlar ile Sivas halk tıbbi terminolojisinde kullanılan hastalık adları ve atasözleri çalışmasının konusunun oluşturmaktadır.

Müjgan ÜÇER(1997), Sivas Yöresinde Nazarlıklar ve Nazarla İlgili İnançlar”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Gelenek Görenek İnançlar Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. Önce kelimenin kökeninin verildiği çalışmada Sivas yöresine ait nazarlık ve nazara karşı pratikler aktarılmıştır. Nazardan korunmak için yapılan uygulamalar insanları korumak için, eşyaları korumak için olmak üzere iki başlıkta incelendikten sonra nazar değdikten sonra yapılan uygulamalar dair bilgi verilmiştir.

Müjgân ÜÇER(1973), “Ocaklar”, **Sivas Folkloru Dergisi**, S. 8, s.3-5. Sivas. Üçer, çalışmasında halk hekimliğinde ocak konusunu ele almış, ocakların çeşitli özellikleri ve nitelikleri hakkında bilgi vererek, bazı ocakların hastalık tedavisinde kullandıkları yöntemleri aktarmıştır.

Nermin ERSOY(1988), “Bursa Tıbbî Folklorunda Kırık Çıkıkçılar ve Kırık Çıkık Tedavi Yöntemleri”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 145-154, Ankara. Elde edilen veriler neticesinde kırık çıkıkçılara halkın rağbet oranı, yapılan tedavilerde iyileşme sonucunun boyutları, iyileşenlere uygulanan tedavi yöntemlerinin neler olduğu ve hastaların neden kırık çıkıkçılarını tercih ettiği bildirinin konusunu oluşturmaktadır.

Nil SARI(1982), Halk Hekimliği ve Osmanlı Tıp Yazmalarında Akıl ve Sinir Hastalıklarının Tedavisi, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. IV s.74, MİFAT Yayınları. Bildiride Darüşşifalarda yapılan tedavilerden ve tekke ve

ziyaretgâhlarda yapılan tedavilerden bahsedilerek Osmanlı Devletinin iki kurum ile birlikte akıl hastalıklarını tedavi ettiğine değinilmiştir.

Nilgün ÇIBLAK(2007), “Tahtacılar Ateş ve Ocak Kültü”, 2. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşılık Bilgi Şöleni, **Türk HAMER Yayınları**, Cilt I, s.671-686. Ankara. Bu bildiri Tahtacılar aile ateş ve ocak kültürüne dair unsurlar "dini törenler", "geçiş dönemleri" ve "halk inanışları" olmak üzere üç ana grupta incelenmiştir. Nazar ile ilgili inanışlarda ateş konusuna da değinilen çalışmada ortaya konulan verilerin Eski Türk inanışlarıyla aralarındaki benzerlikler tartışılmıştır.

Nilgün ÇIPLAK(2005), “Çukurova’da Halk Hekimliği ile İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnançlarının İzleri”, **Türk Kültürü Dergisi**, S.507/508, s.199-213. İslamiyet’in kabulünden sonra eski inanç sistemine ait pek çok unsurun devam ettiğine değinilen çalışmada Çukurova bölgesindeki hastalık tedavi yöntemleri dini ve büyüsel nitelikli olanlar, hem büyüsel hem de gerçekçi nitelik taşıyanlar, çeşitli otlar ve köklerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılanlar olmak üzere üç grupta incelenmiştir.

Nurten ÖZER(1988), “Halk Hekimliğinde Kaplıcalarımız”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 203-209, Ankara. Bildiri kaplıcaların tarihine ve sağlık açısından önemine değinilmiştir.

Orhan ACIPAYAMLI(1988), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, s. 1-9, Ankara 1989, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Orhan Acıpayamli, makalesinde, ocaklılar tarafından kullanılan tedavi yöntemlerini ele almıştır. Bu yöntemleri ırvasa, parpılama, dinsel yolla yapılan sağaltmalar, bitki, hayvan ve maden kökenli emlerle yapılan sağaltmalar olmak üzere altı başlık altında incelemiştir.

Orhan ACIPAYAMLI(1968), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Ocak-Haziran XXVI. S. 1-9, Bu çalışmada Acıpayamli, hastalıkların tespiti, hastalanan kişilerin hastalıktan kurtulup kurtulamayacağını anlamak için yapılan uygulamalar hakkında bilgi verir. Hastalığın sağaltım aşamaları, ocaklı ve izinli hakkında bilgiler, Türk halk hekimliği ile ilgili tedavi yöntemlerinden bahseder.

Orhan TÜRKOĞAN(1974), “Bir Kasabada Geleneksel Tıp ve Modern Tıp Sürekliliği”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 40-

46, Ankara. Erzurum yöresinde halk tıbbı ile modern tıbbın sınırları çizilmeye çalışılmış ve karşılaştırma yöntemi ile insanların modern tıba yönelmesini engelleyen geleneksel tıba ait uygulamalar ele alınmıştır.

Özen YAYLAGÜL(2014) “Anadolu’da Yaşayan Halk Hekimliği Uygulamalarının Eski ve Orta Türkçe Tıp Metinlerindeki Temelleri”, **Milli Folklor Dergisi**, S. 103. s. 40-50, Makalede, Eski ve Orta Türkçe döneminde yazılmış tarihi tıp metinleri incelenerek bugün hale sürdürülen halk hekimliğine dair tedavi usullerine di(KKat çekilmiştir.

Özlem DEMREN(2008), “Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, S.56, s.185-210, Yapılan makale çalışmasında Şamanların görevlerinden, günümüze uzantıları olan ocaklardan bahsedilmiştir. Çalışma konusu, yapılan derlemler ile örneklendirilmiştir.

Rengin BÜTÜN(1982), “Bugün Anadolu’da ve Özellikler Bursa Yöresinde Halk Arasında Mide Hastalıklarında Kullanılan İlaçlar”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. IV s. 59-73, MİFAT Yayınları. Çalışmada ocakların ve aktarların mide hastalıklarının tedavisinde kullandığı bitkilerden bahsedil erek, 17. 18. 19. Yüz yıla ait konu ile ilgili el yazması metinler bildirinin sonuna eklenmiştir.

Rengin DRAMUR(1997) “Erzurum Yöresi Tıbbi Folkloru”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Gelenek Görenek İnançlar Seksiyon Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.117-144, Ankara. Çalışmada Erzurum yöresinde tıbbi folklorik unsurlara dair inanışlar, yapılan uygular, bitkisel droglar ile yapılan tedaviler ve bunların Anadolu’nun farklı yöreleri ile benzerlikleri üzerinde durulmuştur.

Selma SOL(2007), “Edirne Halk Hekimliği”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.9/1: Çalışma, Edirne’de alan araştırması neticesinde elde edilen hastalık türleri ve geleneksel tedavi yöntemlerine dair bilgi içermektedir.

Sevgi ŞAR (1992), “Afyon Yöresi Halk Hekimliğinde Görülen Uygulamalar”, **IV Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, C.IV, s. 241-248, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. Şar çalışmasında, halk hekimliğinde tedavi şekillerini telkin tedavileri, mekanik tedaviler ve ilaçla tedaviler olmak üzere üç bölüme ayırdıktan sonra Afyon yöresinde halk hekimliğine dair uygulamalardan bahsetmiştir.

Sevgi ŞAR(1988), “Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.221-231, Ankara. Çalışmada halk

hekimliğinin doğuşu ve kronolojik olarak farklı medeniyetlerde gelişmesinden bahsedilmiştir.

Sevgi ŞAR(2005), “Anadolu’da Halk Hekimliği Uygulamaları”, **Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History**, s.131-136, Halk hekimliğinin tanımı, yapılan tedaviler ve tedavilerin kimler tarafından yapıldığı çalışmanın konusudur.

Sevgi ŞAR,(2008) Anadolu’da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, s.1163-1178, Ankara. Çalışma, Anadolu’da Halk hekimliği uygulaması ve kullanılan yöntemler, Anadolu halk ilaçlarının derlenmesi ve kullanılma nedenleri bölümleri ile ele alınmış, halk hekimliğine dair uygulamaların tıbbi pek çok ilerlemeye dair devam ettiğine değinilmiştir.

Sevgi ŞAR, Eriş ASİL(1988), “İç Anadolu Bölgesinde Hemoroit Tedavisinde Kullanılan Halk İlaçları”, **Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi**, S. 18: Çalışmada İç Anadolu Bölgesinde hemoroit tedavisinde kullanılan kırk bir çeşit bitkiden, otuz beş çeşit halk ilacına dair veri elde edilmiştir.

Süheyl ÜNVER(1974), “ IX Asırlık Mistik Folklor Açısından Tarihimizde Ruh Sağlığı Çalışmaları Hakkında” **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.53-55, Ankara. Bildiride yüzlerce asırlık bilgi birikiminin günümüze ulaşımı, dini ve mistik folklorun halk arasındaki öneminden bahsedilmiştir.

Şaban DOĞAN(2011) “XIV. XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri”, **Milli Folklor Dergisi**, S.93, s.120-132, Makalede, Türkçe tıp metinlerinden belirtilen tarihi kapsayan dönemde halk hekimliği ve geleneksel uygulamalar ele alınmış, bu uygulamalar nitelik bakımından tasnif edilmiştir.

Tuba Saltık ÖZKAN (2013), “Folklorun Yüz Yılında Halk Hekimliği Çalışmalarına Bir Bakış” **Milli Folklor Dergisi** S. 99, s. 137-144, Folklor araştırmaları içerisine halk hekimliğine alanının yer alma süreci bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Tuba Saltık ÖZKAN(2012), “Geleneksel Tıpta İyileşmenin İnanç Boyutu Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar: Psikosomatik Tıp, Plasebo Etkisi ve Kuantum İyileşme” **Milli Folklor Dergisi** S. 95, s.307-314, Çalışmada, halk hekimliği uygulamaları doğal halk tıbbı ve dinsel büyüsel uygulamalar olmak üzere ikiye ayırmış ve bu bakış açısı ile ele almıştır.

Vildan Özkan GÖKSOY(1988), “İstanbul’daki Balıkçı Ailelerinde Halk Hekimliği”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.155-161, Ankara. Deniz ürünlerinin tedavideki yeri, balıkçıların meslek hastalıkları ve bunlara uyguladıkları geleneksel tedavi yöntemleri ile balıkçı aileleri arasındaki inanışlar bildirinin konusunu oluşturmaktadır.

Zeki BAŞER(1988), “Şifalarına İnanılan Kutsal Sular”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s. 47-58,Ankara. Çalışmada şifalı kutsal suların nitelikleri, bu kutsallıklarının nereden geldiğine dair bilgi verildikten sonra şifalı kutsal sulara örnekler sunulmuştur.

Zümrüt YAHYA(1988), “Van’ın Bazı Köylerinde Halk Hekimliği Açısından Çocuğa Kalma ve Çocuk Düşürme İle İlgili Uygulamalar”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, MİFAD Yayınları, s.185-190, Ankara. Bildiride Van yöresinde çocuğa hamile kalmak ve kaldıktan sonra düşmemesi için yapılan pratikler ile çocuk düşürmeye dair yapılan geleneksel uygulamalar ele alınmıştır.

1.3.3. Tezler

1.3.3.1. Doktora Tezleri

Fatma ATEŞ (2015) “Adana Halk Hekimliğine Bağlı Ocak Kültü” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi. Çalışmanın ilk bölümü “Kült Nedir?”, ikinci bölümü “Türk Mitolojisinde ve Kamlık Geleneğinde Ateş ve Ocak”, üçüncü bölümü “Adana Halk Hekimliğinde Ocak”, dördüncü bölümü “Adana İli Türbe ve Yatırırları Etrafındaki İnanç ve Uygulamalarında Halk Hekimliğine Bağlı Ocak Kültünün Etkisi” ve beşinci bölümü “Adana Yöresi Halk Edebiyatı Ürünlerinde Ocak Kültü” ana başlıklarından oluşmaktadır. Kütüphane, arşiv ve saha verilerini kapsayan tez çalışmasında kırk iki çeşit sağaltma ocağı ve tedavi şekli hakkında bilgi verilmiştir.

Mustafa SEVER (2001), “Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi. Çalışma giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm “Halk İnançları ve Uygulamaları” ana başlığı altında doğum; doğum öncesi ve sonrası yapılan uygulamalar, evlilik; evlilik öncesi ve sonrası yapılan uygulamalar ile ölüm; öncesinde yapılan inanç ve uygulamalar, cenaze töreni ve yas tutma

konularından oluşmaktadır. İkinci bölüm ise “Halk Hekimliği ve Halk Veterinerliği, Hastalıklar ve Tedavi Şekilleri” ana başlığı altında insanlar ile ilgili hastalıklar ve tedavi şekilleri, hayvanlar ile ilgili hastalıklar ve tedavi şekilleri, ocaklar, bu ocaklardaki hastalık türleri ve tedavi yöntemleri, yatır ve türbeler ile kaplıca ılıca ve içmeler ile ilgili yörede yapılan uygulamaları kapsamaktadır.

Melike KAPLAN (2008), Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın –Ankara Kentsel Örneğinde Kuşaklar Arası Çalışma”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim (Etnoloji) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara. Çalışma giriş için ayrılan ilk bölümle beraber dört ana bölümden oluşmaktadır. Girişin oluşturduğu ilk bölümde tezin konu ve kapsamı, sorunu, amaç ve önemi, yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm “Tarihsel ve Kavramsal Çerçeve” ana başlığı altında sağlık, hastalık, kültür, geçmişten bugüne tıbbi antropoloji çalışmaları, modern tıp, alternatif tıp konuları hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümün ana başlığı “Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretiminde Kadın” dır. Bu bölümde görüşmeler sonucu elde edilen veriler neticesinde dinsel büyüsel uygulamalar büyü, nazar, kurşun dökme ve ocaklık alt başlıkları ile değerlendirilmiştir. Dördüncü bölüm sonuç, değerlendirme ve kaynakça kısmından oluşmaktadır.

Pervin ERGUN(2003), “Türk Kültüründe Ağaç Kültü”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi. “Dünya Kültüründe Ağaç Kültü, Dinlerde Ağaç Kültü İnancı, Türk Kültüründe Ağaç Kültü” konu başlıkları ile tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Son bölümde ağacın iyileştirme gücünden de bahsedilmiştir. Kısırlık tedavisi, çocuk sahibi olma, oğlan çocuğu doğurma mevzularında ağacın sağaltma gücünden faydalandığına dair bilgi verilmiştir.

Satı KUMARTAŞLIOĞLU (2012), Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Bilimi Doktora tezi. Çalışma, giriş ve sonucun haricinde on ana bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin ana başlıkları sırası ile şöyledir: “Diğer Kültürlerde ve Semâvî Dinlerde Ateş ve Ocak, Türk Mitolojisinde ve Kamlık Geleneğinde Ateş ve Ocak, Ateş ve Ocağın Velî Kültündeki Yeri, Alevi-Bektaşî İnanışlarında Ocak, Halk Hekimliğinde Ocak, Mevsimlik Törenlerde Ateş ve Ocak, Hayatın Geçiş Safhalarında Ateş ve Ocak, Ateş ve Ocağa Dair Sakınma ve Yasaklar, Kurban, Fal, Kehanet ve Büyü unsuru olarak Ateş ve Ocak, Halk Edebiyatında Ateş ve Ocak.” Tezin beşinci bölümünü oluşturan “Halk Hekimliğinde

Ocaklar” bölümünde halk hekimi ocaklılardan, ocaklı olma usullerinden, Anadolu’da bulunan ocak ve isimlerinden ve tedavilerde ateş ve ocağın kullanım şeklerinden bahsedilmiştir.

Tuba ÖZKAN (2012), Geleneksel Tıptan Modern Tıbbı Ocaklık Kurumu: Ankara İli Çubuk İlçesi Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Doktora Tezi. Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Tarihsel ve kavramsal çerçevenin çizildiği ilk bölümün ardından yapılan derlemeler sonucu elde edilen ocaklara dair uygulamalar ikinci bölümde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde verilerin sayısal analizi yapılmış dördüncü bölümde ocaklardaki uygulamalarda büyü izleri irdelenmiştir. Son bölüm ise ocak uygulamalarındaki kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Sonuç, kaynakça, özet ve ekler bölümü ile çalışma sonlandırılmıştır.

Rıfat ARAZ (1991) “Harput’ta Eski Türk İnançlarının İzleri”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi. Çalışmanın giriş bölümünde bölge hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm “Bölüm Tengri, İyeler, Kişioğlu, Kam Tengri/Türk Tengrisi/Bir Tengri/Tanrı” ikinci bölüm, “Törenler ve İnançlar”, üçüncü bölüm Halk Hekimliği” ana başlıklarından oluşmaktadır.

1.3.3.2. Yüksek Lisans Tezleri

Abdülkadir SİPAHİ (2006), “Türk Halk İnançlarında Büyü ve Büyü İle İlgili Uygulamalar” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışma “Eski Türklerde Büyü ve Büyücülük”, Anadolu Halk İnançlarında Büyü ve Büyücülük” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde “Büyü ve Büyücülük Terimlerinin Anlamları, Büyü ile İlgili Kavramlar, Büyünün Tarihçesi ve Büyü Çeşitleri” alt başlıkları ile konu hakkında bilgi verilmiştir.

Akın UYAR (2013), “Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları”, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışma “Halk Hekimliği” ve “Yozgat Ocakları” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde halk hekimliği kavramı, tarihçesi ve Türk kültüründe halk

hekimliğine dair bilgi verilirken ikinci bölümde Yozgat'ta bulunan ocaklar ve bu ocakların yapısal özelliklere göre tasnifi yer almaktadır.

Ayşegül ÖZASLAN (2012), “Halk Hekimliğinde Ocaklık Kurumu ve Araban(Gaziantep), İlçesi Örneğinde Kadın Ocaklılar”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Tez dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm halk hekimliğinin kavramsal ve tarihi izahına, ikinci bölüm Araban'daki ocak kurumuna ve bu kurumların yapısal özellikleri, işlevleri ve statüleri ile sınıflandırılmasına, üçüncü bölüm hastalık ve tedavi yöntemlerine ve son bölümde Araban'daki kadın ocaklılara ve sağaltma yaptığı hastalıklara ayrılmıştır.

Bülent ÇEVİK (2008), Konya'da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm “Konya Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü, Bugünü ve Uygulamaların Karşılaştırılması” ana başlığı altında; “Hastalıklar Sorunlar ve Tedavi Yöntemleri”,”Tedavi Yöntemlerinin Değerlendirilmesi” alt başlıkları ile konu ele alınırken ikinci bölümde “Halk Hekimliğinde Uygulanan Sağaltma Yöntemleri ve Kullanılan Malzemeler” ana başlığı ile yörede mevcut olan hastalıkların tedavi yöntemleri ve kullanılan malzemeler değerlendirilmiştir. Son bölümde ise “ Halk Hekimliği Uygulamalarına Başvuranların Sosyo-Kültürel Durumları ve Başvurma Nedenleri” ana başlığı ile konu değerlendirilmiştir.

Candan TORUN (2002), Halk Hekimliği ve Çankırı'daki Halk Hekimliği İle İlgili İnanış ve Uygulamalar, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Çankırı ile ilgili genel bilgi verilmiştir. İkinci bölümde halk hekimliği kavramsal ve tarihi açıdan ele alınmış, son bölümde ise Çankırı'da uygulanan tedavi yöntemleri ele alınarak eski Türk inançları ile bağlantısı irdelenmiştir.

Emine EROL (1999), Halk Hekimliği ve Elmalı'daki Halk Hekimliği İle İlgili İnanış ve Uygulamalar, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışmada Elmalı'da uygulanan halk hekimliğine ait kavram, inanış ve uygulamalar değerlendirilmiştir. Tedavi usulleri; ocaklar, ziyaret yerleri, hayvani ve nebati malzemeler maddeleri altında ele alınmıştır.

Erdal ADAY (2003), “Afyon ve Yöresi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk kısmında din, Türk dinleri Tengri, iyeler; İkinci bölümde hayatın geçiş dönemlerinde Eski Türk inanç sistemine dair unsurlar; üçüncü bölümde uğur ve uğursuzluk, rüya, renk, nazar, halk hekimliği ve halk takvimi ile ilgili pratiklere yer verilmiştir.

Erol ALBAYRAK (2006), “Erçiş’te Eski Türk İnançlarının İzleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Giriş bölümde bölge hakkında genel bilgi verildikten sonra tez üç ana bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde hayatın geçiş safhalarına dair inanmalar, ikinci bölümde günlük hayata dair inanmalar ve son bölümde belirli günler ele alınmış, eski Türk inanç sistemine dair uzantılar irdelenmiştir.

Fahri DAĞI (2013), Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışmada Türk Halk anlatıları içerisinde yer alan halk hekimleri ve sağaltmaya dair unsurlar incelenmiştir.

Fatma Gül GÜRBÜZ (2006), “Gökyurt Köyü’nde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Tez çalışması iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde köy hakkında genel bilgi verildikten sonra ikinci bölüm köydeki doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili inanışlarda eski Türk inanç yapısına dair uygulamaları ele almaktadır.

Fuat Naci KÖSE (2001), “Burdur ve Yöresi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Tengri, iyeler, kişiöğlü ve kam tipinin fonksiyonlarına dair bilgiler tezin ilk bölümünü oluşturmaktadır. Hayatın geçiş törenlerine yön veren eski Türk inançlarının yöredeki tespiti ikinci bölümü; uğur ve uğursuzluk, rüya, renk, nazar, halk takvimi ve halk hekimliği ile ilgili inanç ve pratikler ise çalışmanın üçüncü ve son bölümünü oluşturmaktadır.

Gölnur ÖNGEL (1997), “Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde Türk halk hekimliğinin kaynağı İslamiyet öncesi

ve sonrası olarak ele alınmış ve ocaklar, ocakların doğuşu, işleyiş tarzı, türleri ve tedavi yöntemleri değerlendirilmiştir.

Gülten Gönül KÜÇÜKBASMACI (2000), “Kastamonu’da Halk Tababeti İnanış ve Uygulamaları”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışmada halk hekimliğine dair genel bir değerlendirmenin ardından hastalıklar ve tedavi yöntemleri değerlendirilmiş, tedavi yöntemleri yedi başlık altında ele alınarak incelenmiştir.

Halil İbrahim YAVUZ (2004), “Taraklı ve Göynük Çevresinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. “Eski Türk İnançları Açısından Taraklı ve Göynük Çevresinin Sosyo- Kültürel Yapısı ve Özellikleri, Tarihi ve Kültürel Boyutuyla Eski Türk İnançlarının Mahiyeti, Kavramsal Açılımı ve Diğer Unsurlar Arasındaki İlişkisi, Taraklı ve Göynük köylerinde Eski Türk İnançlarının Sosyal Hayattaki Yeri ve Önemi” olmak üzere çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır.

Hatice ÖZKAN (2009), “Muğla Menteşe Beldesi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışmanın ilk bölümünde Menteşe’nin tarihî, coğrafî ve sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümünde geleneksel Türk dini tartışılmış, üçüncü bölümde Gök Tanrı dini ve bu dinin yöredeki izleri konularına değinildikten sonra dördüncü bölümde geçiş dönemlerine dair düzenlenen törenlerdeki eski Türk dinine dair unsurlar irdelenmiştir.

İbrahim Ethem YÜCEL (2011), “Tavşanlı’da eski Türk inançlarının izleri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Dört ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Tavşanlı’nın tarihî, coğrafî, sosyal kültürel, ekonomik ve iklimsel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde eski Türk dinleri hakkında kaynaklar ve eski Türk dinleri konusu ele alınmış. Üçüncü bölümde ise Gök Tanrı inancının geçmişten bugüne yöre ve ülke bazındaki izleri tespit edilmiştir. Son bölüde insan hayatının geçiş dönemleri değerlendirilmiştir.

Mehmet ALPTEKİN (2007), “ Silifke’de Eski Türk İnançlarının İzleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı

Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında bölgeyi tanıtıcı bilgi verildikten sonra ilk bölümde Türklerin inanç sistemleri, ikinci bölümde insan hayatındaki töre ve inançlar ele alınmıştır.

Mehmet ÇERİBAŞ (2004), “Kadirli ve Çevre Folklorunda Eski Türk İnançlarının İzleri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Dört ana bölümden oluşan tez çalışmasının ilk bölümünde inceleme alanının tarihî, coğrafi ve iklim ve ekonomik özellikleri, ikinci bölümde ise eski Türk dini hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Türk Tanrısı ve iyeler, son bölümde insan hayatının geçiş döneminde kültler ele alınmıştır.

Mümine KALINDEMİRTAŞ (2010), “Geleneksel Tıbbın Halk Üzerindeki Etkisi (Adıyaman İli Ören Köyü Örneği)”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Dört ana bölümden oluşan çalışmada araştırmanın kuramsal çerçevesi verildikten sonra, bölgede uygulanan geleneksel tıp yöntemleri, araştırmanın metodolojisi ve bulguları değerlendirilmiştir.

Nagihan BAYSAL (2014), Gelenek ve Değişim Ekseninde Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Üç ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümde halk hekimliği kavramı, tanımı, sağaltma teknikleri üzerinde durulmuş, ikinci bölümde bu mesleğin doğuşu, günümüze ulaşana kadar geçirdiği değişim ve halk hekimleri, üzerinde durulmuş. Üçüncü bölümde ise yörede derlenen hastalıklar ve tedavi yöntemleri incelenmiştir.

Oğuz MEMMEDLİ (2015), “Borçalı İlinde Eski Türk İnançlarının izleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışma giriş, iki ana bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Borçalı ili ile ilgili genel bilgiler çalışmanın amacı önemi ve yöntemi giriş bölümünde değerlendirilmiştir. İlk bölümde Tanrı ve iye kavramları, ikinci bölümde geçiş dönemleri, bayramlar, kurban ve yağmur duası ele alınmıştır.

Özlem KURUCUOĞLU (2001),“Ankara- Gülveren’de Günlük Yaşayışın Halk Sağlığına Etkilerinin Halkbilimsel İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Gülveren’de yaşayan kadınların

günlük yaşayışlarının onların sağlıklarını nasıl etkilediği çalışmanın konusudur. Yapılan derleme çalışması ile gecekondü kadınının sağlığı ve konumu ele alınmıştır.

Salih UÇAK (2007), “Ergani’de Eski Türk İnançlarının İzleri ve Halk Hekimliği”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Tez dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm teze ilgili yapılan çalışmalara ve yörenin tarihi coğrafi özelliklerine ikinci bölüm eski Türk dini ve iyelere ayrılmıştır. Üçüncü bölümde hayatın geçiş dönemlerine dair inançlar değerlendirilmiş, son bölümde ise halk hekimliğine dair uygulamalar ele alınmıştır.

Seher ÇITLAK (2013), “Nazilli Halk İnançları”, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Tez çalışması, “Eski Türk İnançları ve Nazilli’de Eski Türk İnançlarının İzleri”, “Nazilli Halk İnançları” ve Nazilli Halk Hekimliği İle İlgili İnançlar” olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Sever GÖRGEN SATIR (1993), “Muğla’da Halk Hekimliği”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Yapılan çalışmada yörede sık görülen hastalıklar ve bu hastalıklara dair uygulanan tedavilere yer verilmiştir.

Şükrü ASLAN (2014),Savur Yöresinde Halk Hekimliğinde Kullanılan Bitkiler ve Kullanım Alanları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitki Koruma Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışma üç belde ve otuz beş köyü kapsamaktadır. 207 kaynak kişi ile görüşülen çalışmanın amacı halk hekimliğinde kullanılan bitkiler ve kullanım amacının belirlenmesidir. Çalışma sonunda kırk üç familyaya ait doksan altı bitki türünün tedavi amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tülün ER (2005), “ Elazığ Halk Hekimliğinde Ocak Anlayışı ve Buna Bağlı İnanışlar”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yazılı kaynaklarda halk hekimliği ve ocaklar ele alınmış, ikinci bölümde Elazığ’daki halk hekimi ve ocak anlayışı, bu çerçevede yapılan uygulamalar değerlendirilmiştir.

Uygar KURUM (2008), “Düziçi’nde Halk Hekimliği”, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde insan, hayvan ve bitki hastalıkları ile insan

hastalıklarının tedavi yöntemleri, tedavi için başvuru yöntemleri ve şifa merkezleri ele alınmıştır.

Zübeyde Nur ÖZGEN (2007), “Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Üç ana bölümden oluşan tezin ilk bölümü halk hekimliğine dair genel kavramlara ayrılmıştır. İkinci bölümünde Adana halk hekimliğinde uygulanan tedavi yöntemleri, son bölümde ise halk hekimliğine dair uygulamalar değerlendirilmiştir.

Züleyha ÜLGER (2012), “Aydın Merkez ve Çevresi Halk Hekimliği”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Tez beş ana bölümden oluşmaktadır. Halk hekimliği kavramının izahı, tarihi süreci, Aydın’daki halk hekimliğine dair uygulamalar, tedavi edilen hastalıklar tezin ilk iki bölümü oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde sağaltma yöntemleri, dördüncü bölümde sağaltma merkezleri son bölümde ise sağaltma malzemeleri ele alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HALK HEKİMLİĞİ VE GENEL KAVRAMLAR

2.1. HALK HEKİMLİĞİ KAVRAMI

İnsan yaşamını her devirde olumsuz yönde etkileyen hastalıklar, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlu doğum ile başlayan hayat mücadelesinde sağlıklı yaşama gayretini hiç kaybetmemiştir.

Sağlıklı kalma ve hayatını sağlıklı bir şekilde idame ettirebilme çabası insanları, tarihin her devresinde çeşitli tedavi yöntemleri arama gayreti içerisine sürüklemiştir. Tıp ilminin henüz gelişmediği eski toplumlarda insanlar kendi imkânları dâhilinde dertlerine derman aramışlar ve bu arayış neticesinde de halk hekimliği, halk sağaltmaları, halk tababeti, geleneksel tıp, tıbbi folklor, folklorik tıp ya da alternatif tıp ve ya tamamlayıcı tıp gibi kavramlar ile ifade ettiğimiz sağaltma yöntemleri geliştirmişlerdir.

Uygulanan bu yöntemler ile hastalıkların bedenden uzaklaşması amaçlanmıştır. Hastalıklar ile ilgili her dönemde farklı izahlar yapılmış ve farklı tedavi yöntemleri geliştirilmiştir. Bunun nedeni ise bilimdeki ilerlemelerdir. Hastalık kaynağı olarak görülen soyut varlıkların daha sonraki evrelerde bilimsel boyutlarının açıklanması ile hastalıklara bakış açısı ve hastalıkların tanımı değişmiştir.

Bedendeki uyumun, istikrarın, o zamana kadar dengede olan düzenin bozulup tehlikeye girmesi ile başlayan hastalık evresi sadece doku ve hücrelerdeki değişikliklerin olduğu bir durum değildir ve biyolojik bir süreç olarak kabul edilemez. Sosyal ve kültürel boyutu olan bir olgudur (Dethlefsen, Dahlke, 2002:13/ Bolsoy, Sevim, 2006:79).

Her toplumun sosyal ve kültürel boyutu bu olan hastalıklara yüklediği anlam farklıdır. Hatta aynı coğrafya içerisinde kırsalda yaşayan ile şehir merkezlerinde yaşayan halk arasında bile hastalık tanım ve yorumlarında farklılıklar mevcut olabilmektedir. Farklı kültür ve coğrafyalarda değişik tanımları bulunan hastalık kavramının zıt hali ya da bünyenin eski düzenine kavuşma hali ile de sağlıklı olma süreci başlar.

Dünya Sağlık Örgütü sağlığı; “Yalnızca hastalık veya sakatlığın olmaması durumu değil, fiziksel, sosyal ve ruhsal refah durumudur.” (1998:1) şeklinde tarif etmektedir. Bu tanımlamanın üç önemli unsurundan birisi de ruh sağlığıdır. Fiziksel, ruhsal ve bedensel denge gözetilmiştir. Bedenlerin üzerindeki denetim halinin ve egemen olma gücünün

yitirildiği hallerde ortaya çıkan hastalıklar, vücudun içsel çevresini, dengesini etkileyen olumsuz değişikliklere verilen biyolojik tepkilerdir. Sağlıklı olma hali, yalnızca belli bir toplumdaki fertlerin hastalık, sakatlık ve rahatsızlığın olmayışı değil, aynı zamanda, o toplumdaki fertlerin aklî, ruhsal, fiziksel, ekolojik, ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal bakımdan tam bir huzur harmoni, denge uyum ve iyilik içinde bulunma hali olarak da tanımlanabilir (Erginöz, 2008:32,/Özçelik Adak,2002: 25/ Kaplan, 2010:31, Kaya,2013: 127/ Çevirme- Sayan,70 :2005).

Her toplum kendi bünyesinde insanları sağlıklı kılabilmek, bedensel ve ruhsal dengenin uyumunu sürdürmek için kültürel ve sosyolojik yapısına uygun geleneksel tedavi yöntemleri geliştirmiştir. Bu yöntemler; halk tababeti, geleneksel tıp, tıbbi folklor, folklorik tıp ya da alternatif tıp veya tamamlayıcı tıp gibi farklı kavramlar ile ifade edilen tedavi uygulamalarıdır.

Bunlardan “halk tıbbı, aynı zamanda ‘yerel tıp’(ethnomedicine) veya ‘halk tababeti/ sağaltmacılığı’(folk medicine) olarak da adlandırılmakta; sağlık ve hastalığa ilişkin bilgi ve uygulamaların kuşaktan kuşağa aktarılması ile oluşan, her aktarımıyla birlikte ‘yeniden üretilen’ sözlü sağlık bilgisini nitelendirmektedir.”(Kaplan, 2011: 91).

Geleneksel tıp ise, genel olarak “ev tedavisi” olarak bilinir ve kırsal kesimlerde kuşaktan kuşağa aktarılan dinsel inançlar, değerler ve diğer kültürel öğelerden hareketle elde edilen bilgiler sayesinde hastalıkları evde tedavi etme usullerine denilmektedir (Tekin, 2007:47).

Folklorik tıp, ailevi veya kültürel geleneğin bir parçası olarak kullanılan iyileştirme yöntemleri olmasının yanı sıra kendine has folklorik uygulamaları ile de dikkat çekici bir alandır. Modern tıptan farklılıklar göstermesine rağmen, tıp tarihi uygulamalarının günümüzdeki kalıntıları da denilebilir. Toplum fertlerinin birçoğunun ilgilenip fikir sahibi olduğu bu alan ile ilgili batıl inanç olarak adlandırılan şeylerin önemsiz ve ikinci bir türüdür nitelendirmesi de yapılmaktadır (Öztürk: 2012/ Büken 2003:46/ Ersin, 2004:87/ Kaplan, 2010: 33/ Huffort, 2007:73).

Modern tıp tarafından kabul edilip doktorlar tarafından da kullanılan alternatif tıp ve hastaneler tarafından bölümleri açılan tamamlayıcı tıp, iyileştirme ile ilgili geleneksel yöntemlerin kullanılması, bitkisel tedavilerin modern tıp uygulamalarına dâhil edilmesi ile modern tıba hizmet eder konuma gelmiştir.

Halk sağlığını korumak ve hastalığa sebep olan etmenleri ortadan kaldırmak gibi amaçlara hizmet eden halk hekimliğinin farklı araştırmacılar tarafından tarifleri yapılmıştır.

Bu araştırmacıardan Boratav, “Halkın olanakları bulunmadığı zaman veya başka nedenlerle hekime başvuramayınca veya başvurmak istemeyince hastalıklarını teşhis ve tedavi amacıyla uyguladığı yöntem ve işlemlerin tümünü”(Boratav 1994: 122) halk hekimliği olarak tanımlar. Boratav bu tanım ile halk hekimliğini, modern tıbbın bir alternatifi olarak değerlendirir.

Sedat Veyis Örneğ, “Halkın sayrıklarının nedenleri, belirtileri, süreleri, konusundaki görüş ve inanışları ile sayrıkları geçirmek ve onları sağaltmak için kullandıkları yöresel ilaçların, büyüsel ve geleneksel işlemlerin, uygulamalarıdır.”(Örneğ 1973: 32), diyerek halk hekimliğini yöresel ilaçların, büyüsel işlemlerin dâhil edildiği geleneksel uygulamalar olarak ifade eder.

Acıpayamlı, doğal, dinsel ve büyüsel yöntemleri de dâhil ederek halk hekimliğinin tanımını şöyle yapar: “Halkı sayrılıktan korumak ve sayrılığı sağaltmak amacıyla başvurduğu doğal, büyüsel ve dinsel yöntemlerin tümüne halk sağaltmanlığı denir”(Acıpayamlı 1978:54).

Deneyimsel gözlemlere dayandırılan halk hekimliğinin, Boratav’ın aksine bilimsel tıbbı alternatif olarak gösterilen tarifi şöyledir: “ Halk tıbbı, temel bir düşünsel dayanağı olduğunu öne sürmeksizin ve çağdaş bilimsel tıbbı bir seçenek olma amacı gütmeksizin, varlığını çağlar boyunca sürdürüp gelmiş kültürel bir kalıttır. Halk tıbbının yöntemleri deneyimsel gözlemlere dayanır”(Oğuz, 1996: 36).

Yoder ise yaptığı tanımlama ile iyileştirmeye dâhil bütün metotları halk hekimliği içine katarak, “Halkın arasında görülen hastalıklara uygulanan iyileştirme metotlarının tümü ile hastalıklar üzerine geleneksel görüşlerin bütünüdür.”(Yoder, 2009:398), şeklinde tarif eder.

Halk hekimliğine dair farklı tanımlamalar, farklı bakış açılarını göstermektedir. Halk hekimliğinin tanımında olduğu gibi ortaya çıkış şeklinde de farklı izahlar mevcuttur.

2.2. HALK HEKİMLİĞİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Kullandığı maddi ve manevi araçlar yardımıyla, halkın sağlığını korumayı ve hasta kimseleri sağlıklarına kavuşturmayı amaç edinen halk hekimliği, bireyin toplum içinde her türlü çevre etkenleri ve bireysel faktörler ile bozulan sağlığını tedavi etmek ve bireyin, dolayısı ile toplumun sağlığını korumakla yükümlü bir hizmet dalıdır. Hastalıklardan korunma, iyileşme sürecinde kazanılan tecrübeler, dinsel büyüsel yorumlamalar ve bunların kuşaktan kuşağa aktarılmaları halk hekimliğinin doğuşunu ve sürekliliğini sağlamıştır (Acıpayamlı 1989:5/Özer, 1988: 203 /Şar, 1992:241).

Tarihin ilk toplulukları, sebebini bilemediği, anlayamadı, çözemediği olayları mistik bir nedene bağlamış, bu olayların izahını ise gene mistik davranışlar ile anlamlandırarak çözmeye çalışmışlardır. Hastalıkların meydana gelişini de bu mantık üzere değerlendirilerek hastalanan kişileri olumsuz etkileyen doğüstü güçlerin olduğuna inanmışlardır.

Bu güçlerin her türlü iyilik ve kötülüğü yapabileceğini düşünerek onunla iyi geçinmeye çalışmıştır. Onlardan uzaklaşmak istediği zaman büyüsel birtakım yöntemler kullanılmıştır ki böylece halk hekimliğinin temeli olan mistik tedavi yöntemleri doğmuştur (Artun, 2000: 52/ Aytar, 1980:4/ Türkdoğan, 1991:45).

Mistik tedavi yönteminin temelini oluşturan bu düşünce tarzı ile büyüsel ve sihri metotlar kullanılarak insanlar tedavi edilmeye çalışılmıştır. Hastalıkların başka bir âlemden gelen ruhlar tarafından meydana getirildiğine, yabancı bir gücün veya ruhun bedeni kontrol altına alması, iyi ve kötü ruhların savaşması sonucunda ortaya çıktığına, tabuya karşı gelindiği veya günah işlendiği için, ruhlar tarafından veya ruhi yönü güçlü, özel kimseler olan büyücüler aracılığıyla ceza olarak verildiğine hatta hastalıkların, salgınların Tanrı veya Tanrılardan geldiği inanılmıştır (Serdaroğlu, 2002:6/ Bulu 2004: 5/ Adıvar, 2000: 112/ Eliade, 2002).

Sebebi farklı pek çok nedene dayanan hastalıklar ile mücadele ederek kendini korumak isteyen ilkle topluluklar, büyü sihir gibi mistik yollara başvurmuş, büyücüler ve şamanlardan yardım istemiştir. İyi ve kötü kuvvetlerin insanlara musallat olması karşısında büyücüler, şamanlar tabiatüstü unsurlarla temasa geçerek hastalıkları tedavi etmişlerdir.

Eski dönemde hastalıklar, mistik tedavi yöntemlerinin yanı sıra tıbbi yollarla da tedavi edilmiştir. Tıp tarihi araştırmaları tarih öncesine doğru uzandıkça halk hekimliğiyle

birleşmektedir, hatta bazı araştırmacılar geçmişteki tıbbi uygulamaların tümünü halk hekimliği olarak değerlendirmektedir. Bir dönemin bilimsel tıp anlayışını temsil eden bilgiler zamanla eski önemini yitirerek halk hekimliği kapsamında yaşamaya devam eder. Bu sebeple, halk hekimliği tıp tarihinin konularından biri olarak kabul edilir (Doğan 2011: 121/ Bayat 2010: 24).

Halk tıbbını, “doğal halk tıbbı” ve “dinsel büyüsel uygulamalar” olmak üzere iki bölüme ayıran Yonder, Tıbbın doktorlardan daha eski olduğunu ifade eder.” (Yonder 2009:392). Doğal halk tıbbındaki “halk hekimleri modern insanca bilinen tüm hastalıkları (siğiller, eklem iltihabı, sancı, cinsî yetersizlik, cilt rahatsızlığı, kanser, vb.) ve tıp bilimince tanınmayan hastalıkları da (sözgelimi mal ochio veya kem göz, ruhî çöküntü ve büyücü etkilerini) pratik olarak tedavi ederler (Hufford, 2009:388).

Dinsel büyüsel uygulamalarda ise “büyücü hekimler, ilkel hastalık teorilerine rağmen çok sayıda hastayı iyi ederdi. Uyguladıkları metotlarla bazı hastalıkları yenebilmeleri tabiiydi. Büyücü hekimlerin metotları günümüz tıp metotlarından daha dramatikti: bedene girdiği düşünülen şeytanı korkutup kaçırmak için maskeler takar, hayvan postları giyer, davul eşliğinde veya ellerini çırparak garip danslar yapar ve sesler çıkarır; büyüsel işlemleri, saç, tırnak gibi hastanın bedeninden bir parça veya hastanın küçük bir modeli üzerinde tatbik ederlerdi. Büyücü hekimlerin tedavide bitkileri de kullandıkları, basit anatomi bilgileriyle bazı küçük ameliyatlar yapabildikleri tahmin edilmektedir; trepane edilmiş kafatasları ve duvar resimleri bu fikri desteklemektedir (Bayat, 2010: 39).

Atalarımız asırlar evvel mistik yollarla ya da halk tıbbi uygulamalar ile sebebini bilmedikleri pek çok hastalıktan korunmaya çalışmıştır. Farklı medeniyetlerde, ayrı coğrafyalarda yaşamış olmalarına rağmen insanoğlunun hastalıklardan korunma içgüdüğü değişmemiştir.

2.3. HALK HEKİMLİĞİNİN TARİHÇESİ

Tabiatüstü güçlere yüklenilen anlam, soyut olan ve görülmeyen varlıklardan korunma hissi, bölgede ilaç yapımında kullanılabilecek bitki çeşitlerinin varlığı tedavi yöntemlerinin farklı bölgelerde çeşitlenmesine neden olmuştur. İnsanoğlunun hasta olma korkusu, basit hastalıkların ölümcül neticeleri ile sonuçlanabilmesi tedavi yöntemi arama gayretini

arttırmıştır. “Bugün bile tıptaki büyük ilerlemelere karşın birçok hastalığın etkeni henüz bilinmemektedir. Bu nedenle antik çağda hastalığın son derece gerçek ve hep var olan bir korku kaynağı olduğunu anlamak çok zor olmamaktadır.”(Jakson, 1999: 65) Bu korku ve kaygı ile birlikte hayatını sağlıklı bir şekilde idame ettirebilme çabası antik çağdan itibaren hem halk tıbbına hem de dinsel-büyüsel uygulamalara başvuran insanoğlunu farklı medeniyetlerde benzer ya da değişik tedavi yöntemlerini oluşturmasını sağlamıştır.

2.3.1. Diğer Kültürlerde Halk Hekimliği

2.3.1.1. Mezopotamya Medeniyetinde Tıp

Dinî ve mistik devreden geçen ilk insanlar, karşılaştığı tecrübeler ile hangi bitkileri kullanmayacağını öğrenmiş ve ampirizm dönemini başlatmıştır.

Mezopotamya’da, Ninova’da yapılan kazılarda çıkartılan çivi yazısı ile yazılmış kil tabletlerinde, o döneme ait hastalıkların nedenleri ve tedavi yöntemleri belirtirmiştir. Yani o döneme ait halk hekimliğine dair veriler kil tabletlerde mevcuttur (Şar,1988: 222).

Kalp, kan, karaciğer konusuna öncelik verilmiş olan Mezopotamya tıbbının, rahiplerin elinde olduğu bu tabletlerden edinilen bilgiler arasındadır. Mezopotamya tıbbında kullanılan ilaçlar, çevrede bulunan bitki çeşitlerinin dozu ve uygulama şekli bilinen hastalıklara göre ayarlanan bir halk geleneğinden gelmektedir (Türker-Küyel, 1996: 86/ Donbaz, 1997: 97).

Mezopotamya’da bilinen pek çok bitkisel ilaç ve bazı cerrahi yöntemler olmasına rağmen hastalıkların nedenleri anlaşılamamıştır. Hastalıklar, çoğunlukla günahların cezası olarak görülmüş, tanrıların veya tanrının temsilcisi olarak çalışan ifritlerin işi olarak değerlendirilmiştir. Hastalık nedenleri arasına gök gürlemesi gibi astrolojik olayları da dâhil edilerek gök olayları da en azından hastalıkların haber vericisi olarak kabul edilmiştir (Mandacı,113:2013/ Sayılı,1991:415).

Mezopotamya’da hastalıkların, görünmez güçlerin (cinler, kötü ruhlar..) insan bedenine girmesiyle meydana geldiğine inanılmıştır. Bu durum büyü, günah işleme, tanrılara karşı olan görevleri ihmal etme, kusurlu davranışlarda bulunma, tanrıların korumalarının kalkması veya kişiyi cezalandırması gibi sebeplerle ortaya çıkmaktadır.

Hayvan sokması veya ısırması gibi sebebi belli olan hastalıkların bile geçmişteki hatalı davranışların sonucu olduğu kabul edilmiştir.

Mezopotamya tıbbında üç temel tedavi prensibi benimsenmiştir. Bunlar, Tanrının öfkesini yatıştırma; vücuda giren kötü ruhu büyüsel işlemlerle kovma, korkutup kaçırma; hastalığa uygun ilaçlar kullanmadır.

Mezopotamya'da insanlar, dertlerine derman olması için şifa verici tanrıların temsilcisi olduğuna inandıkları Baru, Asu ve Asipu adında üç rahip sınıfına danışmışlardır. Baru'nun görevi hastaları çeşitli fal yöntemleri kullanarak iyileştirmektir. Asu, bitki ve maden kaynaklı ilaçları tedavi amaçlı kullanırken; Asipu, mistik yolla hastalığa sebebiyet veren cinleri oradan kaldırmaktaydı (Bayat,2010: 49-50).

2.3.1.2. Mısır Medeniyetinde Tıp

Mısır tıbbı hakkındaki bilgilerin çoğunu papirüslerden elde etmekteyiz. Bu bitkinin dayanıksız olması nedeniyle çok az kaynak günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Mumyaların incelenmesi ve tıbbi papirüslerin okunması ile Eski Mısırlıların, kemik veremi, felç, damar, çiçek, romatizma ve apandisit gibi birçok hastalık hakkında bilgi sahibi oldukları görülmektedir (Saraç, 1943: 110).

Mısır'da hastalık teşhisinde nabız türleri, elle yoklama, gözle muayene ve dinleme teknikleri uygulanmıştır. Kalp, karaciğer, safra kesesi, karın boşluğu, bademcik ve göz hastalıkları ayırt edilmiş; tedavi metodu, hastanın şikâyetine ve mizacına göre belirlenmiştir (Bayat, 2010: 69).

Eski Mısır tıbbında hastalıkların tedavisinde dinî ve sihrî uygulamalara da başvurulduğu görülmektedir. Dinî anlayış, hastalıkları, tanrılar tarafından verilen ceza olarak kabul etmiştir. Sihrî görüşte ise, hastalık üfürükçünün umumiyetle başa çıkabileceği kuvvetler tarafından meydana getirilmiştir. Hastalığın belli bir tanrı tarafından verilmiş olduğuna inanıldığı hallerde en mantıklı tedavi yolu hastalığı gidermesi için aynı tanrıya yalvarmak, dua etmek, kurban sunmaktır. Mısır tıbbında sihir özellikle iç hastalıklarında önemli bir role sahiptir (Sayılı,1991: 130-131-136).

Hastalıkların tedavisini üstlenenler, Mısır tıbbında da üç ayrı sınıfı oluşturmaktadır. Bunlardan ilk grup Sekhmet rahipleridir. Tanrıça Sekhmet adına kurulan tapınaklarda

korunan ve topluma kapalı olan Hermetik kitaplardaki bilgileri öğrenir, bazı hastalıklarda ve küçük cerrahi operasyonları gerektiren hallerde faydalı olmaya çalışmaktadır.

İkinci grupta ise büyücüler yer almaktadır. Bazı büyüsel işlemlerle -günümüzde psikoterapistlerin yaptığı gibi- hastaya umut verir ve onları iyileşeceklerine inandırmaktadır. Son grupta yer alan Sinular ise din adamı olmayıp ampirik tıp ve cerrahi uygulayıcılarıdır. Bitki, hayvan ve maden kaynaklı ilaçlarla hastaları tedavi ederler (Bayat, 2010:66).

2.3.1.3. Hitit Medeniyetinde Tıp

Hitit tıbbı, Mezopotamya ve Mısır tıbbından aktarılan bilgilerin, Anadolu toplumlarının folklorik tıbbi bilgilerinin, büyüsel işlemlerin ve tarım toplumu olmaları dolayısıyla- bitkisel drogların toplamından meydana gelmiştir. Hititlerin sağlıkla ilgili konularda bilgisiz ve kayıtsız oldukları, kendilerini korumak için aldıkları tedbirlerin hemen hepsinin büyülere veya kocakarı ilaçlarına dayandığı söylenebilir. Tıpta geldikleri en önemli nokta, hastalık bölgesinden uzaklaşarak hastalığa bulaşmadan korunmaya çalışmak olmuştur (Bayat 2010: 74).

Hitit tıbbında hastalıklara dair yazılı metinler C. Burde tarafından oluşturulmuştur. Yazılı tabletlerde genelde tıbbi uygulamaların sihir, büyü ve salgınların tanrı gazabı olduğu inancı ile iç içe olduğu, ilaç bilgisinin ise kökü çok eskilere giden otların kullanılması ile ilgili geleneklerden oluştuğu bilgisine ulaşılmıştır (Karauguz, 2008 :48).

Temizlik ve hijyenin önemli olduğu Hitit tıbbında hastalıkların tedavisine yardımcı olan hekimlerin ne tür bir eğitimden geçtikleri henüz tam olarak tespit edilememiştir. Fakat hekimlerin usta-çırak ilişkisi içinde yetiştikleri tahmin edilmektedir (Bayat, 2010: 78).

2.3.1.4. Yunan Medeniyetinde Tıp

Destan ve mitolojileri ile ün salan Yunan Medeniyetinde çok tanrılı din anlayışı hâkimdir. Yunanlılarda hastalıkların sebepleri genelde fizik dışı unsurlar olarak görülmektedir. M.Ö. V. yüzyılda Hippokrates ile başlayan ve Akdeniz çevresinde yüzyıllarca etkisini sürdüren Yunan tıbbı; Mitolojik dönem, Filozof-hekimler dönemi, Hippokratik anlayışın hâkim olduğu bilimsel dönem olmak üzere üç başlıkta incelenmektedir (Bayat, 2010: 102).

Mitolojik dönemde din, tıp da dâhil, hayatın her evresinde yer almaktadır. Tanrılar şifa verdiği kadar hastalığa da sebep olabilirdi. Örneğin: Sakallı olgun bir erkek olarak betimlenen Asklepios sağlık ve şifa tanrısıdır (Tekin 2008:101) “Kızı Hygeia ile oğlu Telesphoros yardımcısıdır.” (Karagöz,1997:102) Apollon ve kız kardeşi Artemis (her ikisi de Zeus’un çocuklarıydı) hastalığa, yaygın musibetlere ve yaşlılığa bağlı bitkinliğe ya da ölüme yol açan oklar fırlatabilirdi. Eski Yunan anlayışında yaşam gücü olarak kabul edilen ‘Timos’ yaşayan organizmanın her yerindedir. ‘Timos’ yaralardan ve ya nefes vermaye kaçabilir ve vücudu ‘ölü’ bırakabilir (Aksoy,2010: 26).

Filozof hekimler döneminde tıp, Tanrılar karşısında insanı var eden felsefeden kopamaz, onunla iç içe geçer. Bu dönemde her olayı görünmez güçlere, tabiatüstü varlıklara bağlamak yerine evren ve insan hakkında akılcı düşünölmeye sebep sonuç ilişkisi üzerinde durulup bilimsel yaklaşılmaya başlanmıştır.

Bilimsel dönemde ise yani Hipokrat’a kadar ki sürece göre hastalıkları kötü ruhların, cinlerin veya öfkeli tanrıların meydana getirdiğine inanılmıştır. Hipokrat ile birlikte hastalıkların nedenlerine akılcı sebepler aranmıştır.

Hipokrat’ın sistemi Yunan felsefesine uygun olarak, hastayı etkileyen sebepleri doğüstü nedenlerde aramak yerine doğal yasalara dayandırma çabası içerisindedir ve hastalıktan çok hastayı bütüncül bir biçimde ele alan bir sistemdir (Arda, 1997: 10-11/ Karaöz Arıhan, 2003:105).

Hipokrat, tıp alanında verdiği hizmet ile tıp tarihi açısından büyük öneme sahiptir ve günümüzde doktor adayları tarafından mesleğe başlamadan önce yapılan yeminlerde hâlâ anılmaktadır.

2.3.1.5. Roma Medeniyetine Tıp

Eski Roma’da tıp, Yunan ve Mısır kültürlerinin etkisinde gelişmiştir. Hastalıkların ve tedavi yöntemlerinin çoğu dinsel ağırlıklıdır. Bunun yanı sıra hastalık tedavileri, görsel bilgiler de içermektedir (Gökçe, Üvey, 1998:517).

Tıp kavramının tarıma ve dini yaptırımlara dayalı mirasları içerdiği Roma Medeniyetinde, dinî görünüm iyileşme anlayışını belirlemektedir. Romalılara göre Tanrılar her şerrin yüce efendisi ve yöneticisidirler ve olaylar onların akli ve dinî gücüyle yönetilmektedir. Dine dayalı sağlık uygulaması uzun zaman devam eden Roma

Medeniyetinde batıl inanç ve büyülerden kurtulduktan sonra, mantıklı düşünme başlamıştır (Soydan, 2012: 29-30).

Hastalıklara tanrıların yol açtığı düşünüldüğünden tedavi onlara yakarmayla, karmaşık ayinlerle, büyü güçleri bir araya getiren bir yöntemle ve basit bir yiyecek veya ilaçla yapılmıştır. Şifanın ilacın gücünden geldiğine inanıldığı için ilacı verenin hekim olmasına gerek görülmemiştir.

Eski Roma'da sağlık hekimliğine gereken önem verilmemiş hatta hekimler köle statüsüne dâhil edilmiştir. Asil aile çocukları için uygun bir meslek dalı olarak görülmemiştir. Yunan hekimlerinin Roma'ya göç etmesi ile beraber hekimlik mesleği itibar kazanarak kendi usul ve kaidelerini belirlemeye başlamıştır (Sarı, 2007:34, Bayat, 2010: 133-145).

2.3.1.6. Eski Çin'de Tıp

Eski Çin medeniyetinde tıp ile ilgili en eski yazılı kaynaklar üç Çin imparatoruna dayandırılır. Yazdıkları kitaplarda yer alan tıp bilgileri nedeniyle hekim oldukları kabul edilen imparatorlardan Fu-Hsi (M.Ö. 2953-M.Ö. 2900) Pa kua sembolünü bularak yin-yang nazariyesini ortaya koymuş; Chen-Nungh (M.Ö. 2737-M.Ö.2800) yazdığı Pen-tsao adlı eserinde tıp bitkilerini tanıtmış ve 365 ilâç tarifi vermiştir. Çin tıbbının ilkelerini belirleyen Huang-Ti (Yu Hsiung) (M. Ö. 2697-M.Ö. 2600) tıbbın kanunu anlamına gelen ve akupunktur ile tedaviyi anlatan Nei Ching adlı eseri yazmıştır (Sarı, 2007:13).

Geleneksel Çin tıbbında, sadece kişinin sorun yaratan vücut sistemi veya organı değil, bütün varlığı ele alınmıştır. Teşhis yöntemleri, hastanın dikkatlice gözden geçirilmesi, nabzın hassas bir şekilde ölçülmesi ve dil muayenesidir. Sesshin diye bilinen nabzın palpasyonu, muayenenin en önemli kısmıdır (Bayat 2010: 88-89).

Çin'de de diğer medeniyetlerde olduğu gibi halk arasında hastalıkların nedeni; kötü ruhlar, öfkeli atalar, kendine isyan edilen tanrılar, günah işlenmesi ve karma (daha önceki yaşamında işlenen bir hatanın cezası) olarak meydana geldiği düşüncesi varsa da klasik Çin tıbbının genel anlamda din dışı ve doğaya dayalı olduğu, rüzgârlar ve mevsimlerin hastalık sebebi olarak görüldüğü söylenebilir.

Çin'deki tıbbi anlayışa göre insan bedeni, doğal ve sosyal olayların bir yansımasıdır. İnsan bedeni diğer varlıkların dışında düşünülecek izole edilmiş bir varlık değil, doğanın

işleyişine benzer bir çalışma sistemi içerisinde varlığını sürdürür. İnsanoğlu, evrenin varlığından ayrı düşünülemez onunla birlikte bir bütündür (Asoy, 2010: 23/Aydın, 2006:49 / Şar, 223:1988).

2.3.1.7. Eski Hint'te Tıp

Eski Hint tıbbının kökenleri, Erken Harappa dönemine kadar uzanır. Sanskritçe yazılmış Veda'lar (Bilgelik Kaynağı) adı verilen Rig Veda, Sama-Veda, Ayur – Veda ve Atharva adlı dört kitaptan oluşmaktadır. Bunlardan Rig-Veda'da daha çok sihri ve büyüsel mistik tıptan, Ayur- Veda'da ise daha çok bitkisel, hayvansal ve mineral eczalar ile yapılan tedaviden söz edilir. Ayur-Veda metinleri kozmik yasalar ile uyum içinde olan dünyanın sağlıklı yaşama biçimlerini, bedensel, ruhsal ve zihinsel sağlığın korunmasını ve hastalık durumunda gerekli tedavi yollarını içermektedir (Tez, 2010: 25).

Hint felsefesi ve kozmolojisi ile birlikte ele alınan Hint tıbbında hastalıkların sebebine yaşadığımız çevre, yaşam şeklimiz, beslenme düzenimiz, ruh halimiz ve mevsim değişiklikleri neden olmaktadır. Hastalıklar tabiatüstü güçler dışında tabiat olaylarıyla da ilişkilendirilerek hastalıklar üç sebebe bağlanmıştır. Bunlar, bulutlar ve nem (abharaja); rüzgâr (vajata); kötü etkenler (susmaja) (Bayat, 2010: 94).

Hastalık daha önceki hayatta işlenmiş bir günahın sonucu olarak da görülür. Bu inanca göre insanın iyi ve kötü hareketlerinin tamamı onun “karma” sını oluşturur. Hintliler, ölümden sonra ruhun bir başka bedene göçtüğüne (transmigrasyon) ve başka bir bedende yeniden dirileceğine (reenkarnasyon) inanmaktadırlar. İnsanın her bir hayatındaki davranışlarının toplamı yani karması, onları “Nirvana” ya ulaştırmaktadır (Sarı, 2007: 19).

Hintliler, hastalıkların iyileşmesine yardımcı olacak kişilerin birtakım özelliklere sahip olmasını ve hasta haklarının korumasını istemişlerdir. Yani, tedaviye yardımcı olacak kişiler iffetli, kanaatkâr ve doğru sözlü olmalıdır. Onlar, bütün canlıların iyiliği için çalışmalı, bilgisini artırmalı, konuların derinliğine nüfuz edebilmeli, hayatı pahasına da olsa kendini hastasına adanmalıdır. Yanında eşi olmayan kadınları muayeneden çekinmeli, açık, yumuşak ve terbiyeli konuşmalı, ölüm ihtimalinden bahsetmemeye dikkat etmeli, hastanın ev halini dışarıya aksettirmemeli, başkasının karısına ve malına göz koymamalı, sarhoş edici içkilerden uzak durmalı ve sade giyinmelidir. İnsan sağlığına hizmet edecek

kişilerden bu tür vasıflar beklemek toplum içerisinde bu meslek grubuna verilen önemi de göstermektedir (Bayat, 2010:95).

2.3.2. Türk Kültüründe Halk Hekimliği

Türk kültürü, kaynağını asırlar ötesine dayanan orta Asya coğrafyasından almaktadır. Geniş bir coğrafya üzerinde birçok farklı kültür ve medeniyetle tanışıp, bunların dinlerine zaman zaman mensup olan Türkler yapmış oldukları maddi ve manevi alışverişler ile sahip oldukları kültür değerlerini çeşitlendirip zenginleştirmişlerdir.

İslamiyet ile tanışmadan önce Gök Tanrı inancına sahip Türkler, yer-sulara ve atalara saygı gösterip onları kutsal kabul etmişlerdir. İduk kabul ettikleri dağ, orman, ağaç, ateş su, ırmak göl, pınar, taş, mağara gibi kültürlere hiçbir zaman tapınmamışlar ama bu nesnelere Tanrı ile irtibat kurmak, ona erişebilmek için birer vasıta olarak görmüşlerdir. Kutsiyet yükledikleri bu varlıklardan bozkır hayatı yaşadıkları ve ağır coğrafi şartlar ile boğuştuğu Orta Asya'da pek çok alanda faydalanmışlardır. Bu alanlardan birisi de sağlıktır.

Ateş ile korkutulan pek çok hastalık, kutsal ağaçlar ile tedavi edilip su ruhu ile arındırılmış, kıymetli taşlar koruyucu nesne olarak taşınmıştır. Kam ya da Şaman olarak adlandırılan din adamları tarafından pek çok hastalık tedavi edilmiştir.

Zaman zaman Manihaizm, Budizm, Hristiyanlık gibi dinlere kısmen de olsa mensup olan Türkler arasında Dünyanın değişik yerlerindeki ilkel topluluklar arasında öbür dünya ile ilişki kurma ve hastaları iyileştirme gücü taşıdığına inanılan şaman çevresinde odaklanan inanç sistem olan Şamanizm, yayılmamıştır (Dikici, 2005:407). Şamanizm'de bütün dünya iyi ve kötü ruhların etkisi altındadır. Şamanlar (Kamlar). yapılan ayinlerde bu ruhlar ile temasa geçip iyi ruhların faydasının devamını, kötü ruhların zararını önleyen yani hastalıkları iyileştiren kişilerdir (Şahin,2007:28).

Birçok Asya toplumu tarafından din olarak kabul edilen Şamanizm Türkler arasında rağbet görmemiş ve bir din olarak kabul edilmemiştir. Şamanizm'in Türkler arasında da var olduğunu söyleyen bilim adamları olmasına rağmen bu görüş günümüzde elde edilen veriler ile çürütülmüştür.

Hayatın birçok evresi üzerinde etkin bir rol oynayan inanç yapısı, halk hekimliği ve tedavi yöntemlerini, hastalıklara yüklenen anlamları, sihri ve bitkisel tedavi yöntemlerini

etkilemektedir. Bu yüzden Türklerde halk hekimliği uygulamalarını İslamiyet öncesi Türk tıbbı ve İslamiyet sonrası Türk tıbbı olmak üzere iki başlıkta inceleyeceğiz.

Günümüzde Anadolu'da uygulanan sağaltma işlemlerinin arka planında İslami unsurlar içerisine işlenmiş pek çok eski Türk dinine ait unsur yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Türklerde halk hekimliğine geçmeden evvel İslamiyet öncesi Türk dinî yapısını ve bu yapı içerisinde kam (şaman) denilen din adamlarının üstlendiği vazifeleri ele aldıktan sonra, İslamiyet sonrası yapılan uygulamaları ve yeni dinin eski din adamı ve sağaltmacı görevini üstelenen kamlara(şamanlara) yüklediği anlamı değerlendireceğiz.

2.3.2.1. Eski Türk Dini ve Halk Hekimliği

2.3.2.1.1. Eski Türk Dini

2.3.2.1.1.1. Gök Tanrı İnancı

Müslüman olmadan önce Türklerin dinî Gök Tanrı inancına dayanmaktaydı. “Gök Tanrı dinî, tengriyanizm, tenircilik adları ile de anılan geleneksel Türk dinî, Türklerin Gök Tanrı temelinde, yazılı bir kaynağa dayanmaksızın, kendi iç kültürel dinamiklerinden doğan ve kuşaklar boyu aktarılarak günümüze kadar ulaşan, gelenek ve göreneklerle şekillenmiş inanç ve pratikler bütünüdür.” (Güngör, 2007:1).

Bu inanç sistemi içerisinde Gök Tanrı, tek ve mutlak yaratıcı, tam güç sahibidir. Kurbanlar O'na sunulurken ant içme ve şükür de Tanrıya yapılır (Bozkurt,1995:25). Tanrının iradesi her şeyin üstünde tutulur, hak ve adaletin sağlanıp nizamın korunması Tanrının emrini yerine getirmek gibidir. Kağandan sıradan halka bütün herkes yaptığı iyiliğın ve kötülüğün hesabını Gök Tanrı'ya verirken yardım ve iyiliği gene ondan bekler (Bayat, 2007:214-215).

Eski Türk inancına göre Gök Tanrı, ezeli ve ebedi olan, hakanlara kut veren, insanların yaratıcısı olan ve onların kaderlerini tayin eden, gökte bulunan insanüstü bir varlıktır (Öztürk, 2013: 342). Hakanın mutlak hâkimiyet kaynağını Gök Tanrıdan alması, Gök Tanrının mutlak ve tek kudret sahibi olması özelliğinden gelmektedir. Gök Tanrının sıfat ve özellikleri İslâmî ölçülerdeki Allah'ın özelliklerine de benzemektedir. Hayatın kaynağı, nimet ve sıkıntılarını veren tek yüce varlık Tanrıdır. O, kadim (Bayat), bakî (Mengü), vahid (bir), kendi kendine mevcut ve sıkıntılardan uzak (Mungsuz) Hayy (Diri), İradesi (Erk'i) ve

Kudreti (Oğan) olan, Halik (Törütgen) ve yarattıklarına hitap eden (Kelâm sâhibi, Deyici), Vâcibü'l-Vücut bir varlıktır (Başer, 2013) İslamiyet inancında olduğu gibi mutlak güç sahibi olan Tanrı, soyut ve şekilsiz bir güçtür, İlksiz, sonsuz ve yücedir. Bir olan Tanrıya inanan Türkler arasında öbür dünya, kıyamet, günü(uluğ gün), hesap verme, cennet(uçmak), cehennem(tamu) kavramları mevcuttur (Dikici,2005: 375/Roux/ 1988: 82/Köseoğlu,1997: 35).

Eski Türk dinî ve düşüncesi hakkında Çin, İslam ve Batı kaynaklarında fazlaca bilgi bulunmasına rağmen bu bilgiler çok dağınık ve kısa olduklarından bunlardan faydalanmak uzun ve yorucu çalışmaları gerektirmektedir. Türk kavimlerinin örf, adet ve inançlarını araştırırken Hun ve İskit devirlerinin derinliklerine inmek ve bu bakımdan Orta Asya'yı ve Doğu Avrupa'yı bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Milattan Önce II. yüz yılda Hunlarda var olan ve daha sonra diğer Türk devletlerinde de varlığını sürdüren Gök Tanrı inancı ve kültler, birçok kültürün etkisinde kalınmasına rağmen yüzyıllar boyu varlığını devam ettirmeyi başarmıştır (İnan, 1976:1) “Diğer milletlerde zaman içinde kaybolan orijinal dinî unsurları kaybetmeden Türk boylarında yaşamıştır. Türklerde kaybolmayan bu orijinal dinî unsur, vahdaniyet unsurudur. Yani, Gök Tanrı'nın tekliğidir. Bu yüce bir Tanrıdır. Bu Tanrıya Moğollar Tengri, Bouriatler Tengari, Volga Tatarları Töngere, Beltireler Tingir, Yakutlar Tangara diyorlardı.” (Aydın, 1997:7) Aşağı yukarı bütün Türk lehçelerinde mevcut olan Tanrı kelimesi Türkçenin temel kelimelerinden birisidir ve sadece Gök Tanrıyı ifade etmek için kullanılır. Türklerin Ugan, Çalab, Bayat vb. terimleri Tanrı sözcüğü yerine kullanıldığını söylemek de mümkündür fakat bunlardan hiçbiri Tanrı kelimesi kadar yaygın, eski ve köklü olmamıştır (Kıyak, 2010:215/Kocasavaş, 2002:581/Güngör, 2002:464).

Gök Tanrıya verilen isim ve sıfatlar, Ural Altay kavimlerinin inandıkları yüce Tanrı'nın yaratıcı hâkim ve semavi karakterine işaret eder. Bu yüce Tanrı, gökte yedi dokuz ve on altıncı katlarda oturur. Onun tahtı göğün en yüksek noktasında ve kozmik dağın en üst tepesinde bulunur (Aydın, 1997:7).

Gök Tanrı itikadının esaslarından Orhun Kitabeleri'nde bahsedilmektedir. Bu yazıtlarda kağan ve beyler, Türk milletine yaptığı yardımlardan dolayı, Tanrıyı içten gelen minnet ve şükranlarla anarlar. Türk kağanlarına siyasi hâkimiyetin temeli olan kut Tanrı tarafından verilir. Tanrı izin verdiği için düşmanlar yenilir ve devlet sahibi olunur. Kitabelerde birçok yerde zikredilen Tengri'ye bazen Türk Tengrisi şeklinde de tesadüf edilir (Gömeç,

1998:49). Tüm dünyanın yaratıcısı olduğuna inandıkları Gök Tanrıya Türk Tanrısı denmesinin sebebi, Türklerin Tanrının istediği gibi bir hayat sürmeleridir. Tanrı, onları yönetmesi için kutsal bir sülaleden gelen temsilciyi başlarına hakan yapmıştır ve bu hakan ile Türkler, zafere koşarak dünya nizamını ellerine geçirmişlerdir (Güngör,1999:62).

Asya Hunlarının hanı Maotun İ.Ö. 176 yılında Çin İmparatorluğuna yolladığı bir mektupta utkularını Gök Tanrı'nın yardımı ile kazandığını belirterek, VI. yüz yıl başlarında Hun devletini kuran Liu Yüan, genç yeğeninini yiğitliğini överken Gök Tanrının bu kişiyi, Hunluları düşünerek dünyaya getirdiğini ifade etmektedir. (Bozkurt, 1995:25).

Gök Tanrı biçiminde görülen ibarelerin ile göğün Tanrısı, yukarıda bulunan, yeri ve göğü kılan, insanı yaratan Tengri anlaşılmalıdır. Türkler yüce ve soyut bir Tanrı telakkisine erişmiş olmakla birlikte, başlangıçta onu yine de gökte düşünmüşlerdir. Nitekim Orhun Kitabelerinde “üze kök tengri” terkininde Tanrı aynı zamanda gök manasını da muhafaza etmekteydi. Hatta Göktürk çağında, dünyayı kaplayan, yeryüzünde her şeyi hükmü altında tutan semanın, bozkırlı gözünde Tanrı kabul edilmiş olabileceği imkân dâhilinde görülmüştür. Moğollar göğün her şeyi gördüğüne inanarak yemin ederken gök bilsin ki, gök görsün ki gibi ifadeler kullanmışlar ve göğün işaretlerinde Tanrısai emir ve sırlar okumuşlardır (Kocasavaş, 2002:578/ Güngör,2002:464/Eliade,2003:81).

Dinî inanışlarının esaslarını yüce kudret sahibi, eşi ve benzeri bulunmayan Gök Tanrı inancının oluşturduğu eski Türkler, Gök Tanrı inancının bir gereği olarak tabiat kültürleri ve atalar kültürüne de itibar ederek, tabiatda gizli bir kuvvet olduğuna inanmışlardır.

2.3.2.1.1.2. Kültler

Kült kavramı, atalar kültürü, dağ kültürü, ağaç kültürü, su kültürü, Hızır kültürü, velî kültürü gibi ifadelerde yer almaktadır. Sözcüğün aslı Fransızca “culte” olup, sözcük İngilizce“ye “cult”, Almancaya “kult” olarak geçmiştir. *Culte*, “1. Tapma, tapınma, tapınış, tapınç. 2. Din; mezhep. 3. Ayin, ibadet. 4. Saygı, derin saygı; büyük sevgi” (Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, 1999, 355); *cult*, “*Mezhep; çığır; inanç, tapınma*” (İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü, 1994, 229); *kult*, “1. Kült; tapma, tapınma. 2. Din, mezhep; ibadet, ayin. 3. Mec. Aşırı düzeyde, çok derin saygı ve sevgi; taparcasına sevme” (Almanca-Türkçe Sözlük, 1993, 613) anlamlarına gelmektedir.

Gordon Marshal'ın Sosyoloji Sözlüğü'nde kütl kavramı, "Tanrı'ya bağlılığı tezahür ettiren, batınî (esoterique), metafizik bağımlılık ve eylemdir." (Marshall, 2005, 441) şeklinde tanımlanmıştır.

Türkçe Sözlük'te kült kavramı, "1. Tapma, tapınma. 2. Din. 3. Dinî tören, ibadet, ayin" (Türkçe Sözlük, 2005, 1282), olarak Batıdaki anlamları ile kullanılmaktadır. Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü Dinler-Mezhepler-Tarikatler-Efsaneler isimli sözlüğünde, sözcüğün "Tapım... Batı dillerinde tapım (Fr. Culte, Al. Kult, ing. Cult)" (Hançerlioğlu, 1993: 281), anlamını dile getirdiğini belirtir.

Kudret Emiroğlu ile Aydın Suavi'nin hazırladıkları Antropoloji Sözlüğü'nde kült hakkında, "Kutsal olarak bilinen varlıklar çevresinde oluşmuş, saygı, tapınma, dua, kurban ve ritler gerektiren, özel yer ve zamanlarda bayram ve törenleri bulunan, kült araçlarıyla cemaat liderlerini içeren inanç ve tapınış. Topluluğun başat ya da Ortodoks dinsel geleneğinden sapan dinsel hareket ya da örgüt tipi. Terimin kullanımı tarikat teriminden her zaman açıkça ayırt edilmemekle birlikte, bu ikincisi, genellikle bir azınlık din koduna bağlı daha örgütlü, otoriter ve kapalı grupları tanımlamada kullanılmaktadır. Kült ise, daha kendiliğinden ve daha açık bir hareket olma eğilimindedir." (Emiroğlu-Aydın, 2009: 519) denilmektedir. Sedat Veyis Örnek, Etnoloji Sözlüğü'nde kült kavramını "Yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı, onlara tapınış" olarak belirtir ve "Bu saygı ve tapınış duayı, kurbanı, belli ritleri gerektirmektedir. Tapınaklar, toplantı evleri, kutsal olarak bilinen alanlar, tepeler, mağaralar, nehirler kült yeri olarak kullanılır; kült için bayram ve tören gibi belli zamanlar seçilir; kült araçları bulundurulur; en önemlisi de bu amaçla toplanmış bir cemaat ile cemaati yöneten bir lider gereklidir" şeklinde izah eder (Örnek, 1971, 148-149).

Batılı sözlük anlamı din ve tapınım ile daha çok ifade edilen kült kavramı bizim kültürümüz içerisinde kutsal varlıklar etrafında gelişen dua etme ve kurban kesme gibi ritüelleri de kapsayan davranış şekli ve inanış biçimidir. Ağaç kültü, dağ kültü, orman kültü, atalar kültü şeklinde geçen kült kavramı ile onların Tanrı olduğu değil ama Tanrısal anlamlar yüklenip kutsallaştırılan varlıklar olduğunu ifade edilmektedir.

2.3.2.1.1.2.1. Tabiat Kültleri

Eski Türkler, tabiatta bir takım gizli güçlerin varlığına ve dağ, orman, ağaç, su, ateş, deniz mağara gibi yerlerin ruhlarının olduğuna inanarak buraları kutsal kabul

etmişlerdir. Bu ruhların iyilik verdiklerine ya da kötülük getirdiklerine inanmışlardır. Güneşi, ayı, yıldızı, gök gürültüsünü, şimşegi birer kutsal semavi ruh şeklinde düşünerek, tabiat kuvvetleri için at ve koyun kurban etmişlerdir (Günay, Güngör.1997: 45-Güngör,1999: 62).

Eski Türkler, bütün bu nesnelere kutsiyet yükleyip saygı duysalar da onlara tapınmamışlar ve kâinatın yaratıcısı olan, yüce kudret sahibi tek Tanrıya inanmışlardır. “VI. yüz yıl yazarı Menander Türklerden bahsederken her ne kadar toprağa, suya ve ateşe saygı göstermekle beraber yine de kâinatın yaratıcısı tek Tanrı’ya inanırlardı, ”demektedir (Rasonyi ,1988:31).

Eski Türklerin tabiattaki birtakım gizli kuvvetlerin varlığına inandığı Orhun Kitabelerindeki Yer-Sub şeklinde ifade edilmektedir. Uygurlarda “yirsuv” olarak isimlendirilir. Ziya Gökalp yer-su terimini Türklerin kutsal yani “iduk” olarak kabul ettiklerini belirtir (Gökalp, 2007, 31-42). Ögel ise, birbirinden ayrılmayıp, her zaman beraberce söylenen bu iki kutsal varlığın “Tanrı ve Gök” gibi insanların koruyup kaderlerini çizebileceğini söyler (Ögel,1988:703).

Tabiat kuvvetlerine inanarak saygı duyma, genelde bütün halk dinlerinde bulunmaktadır. Buna sebep olan esaslar ise tabiat olaylarının bilinmezliği, fırtına sel afet gibi olaylar karşısında insanların aciz kalması ve korkmasıdır.

Gök Tanrı inancı ile ilgili olan dağ kültü yer-sular içerisinde önemli bir yere sahiptir. Avin beslenme kaynağı olduğu toplulukların çoğunda görülen dağ orman ve ağaç kültü bozkır hayatı yaşayan Türklerde de mevcuttur.

2.3.2.1.1.2.1.1. Dağ ve Ağaç Kültü

Gök Tanrı’ya yakın olması ve bazen de ona ev sahipliği yapmasıyla dağlar, kutsal mekânlar olarak kabul edilmiştir. Türk varlığının hüküm sürdüğü bütün coğrafya ve uygarlıklarda dağa atfedilen önemin izlerine rastlamak mümkündür (Duymaz-Şahin,117:2008 / Özdemir, 2013,143) Dağların yüksekte olup Tanrıya yakın olması eski Türkler tarafından kutsal bilinmiş ve kurbanlar bu dağların tepesinde kesilerek Tanrıya sunulmuştur. Orta Asya’da dağların; mübarek, mukaddes, büyük ata, hakan gibi anlamlar ihtiva eden Han Tanrı, Buztağata, Iduk Art, Kuttağ gibi isimler verilmesi de gene aynı sebepledir (İnan,1976:32).

Orman kültü ile birleşen dağ, eski Türklerin kutsal merkez anlayışını oluşturmak ve devletin merkez görevini üstlenmektedir. Nitekim Göktürkler ve Uygurlar döneminde dağlık ve ormanlık bölge olan Ötüken, devletin merkezi olma görevini üstlenmiştir. Merkez her zaman kutsal bir görev üstlendiği için dağlar ve orada olan her şey kutsanmış olarak kabul edilmiştir. Türkler, yemin ederken kutsal bildikleri bütün varlıklar ve nesnelere içinde dağın da adını zikretmişlerdir. Mesela Bizans tarihçisi Menandros'a göre Bizans ile Avarlar arasında 6. yüzyılda yapılan bir sözleşmede Avar Hanı Bayan şöyle ant içmiştir: "Sava üzerinde köprü kurmakla Romalılara karşı zarar vermek niyetinde isem ben Bayan mahvolayım; bütün Avarlar mahvolsun; gök üstümüze yıkılsın, Gök Tanrı'nın ateşli okları bizleri öldürsün, dağlar ve ormanlar başımıza yıkılsın; Sava suyu taşarak bizleri yutsun." (Bayat, 2007:223).

Bu yüzden kutsal bir dağa sahip olmayan Türk kavmi mevcut değildir. Her boyun ve oymağın kültü kabul ettiği kendine mahsus kutsal bir dağı vardır (Roux, 1994:125/ İnan, 2013:49). Örneğin eski Oğuzlarda her boyun her oymağın kendine özgü kutsal dağı olduğu gibi boylardan kurulu büyük birliklerin de kendilerine has kut dağı denilen dağları vardır. Söz gelimi Gök Türk İmparatorluğunun kutsal dağı ve ormanı Ötüken Dağı ve ormanıdır (Birdoğan,1998: 60).

Orta Asya Türk topluluklarında kutsal dağ, yeryüzünün merkezinde bulunur ve dünyanın eksenini oluşturur. Kutsal dağ kapsamında en tanınmış yer Ötüken dağlık ve ormanlık alanıdır. Yeryüzünden gökyüzüne doğru yükselen dağlar Tanrısal algılanıp, doğrudan onlara adaklar adanmış ve kurbanlar sunulmuştur. Öte yandan dağlar hem yere hem de göğe ibadet yapılan temel alanlar olarak kullanılmıştır. Bu inanıştan dolayı olacak ki Türkler, dağların Tanrı'nın makamı olduğuna inanırlar, bu dağları ziyaret ederek kurbanlar sunarlar (Tümer-Küçük, 1997:86). Altaylar çoğu zaman ölüleri dağ başında gizli yerlere gömerler. Abakan Tatarları, Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar da Tanrı makamı saydıkları için ölülerini yüksek dağlara gömerler.

Hunlardan sonra Türk dünyasına hâkim olan Kök Türklerin de dağları kutsal saydıklarını görülmektedir. Ötüken Ormanı ve dağı ıduku kabul edilip, buraların terk edilmesi milletin sonu olarak algılanmıştır. Orhun Yazıtlarında geçen " mukaddes Ötüken Ormanının milleti gittin. Beylik erkek evladın kul oldu, hanımlık kız evladın cariye oldu. Amcam kağan uctu gitti" şeklindeki ifadeler, bu kutsiyeti açıklar niteliktedir (Ergin, 1995: 24-59).

Altaylıların efsanelerinde (Yaratılış Efsanesi) dağların kaynağı Gök, Tanrı katı olarak gösterilir. Efsaneye göre dağlar ve kayalar, Mangdişere'nin Erlik'in gökleri parçalaması, bu parçaların yeryüzüne dökülmesi üzerine oluşmuştur (İnan, 2006:17).

Türk kültüründe orman kavramı, yış, tayga, koru, bük gibi kavramlar ile ifade edilmektedir. Ötüken Yış, Kögmen Yış, Çokay Yış, Altun Yış gibi, kutlu sıfatları ve sembolleri olan ormanlar Türklerin kutlu ormanlarıdır. Bu ormanlar Tanrı'nın ve cennetin sembolleri olmasının yanı sıra Tanrı'nın zuhur ettiği kutlu mekânlardır. Tanrı'nın olduğu yerde bolluk, bereket, düzen, devlet ile kutlu han vardır. Hanların otağlarının kurulduğu bu yışlar, aynı zamanda, tahtın-iktidarın sembolüdür. Tanrı kutu taşıyan ve cennetin sembolü olan bu ormanlar doğuda bulunurlar. Bunlar, aydınlık, ışıkl, seyrek ağaçlı yerlerdir (Ergun, 2010:116).

Yer-su kültü çevresinde ağaç da önemli bir yere sahiptir. Ağaç kültü sadece bizde değil her çağda çok Tanrılı dinlerde de tek Tanrılı dinlerde de ağaca saygı duyulmuştur. Varlığın başlangıcı ve devamında hava, su ve toprak kadar önemli bir yere sahip olan ağaç kişi oğlunun inanış ve düşünce dünyasında; beslenme, Tanrı ile irtibat kurma, cennete ulaşma, şifa dilek gibi mevzularda aracı rolünü üstlenmiştir. İnsanlık ağacı, Tanrısalsal bir varlık olarak kabul etmiş ve bütün inanma pratiklerinde ana eksene oturtmuştur. Hayatı, ölümsüzlüğü, bilgeliği, gençliği ya da genç kalmayı, üç katmandan (yer altı, yer üstü ve gökyüzü) oluşan âlemi birbirine bağlamayı ifade eden kozmik ağaç bütün özellikleriyle Türk inanış ve düşünüş sisteminde olduğu kadar, en doğusundan en batısına, en kuzeyinden güneyine, dünyanın her yerinde, hemen hemen aynı şeyleri ifade etmektedir (Ergun, 2004: 17).

Hayat, meşe, kayın, çam gibi ağaçların meyvesiz, yaz kış yaprağını dökmeyen, tek ve ulu olma vasıfları onlara, Tanrı özellikleri katmakta ve kutsileştirmektedir. Kutsal ağaçlar vasıtası ile eski Türk din adamları Tanrı ile irtibat kurup ona kurbanlar sunabilmektedir. “Eski Türk inanışına göre, Tanrıya ancak kutsal ağaç vasıtasıyla ulaşılmaktaydı. Altay Türkleri arasında kutsal kabul edilen kayın ağacının her dinî törende mutlaka bulunması gerekirdi. Nitekim bu dinî törenlerde Şamanın kayın ağacını şu şekilde tavsif ettiği nakledilir:

‘Altın yapraklı Bay Kayın,

Sekiz gölgeli mukaddes kayın,

Dokuz köklü, altın yapraklı mübarek kayın,

Ey mübarek kayın, sana kara yanaklı,

Ak kuzu kurban ediyorum” (Işık, 2004: 97).

Eski Türklerde ağacın yaprakları kadar gövdesi ve kökü de son derece önemlidir. Günümüzde Anadolu'nun pek çok yerinde türbe etrafındaki ya da yüksek yerlerde tek başına bulunan ulu ağaçlara kutsiyet yüklenerek çaput bağlanması, mumlarla etrafının aydınlatılması ile ağaç kültü eski inanç kültürümüzün bir uzantısı olarak hatta İslami usullere uygun hale getirilerek yaşatılmaktadır. Pek çok dünya milletinin kültüründe olduğu gibi bizde de yer alan bu kültür; ağaç, bir inanç değildir ona tapılamaz; ama kutsaldır, ulvilik yönü olan bir Tanrısalıdır. Tanrı'nın algılanışına yardımcı olan ve Tanrı'nın özelliklerini temsil eden bir semboldür. Ağaç kültü, kültürümüzde Tanrıdan bir nesne olarak değil; ama Tanrısalılığı çağrıştıran Tanrıyı hatırlatan bir kavramdır. Kutsal ağacın Tanrı'yı hatırlatan özelliklerinin başında ise tek, ulu, gölgeli, kaba, meyvesiz, yapraklarının yaz kış dökme oluşu gelmektedir. Bütün bu ve bunun gibi özellikler Tanrının tekliğini, yüceliğini, doğmamış ve doğurmamış oluşunu, önsüz ve sonsuz oluşunu sembolize etmektedir. Türk düşüncesinin tek ve eşsiz Gök Tanrı'sı bu özellikleri ile özünü sembolize eden kutsal ağaç vasıtası ile kendisi ile irtibat kuran kullarına yine kutsal ağaç vasıtası ile yardım etmekte dua ve taleplerine karşılık vermektedir (Gürsoy: 2012:47/Ergun, 391:2004).

2.3.2.1.1.2.1.2. Ateş- Ocak Kültü

Yaşamın vazgeçilmez unsurlarında olan ateş, insanlığın faydalandığı en temel araçlardan birisidir. Yanıcılığı ve yakıcılığı korku uyandırırken, barınma, beslenme, ısınma gibi pek çok ihtiyacı karşılaması insanların korku ile birlikte ateşe saygı duymasını da beraberinde getirmiştir. Ateş sahip olduğu özelliklerden dolayı kutsal bir varlık olarak kabul edilmiş ve kült haline gelmiştir. Ateş ve ateşin yandığı ocağa dair bir takım inanış ve uygulamalar gelişmiştir.

Türkler arasında yaygın olan inanışlardan biri ateşin gökten inmiş olmasıdır. Ateş, Tanrı Bay Ülgen'in kızları tarafından bulunmuş ve insanların hizmetine sunulmuştur(Ögel, 1993: 55/Buluç,1979: 328). Altay Efsanesinde ise Bay Ülgen ateşi, iki taştan elde etmiş ve insanlara bunu öğretip, “ bu ateş atamın kudretinden taş düşmüş ateştir” demiştir (İnan, 2013, 66). Altaylılar ateş ruhuna, “ot ezi”, Yakutlar aynı manada, “ ot iççite” derler ve ateşi,

temizleyici, kötülüklerden arındırıcı, kötü ruhlardan koruyucu, hastalıklardan arındırıcı olarak görürler (Buluç,1979, 328).

Kötülüklerinden şüphe duyulanlar için ateş temizleme unsurudur. Aynı zamanda koruyucu özelliğe de sahiptir. Sayan ve Sibiryalı Türklerinde ateş ruhu, ailenin koruyucusu olarak kabul edilir. Bu nedenle de koca evine gelen gelin, çadıra girer girmez ilk olarak ateşe baş eğer, ona bir parça et, bir parça yağ atar. Yakutlar yemin törenlerini ateş ve ocak karşısında yaparlar (Bayat, 2007:125/ İnan, 2001: 71 Korkmaz, 2003: 27-28).

Ocak, sözü ateşin yakıldığı yer anlamında kullanılmakla beraber, bir ailenin barındığı “ev, yurt”, hem de o ailenin geçmişteki atalarından gelecekteki kuşağına uzanan “soy”u manalarını da taşımaktadır (Kumartaşhoğlu, 2012: 321).

Ateş ruhuna hitaben okunan şaman ilahilerinden anlaşıldığına göre aile ocağı kültü ile ateş kültü birbirinden ayırt edilemez. Şaman bunu “ atalarımızın yaktığı ocak” şeklinde ifade eder (İnan, 2013: 68). Ateş ya da ocak, yuvanın ve yuvadaki yaşamın sürekliliğinin semboller. Ateş erildir, çünkü küçük erkek çocuğunu semboller. Ailenin en küçüğü soyun sürdürücüsüdür (Korkmaz, 2003: 29-30).

Günümüzde de Anadolu'nun birçok yerinde ateş kutsiyetine dair uygulamalar mevcuttur. Ateş üzerine direk su dökülmemesi, üzerine tükürülmemesi evden başka birine özellikle geceleri ateş verilmemesi eski Türk inançlarının günümüzdeki izlerindedir.

2.3.2.1.1.2.1.3. Su Kültü

Dört unsurdan biri olan su da ateş gibi kıymetli ve kutsaldır bu yüzden de Türkler arasında kült olarak kabul edilir. “Türk yaratılış mitinde kozmos, sudan türemiştir, başka bir deyişle yaratılışın başlangıç nüvesi sudur. Bütün canlılar da sudan yaratılmıştır. O halde su yaratılışın temel noktası olduğundan mitolojik şuurda önemli bir konum üstlenmiş durumdadır.” (Türkan: 2012:136)

Geleneksel Türk kültüründe suyu kutsal kabul eden Türkler, bu suların birer “iyesi” yani ruhu olduğuna inanmışlardır. Bu su ruhuna Yakutlar “ü içite” veya “ukulan toyun”, Buryatlar “uhun ecen”, Karagas Türkleri ise, “sug ezi” adını vermişlerdir. Türkler bu su ruhlarına saygı göstermiş ve onları memnun etmek için henüz buzağılamış bir inek kurban etmiş, saçı olarak ise içki sunmuşlardır (Kalafat, 1990: 43/Araz, 1995: 55).

Türkler arasında yüksek dağ ve pınarların iyi ruhlar ile dolu olduğuna inanılmış, kurbanlar Tanrıya buralarda sunulmuştur. Temizliğin, saflığın, yaşam kaynağının sembolü olan suya Orta Asya Türklerinde, Oğuzlarda, Sibiryaya ve Altayların Türk topluluklarında tükürmek, abdest ya da temizlik için onu kirletmek yasaktır. Kutsiyet yüklenmesi sebebi ile akarsuya ant içilmiş, iyi ruhlar olarak bilinseler de su ruhlarının öfkelenmesine sebebiyet vermektan kaçınılmıştır(İnan 2013: 50-51/ Günay- Güngör, 1997: 50/ Türkan, 2012:138).

Tüm bunların yanı sıra Türkler, gölleri ve ırmakları hep canlı nesnelere olarak tasavvur etmişlerdir. Bu sebeple onlara verilen isimler sadece coğrafya isimleri değildir. Eski Türk inançlarında kutsallaştırılan su, aynı zamanda duyan, evlenen ve çocuk sahibi olan ve mahiyetinde birtakım gizli güçleri barındıran koruyucu bir iyedir (Oymak, 2010: 38).

Tüm canlılar için büyük önem arz eden su her devirde olduğu gibi günümüzde de kıymetini sürdürmekte ve birçok hastalığın tedavisinde kullanılmaktadır.

2.3.2.1.1.2.2. Atalar Kültü

Ölmüş atalara tanzim ve onlar için kurbanlar sunma âdeti, geleneksel Türk inanıcının önemli unsurlarındandır ve baba hukukunun inanç sahasındaki belirtileri olarak görülür. Atalar öldükten sonra da ruhlarının yaşadığına, ruhları aracılığı ile aile bireylerini korumaya devam ettiklerine inanılır ve onlara duyulan minnet hissi çeşitli şekillerde gösterilir. Ölen atalar saygı duyulmakla birlikte her ölen ata kült olarak kabul edilmez. Türklerin atalarının kayın ağacı kabuğundan ve keçeden küçük tasvirlerini yapıp sakladıklarına dair bilgiler mevcuttur. Bu küçük tasvirler Altaylılar töz, Yakutlar tangara ve Moğollar da ongan denilmektedir (Sarıkçioğlu, 2004:112/Kafesoğlu, 2007:304/ Günel,2004:124/ Günay- Güngör, 1997: 52).

Orta Asya'daki eski Türk toplumlarında, özellikle Hunlar ve Göktürklerde görülen atalar kültü, Çinlilerdeki ataya kurban sunma, tapınma ve Moğollardaki ata heykelleri yapma geleneğinden farklıdır (Eröz, 1992: 68).

Eski Türklerde Gök Tanrı ve atalara kurban olarak hayvan kesilir, hayvanın cinsinin erkek olmasına dikkat edilirdi. En makbul kurban olan at iskeletlerine Bozkır Türk kavimlerine ait mezarlarda rastlanmaktadır. Bundan dolayı Asya Hun imparatorlarına ait kurganlarda ve Orta Avrupa'da Hun ve Avar çağı mezarlarında bol miktarda at iskeletleri

bulunmuştur. Asya Hunları, Tapgaçlar ve GökTürkler çok kere kutsal mağaralar önünde atalarının ruhlarına kurban sunmuşlardır. Eski Türklerde ölümlerin silahları ve kıymetli eşyalarıyla gömülmesi, öteki dünyada rahat yaşamaları içindir. Eski Türklerde, ölünün her türlü eşyasıyla defnedilmesi, ölmüş atanın kendisinin yanı sıra hatıralarının ve eşyalarının da kutsal kabul edildiğini göstermektedir (Kafesoğlu 2005: 304/307/ Ocak, 1983, 26).

Eski toplumların genelinde yaygın olan atalar kültü Türk toplulukları arasında da en eski inançlardan birisidir. Bu inanç sistemi, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra yatır ziyaretine gidip dua etme, orda yatan Allah'ın sevgili kulları vasıtası ile Allah'tan yardım dileme şeklinde İslami kuralara uygun bir hale getirilmiş ve veli kültürünü ortaya çıkarmıştır.

Anadolu'da günümüzde hâlâ sürdürülen atalar kültü örneği ise aile ocağında geleneksel olarak her yıl sürdürülen sahipsiz kalmış ata ruhları için bahçede, tarlada kurban kesme, evde Kur'an ve Mevlut okutma, yemek verme, evde çörek, helva yapıp pişirip dağıtma, evi ve davetlileri tütsüleme şeklinde varlığını sürdürmektedir (Artun, 2007:11/ Ergun, 2010: 117).

Günümüzde atalar kültürünün uzantısı olan pek çok yatır ve türbeye tedavi amaçlı başvurularak oranın suyundan toprağından şifa amaçlı faydalanılmakta, dualar edilip niyazda bulunulmakta, kurbanlar kesilip dağıtılmaktadır.

2.3.2.1.1.3. Şamanizm

Şamanizm kavramı XVIII. asırda ortaya çıkmıştır, Sibiryalı halklarının şamanları [kamları] hakkında ise çok daha erken dönemlerin yazılı kaynaklarında hatıralar bulunmaktadır. Örneğin görevli Rusların rapor ve gezilerinde, XVII. asır yasa kitaplarında ve başka belgelerde, biraz daha geç dönemlerde ise yabancıların külliyatlarında şamanlar hakkında bilgiler vardır. Şamanizm, görülmez ruhlar âlemi ile temasın ve insanların işlerinin gidişatına ruhların desteğinin sağlanması olarak görülmektedir. Bu şekliyle olay, evrensel boyutlara da sahiptir ve onda İran, Mezopotamya, Budizm ve Lamaizm'in izlerini açık bir biçimde görmek mümkündür (Arvas, 2014: 50/ Güngör, 2002: 470).

Şamanizm bir din değildir, Türklerin İç ve Orta Asya coğrafyasında yaşadıkları dönemde Şaman ya da Kam olarak adlandırılan din adamları vasıtası ile gerçekleştirilen inanç sistemi ve bu sistemin getirdiği dinî ve sihri boyutu olan uygulamalar bütünüdür. Şamanın toplum içerisindeki işlevinin fazla ve dinî içerikli olmasından dolayı Şamanlığı

Eski Türklerin dinî olarak düşünmüşlerdir. Şamanın dünya görüşü, kozmogonik düşünce yapısı, özel merasimleri yönetmesi, simgeleri, şamanın folkloru ile onun toplum içerisinde elde ettiği statü, Şamanlığın bir din olarak algılanmasına neden olmuştur. Şaman din ile ilgilidir ancak bir din değildir (Bayat, 2006: 24-25). Eliade'de şamanlığı bir din olmaktan ziyade “esrime tekniği” (Eliade,1999: 23) olarak ifade etmiştir. “Şamanizm, kendisinin tek uzmanı olan trans halindeki şamanın erişmeye hedeflediği esrimenin arkaik bir tekniğine dayanmaktadır.” (Paul Roux 1994:49).

Şamanizm'in tanım ve tanımı ile ilgili bilim adamları tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür. Örneğin; Abdülkadir İnan Şamanizm'in bir din olduğunu belirtir, Bahattin Ögel, Yaşar Çoruhlu, Hikmet Tanyu gibi bilim adamlarına göre ise Şamanizm bir din değil bir inanç ve uygulamalar bütünüdür. Yani, “Şamanizm, çetin demenin alçak gönüllük sayılabileceği bir ortamda Türklerin ve çevrelerindeki toplulukların, İç Asya ve Orta Asya'da yaşadıkları bölgelerde milattan önceki yıllardan bu yana uyguladıkları Şaman ya da Kam olarak isimlendirilen din adamları aracılığı ile gerçekleştirdikleri bir inanç ve uygulamalar bütünüdür. Tanrılar, ruhlar ve insanlar arasında ilişkiyi sağlayan bir sistem ve tekniktir (Dalkıran, 2008: 375/ Çoruhlu, 2002: 15).

Yani Şamanlık bir din olmaktan çok temel prensibi ruhlar, cinler ve perilerle irtibata geçerek onları emir ve kumanda etmek olan ve gelecekte haber vermek düşüncesi bulunan bir sihir sistemidir. Şamanlık Yer-Su inancının bir uzantısı, kendine has inanç ve ritüelleriyle farklı formları bulunan vecde dayalı bir yöntem, içinde birçok dinden girmiş olan motiflerin senkretik bir kompozisyonu olan vecd tekniğidir (Bozkuş, 1988:410/ Güngör, 2010: 325/ Aydın, 1997: 9).

2.3.2.1.2. Eski Türk Din Adamları ve Hastalık Tedavisi

Eski Türkler arasında din adamlarına kam(şaman) denilmektedir. Geleneksel Türk dininde kamlar önemli bir yer tutmaktadır. Türkler tarafından kam adı verilen bu otorite tipi, Tunguz dilinden alınmış olmakla birlikte, menşei konusunda çeşitli tartışmalar mevcuttur ve □ çok daha geniş bir kullanıma ulaşmış bulunan bir kelime ile “şaman” adı verilmektedir. Şaman, dinî mistik sihri bir otorite tipini temsil etmektedir.

Ruhun kararsızlığı, kötü ruhların neden oldukları hastalıklar ve ölüm, öteki hayatta ruhun kaderi meselesi, sosyal hayatın çeşitli problem ve sıkıntıları, önceleri iki, daha sonra

üç bölge ve çok katlı evren anlayışı bunların arasında bağlantının sağlanması meselesi gibi birçok hususlar, kamları/şamanları geleneksel Türk dinî içerisinde önemli bir konuma getirmiştir. İşte bu sebeple bazıları Geleneksel Türk dinine “şamanizm” adını vermişlerdir (Güngör, 2002:0470).

Şaman sözcüğü, “Tunguzcadan Rusça yolu ile Batı ilim dünyasına geçtiği bilinmektedir. Aslen Sanskritçenin bir koluna bağlı olduğu sanılan kelimenin, Hind-Avrupa dillerinden Toharca (Samane=budist rahip) ve Sogdçadaki (Saman) transkripsiyonları keşfedilince, bu terimin Hind-Avrupa menşeli olduğu görüşü kuvvet kazanmıştır.” (Gömeç, 1998:40) Türk kavimlerinde ise, şaman sözcüğü “kam” sözcüğüne karşılık gelmektedir.

Şaman ya da Kam olarak anılan din adamları Eski Türklerde “vecde gelmek sureti ile hastalıkları tedavi eden bir doktor ve din adamı hüviyeti taşır.”(Gökalp, 1999: 240) Şamanlığın en büyük özelliği nüfus ettiği bölge halkının ruh âlemine bürünebilme kabiliyetine sahip olmasıdır. Toplum içinde hastalık tedavi uzmanı olarak bilinen şaman, genelde büyücülükle uğraşır. Fakat büyücünün şamandan farkı, halk hekimleri alanındaki ilkel bilgilere sahip olmasıdır. Şamana ise ruhlarla görüşme yeteneği mevcuttur (Mandaloğlu, 2011: 113/ Arvas, 59: 2014).

Şaman/Kam, hastalığa sebebiyet veren unsuru ortadan kaldırır. Bu unsur cinler ise onları hastanın bedeninden uzaklaştırmak için dans eder, ateş ya da tütsü yakar, davulunun sesi ile onları korkutmaya, hatta ölen ruhları yeniden diriltmeye çalışır. İnsanların tedavi olma, korunma ihtiyaçları ve geleceği öğrenme arzusu Şamanları kutsal İktidar ve gizemli güç sahibi yapmıştır (Öngel, 2011 :36).

Toplum içerisinde birçok vazifesi olan kamlık, büyük ölçüde tedavi amaçlı yapılmaktadır. Şamanlar tedavi tekniklerini zamanın şartlarına göre geliştirmişler fakat eski yöntemleri de korumuşlardır.

Öteki dünyadaki ruhlar ile irtibat kurabilen şaman, göz ile görülen ya da görülemeyen varlıkların dilini bilir ve tercümanlık yapar. Binlerce yıldır gizli hafızada saklı duran saklı tutulan gizli bilgileri üstü kapalı simgeler ile topluma anlatmaya çalışır. Esas misyonu toplumu gizli bilgiler ile tanıştırmak ve makro kozmosla mikro kozmos arasındaki dengeyi korumaktır. Bu temel görevinin yanı sıra şamanın diğer görevleri şöyledir:

- 1) Hastaları iyileştirmek,
- 2) Ölen adamın ruhunu öteki dünyaya götürmek
- 3) Kısırlığı tedavi etmek,
- 4) Avın bol olmasına sağlamak,
- 5) Fal bakarak gelecekte haber vermek,
- 6) Evi kötü ruhlardan temizlemek,
- 7) Kurban sunmak gibi bazı dinsel törenleri icra etmek,
- 8) Mevsim ritüellerini düzenlemek,
- 9) Sığırlara ve atlara zarar veren ruhları kovmak,
- 10) Kayıp şeylerden haber vermek (Bayat, 2006:22-23).

Şamanın doğum, evlenme, defin törenlerinde fonksiyonu yoktur. Ancak zor geçen bir doğumu kolaylaştırmak için göreve çağrılabilir. Şamanların tedavi ettiği hastalıklar arasında mide hastalıkları, romatizma, sinir hastalıkları, frengi vb. vardır. Şaman bu hastalıkların hangi ruhtan ya da cinden (körmöz) kaynaklandığını bulup sahibine gösterir, hasta böylece iyileşmiş olur (Güngör, 2010:326).

Şamanlar devlet işlerinde de etkilidirler. Kağanlar, kamların tavsiyelerini almadan ordularını toplamazlar ve savaşa gitmeye cesaret edemezler. Onların bütün bu özellikleri, kağanlar tarafından el üstünde tutulmalarını sağlamış; örneğin ünlü Mengü Han, kendi kamı için sarayının hemen karşısında bir ev yaptırmıştır (Pamir, 2003:165).

Kamlar hayatı, sağlığı verimliliği ve aydınlığı ölüme, hastalıklara, kısırlığa kötü ruhlara karşı savunur. Görünmez âlemin kötülöklere eğilimli sakinlerine karşı insanların arasında, daha genel olarak ruhlar âlemi veya kutsal âlemle Tanrı ile teması sağlarlar. Gerektiğinde onlara yardımlar sağlayan veya en azından haber getiren, kendi içlerinde ancak olağanüstü bir otorite tipi olan kamlar toplumların manevi hayatında imtiyazlı bir mevkiye erişmişlerdir (Güngör,2002: 473). Bu mevkiyi onlara sağlayan ve imtiyaz sahibi yapan ise sıradan insanların yapamayacağı işleri üstlenmiş olmalarıdır. Sıra dışı insanlar olan şamanlar bu göreve başlamadan önce hal ve hareketleri ile toplum içerisinde kendilerinin belli ederler. Şaman olma istidadı olanlar usta bir şaman yanında eğitilirler.

2.3.2.1.2.1. Şamanın Yetiştirme Tarzı ve Şamanlığa Giriş

Şaman olmanın belli kaide ve yöntemleri vardır. İsteyen herkes, istediği şekilde şaman olamaz. Bu kaidelerden ilki irsi olması, yani şaman adayının atalarından şamanlık yapmış kişiler bulunmasıdır. Ata şamanın ruhu şamanlığa seçtiği kişiyi rahatsız eder, eğer aday şaman olmak istemez ise başına kötü şeyler geleceğine inanılır. İkinci kaide ise şaman olma istidadı ve eğiliminin olmasıdır. Bu istidat adayda; görülen rüyalar, hayaller, garip davranışlar, toplumdan kendini soyutlama, sara nöbetleri gibi hal ve hareketler ile kendini gösterir. Yakutlara göre şamanlar, üstün akla sahip oldukları için kendilerini küçük yaşta belli ederler (Güngör, 1998: 67).

Eliade şaman olabilmeyi, “kalıtsal yolla” ve “isteğe bağlı” olarak diye ikiye ayırır. Atalarında şaman olmayan kişi usta şaman yanında uzun süre eğitim alarak şamanlık mesleğini icra edebilir (Eliade, 1987:202). Abdülkadir İnan ise “Kamlık sanatı öğrenmekle elde edilemez. Kam olmak için belli başlı bir kamın neslinden olmak gerekir. Hiçbir kimse kam olmak istemez. Fakat geçmiş kam-atalarının ruhundan biri, kam olacak torununa musallat olur”, der (İnan, 2013:76). Ataları tarafından kamlığa seçilen kişiye rüya yolu ile bu durum bildirilir. Şaman adayında genç yaşta ruhsal bozukluklar meydana gelebilir. Sağra nöbetleri, baş dönmesi, asabiyet, yalnız başına dağ bayır gezme, bayılma gibi rahatsızlıklar kişinin şamanlığa aday olduğunun göstergesidir (Campell, 1955: 242, 243 - Örnek1988:49).

Bu belirtileri gösteren aday usta bir şamanın yanına verilerek eğitim sürecine başlar. İhtiyar şaman, ruhların adlarını, okunacak duaları, silsilesindeki büyük kamların ve Tanrıların şecerelerini, törenlere ait kuralları genç adaya öğretir. Öğretilen bu bilgiler kamın bütün yakınlarının toplandığı “kam, bakışı, toy” denilen ayinde genç şaman tarafından gerçekleştirilir (İnan, 2013:76).

Yakutlarda şamanlığa girişte tüm oymak toplanır, bir dağ ya da tepe üzerine çıkar. Yaşlı şaman geleceğin şamanına üstlük giysisini giydirir. Eline at kılları bağlanmış bir asa verir. Genç adayın sağında dokuz genç, solunda dokuz genç bulunur. Yaşlı şaman adayı uğraşa bağlılık yemini okur. Bu uzun bir duadır. Genç aday aynı sözleri yineler (Bozkurt, 1995:45).

Abdülkadir İnan, Yakutlardaki şaman adayının yemin duasını şöyle aktarır:

“Zavallıların koruyucusu, yoksulların babası, öksüzlerin anası olmağa ant içiyorum. Yüksek dağ tepelerinde bulunan ruhlara saygı göstereceğim; ant ediyorum ki onlara candan bütün varlığımla hizmet edeceğim. Bunların en büyüğü ve en kudretlisi, üç bölük ruhların âmiri olan, dağ tepesinde yaşayan, şamanlar tarafından Sustuganah Ulu Toyon tesmiye olunan Tanrıya, onun büyük oğlu Uygul Toyon’a karısı Uygul Hatuna... bunların sayısız ailelerine ve uşaklarına saygı göstermeğe, hizmet etmeğe söz veriyorum

Ulu Toyon’un küçük kardeşi Kara Surun Toyon’a onun oğlu Alban Boray’a, onun kızı Satılay’a saygı göstereceğim, tapacağım. İnsanları adam öldürmeğe, intihara, iftira etmeğe teşvik eden bu kızın kötülüklerinden kişi oğullarını kara aygır kurban etmekle koruyacağım ve korumağa ant içiyorum. İnsanlara çiban gösteren Altan Sabaray’a, karısı Alatan Sabaray Hatuna, kızları Timur Kuturuk’a ve Köyülgen-Darhan’a hizmet edeceğim, tapınacağım. Bunlar için süslenmiş martı kuşunu azad edeceğim. Bütün bu ruhların büyük anaları olan Kün Cölörüme Hatuna tapacağım, onu tanıyacağım. Ona kızıl alaca at kurban ederek kötülüklerinden kişi oğullarını koruyacağım. Kurbanın yürek ve ciğerlerini boynuma sarıp ayin yapacağım, yalvaracağım, hiddetini merhamete çevireceğim.

Günahlı kişilerin ruhları sürülen yerde yaşayan ve altı bölük ruhların büyüğü olan Dah-Talır-Taralı Toyon’a kızları San Hatun’a ve Suruha Hatun’a hizmet edeceğim. Bunların gönderdikleri hastalıkları kara inek kurban ederek iyileştireceğim.

İnsanlara öldürücü hastalık gönderen Baurma Lahaytoyon’a, karısı Bouray-Malahay Hatun’a hizmet edeceğim. Çocukları yaşamayanların çocuklarına ömür vermelerini dileyerek kafasının yarısı kara olan beyaz ineği kurban sunacağım...

Yakut ulusuna kudretli demirciler bahşeden Kıtay Bakı Toyon’a saygı göstereceğim. Demirci hastalanırsa kızıl inek kesip kurban sunacağım; kurbanın ciğerlerini ve böbreklerini demircinin ocağına gömeceğim.

İnsanlara akıl hastalığı gönderen Tamık Hatın’a hürmet edeceğim. Onun rızası için dokuz kakum, dokuz sarı sıçan, dokuz kokarca, dokuz güvercin azat edeceğim: kızıl inek kurban edeceğim” (İnan, 2013: 77-78).

Genç şaman yaptığı yemin duası ile yükümlülüklerini yerine getireceğine ant içer. Eğer bu yemini unutup sözünü tutmazsa ata ruhları görevini yerine getirmediği için onu cezalandırır.

2.3.2.1.2.1.1. Şamanın Kıyafeti (Manyak)

Ak ve kara olmak üzere ikiye ayrılan şamanların giydiği kıyafetlere manyak denilmektedir ve bunlar özel kıyafetlerdir, toplum içinde ayırt edilir. Giydiği kıyafet tören esnasında kendisine yardımcı olacak çeşitli unsurları barındırır.

Araştırmacılar en eski ve özgün şaman elbiseleri hayvan şekillerini taklit eden giysiler olduğunu belirtir. Şamanın elbisesi kişinin kendi istek ve seçimine göre değil de güç aldığı ruhun özel telkini üzerine dikilir. Körmös telkin aracılığı ile manyakın şeklinin ne olacağına dair ayrıntılı talimatlar verir. Kendi ruhunun talimatlarına itaat etmeyen şamana hastalıklar ile ceza verilir. Bahattin Ögel, şaman elbisesinin tek amacının bir hayvan atayı kendisi ile özleştirmek olduğunu belirtir. Baş süsünden ayakkabı süsüne kadar aynı hayvanın belirtileri ve işaretleri görülen elbise üzerinde yer alan süs ve çingirak gibi diğer ayrıntılar da gene aynı hayvanın atanın kemik ve tüylerinden yapılmıştır (Anohin, 2006: 39/ Çoruhlu, 2010: 74/ Ögel, 1993: 37). Örneğin şaman kıyafeti üzerinde kuş resmi varsa şamanın kuş yardımı ile öbür âleme gideceğine inanılır.

Altay şamanlarının kıyafetlerini Anaohin şu şekilde tasniflemiştir.

A) Manyak: Şaman elbisesi

1. Manyakın Parçaları:

- a) Ton: Arka eteği olmayan bir kabandır.
- b) Yen: Kürkün kolları
- c) Kolların aşağısına bağlanan bakır çanlar ya da çingiraklar
- d) Çanlara ve çingiraklara paralel tek sayılı, beş renk kumaş, kurdele ve ipten yapılmış küçük manyakların dikilmesi

2. Şaman Kıyafetinin Arka Tarafı:

- a) Yaka civarında omuzların arasına dokuz tane küçük kukla çizilir.
- b) Kuklaların altına, sırtın orta bölümüne yatay olarak bir sıra yay ve bir sıra koyun çanı geçirilir.
- c) Çanların üst sırasının altına dokuz tane yay ile oklar dikilir.

d) Manyakın sırt tarafına güneş ve ayı tasvir eden iki büyük metal toka ve yıldızları tasvir eden bir çok küçük tokalar bulunur.

3. Kuşak(Kurdak) Kısmı:

Kuşağın üzerine,

- a) Güneş ve ayı temsil eden iki büyük metal toka
- b) Küçük metal toka sırası
- c) Sıra grup ve haç şeklinde yerleştirilmiş deniz kabukları.

4. Şaman Kıyafetinin Alt Tarafı:

a) Kuşak altına yatay olarak dokuz yay çingirak erkek ya da kadın şamanın çemberi dikilir.

b) Bazı manyaklarda çingirakların altına üç tane düz metal düğme dikilir.

c) Kenarlık, püskül ve boncuklu küçük torbalardan ibaret dokuz tane iğnelik kuşak boyunca dikilir.

d) Değişik renkte basma kumaşla kaplı kendir ipinden uzun sicimler, ortalarında kenar çekmeceleri bulunur.

e) Rastgele süsler.

5. Şaman Kıyafetinin Yan Aksesuarları:

a) Yupta: Siyah ya da kahverengi ipten yapılan büyük sicim.

b) Abra: Yeşil kumaştan dikilen ve yuptanın yerine kullanılan sicimdir.

c) Yupta ve abra ile paralel şekilde uzanan omuz arkası sicimi.

6. Şaman Kıyafetinin Etek Aksesuarları:

a) Genelde etek aksesuarları olarak değişik renkten başörtüsü ve yarım arşın uzunluğunda bir parça bez kullanılır.

b) Saçaklı işlemeli puhu kuşu ya da kartal tüyleri asılı olan örgü; kartal pençesi, ayı pençesi gibi gelişi güzel aksesuarlar.

7. Şaman Kıyafetinin Omuzundaki Aksesuarlar:

a) Manyakın iki omuzunda dikey olarak bağlanmış puhu kuşu, baykuş ve kartal tüylerinden oluşan iki demet vardır.

8. Şaman Kıyafetinin Ön Etek Tarafındaki Parçaları:

- a. Eteklerin kenarlarına kırmızı kurdele ile şerit çekilir, biri yaka diğeri kuşak hizasında olmak üzere iki düğme vardır.
- b. Manyakın göğüs kısmında dokuz yerinden düğümlü dikişler olur.
- c. Manyakın eteklerinde bir sıra kumaş ve sırmadan yapılmış ve yedişer yeni manyakçıklar bulunur; bunların dördü keçi derisinde, üçü ise kumaştan yapılmıştır.

B) Şapka (Pörük): Altay şamanlarının ayin esnasında giydikleri iki çeşit şapka vardır. Biri manyak için diğeri ise cübbe içindir.

Şaman Kıyafetinin Şapkasının Parçaları:

- a. Şapkanın ana kısmı yaklaşık üç karış uzunluğunda, dikey kesitli kırmızı kumaştan ibarettir.
- b. Şapkanın üç yerine vaşak derisi(şülüzün) dikilir.
- c. Göz üzerindeki kısmına(köstün üstü), şapkanın yan tarafına kenar çekmecelerine paralel olarak rengârenk boncuklardan bir sıra püskül dikilir.
- d. Alın kısmı(manday) Şapkanın tam alın hizasına birkaç sıra ya da grup halinde yılan başlar. Bazen ise göz üzerindeki gibi püsküller dikilir (Anohin, : 39-56).

Kutsal kabul edilen ayinler esnasında giyilen ve şamanın öbür âlem ile irtibata geçmesine yardımcı olacak unsurları üzerinde barındıran elbisesi de kutsal kabul edilir. Kutsal sayılan Şaman giysilerinin doğal olarak saklanması korunması birtakım yasak ve kuralları da beraberinde getirir. Şaman, giysisini kullandığı süre boyunca büyük bir özenle her türlü zarar ve hasardan korur. Zira giysinin bir sebeple zarar görmesi durumunda giysinin sahibi olan Şaman, hastalık ya da ölümle karşı karşıya kalacaktır. Giysiler barınağın özel bir bölümünde saklanıp çocukların ulaşmaması için gereken her türlü önlem alınır. Aksi hâlde bunların sihir, güç ve kudret veren tabiat ötesi özelliklerinin kaybolacağı düşünülür (Kılıç, 2010:324).

2.3.2.1.2.1.2. Şamanın Davulu

Şaman ayinleri için önemli unsurlardan biri davuldur. Şamanları diğer din adamlarından farklı kılan başlıca alettir. Davul insanların isteklerini ruhlara ileten, öteki

âlemin iradesini de insanlara çattıran tek kutsal müzik aletidir (Bayat, 2006:194). “Davulunun büyüsu onu, ritmin kanatlarında taşır, ruhsal yolculuğun kanatlarında, davul ve dans şamanın ruhunu yükseltir ve onu ruhlarına ulaştırır.” (Campbell,1995: 256) Şamanlar ayinlerinde kullandıkları ve ritmi ile kendilerinden geçtikleri davul ile hastanın baskı altındaki duygu ve düşüncelerini açığa çıkartıp bir çeşit katharsiz meydana getiriler (Bayat,1988: 61).

Şamanların davul sahibi olmaları koruyucu ruhların emriyledir. Kendi istek ve özentilerine göre davul yaptırılmazlar Davulun büyüklüğü şamanın yaşı ve geleneklere göre yine ruhların isteği doğrultusunda belirlenir. Şekil açısında yuvarlak ya da oval olabilir. Yapımında ağaç, demir, bakır, deri, kıl sicim gibi maddeler kullanılır. Daha çok kayın ağacı kullanılır. Ağaç seçimi yapılırken el değmemiş, zedelenmemiş, yerleşim yerlerinden uzak yerde yetişmiş, evcil hayvanların yaklaşmadığı temiz kayın ve sedir ağacı tercih edilir. Şaman davullarında güneş, ay, yıldız şimşek resimleri yanında kayın ağacı resmi de mevcuttur. Yeni yapılan davul ayinden önce ardıç dumanı ile tütsülenerek üzerine şarap serpilir. Bu merasimle birlikte kutsal araçlar arasına girer (İnan, 2013: 94/Bayat, 2006: 195-218 /Bozkurt, 1995:46/ Anohin, 2006:56-58).

Altay Şamanlarında davulun parçaları şöyledir:

- 1) Kaş: Davulun iskeletinin sedir ağacından yapılan kasnağın
- 2) Davulun İç Kısmı:
 - a) Davulun iç kısmı kayın ağacından yapılmış bir sap ile iki eşit bölüme ayrılır,
 - b) Kiriş, üçte bir karış uzunluğunda demir çubuktur.
 - c) Kirişin yanında değişik renklerdeki şeritler
 - d) Eezinin yüzünün her iki tarafında orağa benzer küçücük, 5-6 cm büyüklüğünde demir çengeller.
- 3) Davulun Kasnağı:
 - a) Davulun kasnağı geyik derisi ile kaplanır
 - b) Kasnağın üst kısmına derinin altına kayın ağacı çubuğu konulur
 - c) Derinin altına tahtadan yapılmış iki yuvarlak kırlangıç konulur
- 4) Davulun Üzerindeki Resimler:

5) Davulun üzerindeki bütün resimler beyaz ve kırmızı olmak üzere iki renk boya ile yapılır.

Davulun İç Kısımındaki Resimler:

- a) Eezi: Davulu iki eşit parçaya ayıran kalın düz çizgidir.
- b) Kiriş: Üzerinde çizgiler ve omuzlar bulunan eezinin ortasından geçen enine bir çizgidir.
- c) Salon: Eezinin sağ ve sol tarafına çizilen yay şeklindeki üç çizgidir.
- d) Gök kuşağının altında kayın ağacı resmi
- e) Sığın (geyik resmi) : davulun derisinin yapıldığı geyiğin resmidir.
- f) Kamık (zehirsiz yılan): Erlik'in oğlu Piy Patışın sahibi olduğu cehennem kıyıları sakini

6)Kasnağın Üzerindeki Resimler: Kasnağın kenarından geçen kalın çizgiler ve onlara çapraz gelen çizgiler vardır.

7) Davulun Derisi Üzerindeki Resimler: Davulun derisi üzerinde yeryüzüne ve gökyüzüne ait birçok nesnenin resmi bulunur.

8) Orbu (Tokmak): Davulun tokmağı her zaman körpe kayın ağacından yapılır. Uzunluğu 17 cm. kalınlığı 7-8 cm'dir. Sapının ucuna kayış geçirilerek bağlanır (Anohin, 2006: 60-73).

2.3.2.1.2.2. Şamanların Hastalık Tedavisi

İnsanlık tarihi ile birlikte var olduğuna inanılan hastalıklar ile mücadele etme konusunda Türk medeniyeti köklü ve zengin bir geçmişe sahiptir. Orta Asya'da at üstünde ve göçebe bir hayat sürdüren Türkler, diğer medeniyetlerde olduğu gibi hastalıkları iki gruba ayırmışlardır. Sebebi bilinmeyen, gizli ve soyut güçler tarafından meydana geldiğine inanılan ve mistik güçlere sahip din adamları tarafından tedavisi mümkün olan hastalıklar ile somut olan, bitkisel ya da hayvansal yöntemler ile emciler tarafından tedavisi yapılan hastalıklar.

Ali Haydar Bayat bu şu şekilde ifade eder;

Orta Asya Türklüğünde, hastalıklar insan ruhunun, kötü ruhlar tarafından kaçırılması veya bedenine kötü ruhların girmesi ile ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Göz ile görülebilen, maddi sebepler ile ortaya çıkan hastalıklar genellikle yörenin bitki, maden ve hayvanlarını ilaç olarak kullanan emci otacı denilen günümüz hekimlerinin eşdeğeri

kişiler tarafından tedavi edilmektedir. Ruhi bozukluklar ve akıl hastalıkları gibi sebebi bilinemeyen ancak kötü ruhların tesiri altına girmiş olduğuna inanılan kimselerin tedavileri ise kam, şaman ve İslami devirdeki adı ile baskılar yapmaktadır.

İslam öncesi Orta Asya Türk tıbbı, uygulanan tedavi metotları, amaçları ve formasyonlarına göre iki gruba ayrılabilir,

1. Kam (şaman) ve baksı denilen, Şamanizm'in majik tedavi yöntemlerini uygulayan büyücü-hekimlerin yürüttüğü hekimlik.

2. Otaçı, emçi ve atasagun denilen, droglarla ve diğer tedavi yöntemleriyle yapılan, dönemin maddi tıbbi anlayışını temsil eden hekimlik. Kamların aksine bu hekimler tedavilerini bitki, hayvan ve maden kaynaklı ilaçlar yapmışlardır (Bayat1988: 61/ 2010: 239-247).

Kadın ya da erkek olsun her şeyden önce kabile üyesi olan şamanların eski Türk toplumu içerisinde birçok işlevi bulunmaktadır. Hastalıkları tedavi etmek ise bunların içerisinde önde gelenlerdendir. Şaman kelimesi yerine kam sözcüğünü kullanan Uygur Türkleri arasında kam “usta, tedavi edici, hekim” gibi anlamlar içermektedir. Günümüzde ise Uygur Türkleri arasında şaman için “perihon, cinkeş, bahşi ve dahan” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Perihon sözcüğündeki peri cin- han ise okuyucu, okuyan, çağırın; bahşi din üstadı, ruhani bakçı/bakıcı; dahan dua-han, dua ile hasta tedavi eden, darhan, demirci şaman; cinkeş sözcüğü ise cinlerle ilişkili olan, cinlere meftun olan anlamlarına gelmektedir (Öger- Gönel, 2011:235).

Şamanları faaliyetlerine göre türlere ayıran Başkurtlar'da, hastalık tedavisinde kürezeler, ososkolar ve sihirsî denilen üç sınıf bulunmaktadır. Kürezeler geceleri dolaşan şeytanları görebilen, onlara sopa ile vurup yaralayan hatta öldürebilen kişilerdir. Ososkolar denilen şamanlar, insanların vücutlarını ovalayıp terleterek fitik, bel ve göğüs ağrısını tedavi edebilen gruptur. Sihirsî denilen büyücüler ise ruhlar ile bağlantı kurmadan bitki kökleri ve rüzgârları kullanarak insanlara fayda ya da zarar verebilen kişilerdir. (Salihov, 2007: 84).

Türkistan şamanlarının asıl işi de hastalığı hayvana ya da herhangi bir nesneye geçirmektir. Sibiryâ şamanları hastalıkları karındaki özel bir bölgeye çekip daha sonra dışarı bırakırlar (Bayat, 2006: 256).

Kazak Türkleri arasında koyun kesilerek ciğeri çıkartılır. Tedaviyi yapan baskı bu ciğer ile hastanın yanına giderek ciğeri hastanın vücuduna üç kez vurur ve hastalığı ciğere geçirir. Hastalığın geçtiği düşünülen ciğer köpeklere atılır (Radloff, 1994: 75-76).

Hastalanma, ölme ile bunlar için yapılan iyileştirme ve diriltme işlemleri Tuva, Hakas, Altay ve Şor Türklerinin destanlarından elde edilen bilgiler doğrultusunda şu şekilde yapılmaktadır.

Ölme ve hastalanma; kendine ait bir nesne ile yaralanma veya öldürme, canın nerede olduğunu, ölümün ne şekilde olduğunu öğrenme şeklindedir. İyileşme ve diriltmede ise; dinî ve sihrî yöntemler, hayvan bitki ve maden kaynaklı ilaçlar ile belirtilmeyen diriltme ve iyileştirme yöntemleri kullanılmaktadır (Atnur, 2010:54).

Saha Türkleri arasında şamanlar bütün hastalıkları tedavi etmekle birlikte özellikle Yakut hastalığı olarak ifade edilen gizemli hastalıklar ve sinir hastalıklarını tedavi ederler. Kramplar, isterizm, cinsel hastalıklar, bağırdak hastalığı, çıban, kırıklar, baş, göz, romatizma ağrıları şamanlar tarafından tedavi edilen diğer hastalık türleridir (Duranlı, 2005: 208).

Hastalığa sebebiyet veren birçok soyut varlık ile mücadele eden şamanların dünya görüşüne göre hastalıklar, bizi çevreleyen varlıkların insan üzerindeki etkisi neticesinde ortaya çıkar. Hastalıklar insanın canlı bir varlık olan doğa ile ilişkisini bozması, doğayı ihmal etmesi ile belirir. Hastalık, kıtlık, felaket gibi olaylar kötü ruhların tasarrufundadır ve bu ruhların insanların dünyasına gelmesi olumsuzlukların başlamasına sebep olur. Onların gelmesine neden olan olaylar ise iki sebebe bağlıdır. İlki, insanların bu ruhları dikkate almaması ve kurban vasıtası ile kurulan bağın zayıflamasıdır. İkinci sebep ise ruhların kendi istekleri doğrultusunda orta dünyayı denetim altına almak için olumsuzluklar oluşturmalarıdır. Buradaki ana sebep de gene dış dünya ile iç dünyanın ihmali ve dengenin bozulmasıdır. Şamanlar iç ve dış dünyasının dengesini sağlayarak olumsuzlukları düzeltebilecek gizli bilgiye sahiptir. Yaptığı tedavideki amaç hastalığın kaynağı olan kötü ruhu hastadan çıkarmak ya da çalınmış ruhu öteki âlemden geri getirmektir. Kaybolan ruhun geri getirilmesi ise vücudun direnci yeniden yerine gelmekte ruhsal ve fiziksel hastalıklar iyileşmektedir (Hassan, 2000: 67- Bayat, 2006:241-247).

Şamanlar tedaviye başlamadan önce hastalığın ne olduğunu belirleyip teşhis koymaya çalışırlar. Şamanlar insan vücudunu ve organlarını da iyi bilirler. Samanların

uyguladığı bazı yöntemler rasyonel tıp ile uyumludur. Onlara göre hastalık insan organlarındaki sıcaklık, soğukluk ve buhar fonksiyonlarının bozulması ile ortaya çıkar. Şaman, gözleri kapalı vaziyette hastanın vücudu ve kafası üzerinde ellerini dolaştırır ve ısı sistemlerinden hangisinin bozulduğunu tespit etmeye çalışır. Hastanın nabzının atışına ve yüzünün rengine bakar. Altay ve Tuva şamanları tarafından daha çok uygulanan ve kehanetli olarak bilinen teşhis koyma tekniğinde kırk beş ve ya kırk bir taşla çevrilmiş dokuz daireye bölünmüş insan vücudunun kendi içerisinde gene bölümlere ayrılır. Kırgızlarda ilk önce nabza bakılır, hastanın ağrıyan yerini baskı söyler, daha önce geçirmiş olduğu hastalıkları anlatır (Kalafat :48- Bayat, 2006: 248-250- Gürkan, 2010:10).

Şaman, hastalığı vücuttan atmak için yardımcı ruhlarını çağırır. Ruhları çağırmak için ise ateş yakar, davul çalar ya da büyüleri türküler söyler. Yardımcı ruhların görevi genel olarak şamanı öteki dünyaya götürmek ve tedavide ona yardımcı olmaktır. Koruyucu ruhların görevi ise şamana gelebilecek zararları önlemektir (Sarı-Akgün, 2008:1/Paktin, 2013:14).

“Çin kaynaklarının 519 da verdiği bir habere göre, bir kadın şaman Juan Juan(Avar) prensi ile göğe uçar. Psihopat şaman, sarhoş edici tütsüler arasında, dinî ve son derece yorucu rakslarla ‘epileptik’ sara nöbetleri geçirerek baygın hale gelir ve bu anda bazı hayaletler gördüğünü sanır, ruhlar âlemine ve gök tabakalarına ulaşır. Hastalığı getiren cinleri kovacaksa onlar ile mücadele eder. “Şaman raksı cinler ile yapılan savaşın dramatize edilmesinden ibarettir.”(Rasony,1993: 32).

“Tedavi merasimleri Türk Şamanlığında dört aşamalıdır:

1. Hastalığın teşhisi için ruhların çağırılması.
2. Yardımcı ruhların Şamana tedavi için sunulacak kurban hakkında bilgi vermesi.
3. Şamanın hastayı tedavi etmek için kozmik seyahati ve hastalığın bir hayvana aktarılması veya şamanın hastanın canını öteki dünyadan çalarak geri getirmesi.
4. Kurbanlık hayvanın kesilmesi ve şamanın kurbanlık etten hastalığın kaynağı olan ruhlara sunması.”(Bayat, 2006:263).

Emme tedavi tekniklerinden biridir. Şaman hastanın vücuduna hastalığı musallat eden kötü ruhu emerek vücuttan atar. Tedavi için hasta ortadaki ateşin yanına yatırılır, üzerinde sembolik figürler bulunan elbisesi, maskesi ve sihirli olduğuna inanılan davuluyla kam, özel yeteneklerini kullanarak hastanın karşısında ayin yapar. Şaman, kendine özgü

teknikleriyle, ruhu göklere yükselten veya yer altına indiren bedeninin vücuttan ayrıldığını hissettirir. Kendisi davul çalarak ruhları hükmü altına alır, ölümlerle, şeytanlarla, cin ve perilerle irtibata geçerek hastalara şifa dağıtır. Uygur Türkleri müzik ile hastalıkları tedavi etmenin yanı sıra ölümlerini de müzik ve dans ile uğurlar (Bayat, 2006: 253-Bayat, 2010: 241- Somakçı, 2003:133- Güner, 2007:101).

Şamanın tedavi esnasında gözleri yarı kapalı, başı öne doğru eğik, saçları dağınık, tükürüğü çenesinden akar vaziyettedir. Şingirtılı kostümü ile davulunu çalarken deli bir adam görünümündedir. Şaman, yaptığı dans, şarkı ve davulunun sesi ile hastalığın kaynağına ulaşır ve onu vücuttan atar. Ruhun kaçması, bozulması ya da değişime uğraması ile şaman emme tekniklerini ya da hasta ruhun peşinden öteki dünyaya yolculuk yaparak oradaki varlıklar ile savaşma tekniklerini kullanmaktadır. Bu teknikte Şaman'ın ruhu bedeninden çıkar ve hastalığın çaresini aramak için seyahat eder. Döndüğünde gördüklerine dayanarak hastalığın ne olduğunu anlatır. Tedavi esnasında kamlar tütün içerek dumanını hastaya doğru üflerler. Bu uygulamadaki maksat yer altı dünyasındaki ruhların tütün kokusunu seviyor olmasıdır. Hastanın bedenine giren kötü ruh tütün kokusuna dayanamayarak bedeni terk eder (Bayat, 2006: 256/ 257- Arslan, 2006: 28).

Ali Haydar Bayat şamanların hasta tedavisinde kullandıkları yöntemleri atalar kültü, yer su kültü, alazlama, göçürme, fal bakma, kurşun dökme, uçuklama, arbav, koruyucu nitelikteki büyücüler olmak üzere tasniflemiştir.

Atalar Kültü

Hastalıkların giderilmesi için ata ruhlarından medet ummadır. Atalar kültü de diğer kült ve motifler gibi İslamlaşarak evliya kültüne dönüşmüş, geleneksel tıbbımızda yaygın olan türbe ve yatırlara başvurma şeklini almıştır.

Yer-Su Kültü

Kötü ruhların yanı sıra, iyilikçi yer-su ruhları memnun edilmediği, kendilerine yeterince kurban sunulmadığında da hastalıkların ortaya çıkacağına inanılır ve hastalıkların tedavileri, ruhların toplandığı kutsal yerler arasında sayılan dağ tepelerinde yapılırdı. Türk inancında akarsu, göl, pınar gibi yerler tabiatüstü güçlere sahip olduğundan tıbbi amaçla

kullanılırdı. Irmak ve göllerin ruhlarına özellikle kısırlıkta başvurulur, kaynak suları içildiğinde veya kaynaktan avuçla alınan nesne yutulduğunda hamile kalınacağına inanılırdı. Ağaç ruhlarından bir şey istenirken, bez parçası gibi ağacın sevdiği şeyler kurban sunulurdu.

Alazlama

Kötü ruhların ve eşyanın ateşle temizleneceğine inanılırdı. Eski ateş Tanrısı Odçığın (Odkan, Kalakan) adına yakılan kutsal ateşlerin kalıntıları olduğundan, yeni doğum yapmış kadınları ve çocuklarını kötü tabiatlı al ruhu'ndan korumak ve hastaları tedavi etmek amacıyla, yağlı bir paçavra tutuşturulup hastanın etrafında dolaştırılarak alazlama yapılırdı.

Bu hastalıktan korunmak için, hastanın yattığı yere, demir, kurt kılı/dişi, kartal tırnağı, süpürge, boncuk gibi al'ın korktuğu nesnelere bırakılır, hastanın üzerine kırmızı bir nesne konur ve davul çalınırdı. Al'ın ciğerleri çalıp suya atmaması için, hastanın bulunduğu ortamda su bulundurulmaz, onu şaşırtmak amacıyla çocuğun yattığı beşiğe bebek kuklası veya ciğer konurdu.

Göçürme

Hastalığın, kurban edilen bir hayvana veya tahta, bez, keçe gibi cansız bir nesneye aktarılabilmesine inanılırdı. Göçürmenin bir varyantı olan aylanmak/ aynalmak, can verecek bir kurbanı veya cansız bir nesneyi hastanın etrafında dolaştırmak suretiyle yapılır. Hastayı seven kimse, hastalığın kendisine göçürülmesini sağlamak amacıyla, “aynalayın senden! Senin ağırlığın bana olsun, göçsün” “hayatımı sana kurban edeyim” diyerek hastanın veya onu temsil eden kuklanın etrafında 3 defa döner.

Fal (Irk) Bakma

Fal bakarak bir kişinin geleceğini tespit etmenin, ileride hasta olup olmayacağını öğrenmenin mümkün olduğuna inanılır.

Kurşun Dökme

Hastalıkları uzaklaştırmak amacıyla yapılır. Saadet unsurunu geri döndürmek için yapılan büyüsel bir işlem olup günümüz Türk dünyasında bilhassa cin çarpmasına ve büyüye karşı yaygın şekilde kullanılmaktadır.

Uçuklama

Atalarımızın uçguk dediği bir ruhun, ağız çevresindeki yemek artıklarını yediğine ve gezindiği yerlerde aynı adı taşıyan kabarcıklar oluşturduğuna inanılır. Tedavisi için, tutuşturulan paçavra hastanın başı üzerinde çevrilip ocağa atılır veya ekmek parçaları uçuğa dokundurularak köpeğe yedirilir veya üstü örtülen hastaya içine kömür ve tuz konmuş bir fincan su püskürtülür, sonra bir tavuk ya da bez parçası başında döndürülüp bir yere atılır. Hasta arkasına bakmadan eve döner.

Arbav

Yılan ve diğer zehirli hayvanların ısırmasıyla meydana gelen zehirlenmeler, büyü, dağlama gibi ampirik metotlarla tedavi edilir ve bu işi yapan ocaklı kişiler grubuna arbavcı denilirdi.

Koruyucu Nitelikteki Büyüler

Orta Asya Türk ve Moğol toplumlarında hastalıkların çoğu zaman tabuya karşı gelme veya görünmez güçlere karşı suç işleme sebebiyle meydana geldiğine inanılmaktadır. Tedavilerde ise sıkça büyüye başvurulur.

Büyüsel işlemlerde, kurt dişi, tırnağı, kılı veya kemiği, ayı tırnağı veya dişi, kartal pençesi gibi kültik hayvanlara ait çeşitli parçalar ile onları temsil eden figürler ve stilize edilmiş nesnelere yaygın şekilde kullanılır (Bayat, 2010: 243-247).

Günümüzde Uygur toplumlarında şamanların yerini molla ve büvi diye adlandırılan kişiler almıştır (İnayet, 2013: 46). Öger ve Gönel'in yapmış oldukları makale çalışmasında Uygur Türkleri arasında yapılan tedavi usulleri şu şekildedir:

Peri Oyunu

Büyük karanlık bir odanın içine tuğ yani yün ip bağlanır. İpin bir ucu (yerdeki kazığa, diğer ucu ise bacaya bağlanır. Bacaya bağlanan ucuna çeşitli renkte kumaş parçaları bağlanır. Hasta olan kişi, bu tuğu sıkıca tutup oturur. Üç veya beş bahşı, perihonluk elbiselerini giyip tuğ çevresinde yarı çember şeklini oluşturup def çalarlar. Bahşılardan biri perihon başı olarak, elindeki kötü ruhu kovalayan sopa veya bir avuç söğüt ağacı parçasıyla şiir okur.

Bahşılar, hastayı tuğ çevresinde tef eşliğinde döndürürler. Dönme esnasında hastanın yorgunluktan düşüp bayılması hastalığa sebep olan unsurların vücudu terk ettiği anlamına gelmektedir.

Hançer ve Kuş Tüyü ile Okuma

Bu hastalıkta belirli bir ağrı veya vücutta ağırlık varsa tedavisi için şamanın huzuruna gidilir. Şaman, hastanın hastalık alametlerini tespit ettikten sonra, hastaya belli bir yalnız ağaç, eski dam veya pis yerin yanından geçip geçmediğini sorar. Hasta, bu durumun nasıl olduğunu anlattıktan sonra, şaman bu hastalığın o yerdeki belli devlerin-perilerin veya kötü ruhların zarar vermesinden kaynaklandığını belirtir

Şaman tedavi için hançer ya da doğan, şahin veya kırlangıç tüyünü hastanın vücuduna sürerek okumanın gerekli olduğunu belirtir. Şaman uzun saplı hançeri (veya sağlam saplı bıçağı) yanına koyar, önce tütsü yaparak iyi ruhlara dua eder, sonra hançeri eline alıp hastanın vücuduna zarar veren kötü ruhları kovup çıkarmak için Azâim Duasını okur. Şaman duayı her bitirişte, hançeri önünde yatan hastanın başından ayağına kadar sürer.

Tedavinin son aşamasında, kuş tüyü ile hastanın vücuduna vurulur. Bu uygulamanın benzer örnekleri bizim çalışma sahamızda da mevcuttur. Farklı hastalıkların tedavisinde bıçak ile hastanın vücudu baştan ayağa sıvazlanır.

Ruh Geçirme

Bazı çocuklar doğuştan zayıftır. Uygur Türkleri, bu durumu bir hastalık olarak değerlendirir ve bunu avak olma şeklinde adlandırır. Tedavi için şaman hastanın evine gelir ya da hasta şamanın huzuruna getirilir. Şaman, hastayı gördükten sonra onun için fal açıp, hastanın karnına belli bir devin-perinin zarar verdiğini veya vücuduna bir cin girmiş olduğunu söyler. Bunun tedavisinin de kötü ruhların bir kuklaya veya tasviri bir nesneye geçirilip okumak olduğunu belirtir. Dolayısıyla hastanın ailesine, bir azâim kuklası (cin kuklası) dikerek belirlenen günde getirmelerini söyler.

Tozlandırma

Büyüemeyip zayıf kalan çocukların avak olduğuna inanılır. Bu hastalık tozlandırma yöntemi ile tedavi edilir. Hasta yakınları yedi değirmene gidip, değirmenlerden topladıkları unları karıştırır. Şaman, bu undan avak hastası olduğuna inanılan çocuğun vücuduna yedi hafta boyunca çarşamba günleri bir miktar sürer ve tozlandırma büyüsünü okuyup çocuğa üfler ya da bu unu hamur yapıp ince şekilde açar ve hasta çocuğun vücuduna sürer.

Al Yapma

Bu tedavi işlemi, genellikle çocuğu olmayan kadınlar ve eli-ayağı ağrıyan hastalar için yapılmaktadır. Hasta, şamanın huzuruna gider. Şaman fala bakarak bunun malum bir kötü ruhun zararından kaynaklandığını söyler ve hastaya ak can veya kara can bulup getirmesini söyler. Hasta, bunu getirdikten sonra, şaman onu hastanın bacağına veya eline beyaz bir iple bağlayarak ruh geçirme duasını okur. Şaman, duayı her okuduğunda elindeki doğan, şahin veya kırlangıç tüyünü hastaya baştan ayağa sürer. Tedavi bittiğinde, hasta canı şamanın gösterdiği mezarlıkta veya yalnız bir ağacın dibinde boğazlayarak oraya gömer.

Kandil Yakıp Okuma

Beli ya da bacağı uzun süre ağrıyan hastalar şamanın huzuruna gider. Şaman fala bakarak bunun kötü ruhların verdiği zarardan oluştuğunu belirtir. Hasta yakınları, şamanın tarif ettiği gibi yedi çift, bir tek çörek ile kamıştan yapılmış yedi tane kandil hazırlar.

Şaman, hastayı yatırıp üstüne yedi çift bir tek çöreği dizer, onların üzerine yedi tane kandili koyarak yine hasta yakınlarının hazırladığı dört kandili evin dört tarafına koyarak yakar. Ruh geçirme duasını okuyarak hastayı tedavi eder.

Saçı Yapma

Bu tedavi yüzü, başı veya bedeninde yara olanlara uygulanır. Bu hastalığın sebebi ise cinlerin ve albastıların olduğu düşünülen yere hacetin yapılmasıdır. Bu hastalığın birkaç tedavi yöntemi vardır. Bunlar:

1. Yedi evden birer kaşık un isteyip güvercin yumurtası büyüklüğünde üç parça hamur yoğrulur ve sonra bu hamurlar birleştirilip çörek büyüklüğüne getirilir. Molla veya dahan ocak önüne oturup bu çöreğe okur, üfürür ve bunu köze gömer. Çörek iyice kızarıncak pak olarak adlandırılıp ufalanarak etrafa serpilir. Mollaya göre, bu serpmeye sihrinin gücü ile hastanın yarası iyileşir.

2. Mollalar veya büviler üç gün veya yedi gün süresince ayet okuyup yaranın üzerine üç kez üfleyerek tükürürler.

3. Kuru kavun kabuğunu kepeklerle karıştırıp çocuğun başına ve yüzüne tütüsü yapılır. Bu yöntem çokça kullanılır ve evin büyük kadını tarafından yapılır.

Ruh Çağırma

Bu tedavi çoğunlukla çocuklar için yapılır. Çocuklar hırçınlaşır, birden bire korkmaya başlarsa çocuğun ruhunun korkup gittiği düşünülür ve ruh çağırma yöntemi ile çocuğun ruhu geriye döndürülür. Tedavide anne, çocuğu kucağına alıp evde oturur. Tedaviyi yapan evin nenesi, çocuğun kıyafetini süpürgenin altına koyup evden dışarı çıkarak çocuğu adıyla çağırır. Sonra eve tekrar girerek çocuğun ruhunun gelip gelmediğini sorar. Biri geriye döndü, diye cevap verdikten sonra, çocuğa kıyafetler giydirilir.

Çapaya Basıp Okuma

Şaman, beli ağrıyan ve çocuğu olmayan kadınları bu yöntemle tedavi eder. Hasta, şamanın huzuruna geldikten sonra, şaman fal açarak hastalığın nedeninin kötü ruhlar

olduğunu söyler. Şaman, dua edip tütsü yaptıktan sonra bir çapayı ateşe atar. Çapa ateşte kızdıktan sonra şaman, hastayı yüzüstü yatırıp önce ayağını ateşte kızdırılan çapaya sonra da hastanın beline ve ayaklarına üç kez basarak ruhlardan yardım ister ve kötü ruhları kovup çıkarma duasını okur. Bu işlem yedi kez tekrarlanır.

Çocuk Dileme

Uygurlu kadınlar, çocuk dileyebilecekleri zaman şamanın gösterdiği ormandaki bir ağacın altına eşleriyle birlikte gidip ağacın gövdesini kucaklarlar ya da ağaç altında eşi ile birlikte bir gece geçirirler. Bu uygulama yapıldığında çocuk sahibi olunacağına inanılır.

Arındırma

Uygur Türkleri arasında perihonluk faaliyetlerinde ateş ile arındırma yöntemi kullanılmaktadır. Ayrıca su ve süt ile temizleme yöntemi de mevcuttur.

Kan Akıtma

Eli, kolu, beli ağrıyan ve birden sancılanan hastalar, tedavi olmak için kasidecilere gider. Kasideci, hastaya bakarak yel değmiş, Hızırın oturduğu yola hacet kılmış, sahipli yeri ezmiş, sahipli yerdeki veya Kıtmir Hocanın düştüğü yerdeki ağacı kesmiş gibi ifadeler ile teşhis koyar. Kara koyun veya üç dört karatavuğa yedi gün okuduktan sonra kasidecinin belirttiği yerde kan akıtılması gerektiğini söyler. Hastanın hazırlığı bitince okuma başlar. Okuma süresince hastanın yattığı evin dört tarafına dört kandil yakılır. Okuma bitince de o evin etrafına yedi gün yedi yere kandil yakılır. Daha sonra mollanın belirttiği yerde koyun veya tavuk hastanın gözü önünde kesilerek kanından ağrıyan yere sürülür. Böylece ağrının yavaş yavaş geçtiği görülür. Bu tedavi yöntemi “kan akıtmak” olarak adlandırılır.

Açlaş

Çocuklar rahatsızlanıp sürekli ağladığında veya büyüklerin karın ağrısında büvi veya büvilerden el almış kadınlara okutulur.

Ateş Çevirme

Bu tedavi işlemi birkaç şekilde yapılmaktadır. Bunlar:

1. İnsanın bedeni üşür, titrer ve ağrırsa ruhu korktu, kaçtı diye düşünülür ve yel değmesini engellemek için ateş çevirme işlemi yapılır. Akşam namazı vakti, yedi avlusu olan sokaktan veya dört yol ağzından çöp toplanarak demir bir kaba konur. Bunun üzerine biraz kepek serpilir, sonra hasta kibleye doğru oturtularak toplanan çöpler yakılır. Bu sırada ateş çevirici dua okur. Ateşten dumanın çıkmasıyla birlikte, demir kabın içindeki ateşin dumanı hastanın yüzüne üflenir ve ateş hastanın üzerinde yedi kez döndürülür. Buna “ateş geçirme” denir.

2. bir tutam kara söğüt kepeği soğuk suya konulup hastanın sırtına sürülür ve göç göç diyerek üç kez üflenir. Bu işlem sadece akşam namazı vakti yapılır. Bu ateş çevirmenin bir türü olup “uçuklamak” olarak adlandırılır.

3. Beşikteki bebek rahatsızlandığında, bebeğin annesi onu kucağına alıp üstüne bir bez ya da başörtüsü örter. Bebeğin ninesi, bir tutam kamış yakarak dua edip bebek ile annesinin başında ateşi üç kere çevirir.

Döndürme

Şaşı olan çocukların yel değmesi olduğu düşünülür. Bu çocuklar mollalara ve dahanlara okutulur. Tedavide molla veya dahan kurt öldürmüş bıçak bulunmasını ister. Eğer böyle bir bıçak yoksa karatavuk veya gökgüvercini okuyup öldürülür. Bu bıçak hastanın gözünün üstünde üç kez döndürülür. Buna “döndürme” adı verilir. Bu işlemle gözdeki cinler kovulur (Öger- Gönel, 2011: 240-246).

Bugünkü Uygur şamanlarının tedavi yöntemleri ve kullandıkları malzemeler, çalışma sahasında yapılan sağaltma işlemleri, uygulanan tedaviler bu uygulama esnasında kullanılan malzemeler ile benzerlik göstermektedir.

Şamanların Hastalık Tedavisini Anlatan Türk Şaman Metinleri:

1) Şamanın Hastayı İyileştirmesi:

“Biri hastalanınca hemen şamanın yanına gidip onu kamlık ederek kurtarmasını isterlerdi. Şaman da hastalanan adamı iyileştirmek için kendine seçtiği yardımcı ruhlar ile

onun canını aramaya giderdi. Şaman öncelikle kamlık ederek hasta olan adamın canını hangi kötü ruhun alarak götürdüğünü öğrenirdi.

O, kamlık ederken çeşit çeşit kötü ruhlara rastlardı. Onlar ara sıra göze görünür, sonra değişik yönlere kaçırlardı. Bazı zamanlarda kötü ruhlardan birisi diğerinden intikam almak için şamana haber getirirdi. Hastayı hangi kötü ruhun (aynanın) aldığını ve nereye götürdüğünü söylerdi.

Ayna canı alıp götürünce şaman onun peşine düşerdi. Takibe hiç ara vermezdi, çünkü ayna canı çok uzaklara atabilirdi. Onu yakalayıp canı elden alırdı. Bunun üzerine hasta olan adam iyileşirdi.

Bir kişi hasta olduğunda aradan uzun bir zaman geçmesine rağmen şaman, kamlık etmediyse, o zaman ayna adamın canını yer altı hâkimi Erlik'in yanına götürürdü. O zaman şamanın hastayı iyileştirmesi çok zor olurdu.

“Kamlık edip Erlik'in yurduna giden şaman, orada aynaların adamın etini tencereye koyup pişirdiklerini ve onu yediklerini gördü. O zaman Şaman geri döndü. Şaman:

- Bu adam için kamlık ediyorum. Çünkü o ağır hastadır, dedi.

Şaman, aynaları tencereden eti alıp kemikleri kemirdikleri ve attıklarını gördü. O zaman geri dönünce:

- Hastalanmış adama kamlık etmenin anlamı yoktur. Kamlık etsem de o ölecek, dedi.

Kamlık ede ede Erlik'in meskeninde ilerlemek çok zordur. Orada aynalar Şamanı tutup bırakmadılar. Şaman onlar ile savaşmaları için yardımcı ruhlarını gönderdi ve bu ruhlardan bazıları savaşçı ruhlardı.

Erlik'in dünyasında aynalar ve bir de yaşlı üzütler(ölmüş adamların ruhları) Şamana canını almaması için karşı çıktılar (canı alıp geri dönmesine müsaade etmediler).

Şaman o yerlerde dolaşırken kendi yüzünü Erlik'e ve aynalar göstermedi. Çünkü onun yüzünü gördükleri zaman Şaman ölür.

Şaman, aynadan canı alıp Erlik'in yurdundan geri dönünce hasta adamın kulağına canı üfledi.

Bazen de Şaman, canı Erlik'in yurdundaki aynadan alınca acelesi yoksa o zaman Süt Gölü'nün yanına giderdi, orada canı Ülgen'in kapısının önündeki Akçakayın ağacının

altında yıkar, güzel bir beşiğe koyup kurtarmaya çalışırdı. Can yeniden güç kuvvet kazansın diye bunları yapan Şaman, sonra da canı hasta adamın kulağına üfürürdü.

Canı verdiği zaman Şaman:

- Filan adamın canı geri geldi. Sahibini bırakıp bir yere gitmesin dedi.
Böyle söyleyip canı hastanın kulağına üfledi.
Sonra Şaman, kendi ruhlarından birini adamın yanında bıraktı ve :
- Seni canını bu koruyacak! dedi.

Daha sonra Şaman'a para verdiler.

2) Şamanın Hastayı Kurtarabilmesi İçin Yer Altı Dünyasının Ruhlarının Yanına İnmesi:

Kuzeyin kötü ruhları hastanın canını aldıkları zaman Şaman, kamlık ederek çeşitli hediyeler ile onların yurduna inerdi.

Eski zamanlarda Rus kadınları, kambur kadınlar, belleri eğilmiş yaşlılar kuzeye gitmişlerdi. Onlar kayıklar ile Lena'yı geçip Çokus denilen yere yerleşmişlerdi.

Bu sebeple Şamanlar aslında iki kadının, Tanahtaah Laabıralaah ve Toruskaalah Soluonlay Hatunu, hatırlayarak onların hastanın canını almamaları için uzaklaştırdılar.

Bu kadınlara Şamanlar, hediye olarak dokuz tane eğri büğrü poğaçaya ve büyük tahta bir kaptan içki götürdüler. Bunun dışında Şamanlar tahtadan dokuz horoz yaptılar. Bundan başka, hayvan derisi, beyaz ve siyah renkli vahşi kuşların tüylerinden yapılmış yastık ve iki tahta çatal götürüp verdiler.

Bu ihtiyar kadınlar kendilerine bu hediyelerin verilmesine çok sevindiler. Bu iki ihtiyar kadının çirkin yüzlü kızları vardı. Kızları onları koruyorlardı. Şaman onların yurduna yaklaştığında bu kızlar bağırmaya başladılar:

- Şaman ağır yükle, kıymetli hediyeler ile geliyordu. İleride, kendisinin arkasında kurbanlık hayvanlar getiriyordu.

Kadınlara:

- Bu bizim büyük oğlumuzdur. Hemen onu karşılayın, dediler.

Sonra bağrıışmalar arttı. Şamanın getirdiği hayvanlar bahçeye girdi.

Şaman, ruhlara "Hangi bey hasta ise bu hayvanları onun adına hediye olarak getirdik." dedi. Biz de bunun karşılığında onun canını bana verin.

Ruhlar getirilen hediyelerden memnun kalmışlar ise hastanın canını ona vermeye razı olurlar. Onlar Şamana:

- Git hastanın olduğu çadırın kapısını aç dediler.

Bazen ruhlar hastanın canını vermek istemezler. O zaman Şaman buna çok üzülür. Ocağın yanında yere düşer, arıya dönüşerek inek ahırına doğru uçar. Ahırda alaca renkli öküz hapşırıldığı zaman hastanın canı onun burnundan yere düşer. Şaman hemen canı alıp yola düşer.

Kadınlar Şamanın peşine düşerek ona avuç avuç toprak atarak şöyle derler:

- Gör bu ne kadar büyük bir bahtsızlıktır. Daha dün eğitip büyüttüğümüz Şaman bugün bizden can çalamaya cesaret ediyor.

Bunun üzerine Şamandan intikam almak isteyen kadınlar, onun on iki yaşındaki oğlunun canını kaçırlar.

Kadınlar birbirlerine:

- Sen onu on ikinci yuvada büyüterek çok güçlü Şaman olmasına sebep oldun. Sen günahkârsın, şimdi cezasını çek derler.

Bu olaydan sonra kadınların, Şamanları eğitirken gözlerini çocuk kakası ile bağladıklarını söylerler. Bu nedenle Şamanların gücü azalmış olur.

Yeraltı dünyasının ruhları evli de olabilirler. Onların Yünyüges, Hardes ve Bekir isimli köpekleri de olur.”(Bayat,2005:181-195).

2.3.2.2. İslâmiyet Sonrası Halk Hekimliği Uygulamaları

Türkler geniş bir coğrafi bölgede asırlarca hayat sürmüşler, göçebe bir yaşantı ile hayvancılık yapmışlardır. Buldukları coğrafya gereği birçok kültür ile karşılaşmış, bu kültürlerle sahip olan insanların dinlerini tanımışlardır. Türkler İslâmiyet’i benimsemeden önce Zerdüştilik, Maniheizm, Budizm, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi inançlarla tanışmışlar fakat toplu olarak bu dinlere dâhil olmamışlardır. Türklerin geleneksel dinleri dışında temasa geçtikleri dinlerin hiçbiri geniş Türk topluluklarının tamamını kucaklayacak boyutta temel ve yaygın bir din olamamıştır (Tümer- Küçük, 1993 :78- Günay-Güngör,1997:354).

İslâmiyet ile tanışmaları ilk dönem halifelerine kadar gerilere gidebilen Türkler, İslâmiyet ile Gök Tanrı inancı arasında tek Tanrıya inanma, kaza, kader, yaratılış, cennet-cehennem gibi konularda büyük benzerlikler olduğunu gördükleri için kitleler halinde

Müslüman olmuşlardır. Bu benzerliklerin yanı sıra eski ozan ve kamların İslam evliyaları ve mutasavvıf dervişler ile mahiyet bakımından benzerlikleri, Türk ata ve babalarının yaydığı İslâmiyet şeriatının göçebe kültürüne uyumlu olması, keramet sahibi olan ve gaipten haber veren kamlar ile mürşitlerin uyumu ve İslâmiyet'in emrettiği cihat mefkûresi ile Eski Türklerin savaşçı ruhunun benzerliği din değişikliğini kolaylaştırmıştır (Kitapçı, 2002:455/ Turan, 2002:519).

Türklerin, İslam dinini IX. asırdan itibaren kabul etmelerinde Gök Tanrı inancı ile İslam dinî arasındaki benzerliğin yanı sıra bir diğer sebep de Abbasiler döneminin Türkler ile Arapların aralarındaki yakınlığı arttırmasıdır. Bu uyumluluklar sonucunda İslam dinî, Türklerin hayatına egemen olmaya başlamış ve giderek de diğer bölgelerdeki Türk boylarına kadar uzanmıştır (Uğurlu-Koca,2010:8/Küçük, 109:2013).

“Türklerin Araplarla çok erken başlayan doğrudan ilişkilerine rağmen, toplu olarak İslâmiyet'i kabul etmeleri ve devlet kuracak çokluğa ulaşabilmeleri, üç asırlık bir zamanı gerekli kılmıştır. İslâm öncesinde pek çok dinin Türkler arasında benimsenip, kendisine taraftar bulması, Türklerin her türlü inanca açık olduklarını göstermektedir. Burada aklımıza, Türklerin Müslümanlarla ilk ilişkilerinden itibaren, Türkler arasında, karakterlerine uygun olan İslâmiyet'in yayılmasının neden çabuk olmadığı sorusu gelmektedir. Şüphesiz bunda Emevi idarecilerinin yanlış politikaları, etkili olmuş ve bu politikalar, Türklerin Araplara karşı kin ve nefret duygularını arttırmış ve İslâmiyet'i kabul etmelerine de mani olmuştur.”(Bozkuş, 1988:412).

Emeviler'in bu tutumları karşısında Türklerin Müslümanlığa geçişi yavaşlamıştır.

Türklerin bu dinî yakından tanımlarıyla IX. yüzyıl ortalarından itibaren Müslümanlığın kabulü artmış, nihayet X. yüzyılın ilk yarısından itibaren halkı ve yöneticileri Türk olan ilk Müslüman Türk devletleri itil (Volga) Bulgar devleti(920 /21), Karahanlılar (945), Gazneliler (963) ve Selçuklular(1038) gibi devletler kurulmuştur. Türkler arasında İslâmiyet'in din olarak kabulü XIV yüzyıla gelindiğinde Türk dünyası arasında da yayılmıştır (Yazıcı, 1992:34).

Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra eski inanç sistemine ait pek çok unsuru İslami kisveye bürüyerek yaşatmaya devam etmiştir. Yani Türklerin İslamlaşması kendi algı ve kültürleri ile uyumlu bir şekilde olmuştur. Türkler Müslüman olurken, İslamiyet'te bir nevi Türkleşmiştir (Biçer, 2007:136).

“İslâmiyet’in kabulünden sonra da göçebe Türkler arasında varlığını sürdüren eski inançlar, bu insanlar tarafından yadırganmamış, ancak bir takım anlam değişikliğine uğramıştır.”(Bozkuş, 1988: 13).

Bu inanç silsilesi içerisinde devam eden uygulamalardan birisi de tedavi yöntemleridir. Kurulan ilk Müslüman Türk devletlerinde mistik tedavi yöntemleri varlığını İslami kisve ile devam ettirirken bir yandan da hayvansal, madensel ve bitkisel emler ile yapılan tedaviler varlığını sürdürmüştür. Halk içinde yapılan bu tedavilerin yanında usta çırak eğitimi ya da medrese eğitimi ile hekimler yetişmiş, hastaneler kurulmuştur (Şehsuvaroğlu, 1984: 7-12).

Türkler, kurdukları devletler ile modern tıp alanında da ilerlemişler, önemli hastaneler ile tıp bilimine hizmet etmişlerdir.

Mısır’da Tolunoğulları Devletinde Ahmed İbn Tolun 9. yüzyılda İbn Tolun hastanesini kurmuş ve düzenli ilk hastane ve eczaneyi halkının hizmetine sunmuştur. Karahanlılar, Samanoğulları, Gazneliler, Harzemşahlar isimli Türk Devletlerinde Razi, Farabi, Biruni, İbni Sina gibi tıbbin devleri yetişmiştir. Büyük Şelçuklular döneminde; Nizamül Mülk 1067 de Nizamiye Medresesi ve hastanesini, Nurettin Zengi 1157 de Şam’da Nurettin hastanesi ve tıbbiyesini, Selahattin Eyyubi Mısır’da bir çok medrese ve hastaneyi kurmuştur (Altıntaş, 2007:83).

Türkler bir taraftan modern tıp alanında ilerlerken diğer taraftan geleneksel tedavi yöntemlerini de sürdürmüşlerdir Şaman ve kamlar toplum içerisindeki vazifelerine İslami kisve ile kırık çıkıkçı, ocaklı, falcı gibi isimler ile devam etmişlerdir. İslâmiyet öncesi yapılan birçok uygulama İslâmiyet sonrasında da varlığını sürdürmüş hatta günümüze kadar ulaşmıştır. Bir yandan dinsel-büyüsel tedaviler, ocaklılar, falcılar tarafından yapılırken diğer taraftan bitkisel tedavi işlemleri de emciler, otacılar tarafından devam etmiştir. Türkler, Orta Asya coğrafyasında İslâmiyet öncesi uyguladığı tedavi yöntemlerinin bir kısmı İslami cila ile sürdürmüşlerdir. Sürdürülen bu yöntemlerden bazıları şöyledir:

“İdrar kaçırma ve çıbanlarda şeyhlerin telkinlerine başvurmak, çıbanların üzerine dua metinleri yazmak veya dua okumak; sıtma hastalığında üzerine ezan, izin, besin yazılı sarımsak ve badem yedirmek veya dinî metin yazılmış kâğıdı suya atıp içmek, köpek

tüyüyle tütsülemek; göz hastalıklarında şeyhin tükürdüğü parmaklarını hastanın gözüne sürmek veya dua okumak; kırıklarda kemiği meshetmek veya dua okumaktır.

O dönemin bilimsel tıbbında kullanılan bazı bitkilerden de faydalanılırdı. Mesela, uzun süren ateşli hastalıklarda sarımsak veya bal; hararete bal ve sirke karışımı; soğuk algınlıklarda bal, sarımsak, yoğurt; ishalde sarı helile; kabızlıkta mahmude; bağırsak ağrılarında tiryâk ve tiryâk-ı farûkî, uykusuzlukta haşhaş sütü; gözü kuvvetlendirmek için çığ şalgam; hava değişikliklerinde sulandırılmış şerbetler kullanmak bunlardan bazılarıdır.”(Bayat, 1988: 64/ 2012: 266).

Türklerin, İslâmiyet’i, kabul ettikten sonra bile, eski inançlarını yeni inanç örtüsü altında devam ettirmeleri; yüz yıllar boyunca kabullenmiş oldukları değerlerinden kopamayışının bir göstergesidir. İslâmiyet’te yer almamasına rağmen Türk halkı kökeni ne olursa olsun bu tür pratikleri inancın kutsallığına dayandırarak korumaya devam etmiştir. Bu inanç pratiklerinin temelinde ise Türklerin daha çok Orta Asya’da etkisi altında kaldıkları inanç sistemleri; atalar kültü, tabiat kültleri, Gök Tanrı inancı ve Şamanizm yer almaktadır (Çıblak,2005:199).Türkler evreni, dünyayı, insanı anlamaya kontrol altına almaya yardım eden bu inançlardan, hastalıkların sebebini anlamaya ve tedavi etmeye çalışırken de yararlanmıştı (Kaya, 2001: 199).

Müslüman Türklerde halk hekimliğine dair uygulamalarda İslâmiyet öncesi döneme ait kültlerden söz etmek mümkündür. Yatırlarda yapılan tedaviler, su, taş, demir ile yapılan tedaviler, bazı ağaçların dal ve yapraklarının tedavilerde kullanılması, ateş ile hastalıkların korkutulması, sihir ve büyünün hastalık tedavisinde kullanılması bu uzantıya örnek teşkil edebilecek uygulamalardır. Bu uygulamaların yanı sıra İslâmiyet öncesinde olduğu gibi İslâmiyet’in kabulünden sonrada uzman ya da aktarlar tarafından yapılan bitkisel tedaviler, halk hekimliği, alternatif tıp gibi isimler ile süre gelmiştir. Sıcak suyun romatizma ve cilt hastalıklarına iyi gelmesi sebebi ile kaplıca kültürü ile tedavi de yine halk hekimliği uygulamaları içerisinde.

2.3.2.2.1. İslâmiyet Öncesi Kültlerin İslâmiyet Sonrası Tedavilerde Kullanılması

2.3.2.2.1.1. Evliya Kültü

İnsanlar öldüğünde ruhlarının ailesini ve toplumu koruyacağı inancı İslâmiyet sonrası Türklerde evliya kültü olarak devam etmiştir. İnanç merkezlerinden yatır

ziyaretleriyle “Türklerin eski ve köklü inançlarından biri olan atalar kültü arasında bir bağ vardır. Atalar kültü ataların takdisine dayanır. Atanın öldükten sonra ruhunun bir takım üstün güçlerle donanacağı ve bu sayede yardım edeceği inancı vardır. Ataların eşyaları ve mezarları kutsal kabul edilip ruhlarına kurban sunulur.”(Artun, 2007: 1).

Veli kültüyle şamanların işlevleri arasında benzerlik vardır. Bu özelliklerden biri, hastaları iyileştirmektir. Türklerdeki evliya kültürünün temelinde atalar kültü yatmaktadır. Gök Tanrı inanç sisteminde Kam, Şaman, Ozan etrafında oluşan kült, İslâmiyet'le evliya tipine dönüşmüştür (Ocak, 2010, 10/ Ocak, 1984, 84).

Hastalıkların tedavisinde ata ruhlarından medet ummak ve yardım dilemek için evliya olduklarına inanılan insanların türbelerine başvurulur. Akıl hastaları, felç hastaları, çocuğu olmayan kadınlar ve farklı birçok rahatsızlık için evliya olduğunu inanılan türbe, tekke, dergâh gibi yerlere gidilerek şifa dlenir. Dilekler gerçekleştiği takdirde kurban kesilir. Çalışma sahamız olan Kütahya çevresinde de pek çok evliya türbesine hastalıkların şifası için başvurulmaktadır. Dua ile Allah'ın sevgili kulları olduklarına inandıkları kişilerin başına giderek yardım dileyen halk, burada bulunan türbelerden farklı birçok hastalığın sıhhati için dua eder niyazda bulunur.

2.3.2.2.1.2. Tabiat kültürleri

Türkler arasında İslâmiyet öncesi dönemde kutsal kabul edilen orman, ağaç, dağ, su, taş gibi kültürler İslâmiyet'in kabulünden sonra da yaşatılmaya devam etmiştir (Kaya, 2001: 202).

Anadolu'da tek olarak yetişen ağaçların yanında mutlaka bir evliya mezarının bulunduğu inancıyla bu ağaçlar kutsal kabul edilmiş bez parçaları bağlamak, sarılarak öperek dilekte bulunmak suretiyle bu ağaçların buldukları yerleri adak ve ziyaret haline getirmek inancı yaygınlaşmıştır. Bu ağaçları kesmenin sakıncalı olduğu düşünülür. Kesmek isteyenlerin başlarına gelen kötü olayların anlatıları halk içinde dilden dile dolaşır (Aday,2013: 119).

İslâmiyet sonrası halk hekimliği uygulamalarında ağaç, orman ve dağlar tedavi unsuru olarak görülmüştür. Yapracağını yaz kış dökmeyen ve tek olarak bir yerde bulunan çam ağacının dalı ile birçok cilt hastalığının tedavisi yapılmaktadır. Evliya yatırlarının etrafındaki ağaç, oradan akan su ve çevresinden alınan toprak kutsal kabul edilip, oradan alınan her türlü nesnenin sıkıntı ve rahatsızlıkları gidereceğine inanılmaktadır. Kutsiyet

yüklenen ağaçlara bezler bağlanarak sıkıntılar için dileklerde bulunmakta, dertlere derman aranmaktadır. Bu yapılan uygulamalar ile atalar kültü içerisinde tabiat kültürünün kutsiyetinin devamının, İslâmiyet sonrası uygulamalardaki izlerini görmek mümkündür.

İslâmiyet öncesi dönemde “yada taşı” kutsal kabul edilip içerisinde gizli bir güç olduğuna inanılmaktadır (Çıblak, 2005:12). İslâmiyet sonrasında da kutsiyet yüklenen (örneğin Mekke’den geldiği, rüya da Pir ya da Hızır tarafından verildiği söylenen) taşlar mevcuttur ve bu taşlar kısırlıktan cilt hastalıklarına kadar pek çok hastalığın sağaltımında kullanılır.

Bugün Kütahya yöresi türbe ve yatırları çevresinde pratiklerin içerisinde hastalıkların tedavisi için yatır ve türbe çevresinde bulunan delikli taşlara başvurulmaktadır. Kurbanın makbul olması için türbe kapısı önünde kurban taşlarının bulunması bunların tezahürüdür (Aday, 2013:131).

İslam dininin benimsenmesinden sonra yapılan tedavilerde ay, yıldız ve güneşten de faydalanılmıştır. Bazı hastalıkların tedavisi sadece gündüz bazıları öğlen olmadan ya da dolunay zamanı yapılır. Ateş ve ocak kutsiyetini sürdürmüş, hastalıklar ateş ile dağlanmış veya korkutulmuş, ocaktan alınan kül birçok hastalığın tedavisinde kullanılmıştır. İslâmiyet’in kabulünden sonra halk hekimliğine dair yapılan uygulamalar dâhilinde eski Türk inanç yapısı içerisinde mevcut olan tedavi metotlarını görmek mümkündür. Tabiat kültürü, ata kültürü ve evliya kültürü şeklinde tezahür ederken, Gök tanrı inancına bağlı iyeler ocak, ateş, güneş ve ay iyeleri de İslami kisve ile varlık bulmaya devam etmiştir. Kam ya da şamanların yaptığı vazifeleri günümüzde hoca, ocaklı, izinli, tutmacı ismi ile anılan kişiler üstlenmiştir.

2.3.2.2.2. Bitkisel Kökenli Tedaviler

İslâmiyet sonrası yapılan tedavi yöntemleri sadece sihri ve büyüsel yolla yapılan mistik tedaviler değildir, bunun yanı sıra bitkisel yöntemler ile de halk arasında tedaviler yapılmaktadır.

Bitkiler ve bitkisel tıp, en eski çağlardan beri bir tedavi şekli olup, sık rastlanan birçok hastalığın tedavisinde sağlık kalitesini arttırmak için kullanılmaktadır (Gezmen Karadağ, 2013: 164/ Üyer, 1988: 255).

Halkın hastalık hakkında görüş ve düşünceleri, kullandığı ilaç ve uygulamalarla ilgilenen halk hekimliği zengin folklorik malzemelere sahiptir. Eski çağlardan bu yana halk bitkileri tedavide kullanmış, bitkilerle tedavi önemini korumuştur. Vücuttaki biyokimyasal olaylar bilinmese de şifalı bitkiler panzehir gibi keşfedilerek tedavide kullanılmıştır. Son yıllarda bitkilerle tedavi konusu daha fazla ilgi görmektedir. Halk özellikle yöresinde yetişen bitkileri iyi tanır ve tedavide kullanır. Sözlü gelenekte bilgi insan hafızasında saklanır, hem bilinen tıbbi droglar hem de ilaç olarak kullanılan bitkilerle yapılan tedaviler tıp tarihinin yaşayan uygulamalarıdır (Üçer, 2010: 29-30).

Yerleşik yaşama geçiş, şehirleşme ve dolayısıyla haberleşme, ulaşım imkanlarının gelişmesi, sağlıkla ilgili kurumların oluşturulması sürecinde geleneksel uygulamalar ile bilimsel tıp uygulamaları birlikte kullanıla gelmiştir (Sever, 2004:96).

Bitkisel tedavi yöntemlerini attarların yanı sıra günümüzde uzman kimyagerler de yapmakta ve birçok tıp kurumu tarafından desteklenmektedir.

2.3.2.2.3. Hayvansal ve Madensel Kökenli Tedaviler

Hayvansal ve madensel ürünler ile yapılan sağaltma işlemleri İslâmiyet sonrasında da devam etmiştir. Bu ürünler bazen tek başlarına bazen de birlikte ya da bitkiler ile karıştırılarak kullanılmıştır. MS hastalarına tavşan beyni yedirilmesi, sülük ile kanın temizlenmesi, köstebek hastalığı için köstebeğin etinin hastaya yedirilmesi, yılan derisinin hastanın yemeğine katılması hayvansal ürünler ile yapılan tedavilere örnektir. Bunların yanı sıra kırık çıkığa kaymak sürülmesi, koyunyünü ile sarılması, siyah köpeğin arpacık hastalığının tedavisinde kullanılması saha çalışmasında elde edilen bilgiler arasındadır.

Madensel tedavi yöntemlerinde ise taş, demir, bakır, su gibi ürünler hastalık sağaltımında kullanılmaktadır. Yılcık hastalığında yılcık taşı denilen küçük yuvarlak taşların kullanılması ve ya bıçağın tersi ile tedavinin yapılması, sarığının döven taşı ile ya da jilet ile tedavi edilmesi, temre siğil gibi hastalıkların iğne ile çizilmesi, ateşte kızdırılan demir ile hastalıkların korkutulması madensel kökenli maddeler ile yapılan tedavilere örnek verilebilir.

2.3.2.2.4. Kaplıca Tedavileri

Uygarlığın ögesi olan su ile yıkanma ve temizlik fikri, insanlık tarihinde tıp tarihi ile birlikte, kültürel gelişim doğrultusunda, günümüz koşullarına kadar ulaşmıştır. Sağlıklı yaşam için insan vücudunun temizliği ve bakımından doğal enerji kaynaklarından yararlanma olanakları da uygarlığın gelişmesi oranında, bilimsel yöntemler ile değerlendirilmeye başlanmış ve halk sağlığının hizmetine sunulmuştur (Özer, 1988:204).

Türklerin, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıdıkları geleneksel kültürü içinde var olan “yıkanma“ ve “temizlik” işlevi akarsu boylarında yerine getirilirken; Anadolu'da yerleşik hayata geçiş sonucunda “hamamlar” ortaya çıkmıştır. İslam dinin de Kuran'ın vücut temizliğine getirdiği esaslar ve akan su ile temizlenme ilkesine dayalı gelenek ve göreneklerle, Anadolu'daki Bizans ve Romalılarından kalma kaplıcalar daha sonra Türkler

tarafından değerlendirilerek Türk mimarisine uygun biçimde inşa edilerek halka açık tutulmuştur (Şar, 2008: 1170).

Sıcak su kaynakları üzerine kurulan hamamlar, görevleri icabı Müslüman Türk toplumunun temizliğe ve sağlığa verdikleri önemin en bariz simgelerinden biri olmuşlardır (Kayhan, 2010:226). Kütahya şifalı sıcak su bakımından oldukça verimli bir yapıya sahiptir. Her mahallede neredeyse mevcut olan hamamlarının yanı sıra termal tesislere pek çok hastalığın şifası için başvurulmaktadır.

Sıcak su kaynaklarının yanı sıra yatır ve türbe etrafındaki suların, cami içerisinde veya çevresinde bulunan kuyu sularının da şifa verdiğine inanılmakta ve sular halk hekimliğinde kullanılmaktadır. Kütahya'da Dönenler Cami içerisindeki kuyu suyu hastalıklara şifa olurken, Paşam Sultan Türbesindeki şadırvandan alınan su da farklı hastalıkların tedavisi için kullanılmaktadır.

2.3.2.3. Modern Tıp Alanındaki Gelişmeler

İslâmiyet sonrası halk hekimliği uygulamaları bir taraftan daha çok halk arasında yaygınlaşarak sürdürülürken diğer taraftan da modern tıp alanında gelişmeler sağlanmaktadır.

İslami dönemde Orta Asya'da ilk hastane, Karahanlı Böri Tigin Tamgaç Buğra Karahan'ın [1052-68], Hakani Türk sülalesinin Batı kolunun merkezi olan Semerkant'taki

evlerinden birini dâru'l-merzâ (hastane) olarak tahsis etmesiyle oluşturulmuştur (Bayat, 2010:262).

İlmi ve medeni hayatı İslam medeniyetlerinden ayrı düşünülmemen büyük Selçuklularda klasik tıp anlayışı gelişmiş, tanı, teşhis ve tedavi teknikleri gelişmiştir.

Usta çırak yöntemi ile hekimlerin eğitildiği bu dönemde halk hekimliğinde hastalıkların tedavisinden ve tedavide kullanılan ilaçlardan bahseden Cabir b.Havyan, Ebeubekir Zekeriya Razi, Ebu Reyyan Birûni, İbn Cülcül, İbn Zühr, İbn Rüş, İbn Baytar gibi bilim adamları eser vermiştir (Şar,1988:226).

Dârü's-sihha, Dârü'l-afiye, Dârü'r-raha, Dârü't-tıp, Darüssihha Maristan, Bimarhane, Taphane, Nekahethane, Şifaiyye, Şifahane, Bimaristan, Darü'l-merza ve Me'menü'l-istihare gibi isimler ile anılan o dönemde sağlık hizmetlerinin yürütüldüğü, tıp eğitiminin verildiği ve ilaçlarının hazırlandığı tam bir külliye görünümündeki bu günkü ifade ile sosyal hizmet binaları yapılmıştır (Çatakoğlu, 2002: 32/ Kemâloğlu, 2014:3).

Hükümdarlar, hâkim oldukları topraklarda yaptırdıkları bu kuruluşlar arasında, Alp Arslan'ın Nişâbur'da; Melikşah'ın, kardeşi Suriye Selçuklu meliki Tutuş adına Bağdat'ta (Bîmâristân-ı Tutuşî); Suriye Selçuklularından Dukak ve Nureddîn Mahmûd Zengi'nin Şam'da Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Kahire (Selâhî Dârüşşifâsı) Fustat ve Akka'da Sultan Sancar döneminde vezir Ahmed Kâşî'nin, Ebher, Zencan, Gence ve Arran'da; Kirman Selçuklularından Melik Turan Şah ve Melik Muhammed'in Berdesir'de; Atabey Müeyyedüddîn Reyân'ın Berdesir'de (Mâristân-ı Derb-i Habîs); Mücahiddîn Kaymaz'ın Musul'da, Dicle nehri kenarındaki külliyesi içinde]; Erbil atabeyi Muzafferüddîn Ebû Sa'id Gökbörü'nün Erbil'de; Salgurlu atabeyi Muzaffer Ebû Bekr bin Sa'd'ın Şiraz'da, veziri Ebû'l-Mefâhîr Mes'ûd Şiraz'ın Bâzâr-ı Büzürg civarında; Kutluğ Türkan hatunun ise Kirman'da yaptırdığı dârüşşifâlar sayılabilir (Bayat, 2010: 264/ Şehsuvaroğlu, 1984: 15-16).

İslâm tıbbını kaynak alan Büyük Selçukluların devamı niteliğindeki Anadolu Selçukluları İslâm tıbbını Anadolu coğrafyasına taşımıştır. Anadolu'nun Türkler tarafından yurt edilmesi ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulmasından sonra bu coğrafyada birçok darüşşifa inşa edilmiştir. Bu darüşşifalarda bir taraftan tedavi hizmetleri verilirken diğer taraftan hekimler yetiştirilmiştir. Konya, Kırşehir, Havza ve Kütahya'da kaplıca ve ılıca yaptırılarak şifalı sular ile sağlık hizmeti verilmiştir (Doğan, 2011:122/ Şar, 1988: 226).

Osmanlı tıbbı belli bir geleneği izlemiştir. Anadolu Selçuklu Devletinin kurduğu hastaneler Osmanlılar zamanında da vakıfların koyduğu kurallar çerçevesinde çalışmaya devam etmiştir. Osmanlı Devletinde hekimlik anlayışı ve hekimin yetiştirilme tarzının kendine mahsus özellikleri mevcuttur. Dâhiliyeciyi diyebileceğimiz tabiplerin yanı sıra cerrahlar, kehhaller (göz hekimleri), kırık çıkıkçılar, şerbetçiler, attarlar halk sağlığı için hizmet vermiştir. Osmanlı imparatorluğunun ilk dönemlerinde hekimlik, cerrahlık ya da eczacılık yapmak için bir usta yanında bir süre çalışma ya da bir tıp okuluna devam etme şartı mevcuttur (Tok, 2008:790/ Tez, 2010:88/ Ünver, 1952:3). Öncelikle hükümdar ve ailesinin sağlığını korumak, devletin sağlık politikalarını belirlemek ve bütün hastanelerin tayin işlerini yürütmek için görev yapan hekim başları bugünkü sağlık bakanlığının statüsündedir (Bayat, 1999:62/ Göyünç, 2000: 1).

Devlet bir taraftan İslam kültürüne sahip çıkmış, diğer taraftan da fethedilen topraklardaki kültürlerin birikimlerini Türk kültürüne katarak Osmanlı medeniyetini oluşturmuştur. Bilimsel eserler Türkçe kaleme alınmıştır. Osmanlı devletinde hekim yetiştiren ilk tıp kurumu Kanuni Sultan Süleyman'ın Süleymaniye külliyesidir. Bu külliye de akli (felsefi, tabii) ve nakli (dinî, edebi) ilimlerin tahsili için 4 medrese, dârülhadîs, bağımsız tıp eğitiminin verildiği Süleymaniye Tıp Medresesi, Süleymaniye Dârüşşifâsı ve eczanesi mevcuttur.

Sabuncuoğlu Şerefeddîn, İbrâhim bin Abdullah, Ahî Çelebi, Nidâî, Şirvânî Şemseddîn-î İtâkî, Emîr Çelebi (Seyyid Mehmed), Zeynelâbidîn bin Halîl, İsâ (Sakızlı), Sâlih bin Nasrullah (İbn Sellum el-Halebî), Hayâtîzâde Mustafa Feyzî, Şaban Şifâî (Ahmed bin Şaban), Kâtibzâde Mehmed Refî, Gevrekzâde Hâfız Hasan, Ali Münşî, Abbas Vesîm, Suphizâde Abdülazîz, Şânîzâde Mehmed Atâullah, Mustafa Behçet, Abdülhak Molla Osmanlı Devleti'nin önemli hekimleridir.

Bursa, Yıldırım Bayezid Dârüşşifâsı, İstanbul, Fatih Dârüşşifâsı, Edirne, II. Bayezid Dârüşşifâsı, Manisa, Hafsa Sultan Dârüşşifâsı, İstanbul, Haseki Dârüşşifâsı, İstanbul, Süleymaniye Dârüşşifâsı, İstanbul, Atik Vâlide Bimârhânesi, İstanbul, Sultan I. Ahmed Dârüşşifâsı, Ömer Şifâî (Derviş Ömer Şifâî, Bursevî), sağlık hizmeti ve tıp eğitimi veren kurumlarıdır.

Osmanlı Devleti, Rönesans sonrası Avrupa'da gerçekleşen büyük tıbbi gelişmeleri başlangıçta uzaktan da olsa takip etmeye çalışmış, daha sonra tıbbi eserlerin tercümeleriyle

tanışmış, zamanla bunları benimseyip İslam tıp geleneğinden Batı tıbbına yönelmiştir (Bayat, 2010: 297- 334).

Osmanlı Devletinde XVII.-XVIII.-XIX. yüzyıllarda halk hekimliğine hizmet veren aktarlık önemli ve değerli bir meslek dalı haline gelmiştir. XIX yüzyıla kadar pek çok Türk hekimi halk hekimliğine önem vermiş ve tıbbi eserlerinde o devrin halk hekimliğinde kullanılan hayvansal ve madensel maddelerle tedavi yollarından bahsetmiştir (Şar, 1988: 226-227).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde XIX. Yüzyıldan itibaren Türk tıbbı ve sağlık teşkilatı batılılaşmaya başlamıştır. Ankara’da kurulan Milli Hükümet, 2 Mayıs 1920’de üç sayılı kanunla, sağlık sorunlarını bakanlık düzeyinde ele alacak olan “Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı”nı kurmuştur (O dönemdeki adıyla Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti) Ankara’da kurulan Milli Hükümet’in sağlık sorunlarının çözümü için bakanlık kurması, dünyadaki ilk örneklerdendir. Cumhuriyet’in başında sağlık elemanı ve teşkilatlanması yetersiz düzeydedir. 1925 yılında ülkedeki tüm resmi kurumlardaki (Sağlık Bakanlığı, Askeri, İl Özel İdareleri gibi) hekim sayısı 1631 'dir. Bunun yanında 600 kadar da serbest çalışan hekimin bulunduğu tahmin edilmektedir. O tarihte 74 il ve 326 ilçe bulunmakta, il merkezlerinden 61'inde sağlık müdürü görev yapmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın elinde hekim ve öteki sağlık elemanının sayıları ise şöyledir: Hekim 560, sağlık memuru 554, ebe 136, hemşire 69'dur (Aydın, 2002:187/ Özaydın, 2007 :103).

Cumhuriyet döneminden itibaren batıdan feyz alan tıbbi gelişmeler rağmen geleneksel halk hekimliği uygulamaları varlığını sürdürmeye devam etmiş ve günümüze kadar aktif bir şekilde faaliyetlerini sürdürmüştür. Halk arasında kırık-çıkıkçı, ocaklı, izinli, tutmacı, efsuncu, lokman hekim, hoca, abdal şeyh gibi isimler ile anılan bu kişiler farklı kaidelere bağlı olarak edindiği tecrübeler ile kendilerine başvuran hastalara yardım etmektedirler. Fiziksel ve ruhsal pek çok hastalığın tedavisinde bu mekânlara başvurulmaktadır. Sağaltma işlemi yapan kişiler, dinsel büyüsel işlemler ile yani yatıra götürme, dua ettirme, kutsiyet taşıdığına inanılan su toprak gibi maddeler ile temas ettirme yöntemleri ile hastaları tedavi etmeye çalışırken; ırvasa, parpılama, kurşun dökme, bitkisel, hayvansal ya da mineral kaynaklı maddeler ile temas ve yöresel olarak yapılan pek çok farklı yöntem ile hastalıklara çare aranmaktadır.

Günümüzde bitkisel yolla hastalıkların tedavisini aktarların yanı sıra bu alanda yetişmiş akademik ünvanlı kişiler de yapmaktadırlar. Modern tıp bir taraftan teknolojinin getirdiği tüm imkânları kullanırken diğer taraftan tamamlayıcı tıp üniteleri, alternatif tıp bölümleri ile geleneksel tedavi yöntemlerinden de faydalanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRK HALK HEKİMLİĞİNDE OCAKLAR

3.1. OCAK KAVRAMI

Halk hekimliği görevi üstlenerek hastalıkları tedavi yetisine sahip olan aileye ocak, ocaklı aile içerisinde tedavi işlemini yapan kişiye ise ocaklı denilmektedir. Halk hekimliğinde ocak ve ya ocaklı diye eş anlamda kullanılan iki kelime ile anlamlandırılan kişiler bir veya birkaç hastalığı iyi edebilme gücüne sahip, bu işin metotlarını bilen ve sürekli olarak bu iş ile uğraşan kimselerdir (Duvarcı, 1990: 35/ Evren, 1951:439).

Orhan Acıpayamlı ocaklıları, Türk halkının hakiki doktorları olarak tanımlar ve tedavi etme kudretlerini aileden kan bağı ile aldıklarını belirtir (Acıpayamlı,1989: 5).

Ocaklılar için tutmacı, çizici, izinli, bakıcı, efsunlu, el almış, eli sebepli, okuyucu veya tılsımlı, nefesi kuvvetli gibi isimler kullanılırken uyguladıkları tekniklere göre yılcıklı, kırık çıkıkçı, bıçakçı gibi farklı nitelendirmeler de yapılabilmektedir (Acıpayamlı, 1968: 4/ Araz, 1998:85 /Aytar, 1977: 7953 /Küçükbasmacı, 2000: 66 /Çınar, 2007: 173).

Geleneksel kültürümüzde önemli bir yere sahip olan ocak kavramı, hastalık sağaltımı dışında geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. İlk olarak “Ocak” kelimesi, Orhun Kitabeleri’nde yer almaktadır. Tonyukuk Abidesi’nde bulunan “Yağımız tegre oçuk teg erti, biz isig ertimiz” Düşmanımız etrafta ocak gibi idi, biz ateş idik (Ergin, 1970: 92). Burada oçuk ‘ocak’, isig ‘ısı, sıcaklık’ hareket, ateş’ anlamlarında kullanılmıştır (Aydın, 2008:93).

Divanü Lügati’t-Türk’te ocak kelimesi ‘oçuk’ olarak ateşin yakıldığı yer manasındadır (Kâşgarlı Mahmûd, 2005: 351).

Dede Korkut Kitabında ocak kelimesi iki anlamda kullanılmıştır. “Oğuz bigleri at çapanda meydan kalmış. Kara mudbak dikilende ocak kalmış” (Ergin, 1997: 100), “Mere kocalar süñülügi ocağa koñ kızsüñ didi. Süñülügi ocağa bırakdılar kızdı” (Ergin, 1997: 212) bu cümlelerde geçen ocak kelimesi ateş yakılan yer anlamında kullanılmıştır.

“Devletlü oğul kopsa ocağınıñ közidür” (Ergin, 1997: 74), “Ocağıña bunçıl原因 avrat gelsün” (Ergin, 1997: 76), “Oğlı-y-ile ikisini bir yirde öldürüñ. Ocağını söyündürüñ diyü söyleşdiler” (Ergin, 1997: 169), “Oğul ocağum issüz koma, kerem eyle, varma, didi” (Ergin, 1997: 211) bu cümlelerde ise ocak, aile, soy, yurt manalarındadır.

Şemseddin Sâmî'nin Kamus-ı Türkî adlı sözlüğünde “ocak” için dokuz ayrı anlam mevcuttur: “1. Ateş yanan yer, kânûn: Oda, mutfak ocağı, 2. Dumanın çıkması için duvarda açılmış delik ve damdan yukarı çıkan baca, 3. Madencilerin maden erittikleri yer, kalhâne, 4. Kireç yaktıkları yer, kireç fırını, 5. Taş ve maden çıkarmak için açılan çukur veya kuyu, 6. Tahte'l-arz olan su yolu ve lağım vesairenin muhtelif mahallerinde yapılan bacalar ki açılıp kapanır, 7. Bahçenin bir cins sebze zer'ine ayrılmış ve etrafı yükseltirilip çukur kalmış tarlası, 8. Ateşi sönmez hanedan, büyük aile, 9. Mürettep sınıf-ı asker” (Şemseddin Sâmî, 2010: 929-930).

Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı Türkçe Sözlük'te “ocak” kavramı için için on ayrı anlam verilmiştir: “1. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer, 2. Şömine, 3. Isı vererek üzerine veya içine konulan maddeleri ısıtan, pişiren, kaynatan, eriten araç veya alet, 4. Kahvelerde, kuruluşlarda çay, kahve vb.nin yapıldığı yer, 5. Yer üstünde veya yer altında cevher çıkarılan yer, 6. Bahçelerde ve bostanlarda her tür meyve ve sebze ekimine ayrılmış, çevresinden biraz yükseltilmiş toprak parçası, 7. Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev aldıkları yer, 8. Ev, aile, soy, 9. Bazı hastalıkları iyi ettiğine inanılan aile, 10. Yılın otuz bir gün süren, birinci ayı, kânunu-sani” (Türkçe Sözlük, 2005: 1488).

Tarama Sözlüğü'nde “Ocak” : “1. Yurt, 2. Üzüm asması, kavun, karpuz, hıyar, kabak gibi bitkilerin deveği” anlamlarındadır. (Tarama Sözlüğü V, 1996: 2908).

Derleme Sözlüğü'nde “ocak” için beş farklı anlam verilmiştir: “(I) 1. Ateş; (II) 1. Eski ve soylu aile. 2. Dedelerden biri belirli bir hastalığı iyi ettiğine inanılan aile; (III) Fide ya da ağaç dikmek için açılan çukur; (IV) Su değirmenlerinde suyun akıtıldığı ve çarkın indirildiği yer; (V) Bir yerde toplu olarak bulunan fındık ağaçları” (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü IX, 1977: 3262).

Orhan Hançerlioğlu'nun, İnanç Sözlüğü Dinler-Mezhepler-Tarikatler-Efsaneler adlı eserinde, “ocak”: “Kötü ruhları korkuttuğuna inanılan, içinde ateş yakılan yer. Ateş tapımından kalma genel halk inançlarına göre kötü ruhlar ocak'tan korkarlar ve ona

sokulamazlar. Bundan ötürü hastalar ocak başına getirilir ve ateşe yakın tutulur. Ocağa tütsüler, okunmuş kemikler vb. atılır; bunların dumanından da iyilik umulur. Ocaktan alınan yarı yanmış odunlar hastaların başında dolaştırılır.” (Hançerlioğlu, 1975 :462) şeklinde izah edilmiştir.

Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü’nde “ocak” kavramı üç anlamla verilmiştir: “[Sof.] Bektaşî tâbirlerindedir. Bektaşî tekkelerinin meydan odalarında kiblenin olduğu yerdeki ocağın adıdır. Ocak bulunmayan meydanda köşenin biri Ocak ittihaz edilirdi. Ocağın bir tarafında Seyyit Ali postu, öbür tarafında Horasan postu vardı. [Ask.] Yeniçeri teşkilâtı hakkında kullanılır bir tâbirdir. Teşekkül kendisini Bektaşîliğe bağlı saydığı için bu tâbir meydana gelmiştir Ocak; alel’itlak teşekkül (kurum) yerinde de kullanılmıştır. [Hal.] Bir ailenin öteden beri yaşadığı ev yerinde ve “aile ocağı” suretinde kullanılır.” (Pakalın, 1993: 711).

İlhan Ayverdi Misalli Büyük Türkçe Sözlükte Ocak kavramının on üç farklı anlamı şu şekilde vermiştir: “1 (Isınma, pişirme vb. işlerde kullanılmak üzere) Ateş yakılan yer. 2. Duvar dibinde, içinde ateşin yanacağı içerlek bir düzlüğü ve üzerinde dumanı çekecek bir bacası bulunan yer.3 (Isı çıkarmak sûretiyle) İçine veya üzerine konan madde, nesne veya yiyecekleri ısıtan, pişiren, kaynatan veya eriten her türlü âlet.4 (Kahvelerde, han ve müessese gibi birçok kimseye hizmet veren yerlerde) Çay, kahve vb. yapılan yer. 4. Mâden veya taş çıkarılan yer. 6 (Bostanlarda, tarlalarda) Sebze ekilmek üzere ayrılmış, etrâfi yükseltilecek ortası çukur bırakılmış yer. 7. Toprak altı su kanallarının ve lağımın toprak üstüne açılan ve açılır kapanır bir kapağı bulunan deliği. 8. mec. Bir şeyin hazırlanıp kıvâma getirildiği, en çok bulunduğu yer. 9. mec. Aynı amaç ve düşünce etrafında faâliyet gösterenlerin, aynı işi yapanların faaliyetlerini sürdürdükleri kuruluş. 10. teşmil. Ev bark, âile. 11. Asil ve büyük âile, hânedan. 12. târih. 13. Bâzı hastalıkları okuma yoluyla iyi etme yetenek ve iznine sâhip oldukları kabul edilen ve bu izni babadan oğula yürüten âile, bu âilenin bulunduğu ev.”(Ayverdi, 2005:2375).

Ocak kavramının ansiklopedik anlamları da birden fazladır. İslâm ansiklopedisinde: “Türkçe ‘de "ısınma, pişirme vb. amaçlarla ateş yakmak için düzenlenmiş yer" anlamındaki ocak kelimesi mecazi olarak soy, boy, kök; dirlik düzenlik manalarında da kullanılır. İnsanoğlu, kendisi için bu kadar değerli olan ateşin sönmemesi ve kontrollü biçimde yakılabilmesi için ilk ocakları meydana getirmiş zamanla ocak ev ve mekanla özdeşleşerek evin vazgeçilmez birimi haline gelmiş, ocağın yanması bir anlamda evin,

ailenin devam etmesi şeklinde algılanmış ve aile bir ocak olarak görülmüştür. En eski uygarlıklardan bu yana aile ocağının ve ailenin kutsiyetine inanılmıştır.” (Şahin, 2007:316)denildikten sonra ocaklar ile alakalı farklı birçok anlam verilmiştir.

Yeni Türk Ansiklopedisi’: “1. Isınmak, yemek pişirmek ve benzeri maksatlarla ateş yakmak için düzenlenmiş yer. 2. Yapı için lüzumlu taş ve diğer malzemelerin ve madenlerin çıkarıldığı yerler de ocak denir: taş ocağı, kum ocağı, kömür ocağı, maden ocağı gibi. 3. Sosyolojide yerleşmiş köklü aile, ev ve barınak anlamındadır. 4. Teşkilât tarihinde Yeniçeriliğin kendisini Bektaşiliğe bağlı saymasından ötürü ve aynı ocaktan ısınan, aynı kazandan yiyen arkadaşlar anlamında Yeniçeri teşkilatı hakkında da ocak tabiri kullanılmıştır. Ocağa mensup olanlara ocaklı, subaylarına ocak ağası denilirdi. Esasen aynı düşünce ve gaye etrafında birleşen kimselerin kurdukları teşkilatlara ve toplandıkları teşkilat merkezlerine de ocak denilmiştir: Mevlevi Ocağı, Bektaşi Ocağı, Yeniçeri Ocağı, Türk Ocağı gibi” (Yeni Türk Ansiklopedisi, VII. Cilt: 2712) ifadeleri ile ocağın tanımı yapılmıştır.

Meydan Larousse’da “ocak”: “1. Ateş yakmaya yarayan ve pişirme, ısıtma, ısınma vb. işleri görmeyi sağlayan her türlü yer. 2. Özel olarak duvar kenarına yapılan ve içinde yanan ateşin dumanını yukarıya çekecek bir bacası olan girinti, şömine. 3. Eritilmek, fırınlanmak veya pişirilmek istenen maddelerin, içinde veya üzerinde, ısının etkisine bırakıldığı her çeşit aygıt. 4. Bir şeyin en çok yapıldığı, yoğunlaştığı ve bulunduğu yer. 5. Aynı amaç ve düşünce etrafında birleşen kimselerin kurduğu teşkilat ve bu teşkilâtın toplanma, tartışma, dinlenme, eğlenme vb. maksatlarla kullandığı bina. 6. Ev, aile. 7. Saygın, yüksek soylu aile, hanedan. 8. Özel şekilde teşkilâtlandırılmış kuruluş. 9. Kahvehanelerde çay, kahve vb.nin pişirildiği bölüm” (Büyük Lûgat ve Ansiklopedi Meydan Larousse, IX. Cilt: 459) olarak dokuz maddede ele alınmıştır.

Ana Britannica’da “ocak” kavramının anlamlarına baktığımızda: “Osmanlı kapıkulu örgütlerine verilen genel ad”, “Ateş yakmak, yemek pişirmek ya da çeşitli malzemeleri, özellikle de kil ürünlerini pişirmek, kurutmak ve sertleştirmek için kullanılan fırın”, “Halk arasında bazı hastalıkları üfürükle ve benzer yöntemlerle tedavi ettiğine inanılan aile” (Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 17, 19) şeklindedir.

Pertev Naili Boratav ise ocak kavramının bildiğimiz anlamlarından türeme üç anlamı daha vardır diyerek şu şekilde izah etmiştir: “Birincisi, ‘ocağın batsın’ deyiminde

olduğu gibi, soy. İkincisi, ‘Hasan Dede Ocağı’, Narlı Dere Ocağı’ deyimlerinde görüldüğü gibi Anadolu’daki kızılbaş topluluklarının bölge bölge, bağlı buldukları kutlu merkezler; ocak bu deyimlerin aynı zamanda, o yerlerde oturan tarikat ulularının soyu anlamına gelir; genel olarak bu ocakların önderlik görevi babadan oğula geçer; nitekim ocak ulusunun soyundan olan kimselere ‘ocakzâde’ derler. Kelimenin üçüncü anlamı ile belirli bir ve ya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir.” (Boratav, 2013:129) Son yaptığı tanımlama ile bizim çalışma konumuzu yani sağaltma ocaklarını açıklamıştır. Aynı şekilde Ayşe Duvarcı’da ocak kavramının diğer açıklamalar ile benzer on farklı anlamını vererek en son maddeye sağaltma ocaklarını koymuştur: “1.Ateş yakmaya yarayan her türlü yer,2. aynı amaç ve düşünce etrafında birleşen kimselerin kurduğu teşkilat, 3.çeşitli bitki tohumlarını ekmek için hazırlanan çukur,4. yüksek ve soylu aile,5. yeniçeri ocağı, 6.taş ve maden çıkarmak için açılan kuyu,7.Anadolu alevi topluluklarında tarikat ulularının soyu,8.yurt, 9.tekke ve büyük bir şeyhin evi, sülalesi,10. dedelerden beri, belli bir hastalığın iyi ettiğine inanılan aile.” (Duvarcı, 1990: 34).

Çalışma sahası kapsamında elde edilen verilerden hareketle Kütahya ve ilçelerinde ocak kavramı farklı anlamlar içermektedir. Ocak: 1. Ateşin yakıldığı yer, 2.Aile, soy, ev(halk arasında beddua edilirken “ocağı sönesice” ifadesi kullanılmaktadır). 3. Aynı düşünceyi paylaşan insanların oluşturduğu ve toplandığı kuruluş. 4. Toprağa gömülerek ekilen meyve ya da sebzeler için açılmış çukur. 5. Maden çıkarılan yer. 6. Kendi yöntemleri ile hastalık sağaltan aile. Bu ailede hastalığı sağaltan kişiler bölgelere göre ocaklı, tutmacı çizici, izinli, efsunlu gibi farklı isimler almaktadır.

3.2. OCAKLARIN TARİHÇESİ

Anadolu coğrafyası ile sınırlı olmayan ocakların kökeni orta Asya kadar uzanmaktadır. İslamiyet öncesi dönemde Türk kültür coğrafyasında rakkaslık, hekimlik, şairlik ve sihirbazlık gibi pek çok görev kam/şaman adı verilen din adamları tarafından yapılmaktadır. İslamiyet’in kabulü ile din adamları, toplum içerisinde sahip olduğu otoriteyi koruyamamış ve din adamlığı yönünü derviş, şeyh, veli gibi ruhani kişilere devretmiş veya devretmek zorunda kalmış, hekimlik, doktorluk yönünü ise ocaklı olarak devam ettirmişlerdir (Akman, 2007: 396/Kalafat, 2010: 123/ Öngel, 1997 :10).

Anadolu coğrafyasında olduğu gibi diğer Türk topluluklarında kamların yerini alan ve ocak vazifesi gören, benzer ya da farklı isimlerde anılan kişiler mevcuttur.

şaman kavramı yerine Kırgız ve Kazaklar arasında Bakşı ifadesi kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra bb-bakşı/bakşı-bb, burkan-bakşı şeklinde de kullanımı mevcuttur ve bu kişiler çeşitli ilaç, dua ve efsunlar ile hastalıkları iyileştirirler (eribaş, 2014:76).

Gagauzlar arasında “okuyucu” olarak adlandırılan ocaklılar, Doğu Türkistan’da “perihan”, “duahan”, “bahşı” gibi isimler almıştır. (Arnaut, 2002:54 /İnan, 2013:109/ger, 2011: 235).

Bizim alışma sahamız kapsamında, derleme yapılan bölgeler içerisinde ocaklılara, okuyucu da denilmektedir

Tatarlar arasında hastalık sağaltan kişilere “bahı”, “imce”, “oıklvcı/ oşıklavcı” tedavi yöntemine göre “tamırcı”, sınıkı”, Azerbaycan’da “efsuncu”, Bulgaristan Türkleri arasında ise bu kişilere “bakımca” denilmektedir (Kumartaşlıoğlu, 2012:214).

Hastalık sağaltımında uyguladıkları yöntemler, kullandıkları malzemeler ve devam silsileleri ile ocaklar, Orta Asya Türk topluluklarındaki şamanların hekimlik vazifesini üstlenmiş ve İslami unsurlar ile bezenmiş günümüzdeki uzantılarıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KÜTAHYA OCAKLARININ YAPISAL ÖZELLİKLERİ

4.1. OCAKLI OLMANIN YOLLARI

Belli yöntemler ile halk hekimliği görevi üstlenerek hastalıkları sağaltma işlemi yapan aileye ocak, bu aile içerisinde tedavi yapma yetisi, bilgisi ve tecrübesi olan kişiye de ocaklı denilmektedir. Ocaklıların hastalık sağaltımı kabiliyetine sahip olmaları farklı şekillerdedir. Çoğu ocakta sağaltma yetisi soya bağlı olarak devam eder. Bu tür ocakların bir kısmında el alma/el verme işlemi yapılmaksızın ocak soyundan gelen kimse hastalık sağaltabilmektedir.

Soya dayalı olarak devam eden bazı ocaklar da ise sağaltma yetisi el alma/el verme işlemi ile aile içinden farklı bireylere devredilir. Ailesinde ocağın işlevini sürdürebilecek kabiliyette ve istekte olan kimse yoksa ocaklı elini kan bağı olmayan birine de verebilir.

Rüyasında gördüğü din ulusundan el alan ocaklı olabildiği gibi, ikiz evlat doğuran anneler de sağaltma gücüne sahip olabilmektedir. Çalışma sahasında elde edilen verilerden çıkan sonuçlara göre ocaklı olma yolları şu başlıklar altında sınıflandırıldı.

4.1.1. Ocak Soyundan Gelme

Bazı ocaklarda sağaltma yetki bilgi ve gücü soydan devam eder. Atadan oğula yahut anadan kıza geçebilir; ama bu kesin kural değildir. Anadan oğula ve ya babadan kıza, dededen toruna şeklinde de devam edebilir. Yani ocaklı kendisinde bulunan sağaltma kabiliyetini çocuğuna, torununa ve ya soyundan uygun gördüğü birisine devredebilir (Tanyu, 1982:493/ Boratav,2013:129).

Sağaltma işlemini sürdürecektir olan aday, yapılması gerekenleri ocaklıının uygulamalarından öğrenir. Bunun için bir öğrenim ve eğitim evresine ihtiyaç yoktur (Araz, 1995: 35/ Acıpayamlı, 1969: 5).

Yapılan saha çalışmasında beş yüze yakın ocaklı ile görüşülmüştür. Bu ocaklıların büyük çoğunluğu sağaltma yetisini ailesindeki ocak soyuna dayandırmaktadır. Bu netice 'şaman adayının atalarından şamanlık yapmış kişiler bulunması' özelliğinden dolayı ocaklılar ile şamanlar arasındaki benzerliği göstermektedir. Yöredeki soya dayalı ocakların

bazılarında tedavi yetisi silsileler halinde hiçbir merasime gerek duyulmadan devam ederken, bazılarında belli kaidelere bağlıdır.

4.1.1.1. Soyunda Ocaklı olma

Bu tür ocaklarda aile büyüklerinden birisinin ocaklı olması diğer aile fertlerine de hastalık sağaltımı yetisini vermektedir. Ocaklı soyundan gelen kişi tedavi için gerekli bilgi ve tecrübeyi aile içerisinde gözlemleyerek öğrenmiştir ve bu yetinin ona geçmesi için herhangi bir merasime ihtiyaç duyulmamıştır. Kan bağının şart olduğu ocakların bazılarında uygulanan farklı kurallar görülmüştür. Bu kurallar şöyledir:

- a) Ocaklı evinden yetişen erkek ve kız evlatlar hastalık sağaltabilirken kız evlatların çocukları hastalık sağaltamazlar. Yani ocaklı silsilesi erkek evlattan devam eder (KK. 36,37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 210).
- b) Erkek ve kız evlatlar hastalık sağaltabilirken bu aileye sonradan giren gelin ve damat hastalık sağaltamaz (KK. 53).

Sadece ocaklı soyu olmak yeterlidir. (KK. 1, 9, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 23, 24, 26, 27, 29, 30, 31, 44, 45, 46, 52, 57, 58, 67, 72, 76, 86, 93, 95, 98, 99, 101,116, 117, 119,124, 125, 126, 128, 131, 142, 147, 148, 152, 158,159, 172, 174, 175, 176, 177, 182, 183, 186, 189, 190,192, 197,199, 203, 211,215, 219, 220, 221, 222, 226, 227, 231, 234, 235, 240, 243, 277, 285, 286, 299, 300, 303, 304, 305,307, 311, 313, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 326, 328, 331, 334, 338, 339, 341, 342, 343, 345, 346, 347, 349, 350, 355, 356, 360, 362, 363, 365, 368, 371, 372, 373, 374,377, 378, 379, 380, 385, 386, 393, 394, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 410, 411, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 421, 424, 427, 429, 430, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 440, 441, 444, 447, 457, 461, 463, 464, 465, 466, 467)

4.1.1.2. Soyunda Ocaklı Olup El Verme/ El Alma Yöntemi İle Ocaklı Olma

Ocaklı aileye mensup olmak sağaltma yetisine sahip olmaya yetmemektedir. Ocaklı olabilmek için el almak, el alabilmek için de ocağın nesiller boyu devam eden kaidelerini gerçekleştirmek gerekmektedir. Birbirine benzer özellikler taşıyan el alma /el verme merasimlerinde dinsel ve büyüsel yöntemler kullanılmaktadır. El verme ile ocaklıda bulunan sağaltma yetisi ve izni, el alan kişiye geçer. Bazı ocaklılarda el verildikten sonra ocaklı, hastalık sağaltamaz. Bu kurala sahip olan ocaklarda el verme işlemi ocaklı kişi iyice yaşlanıp, hastalık sağaltamaz hale geldiğinde yapılır. Ya da ölüm döşeğindeyken el

verir. Soya dayalı el alma/el verme işleminde farklı ocaklarda uygulanan yöntemler şöyledir:

- a) Ocaklı el verdiği kişinin ağzına dua ile üç kez tükürür (KK. 105, 106, 188, 164).
- b) Ocaklı bir bardak suya dua okur ve duanın sonunda suya tükürür, el alacak kişi bu suyu içer (KK. 171).
- c) Ocaklı el vereceği kişiye avucundan üç yudum su içirdikten sonra ağzına tükürür (KK. 314).
- d) Ocaklı avucunun içine tükürür, el alan kişi bu tükürüğü yalar (KK. 84, 85).
Ocaklı el verdiği kişiye avucundan dua ile üç yudum su içirir (KK. 1, 2, 3, 5, 17, 21, 28, 33, 35, 47, 49, 50, 51, 54, 55, 66, 70, 71, 74, 75, 76, 79, 82, 83, 89, 91, 94, 96, 103, 107,109, 110, 111, 112, 113, 120, 121, 122, 127, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 146, 149, 150, 151, 157, 163, 169, 170, 178, 179, 181, 184, 201, 202, 206, 207, 212, 217, 218, 229, 230, 237, 241, 278, 282, 284, 289, 290, 291, 298, 301, 302, 312, 333, 358, 361, 375, 398, 420, 431, 446, 469, 470).
- e) Ocaklı dua okuyup el vereceği kişinin ağzına üfler ve avucundan su içirir (KK. 445).
- f) Ocaklı bir bardak suya dua okur ve el alacak kişi bu suyu içer (KK. 6, 12, 129, 238, 195).
- g) Ocaklı, dua ile başparmağının çukurundan el vereceği kişiye su içirir (KK. 144, 448).
- h) Ocaklı avucunun içine su koyup içine tükürür ve dua ile el alacak kişiye içirir (KK. 88, 276).
- i) Ocaklı salavat parmağı (işaret parmağı) ile ağzından aldığı tükürüğü dua ile el vereceği kişinin ağzına sürer (KK. 104).
- j) Ocaklı el vereceği kişiye elini öptürerek dua ile ağzına tükürür (KK. 315).
- k) Ocaklı el vereceği kişinin ellerini tutar bu esnada iki tarafta dua okur (KK. 325, 327, 376, 460).

Ocak sahibi, soyundan olan kişilere kendisinin ölümünden sonra hastalık sağaltmaları için izin verir (KK. 15, 30, 56, 65, 90, 97, 108, 118, 160, 165, 173, 205, 296, 310, 324, 354).

Ocaklı sadece belli dualar okuyarak el verir (KK. 4, 10, 87, 123, 130, 132, 143, 162, 193, 194, 232, 239, 306, 383, 395, 397, 426, 442, 443, 471).

1) Bazı ilçelerde ocak sahibinin el verme işlemi izinle yapılmaktadır. Ocak sahibi hastalık sağaltımı için evlatlarından istediğine izin verir. Bu bölgelerde ocaklı ifadesi yerine daha çok izinli tabiri kullanılmaktadır (KK. 64, 370, 387, 388, 409).

4.1.2. Rüya Yolu İle Ocaklı Olma

Bu ocaklılar rüyalarında gördükleri Peygamber ya da din ulularından el aldıklarını söylemektedirler. Görülen rüyadaki şahsiyetin söylediği sözler, bıraktığı eşyalar ya da rüya gören kişiyi sıvazlaması hastalığın tedavi şeklini de belirlemektedir. Yörede bu tür ocaklar ve gördükleri rüyalar şöyledir:

- a) Ocaklının büyük nenesi yedi yıldır geçmeyen bezeme hastalığına yakalanmıştır. Vücudunun her yeri yara içerisindedir ve elleri büzülmeye başlamıştır. Ne yaptılarsa bu rahatsızlık geçmemiştir. Bir gün rüyasında ulu bir zat görür. Bu kişi hastalığını şifası için bir çeşme tarif eder. Bu çeşmenin suyu ve suyunun aktığı yerden alınan toprağın hastalığına iyi geleceğini söyler. Rüyasını kocasına anlattıktan sonra eşek üzerinde saatlerce bu çeşmeyi ararlar. Çeşmeyi bulduklarında kadın çeşmenin suyunu vücudunun her yerine döker ve çeşme ayağındaki kırmızı toprağı bezemelerinin üzerine sürer. Çok kısa bir zaman zarfında bütün bezemeleri kaybolup gider, cildi eski haline gelir. İyileşen kadın yaşadığı bu olayın ardından kapısına gelen herkesi kırmızı toprak ile tedavi eder (KK. 287).
- b) Ocaklının büyük dedeleri ulu bir Şeyh görür. Bu kişi dedelerine, karısının hamile olduğunu ve doğacak çocuklarının adına kendi adı olan Ali ismini vermelerini aksi takdirde çocuğun yaşamayacağını söyler. Giderken de iki tane taşı bırakıp kaybolur. Büyük dedelerinin karısının hamile olduğu kısa bir süre sonra anlaşılır erkek evlat doğurmasına rağmen adına Ali değil de Mahmut koyarlar. Doğan çocuk yaşamaz ve ölür. İkinci evlatları da erkek olur ve ona ulu zatın adı olan Ali ismini verirler. Bu aile temre hastalığını sağaltmaya başlar ve gelen hastalara tedavi sonunda, görülen kutsal kişinin bıraktığı tasta su içirirler (KK. 12).
- c) Ocaklının büyük dedeleri uykuda iken yanına Hızır gelmiş ve uykusundan uyandırmıştır. Kısa bir süre yanında kalan Hızır, bu şahsa bir tas bırakarak kaybolmuştur. Bu rüya ile ocaklı olan aile de hastalıkların tedavisinde gelen hastalara bu taşı simgeleyen bir kap ile su ikram etmektedirler (KK.167).

d) Ocaklı kişi rüyasında İsa peygamberin kolunu kendisine verip onu sıvazladığını görür. Bu kişi rüyasından sonra belirsiz ağrıları olan kişileri, uyumayan çocukları, nazar olan insanları tedavi etmeye başlar. Tedavisini ise hastaları sıvazlayarak yapar (KK. 473).

4.1.3. Geçirdiği Hastalık Neticesinde Ocaklı Olma

Dolama olarak bilinen rahatsızlık, bu hastalığı geçiren kişiyi ocaklı yapabilmektedir. Hastalık parmaklarda görülür. Sancı ile parmak şişer ve diş büyüklüğünde bir kemik parmaktan çıkar. Çıkan bu kemik ile parmağı ağrıyan kişiler tedavi edilir (KK. 69).

4.1.4. Tedavi Amaçlı Gittiği Ocaktan El Alma Ya Da Gözlem Yolu İle Ocaklı Olma

El alma tekniği ile ocaklı olma sadece soya dayalı yapılan bir uygulama değildir. Tedavi amaçlı başvurulmuş ocaklarda ocaklı kişi gelen hastaya ya da kendisinden tedavi etme amaçlı el isteyen kişilere el vererek onları ocaklı yapabilmektedir. El vermek ocaklının kabul ve rızası ile olur. Ocaklı, tedavi kabiliyetine sahip ve bu işi karşılıksız yapabilecek kişilere el vermek ister. Bu türden ocaklı olanlar çalışma sahasında mevcuttur ama sayıları fazla değildir. Bu ocaklılar:

- a) Tedavi amaçlı gittiği ocaktan el alır (KK. 32, 78, 104, 133, 161, 223, 225, 329, 340, 450).
- b) Çocuğunun siğilleri için gittiği ocakta ocaklı, avucundan su içirerek sen de gelenleri tut(tedavi et) diyerek el verir (KK. 302).
- c) Ocaklı el verecek kimsesi bulamadığı için komşusuna el verir (KK. 48, 92, 228, 337, 468).

(Bazı ocaklılar el verecek aile efradı bulamazlar. Bunun farklı sebepleri vardır. Örneğin, halk içerisinde hastalık sağaltan kişilerin elinin bereketinin gittiği inancı mevcuttur. Yaptığı peynir ve turşunun güzel olmayacağına inanılır. Kadın ocaklıların erkeklere el vermek istememesi ya da tam tersi durumda ve ya kadın ocaklıların el vereceği kişilerin başının kapalı olmasını istemesi gibi nedenler aile içerisinde bu işi yapmaya talip kimsenin bulunmamasına yol açmaktadır).

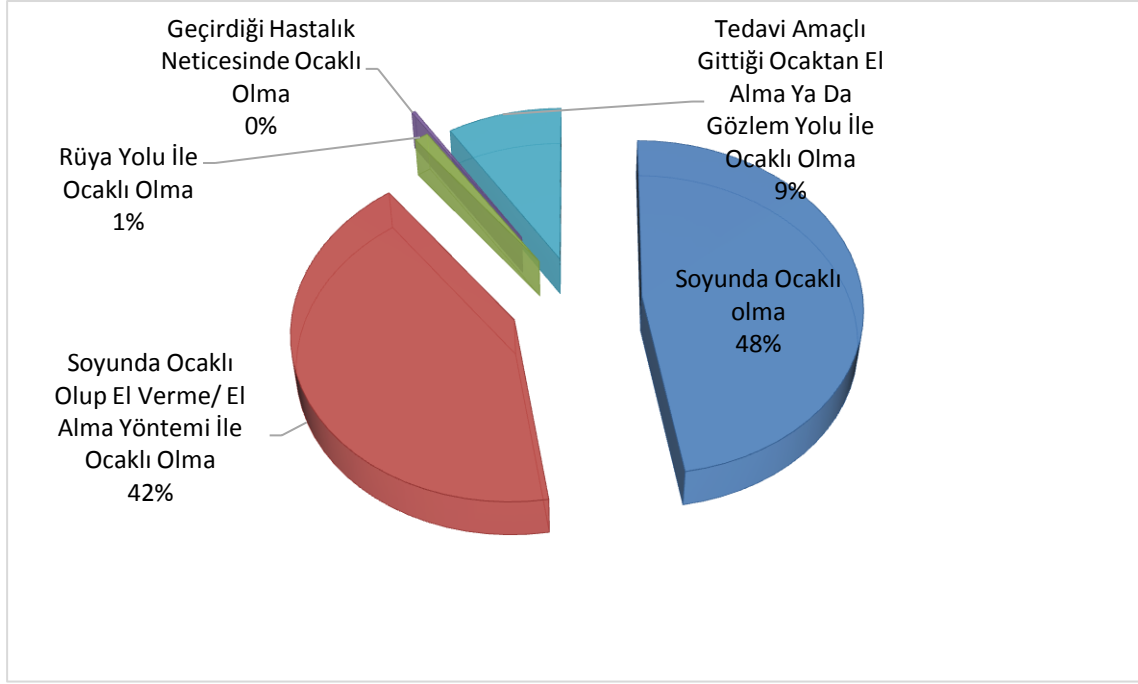
d) Ocaklının tedavi esnasında yaptığı uygulamayı gözlemleyerek öğrenmiş ve hastalık sağaltmaya başlamıştır (KK. 61, 134, 238, 367, 396, 451).

e) Nefesinin kuvvetli olduğuna inanan kişilerin kendisinden yardım istemesi sonucu hastalık sağaltmaya başlamıştır (KK. 11, 25, 114, 115, 455, 458).

f) Kur'an-ı kerimden sureler okuyarak hastalık sağaltmaya başlamıştır (KK. 166, 185, 336).

g) İkiz evlat sahibi olan kadınlar hastalık sağaltma yetisi kazanarak ocaklı olmuşlardır (KK. 392).

Tablo 1. Ocaklı Olmanın Yolları

Çalışma kapsamında görüşülen ocaklıların %90'ı ocaklı soyundan gelmektedir. Bunlardan % 42 'si el verme/el alma yöntemi ile ocaklı olurken % 48'inin ocaklı olması için kan bağı yeterli olmaktadır. %9'u tedavi amaçlı gittiği ocaktan el alırken, %1'i rüya yolu ile sağaltma yetisine sahip olmuştur. Görüşülen 473 kişiden sadece biri geçirdiği hastalık neticesinde ocak sahibidir.

Çizici, tutmacı, tutucu, efsuncu gibi isimler inceleme sahasında ocaklar için kullanılan diğer adlandırmalardır. Domaniç ve Emet ilçelerinde efsuncu ifadesine sıkça kullanılmaktadır. Tedavi amaçlı gelen hasta ocaklıyı evinde bulamasa dahi onun toprağına gelmesi, eşiğine ayak basması bile iyileşmesi için yeterli görülmektedir. Çünkü hastalığın iyileşmesi için gerekli olan efsun o evde mevcuttur. Bu yörede ocakların tedavi için gerekli tılsımı silsileden gelen soy bağı ile sahip olduklarını belirten ocaklılar bu uygulamalara dair bilgileri paylaşmak konusunda çekimser kalmışlar hatta bazı ocaklılar tedavi amaçlı gelmediğini öğrenince görüşmeyi bile kabul etmemişlerdir. Melike Kaplan onların bu

tavrını şu sözler ile izah eder: “Ocaklı, bir yönüyle kutsal ve geleneksel bir süreci devam ettiren bir simge gibidir. Onun ‘sırlarını’ açık etmesi demek, kendine has olan şifacı, iyileştirici özelliğini de yitirmesi anlamına gelebileceğinden, kimseye söylemez. Eğer söylerse aslında ‘otorite’sini de yitirecektir. Bu otorite, onun çevresindeki diğer kadınlar tarafından “eli şifalı” olarak tanınmasından kaynaklanan ‘kutsal’ ve toplumsal bir otoritedir. Çünkü kültürlenme süreci içerisinde yetiştiği ailenin ve toplumun ona yüklemiş olduğu bu değer kutsaldır...” (Kaplan, 2008: 144)

Ocaklılar el alma/el verme işlemi esnasında dinsel büyüsel yöntemler kullanmaktadırlar. Ağıza tükürme, ağzına tükürük çalma, avucuna tükürerek yalatma, okuduğu suya tükürerek içirme, avucuna su koyarak içirme, ağza üfleme, elini öptürme gibi el verme işlemlerinde ocaklılar temas ve taklit büyüsü ile kendilerinde bulunan tedavi etme gücünü el verdikleri kişiye aktarmaktadırlar. Bu işlem esnasında okunan dualar, yapılan işlemlerin üçlenmesi ile de uygulamaya dinsel yöntem dâhil edilmektedir.

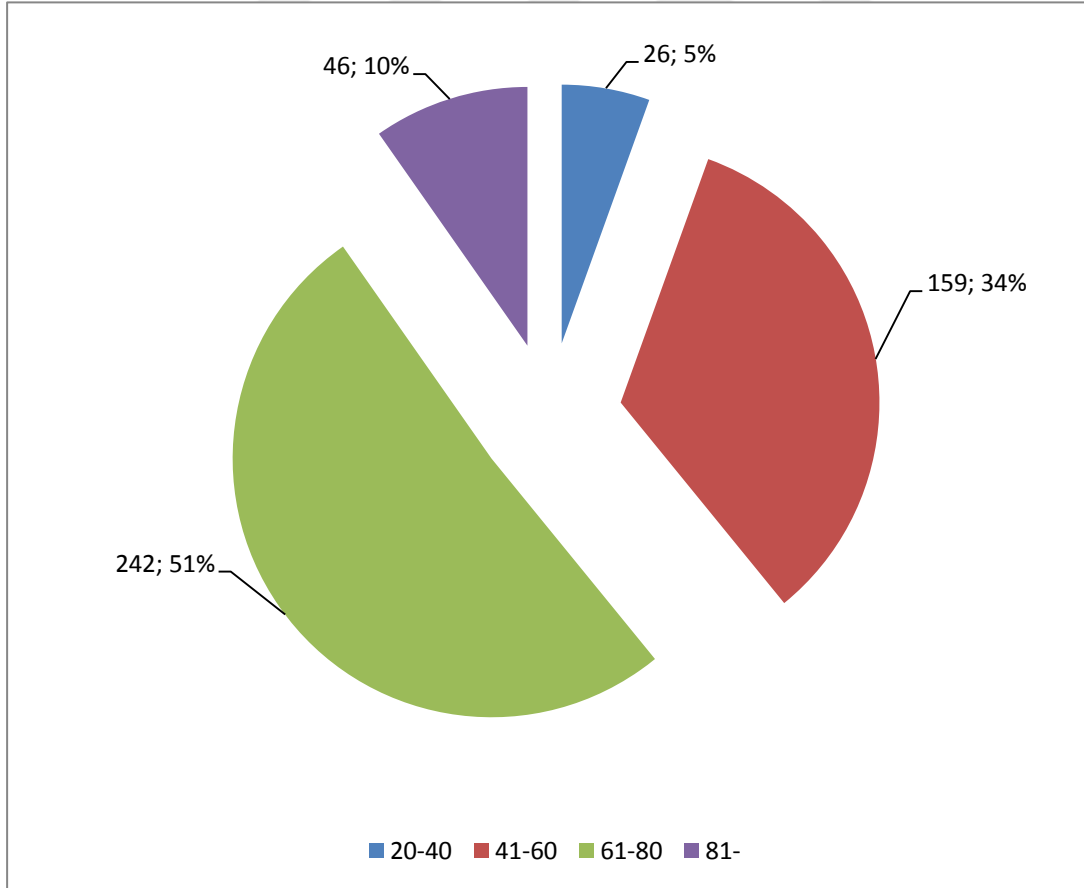
Ocaklılar bir veya birden çok hastalığı sağaltabilir. Yedi ocaklı diye anılan ve yedi çeşit hastalığı tedavi edebilen ocaklılar da mevcuttur. Kan bağı ya da farklı şekillerde sağaltma yetisine sahip olan ocaklıların hepsinin ortak özelliği, yaptıkları işe inanmalarıdır. Eğer ocaklı hastalığı iyileştireceğine inanmazsa ocaklıların deyimi ile “sıdkını bütün tutmaz ise” gelen hastaya bir faydası olmaz. Bu inancın yaşanmış bir örneği şöyledir: Ocaklı yılcancık hastalığını sağaltmaktadır. Annesi hem ona hem de kardeşine el verir. Kardeşi annesinin hatırına el alır ve gelen hastaları kapıdan boş çevirmemek adına tedavi eder ama yaptığı tedavinin iyileştirme gücü olmadığına inanır. Bu bakış açısı ocaklının sağaltma gücünü etkiler. Aynı hastalar ablasının uygulaması ile ağrıların geçtiğini söylerken aynı soydan gelen diğer ocaklıdan şifa bulamadıklarını belirtirler (KK. 30).

Diğer bir örnek ise şöyledir. Siğil tedavisine sahip ocaklı, kızına el verir ve yaşadığı yerde gelen hastaları tedavi etmesini söyler. El alan ocaklı tedavi yapmaya başlar ama gelen hastalardan birinin siğilinden pek haz etmez, hatta biraz tiksindir ve tedavi ederken ya bana bulaştırırsa diye evham getirir. Bu düşünceler eşliğinde ocaklı hastayı tedavi eder ve gönderir. Ertesi gün gelen hastanın siğillerinden daha büyüğünün kendi burnunun ucunda çıktığını görür. Bu olay neticesinde hastalık sağaltma işlemini bırakır. Hastalığı iyileştireceğine dair inancı kalmamıştır (KK. 386).

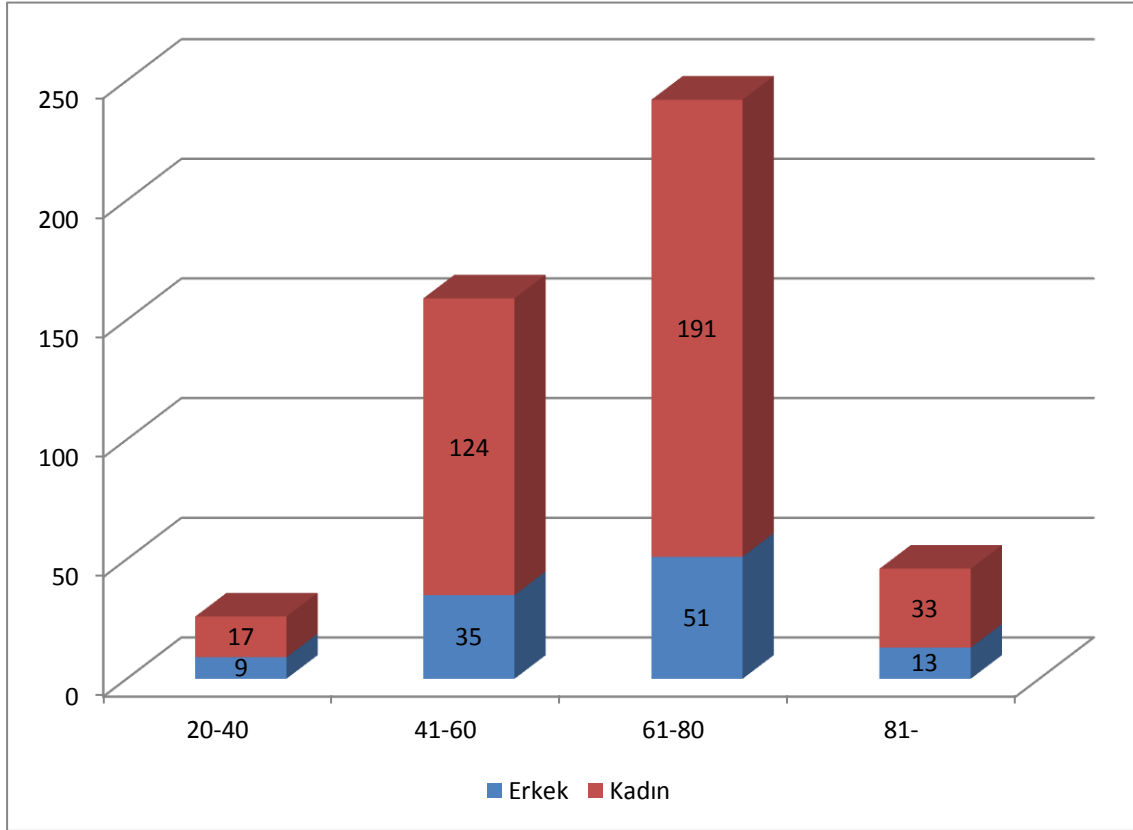
4.2. OCAKLARDA YAŞ DAĞILIMI

Saha çalışması neticesinde 473 sağaltıcı ile görüşülmüştür. Bunların % 61'i 60 yaş ve üstü , % 34'ü orta yaş, % 5'i de gençtir. Yeni neslin üstlenmediği kültür mirası bu uygulamalarda yaş oranının yüksek olmasının farklı sebepleri vardır. Ana sebep ocaklı evinden yetişen kişilerin ata yadigârı olan bu uygulamayı sürdürmek istememeleridir. Yeni nesil, ocaklarda yapılan sağaltma işlemini “gereksiz, faydasız, eskiden kalma, hurafe, çağ dışı uygulama ve cahillik emaresi” olarak görebilmektedir. Ocaklı evinden yetişen bazı kişiler hastalıktan tiksindikleri için el almak istemezler. Kırsal kesimlerde ocaklı elinin bereketsiz ve lezzetsiz olacağına dair inançlar da kadın ocaklıları el alma konusunda caydırmaktadır. Hızlı ilerleyen tıp ve sağlık hizmetlerinin en ücra köşelere bile devlet eli ile ulaştırılması da ocaklara duyulan ihtiyacı ve ocaklıların itibarını azaltmış, el alma oranını düşürmüştür.

Tablo 2. Ocaklarda Yaş Dağılımı

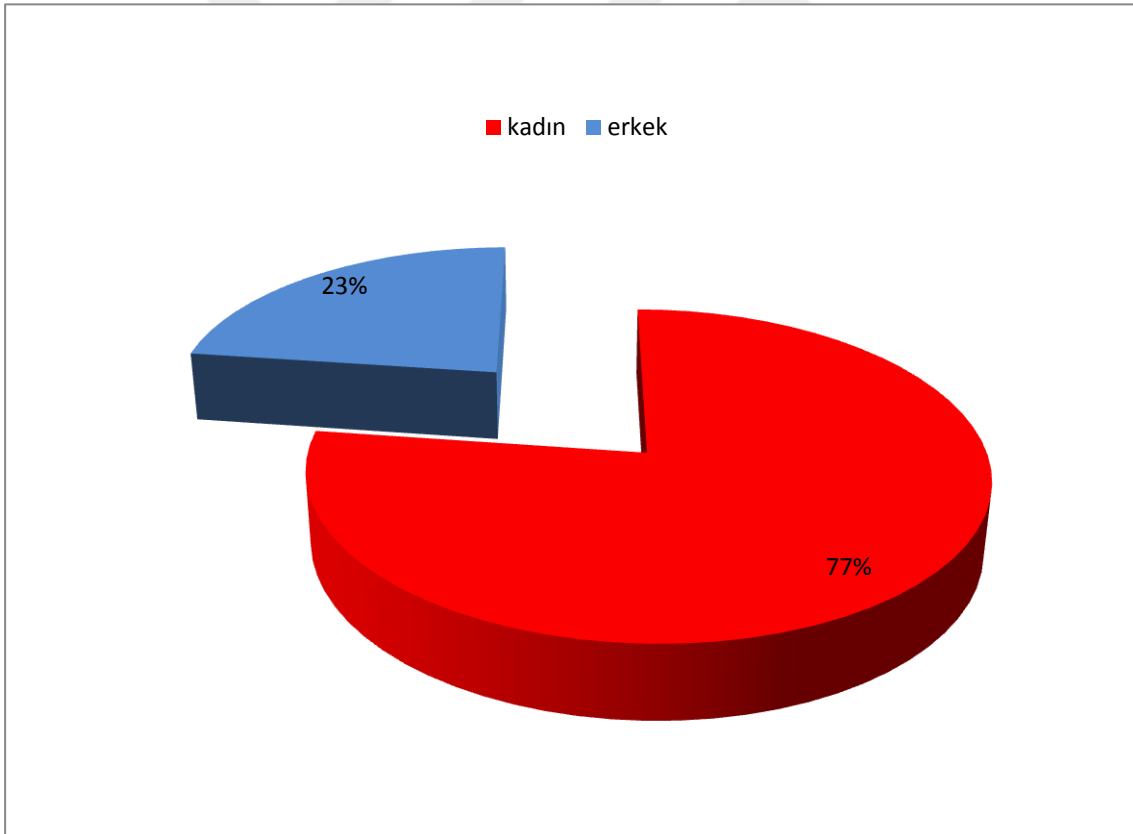
Tablo 3. Ocaklarda Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

4.3. OCAKLARDA KADIN - ERKEK ORANI

Kütahya ve çevresindeki ocaklıların % 23'ü erkek, % 77'si kadındır. Cinsiyet dağılımına bu oran eski Türk inançlarının uzantılarını göstermektedir. Orta Asya döneminde şamanların vazifelerinden olan hastalıkları sağaltma işlemi günümüzde ocaklılar, çoğunlukla da kadın ocaklılar tarafından yapılmaktadır. Çünkü bazı Şamanistlere göre, en kuvvetli ve ilk şamanlar kadın şamanlardır. Eski devirlerde şamanlığın kadınlara mahsus bir sanat olduğunu gösteren emareler de vardır. Kadın ocaklılar geleneği uygulayıp yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarma konusunda daha etkindirler (İnan 2000: 89/ Bayat 2010:47/ Baysan 2014: 78/ Saltuk 2012:127).

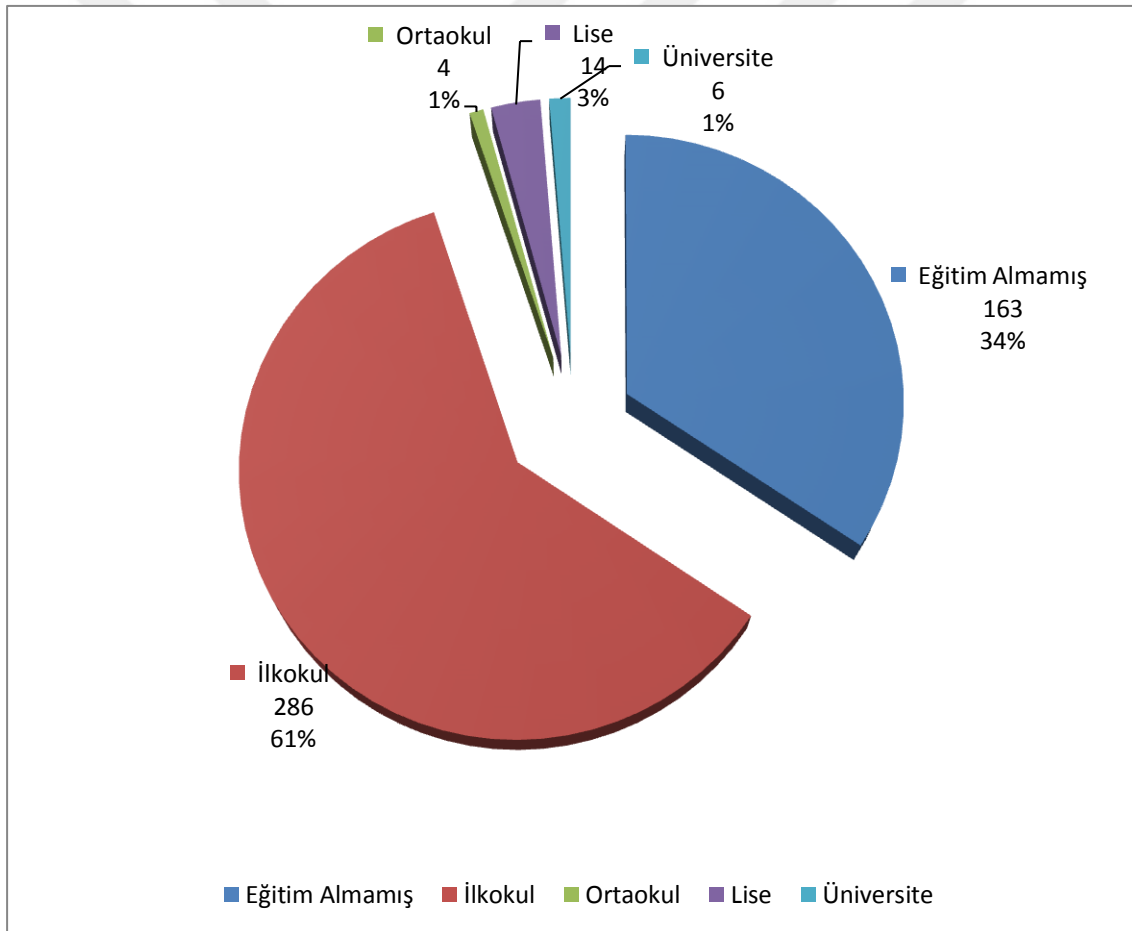
Tablo 4. Ocaklarda Kadın Erkek Oranı

4.4. OCAKLARDA EĞİTİM DURUMU

Saha çalışmasında görüştüğümüz ocaklıların %34 eğitim almamış, % 61 ilkokul mezunu, % 1'i ortaokul, %3'ü lise, %1'i ise üniversite mezunudur. Ocaklarda eğitim almamış ve ilkokul mezunlarının çokluğu bu işi yapan kişilerin yaş oranları ve cinsiyetleri ile ilgilidir. Ocaklıların büyük çoğunluğu 60 yaş ve üstü kadınlardır. Kırsal bölgelerde yaygın olan ocaklarda kadınların eğitimine fazla önem verilmemiştir. Eğitim ve öğretimin yaygınlaşmasından sonraki nesilde ise el alma oranı çok düşmüştür.

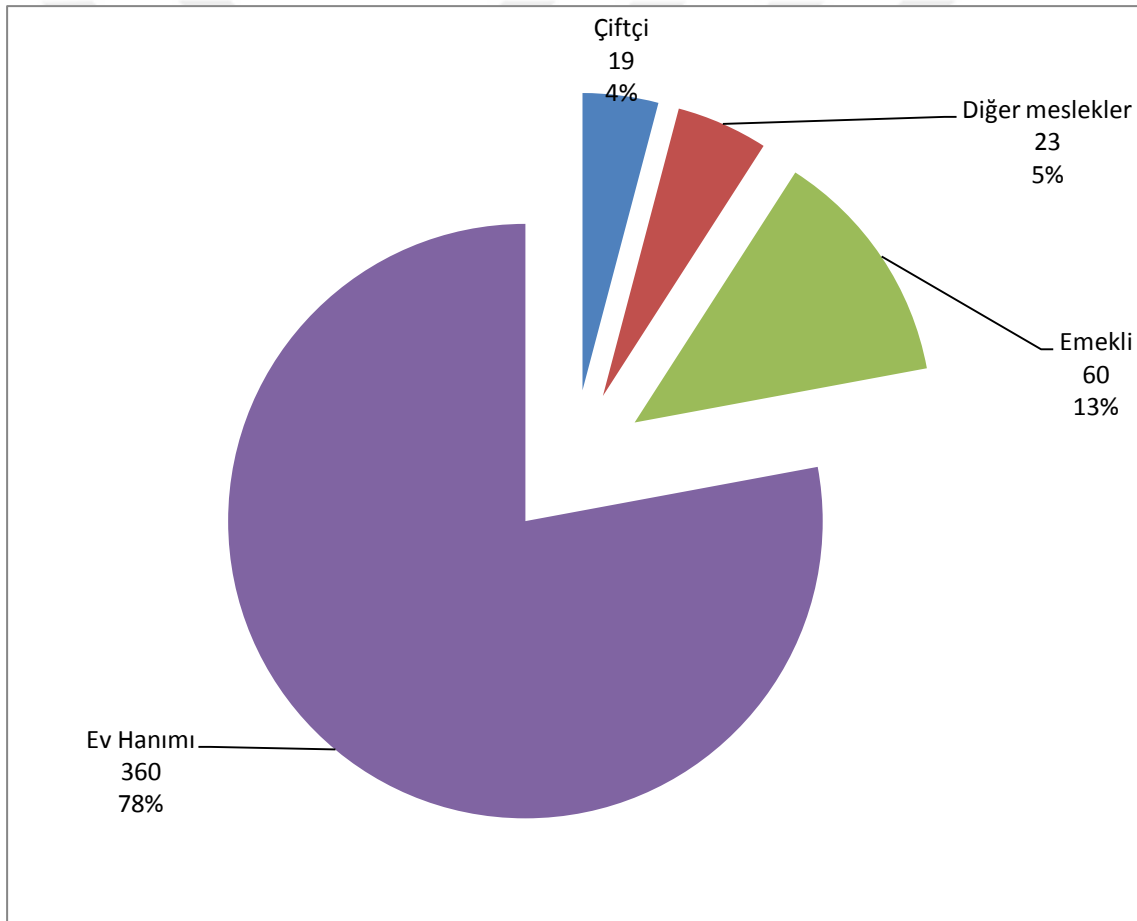
Tablo 5. Ocaklarda Eğitim Durumu

4.5. OCAKLARDA MESLEK GRUPLARI

Ocaklıların büyük çoğunluğu eğitim düzeyi düşük ev hanımı kadınlardan oluşmaktadır. Ev hanımı kadın ocaklıların oranı % 78'dir. Emekli olduğunu söyleyen ocaklıların çoğu erkektir ve kırsalda yaşayan çiftçi emeklileridir ve bunlar % 13'lük dilimi oluşturur. Geriye kalan dilim ise imam, işçi, gazeteci muhtar, öğretmen, şoför, bakıcı, serbest meslek sahipleri gibi farklı meslek gruplarında oluşmaktadır.

Tablo 6. Ocaklarda Meslek Grupları

4.6. OCAKLARDA TEDAVİ

4.6.1. Ocaklarda Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Ocaklarda hastalıklar tedavi edilirken belli bazı yöntemler uygulanır. Bu yöntemler silsileler halinde geleneksel olarak devam eder. Aynı hastalığa farklı iki ocağın uyguladığı yöntem birbirinin aynı değildir. Bunu belirleyen ölçüt ise ocağın el aldığı kişilerden gördüğü ve öğrendiği bilgilerdir. Bu bilgi ve tecrübeye dönemin şartlarına göre yeni ilaveler yapılmaktadır; ama tamamen aslından farklılık göstermez. Gelincik hastalığı için şişin kızdırılıp deriye sürülmesinin yerine iltihap kapmasını önlemek için karşidan tutulması, temrenin siğilin kanatılmadan tedavi edilmesi bunlara örnek gösterilebilir.

Ocaklılar yaptığı uygulamaların nedenine dair pek bilgi sahibi değildirler. Neden hastalık tedavisinde kül ya da sarımsak kullandıklarını bilmezler. Ya da neden üç kez ya da yedi kez aynı duayı okuduklarını, asırlardır okuna gelen tekerlemenin ne anlama geldiğini açıklayamazlar. “Bizim ocağımızda atadan babadan gördüğümüz bu” açıklaması genelde verilen cevaptır. Orhan Türkdoğan, konu hakkındaki fikrini “Halk tababetinde hastalık sebeplerini meydana getiren olay ve durumlar arasında muhtemel bir sebep-sonuç aranması yerine bir takım sihrî, tabiatüstü, açıklanmayan mistik anlayışlar rol oynarlar” (Türkdoğan, 1974: 46) şeklinde izah eder.

Ülkemizde bu alanda çalışma yapan Orhan Acıpayamlı halk hekimlerinin sağaltma türünü altı başlığa ayırmıştır:

Irvasa yoluyla yapılan sağaltmalar.

- 1) Parpılama yoluyla yapılan sağaltmalar.
- 2) Dinsel yolla yapılan sağaltmalar.
- 3) Bitki kökenli em’lerle yapılan sağaltmalar.
- 4) Hayvan kökenli em’lerle yapılan sağaltmalar.
- 5) Maden kökenli em’lerle yapılan sağaltmalar.” (Acıpayamlı, 1988: 2)

Sevgi Şar ise tedavi şekillerini:

1. Telkin Tedavileri

- a. Sihirsel
- b. Dinsel

2. Mekanik Tedavi(Vurma, Çizme, Kesme, Dağlama, Kırık- Çıkık)

- a. Sihirsel
- b. Dinsel

3. İlaç ile Tedaviler

- a. Bitkisel Kaynaklı İlaçlar
- b. Hayvansal Kaynaklı İlaçlar
- c. Madensel Kaynaklı İlaçlar
- d. Şifalı Sular
- e. Kombine İlaçlar (Şar,1992:242) şeklinde tasniflenmiştir.

Muharrem Kaya halk hekimliği hakkında yazdığı makalesinde, halk hekimliğinde kullanılan tedavileri çeşitlerini Pertev Naili Boratav'dan almış olduğu tasnif ile :

“1. Tamamen tıbbi usullerle tedavi edilen hastalıklar,

2. Yarı tıbbi bir şekilde, yani birtakım hassalı [güçlü, özellikli] otlar, kökler, kocakarı ilaçları dediğimiz ilaçlarla tedavi edilen hastalıklar,

3. Hem tıbbi hem de sihri [büyüsel] bir şekilde tedavi edilen hastalıklar,

4. Yalnız sihri bir şekilde tedavi edilen hastalıklar” (Kaya, 2001: 200) şeklinde izah eder.

Ülkütaşır'ın tedavi yöntemlerini önce kendi içerisinde mihaniki- manevi ve ilaçla sağaltma yöntemleri olmak üzere ikiye ayırır.

A) Mihaniki Manevi Sağaltma Usulleri: İlaç kullanılmadan kendiliğinden yapılan sağaltma yöntemleridir

- 1) Dağlama, dalak kesme, sarılık
- 2) Kurşun dökücülük, parpıcılık, sarılık, sülük tedavisi.

- 3) Üfürükçülük, muskacılık, sihirbazlık, büyücülük, falcılık, yatırlara kurban kesme.
- 4) Hastalığı satmak, bir bitki ya da hayvana giydirmek, adak adamak.

B) Doğrudan ilaç ile yapılan tedaviler: Sağlık ve hastalık hakkındaki inançlar, sağlık için pratik çözümler ve yöntemlerdir.

- 1) Kadın, erkek ve çocuk hastalıkları için bitki maden türünde yapılan ilaçla sağaltma şekilleri ve bunların adları bu grupta yer alır.
- 2) Halk cerrahlığı(kırık, çıkık, ezik, çarpma, pansuman) ve bu işi yaparken kullanılan alet ve ilaç isimlerinin neler olduğu.
- 3) İnsanın kemikleri, iç organları, etleri, beş duyu organına verilen ad, bunların görevleri hakkındaki bilgiler ve tedavisinde kullanılan aletlerin isimleri. (Ülkütaşır,1974: 50-51)

Faklı uzmanlar tarafından izah edilen tedavi yöntemleri birbirine benzer özellikler taşımaktadır. Bu tasniflerden hareketle çalışma sahasında el edilen veriler neticesinde ocakların kullandığı yöntemleri şu şekilde sınıflandırılabiliriz:

4.6.1.1. Irvasa Yöntemi

Ülkenin farklı bölgelerinde “ irvasa, irvasa, urasa, uğrasa, oğrasa” gibi isimler ile anılan ve doğrudan vücut ile ilgili olmayıp hastayı etkileme amacı güden sağaltma yöntemidir.(Boratav,2013:133/ Artun 2010:205).

Orhan Acıpayamlı bu uygulamaya üç örnek vermiştir:

- 1) İyileşmesi istenen hastanın yanına sağlıklı kimsenin yatırılır.
- 2) Hamama götürülen hasta, sağlıklı bir kimsenin oturmuş olduğu kurnaya oturtulur.
- 3) Hastanın başına kurt kafatası ile su dökülür.(Acıpayamlı,1988: 3).

Bu güç kaynakları :

- 1) Yanına yatmak
- 2) Aynı kurnaya oturmak
- 3) Taşdığı su nedeniyle hasta ile temasa geçerek sağlık ve güçlerini hastaya geçirerek hastanın iyileşmesini sağlamak.(Artun,2010:205).

İnceleme sahasında kurdeşen tedavisinde hasta olan kişi fırın söngesinin (fırın süpürgesi) üzerine oturur gibi yapar. Yanına dört adet kuru soğan alarak dört yol ayırımına gelir. Ssoğanları her birinin bir yola atarken “Anam kurt, babam kurt, kurt oğlu kurdum.”

der ve arkasına bakmadan evine döner. (KK.76) Konuşamayan ya da geç konuşan çocuklar için başvuru ocakta “asma kilit” kişinin ağız gibi düşünülerek dua ile açılır. Dalak kesme ve korkuluk ocaklarında da hastalık korkutulmaya çalışılır. Hastalığı çeşitli şekillerde etkileyerek vücuttan atmaya çalışmak şamaların davulları ve söyledikleri şarkılar ile yaptığı tedavi yöntemlerine benzemektedir.

(KK. 9, 17, 18, 65, 66, 135, 216, 262, 325, 326, 327, 376, 398, 438).

4.6.1.2. Parpilama Yöntemi

Parpilama, parpulma, parpı, parpu şeklinde de kullanılan tedavi yönteminde hastanın vücudu çizilir, kanatılır, kesilir, dağlanır ve ya vücuda bir nesne ile vurulur. Orhan Acıpayamlı bu yöntem ile ilgili şu üç örneği verir:

- 1) Hastanın ustura ile çizilen baş kısmının üzerine papatya çiçeği tozu serpilir.
- 2) Bir takım sihirsel sözcükler söylenirken hastanın dilinin altı kesilir.
- 3) Hastaya sülük vurulur.(Acıpayamlı, 1988:3).

Yapılan derleme çalışmasında hasta sağaltımında ocakların en fazla tercih ettiği yöntem parpilamadır. Temre, siğil gibi cilt hastalıklarında deri kanatılır. Kanatma işlemi iğne ya da bıçak yardımı ile yapılır. İp ile siğillerin üst kısmı sıkılır. Çam pürçeği, sarımsak, arpa ya da buğday tanesi ile siğillere dürtülür. Dürtmek için kullanılan malzemelere hastalık göçürülmüştür. Kullanılan nesnelere türüne göre kurutulur; arpa buğday gibi nesnelere ise ayak değmedik bir yere serilerek hayvanların yemesi sağlanır.

Sarılık, köstebek gibi hastalıklarda hastalıklı bölge bıçak, jilet ya da çakmak taşı yardımı ile kesilerek kan akıtılır. Akan kan ile hastalığın o bölgeden temizleneceğine inanılır. Mankafa, örtleme, ateşpare, sığaca gibi özellikle yüz bölgesinde görülen kızarıklık ve şişlik ile kendini gösteren cilt hastalığında hastalıklı bölge, kızgın esiran ya da kızdırılmış kömür tavaşı ile hastalık dağlanmaya çalışılır ve ateş ile korkutulur. Kulak ve göz silmesinde de gene hastalıklı bölge ateşe tutulur.

Ateş ile korkutma ve metal cisimler ile hastalıklı bölgeyi kanatma, çam pürçeğine hastalığı göçürme eski Türk inanç sistemi içerisindeki ateş, demir ve ağaç kültürünün uzantılarıdır. (Bkz. Tedavide kullanılan nesnelere sayfa- 138-144).

(KK. 6, 7, 8, 14, 15, 31, 32, 96, 104, 109, 110, 111, 112, 113, 118, 124, 125, 126, 149, 163, 165, 168, 170, 171, 172, 179, 186, 192, 197, 199, 202, 207, 216, 217, 221, 225, 228, 229, 236, 240, 258, 272, 278, 311, 312, 313, 325, 328, 331, 336, 343, 350, 355, 358, 386, 392, 393, 396, 409, 445, 448, 457, 471, 479).

4.6.1.3. Dinsel- Büyüsel Yöntemler

Dinsel yöntemler kullanılarak yapılan sağaltma işlemidir. Genelde ocaklarda yapılan bütün tedavi işlemlerinde Besmele, Fadime Ana eli, dua ve ayet gibi dini unsurlar mevcuttur. Bunların yanı sıra nazar, göz çıbanı hastalıkların tedavisinde olduğu gibi sadece dini unsurları ihtiva eden sağaltma yöntemleri de mevcuttur. Bu sağaltmalarda hastaya belli dualar okunmasının dışında her hangi bir uygulama yapılmaz.

Elde edilen verilerde yapılan tüm sağaltma işlemleri Besmele ile başlar. “Benim elim değil Peygamber Efendimizin Eli”, “Fadime Anamızın eli”, “ocaklının eli” ifadeleri kullanılır. Her ocağın kendi tedavi esnasında söylediği ve kendi ocak kökenlerinden aldığı duaları vardır. Ocaklı tedavi için bir taraftan yapılması gereken uygulamayı, diğer taraftan da bu duaları okur. Fatiha, Felak Nas, İhlâs, Ayetel Kürsi en çok okunan surelerdir. Ocaklı abdestli olmaya gayret eder. Bazı ocaklarda ise gelen hastanın da abdestli olması şart koşulur. Yapılan dualar kenara konulan suya, ekmeğe ya da hastanın evinden getirdiği krem vs. türünden şeylere de üflenir. Tedavinin sonu gene dini içerikli ifadeler ile bitirilir. “Allah şifanı versin, sebi bizden şifa Allah’tan, tevekkeltü teallallah”, gibi ifadeler ile hasta uğurlanır.

Büyüsel uygulamalarda daha çok taklit ya da temas büyüğü kullanılır. Ocaklıların tedavi sonunda hastanın yarasının üzerine üç kez tükürmesi, kendi evinden aldığı külü tükürüğü ile karıştırması arpa ya da buğday taneleri ile tedavi ederken bunlara bir bir tükürmesi, temas büyüğünün uygulandığı sağaltma işlemleridir. Tedavi esnasında tercih edilen renkler, atılan düğümler taklit büyüğünün uygulanmasıdır. Dolluk ocağında mavi renkli iplik tercih edilip dokuz düğüm atılırken, örtleme ocağında kızılın tercih edilmesi buna örnektir.

Hastalık tedavi esnasında sayılar da büyüğü güce sahiptir ve bazı sayıların kullanılması kaide kabul edilir. Üç, beş yedi, kırk gibi sayılar genelde ocakların en çok kullandığı sayı türüdür (Sipahi, 2006: 42).

Hastalığın tedavisine başlarken üç besmele çekilir; okunan dualar üç, beş ya da yedi kez tekrar edilir. Hastalıklı bölge üç kez daire içine alınır. Ocaklı bu bölgenin üzerine üç kez tükürür. Üç ya da yedi kapıdan tuz toplanır. Ocağa hastalığın tamamen geçmesi için üç kez gidilir. Bu yapılan uygulamalar sayılar tedaviye büyüsel bir güç katmaktadır.

Ocaklarda tedavinin başında ortasında ya da sonunda söylenen bazı tekerlemeler mevcuttur. Bu tekerlemeler içerisinde bir takım sihri sözler mevcuttur ve hastalığı korkutmayı, etkilemeyi hedefler. Örneğin nazarın hastadan çıkması için:

“Uhruç, uhruç, uhruç

Fâsit dişi kalayık nazarından sen uhruç,

Fâsit erkek nazarından sen uhruç,

Fâsit perli(şeytan) nazarından sen uhruç,

Eğer şu insanı koyup da gitmez isen

bütün cümle âlemlerin günahları sen de kalsın Kâfaya,

tekerlemesi söylenir.”(KK. 315).

Yılcık ocağında yapılan tedaviye şu tekerleme ile girilir:

“Niyet ettim niyet eyledim Allah rızası için

Ayşe, Fatma Anamızın eli ile Merkez Efendinin izni ile

Ayşe kızı Naciye kuluna girmiş, nazardan ise

Akkurt ilinden ise, kızılık yelinden ise

Yılcık ilinden ise korku ile girmiş ise

Bilip bilmediğim her ne sebeple olmuş ise

Bismillahi Şafi, Bismillahi Şafi,

Bismillahi Kafi, Bismillahi Ellezi.” (KK.276).

Karşılıklı konuşma şeklinde dalak kesme ocaklarında yapılan diyalog şöyledir:

Ocaklı baltayı eline alır. Namaz surelerini okuduktan sonra hasta:

-Nerden geliyorsun? Der, ocaklı da:

- Dağdan, der. Hasta:
- Hangi dağdan? Diye sorar, ocaklı da:
- Dalak dağından, der. Hasta:
- Ne yapacaksın? Diye sorar. Ocaklı:
- Dalak keseceğim, der. Hasta :
- Kesemezsin, diye cevap verince ocaklı:
- Keser miyim, kesemez miyim gör, deyip baltayı hışımla kaldırıp hastanın üzerine doğru indirir. (KK.326, 327).

Söylenilen tekerlemeler, şamaların tedavi esnasında söylediği büyülu türküler ile benzer amaçtır. Yapılan uygulamalardaki maksat hastalığa sebebiyet veren kötü unsurları korkutup ürküterek vücuttan atmaktır.

(Dinsel ve büyüsel yöntemin ocakların tamamına yakınında kullanılması nedeni ile kaynak kişiler belirtilmemiştir.)

4.6.1.4. Üfürme Yöntemi

Hastalığın ocaklının nefesi ile geçeceğine inanılan tedavi yöntemidir. Ocak sahibi gelen hastaya dua ve sureler okur, her surenin sonunda hastaya doğru üfler. Ocaklının dualı nefesi ile hastalığa sebebiyet veren unsurun hastayı terk edeceğine inanılır. Hasta hafiflemiş ya da ağrılarından kurtulmuş olarak evine döner. Bazı siğil ve temre ocaklarında, nazar ocaklarında özellikle çocukların nazardan ağlayıp gece uyumaması durumunda bu yöntem uygulanmaktadır.

(KK. 6, 8, 25, 32, 115, 118, 123, 145, 161, 164, 178, 184, 191, 220, 222, 224, 239, 250, 280, 308, 309, 314, 315, 356, 371, 386, 389, 421, 422, 431, 433, 439, 453, 470, 473).

4.6.1.5. Karalama Yöntemi

Kalem, kömür karası, tencere isi gibi şeyler ile hastalıklı bölgenin sınırlarının çizilmesidir. Hastalığın, belli bir bölge içerisine hapsedilerek dağılması önlenmiş olur. Kabakulak çıkartan hastaların kulak arkası, ocaklının soba karası ile çizilerek tedavi edilir. Dağılma ya da bulaşma ihtimali olan hastalıklar içinde aynı yöntem uygulanır. Bazı ocaklar hastalıklı bölgeyi çizerken belli şekiller oluşturur. Örneğin kabakulak ocağında kemik ile şiş bölge daire içine alındıktan sonra dairenin içerisine çarpı atılır (KK. 86).

Şekillerdeki bu uygulamayı belirleyen unsur ocaklının atalarından gelen sağalta yöntemidir.

(KK. 6, 66, 78, 129, 136, 146, 180, 181, 186, 189, 215, 216, 279, 286, 291, 320, 324, 333, 337, 342, 348, 361, 363, 365, 420, 436, 467, 472)

4.6.1.6. Tükürme Yöntemi

Ocaklının tükürüğünün şifa verdiğine inanılır ve temas büyüğü uygulanır. Bezeme ocaklarında genelde bu yöntem uygulanır. Ocaklı ağzına aldığı bulguru dualar okuyarak hastalığın yoğun olduğu bölgeye üç seferde üfler. Çalışma sahasında bezemenin yanı sıra birçok ocakta tükürme yöntemi mevcuttur. Temrelerin üzeri çizildikten sonra ocaklı tarafından tükürülür. Kül, toprak karışımı hazırlanırken ocaklı tükürüğünü de ilave eder. Hastaya tedavi ile birlikte ya da tedavi sonrası edilen duaların arkasından üç kez tükürülür ya da tükürülmüş gibi yapılır. Tükürük ile ocaklının iyileştirme gücü hastaya geçer.

(KK. 12, 49, 79, 98, 99, 109, 112, 135, 142, 144, 159, 160, 162, 165, 16, 169, 174, 199, 234, 289, 290, 304, 322, 335, 350, 401, 415, 447, 470)

4.6.1.7. Sıvazlama Yöntemi

Ocaklının hastaya ve dolayısı ile hastalığa temas etmesi ile hastalığın geçeceğine inanılır. Ocaklı tedaviye başlamadan önce “Benim elim değil Fadime Anamızın eli”, “Benim elim değil ocaklının eli”, diyerek tedaviyi onların eli ile yaptığını ve şifanın onlardan geleceğini belirtir. Örneğin: felç hastalarının başvurduğu çarpma ocağında tedaviye bir Fatiha ve üç İhlas suresi okunarak başlanır, arkasından tedavi silsilesinin başlangıcı olan Yakup Çelebi Han dedenin yüzü suyu hürmetine Allah’tan şifa dlenir.

Genelde ocaklılar el ile hastaları sıvazlarlar ama bunların yanı sıra demir, baston, terlik gibi nesnelere de hastalığın çeşidine göre ocaklarda kullanılmaktadır.

(KK. 11, 13, 14, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 208)

4.6.1.8. Bitkisel Ürünler ile Yapılan Yöntemler

Bitkisel metot Ocaklarda sıkça uygulanan tedavi yöntemleri içerisinde yer almaktadır. Bitkiler bazen çiğ olarak kullanılırken bazen de kaynatılıp suyu içilir ya da tamamen tüketilmesi

istenilir. Bazı bitkilerde vücuda sürülmesi ya da sarılması için kullanılır. Sarımsak ve soğan deri hastalıklarında sıkça kullanılır. Kesilen sarımsaklar açık yaralara sürülür. Arpa, buğday, bulgur, patlıcan, soğan, mercimek, nane, çam pürçeği, yemiş dalı, üzüm, kiraz çalışma sahasında tedavi amaçlı kullanılan bitkiler arasındadır. Kara üzüm ezilerek bertiklerin olduğu yerde kullanılmakta, patlıcan ikiye bölündükten sonra siğillerin üzerine sürülmekte, aynı şekilde incir dalı ve çam pürçeği, arpa ve buğday da daha çok siğil tedavisinde kullanılmaktadır. Bezeme için bulgur, romatizma hastalıkları için ise kirazdan faydalanılmaktadır.

Bazı ocaklarda çam pürçeği ile hastalığın tedavi edilmesi ve ya soğan sarımsak gibi kokulu nesnelere kullanılması eski Türk inanç sistemi ile bağlantılıdır.(Bkz. tedavide kullanılan nesnelere, sayfa- 147).

(KK. 5, 6, 9, 19, 22, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 52, 62, 64, 67, 70, 78, 80, 82, 101, 103, 118, 121, 122, 124, 126, 128, 129, 130, 133, 134, 139, 140, 141, 144, 153, 159, 170, 178, 180, 181, 182, 184, 188, 189, 206, 207, 210, 212, 216, 217, 218, 219, 221, 225, 226, 232, 237, 238, 241, 242, 243, 249, 278, 285, 292, 302, 304, 305, 306, 307, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 323, 325, 328, 334, 340, 345, 353, 354, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 368, 370, 371, 376, 378, 386, 387, 388, 392, 394, 396, 397, 401, 402, 403, 406, 407, 409, 411, 414, 416, 417, 418, 419, 425, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 435, 436, 439, 443, 444, 447, 449, 450, 451, 453, 456, 461, 465, 468, 471)

4.6.1.9. Hayvansal Ürünler ile Yapılan Yöntemler

Hastalık tedavisinde hayvanların etinden sütünden, kanından derisinden ve farklı organlarından tedavi amaçlı faydalanılmaktadır. Örneğin güvercin ödü korkuluğu yenmek için yutulurken, köstebek eti ve kanı “köstebek hastalığının” iyileşmesi için yenilmekte ya da içilmektedir. Koyun dalağı dalak şişmelerinin tedavisinde, samanlık böcekleri “böcüle” denilen göz hastalığının tedavisinde, tavşan beyni ise “MS” hastalığında kullanılmaktadır. Süt ve süt ürünleri kırık çıkık tedavisine yardımcı olurken, koyun derisi ile yara ve bereler sarılmaktadır. Tavuğun g..tü “tavuk taşıcası” denilen cilt hastalığının tedavisinde kullanılmaktadır.

Domuz dişinin hastalıklı bölgeye sürülmesi, tedavi esnasında “anam kurt, babam kurt” şeklinde geçen ifadeler ve hastalığın göçürüldüğü nesnelere siyah köpeğe

yedirilmesi ve ya köpeğin üzerine dökülmesi tedavilerdeki eski inanç sistemine dayalı uygulamalardır.

(KK. 5, 32, 86, 87, 101, 189, 210, 214, 225, 302, 305, 323, 329, 337, 350, 369, 409)

4.6.1.10. Madensel Ürünler İle Yapılan Yöntemler

Ocaklar, su, taş, demir, kurşun, toprak, tuz, gibi madensel kökenli maddelerden hastalık sağaltımında faydalanmaktadır. Kütahya'da elde edilen pratikler içerisinde su hemen hemen bütün hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Kül, toprak ya da nane ile karıştırılan su, cilt rahatsızlıklarında, köstebek hastalığında tedavi edici unsurlardandır. Hacdan getirilen ve kutsal kabul edilen zem zem suyu gelen hastalara içirilirken aydaş, kırk çarpması gibi rahatsızlıklarda hasta ocaklı evinde ya da kendi evinde yıkanmaktadır. Tedavi bitiminde ocaklı elinden hastaya su içirilmesi de gene bölgede geçerli olan sağaltma kaidelerdendir.

Taşlar içerisinde en çok kullanılan yilancık ve döven taşıdır. Mekke'den getirilen yilancık taşı romatizma hastalığında, döven taşı ise sarılık kesmede ya da hastalıkları korkutma amaçlı kullanılmaktadır.

Nazara karşı dökülen kurşunlar ya ocaklı evinden temin edilmekte ya da hasta tarafından tedavi de kullanılması için ocaklı evine götürülmektedir.

Demir, iğne, bıçak, makas tedavilerde kullanılan diğer madeni eşyalardır. İğne, ya da demir parçası cilt rahatsızlıklarında hastalığın daraltmak (ilerlememesi durdurmak) için kullanılırken bıçak ve makas hastalığı kesme amaçlı kullanılmaktadır.

Tedavide kullanılmak üzere seçilen madensel nesnelere tesadüfi değildir ve Eski Türk inanç sistemi ile bağlantısı vardır (Bkz. tedavide kullanılan nesnelere, sayfa-139).

(KK. 1, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 82, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 107, 108, 116, 123, 124, 125, 127, 131, 136, 137, 138, 143, 145, 146, 152, 157, 160, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 182, 184, 186, 188, 190, 192, 194, 197, 199, 200, 201, 202, 205, 206, 207, 211, 214, 217, 218, 220, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 234, 236, 240, 242, 276, 277, 278, 284, 287, 290, 291, 292, 296, 298, 299, 300, 306, 310, 311,

312, 314, 317, 320, 321, 322, 323,325, 328, 330,331, 333, 335, 337, 339, 341, 342, 343, 345, 346, 358, 361, 362, 363, 365, 368, 370, 375, 376, 378, 379, 380, 383, 384, 385, 386, 392, 393, 397, 398, 404, 405, 409, 411, 415, 420, 424, 433, 434, 436, 437, 438, 439, 441, 445, 446, 448, 455, 460, 469, 470)

4.6.2. Hastalık Tedavisinde Zaman Uygulaması

Ocaklarda yapılan tedavilerin bir kısmında zamana bağlı bir uygulama yokken bazılarında gün ve saate bağlı kaideler mevcuttur. Ocaklarda, hastalığın tam olarak geçebilmesi için üçlemenin gerekli olduğunu söylenir. Tedaviyi üç kez tekrar edebilmek için ise gününe ve saatine riayet edilmesini istenir.

Örneğin ocaklı pazartesi- çarşamba- cuma günleri gün yarım olmadan hastalık sağaltabiliyorsa gelen hastanın bunu bilerek gelmesini ve bir sonraki tedavi için gün ve saat kaidesine uymasını ister. Ocağın tedavi gün ve saatlerinin belirlenmesinde neyin etkili olduğu sorusuna ocaklıların neredeyse tamamı “Bizim ocağımızın tutması bu şekilde, eskiden beri böyle yapılır biz de sürdürüyoruz.” cevabını vermişlerdir.

Elde edilen verilerden ocakların gün ve saat uygulamaları şöyledir.

4.6.2.1. Haftanın Belli Günlerinde Yapılan Tedaviler

Pazar (KK. 328, 426, 427).

Cuma (KK. 70, 71,72, 74, 75, 76).

Pazartesi, Cumartesi (KK. 2,3, 24, 223).

Çarşamba- Cumartesi (KK. 106, 135, 341, 376).

Salı Cumartesi (KK. 66, 84, 85, 131, 146, 157, 192, 216, 450).

Salı Perşembe (KK.345).

Pazartesi, Perşembe, Cuma (KK. 300).

Cuma-Cumartesi- Pazar (KK.276).

Cuma- Cumartesi- Perşembe (KK. 402).

Cumartesi- Perşembe- Pazartesi (KK.31).

Tedavi haftanın tek bir gününde ise üç hafta belirtilen günde tedavi yapılır. Pazartesi, cumartesi gibi haftanın iki gününde ise bir sonraki hafta cumartesi günü tedavi için tekrardan ocağa gitmek gerekmektedir.

4.6.2.2. Gün Yarım Olmadan Yapılan Tedaviler

Tedavi için belirtilen günlerin yanında uyulması gereken saatler de mevcuttur. Öğlene kadar yapılması gereken tedavilere halk tabiri ile gün yarım olmadan denilmektedir.

Cumartesi (KK. 173, 222).

Çarşamba- Cumartesi (KK.149).

Cumartesi- Salı (KK. 139, 140, 141, 163, 168, 445).

Cumartesi- Perşembe- Salı (KK.448).

Herhangi bir güne bağlı kalmadan sadece öğlen saatlerini geçirmeden hatta sabahları yapılması gereken tedaviler de mevcuttur. Bunlar korkuluk göbek çekme gibi aç karnına gidilmesi gereken ocaklardır (KK.2, 3, 26, 33, 62, 78, 80, 94, 122, 135, 210, 227, 237, 238, 314, 361, 362, 374, 398, 466).

4.6.2.3. İkindiye Kadar Yapılan Tedaviler

Yapılacak olan tedavinin ikindi ezanından önce bitmiş olması gerekmektedir.

Cumartesi (KK.289).

Salı-Cumartesi (KK. 70, 118, 129, 146, 211, 243).

Her gün ikindi saatlerinden önce (KK. 91).

4.6.2.4. Hava Kararmadan Yapılan Tedaviler(Gündüz Saatlerinde)

Hastanın ocağa akşam ezanından önce başvurması gerekir.

Cumartesi (KK. 127, 180, 183, 184, 214, 236, 292, 296, 310, 325, 329, 334, 336, 393, 409, 414, 416, 417, 418, 429, 433, 447, 451, 457, 460, 461).

Pazartesi -Çarşamba- Cumartesi (KK. 284, 323, 337, 406).

Gece yapılan tedavilerde hastalığın ocaklıya geçeceği inancı vardır.

Cumartesi- Pazar (KK. 79, 101, 103, 181, 239).

Gün belirtmeden yani her gün gündüz saatleri içerisinde hastalık sağaltan ocaklar da mevcuttur(KK. 6, 8, 12, 21, 28, 30,55, 62, 80, 82, 86, 87, 126, 130, 132, 152, 167, 177,467, 469, 470, 471).

Bu tür ocaklar tedavinin üçlenmesi için de hastanın müsait olduğu gündüz saatlerini belirtirler. Hatta hastalık tek seferde geçerse üçlemeye bile gerek duymazlar.

4.6.2.5. Gece Yapılan Tedaviler

Gün saat kaidesi olmadan her gün gece saatlerinde yapılan tedaviler (KK.446).

4.6.2.6. Cuma Namazı Sonrası Yapılan Tedaviler

Cuma namazı çıkışı hastalar bu ocağa başvurur.

(KK. 8, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 250)

4.6.2.7. Cuma İkindiden Sonra Yapılmayan Tedaviler

Cuma öğleden sonra, dolunayın olduğu günler ve sefer ayının ilk on beş günü gelen hastalar tedavi edilmez (KK. 81).

4.6.2.8. Bebeklerin ilk Kırk Günü Yapılan Tedaviler

Kırkı çıkmamış çocukların tedavi edildiği ocaktır (KK.67).

4.6.2.9. Ay Hilâl Olduğunda Yapılan Tedaviler

Bu ocaklarda tedavi için ayın hilâl olması beklenir.

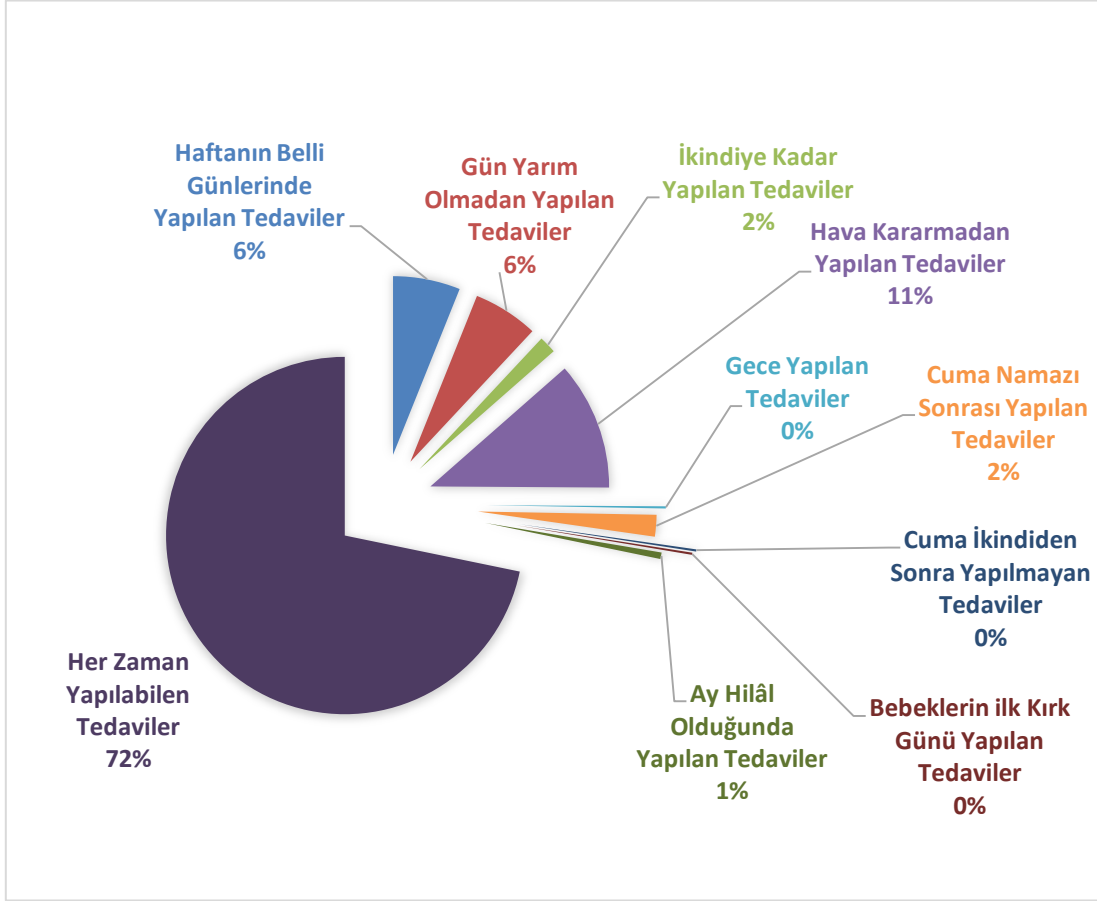
(KK. 362, 404, 405).

4.6.2.10. Her Zaman Yapılabilen Tedaviler

Bu tür ocaklarda, ocaklıların birçoğu tedavi zamanı ile ilgili “Allah’ın günü gündür, gelen hasta gecede gündüzde kapıdan boş çevrilmez” yanıtını vermişlerdir.

(KK. 1, 4, 7,9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 32, 34, 35, 40, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 66, 69, 76, 78, 82, 88, 89, 90, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 128, 133, 134, 136, 137, 138, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 150, 151, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 166, 169, 170, 171, 172, 174 175, 176, 178, 179, 182, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 197, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 207, 208, 209, 210, 212, 215, 217, 218, 219, 220, 223, 226, 227, 228, 230, 231, 233, 234, 235, 237, 238, 240, 241, 242, 277, 278, 279, 282, 285, 286, 287, 290, 291, 298, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 326, 327, 330, 331, 332, 333, 335, 339, 340, 342, 343, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 392, 394, 395, 396, 397, 401, 403, 407, 408, 410, 411, 412, 419, 421, 423, 424, 430, 431, 432, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 449, 453, 454, 455, 456, 458)

Tablo 7. Tedavide Zaman Uygulaması

Ocakların tedavi için uyguladıkları zaman dilimlerinin yüzdelerine bakıldığında % 72 ile her zaman yapılabilen tedaviler başta gelmektedir. Hava kararmadan yapılan tedaviler % 11, gün yarım olmadan ve haftanın belli günlerinde yapılan tedaviler ise % 6'lık dilimi oluşturmaktadır. İkindiye kadar ve Cuma namazı sonrası yapılan tedaviler % 2, ay hilâl olduğunda yapılan tedaviler % 1, bebeklerin ilk kırk günü ve cuma ikindiden sonra yapılan tedaviler ocak sayısının azlığı dolayısı ile % 0'lık dilimi oluşturmaktadır.

4.6.3. Tedavi Öncesi Yapılan Uygulamalar

Ocaklar kendilerine başvuran hastaların tedavilerine başlamadan önce kalıp uygulamalarını gerçekleştirirler. Daha çok dini ve sihri yöntemlerin kullanıldığı bu

uygulamalar kimi ocakta dua, kimisinde ise kalıp ifadeler şeklinde kendisini gösterir. Nesiller boyunca aktarıla gelen bu uygulamalar hastalığın sağaltılabilmesi için şarttır. Ocaklıların neden yaptıklarını bilmedikleri bu uygulamaların somut bir açıklaması yoktur. Ocaklılar, atalarından gördükleri, gözlemleyip uyguladıkları yöntemleri, yaptıkları tedavinin iyileştirme kaidesi olarak görüp devam ettirmektedirler. Derleme sonucu elde edilen veriler neticesinde ocaklıların tedavi öncesi söylediği sözler ve yaptıkları uygulamaların ana başlıkları şöyledir:

4.6.3.1. Abdest Alma

Ocaklılar aldıkları abdest ile tedavilerine dini bir boyut katarlar. Abdest konusunda ocaklıların yaklaşımı farklıdır. Kimi ocaklı “Ben zaten abdestsiz dolaşmam, yapacağım tedaviye de abdestsiz başlamam” demektedir, hatta gelen hastalardan da abdestli olmalarını istemektedirler.

Kimi ocaklılar ise, özellikle kırsalda yaşayanlar “ Hasta geldiğinde abdestim yok ise tedaviye o şekilde başlarım şifa Allah’tandır.” demektedirler.

(KK. 1, 2, 3, 5, 6, 25, 31, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 54, 65, 66, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 80, 81, 82, 87, 91, 92, 94, 101, 104, 106, 112, 114, 118, 121, 124, 127, 129, 131, 132, 144, 145, 150, 152, 158, 160, 163, 172, 188, 192, 193, 195, 200, 208, 234, 242, 243, 292, 328, 333, 392, 402, 406, 409, 410, 421, 422, 438, 442, 445, 448, 465, 469, 470, 471)

4.6.3.2. Niyet Edip Şifa Dileme

Ocaklı gelen hastaları maddi manevi bir karşılık beklemeksizin Allah rızası için tedavi eder. Bazı ocaklılar sağaltma işlemine de O’nun rızası için O’ndan izin isteyerek başlar. Ocaklılar, “Allah rızası için, niyet ettim niyet eyledim, izin Allah, sebi bizden şifa Allah’tan, el bizden şifa Allah’tan, tevekkelü teal Allah, Allah Allah teal Allah” şeklinde ifadeler kullanırlar.

(KK. 5, 6, 10, 12, 15, 23, 30, 34, 44, 45, 52, 66, 84, 85, 90, 92, 94, 96, 98, 99, 101, 105, 107, 109, 112, 127, 135, 144, 145, 148, 149, 150, 151, 157, 161, 174, 178, 186, 231, 233, 252, 267, 284, 291, 292, 438, 470)

4.6.3.3. Besmele Çekme

Hz. Ali, “Allah’ın tüm sırları ilahi kitaplardadır. Semavi Kitaplarda ne varsa Kur’an’da, Kur’an’da ne varsa Fatiha’dadır. Fatiha’da olan her şey besmelede ve Besmelede olan her şey bismelinin be’sindedir.”(Gündüz, 2010: 208) buyurmaktadır. Ocakların birçoğunda Hz. Ali’nin bu sözü vücut bulmuş gibidir. Tedaviye başlamadan önce çekilen besmeleler bazı ocaklarda tedavinin şartıdır. Bu ocaklılar besmelesiz başlanan işe şeytanın karışacağına ve yapılan işin maksadına erişemeyeceğine inanırlar. Bazı ocaklılar ise besmele akla gelirse çekilmektedir. Çekilen besmeleler, başlanan tedaviye dini bir boyut, ilahi bir güç katılmış olur.

(KK. 5, 12, 15, 16, 17, 19, 20, 24, 30, 31, 32, 34, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 57, 58, 62, 64, 69, 76, 86, 89, 90, 94, 108, 110, 113, 116, 123, 125, 126, 139, 140, 141, 146, 147, 148, 162, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 182, 183, 185, 190, 191, 193, 199, 201, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 216, 219, 220, 222, 223, 226, 234, 236, 240, 282, 286, 287, 290, 296, 298, 300, 301, 302, 304, 305, 307, 311, 312, 313, 316, 317, 320, 321, 330, 331, 333, 339, 341, 343, 346, 349, 350, 355, 356, 361, 362, 363, 365, 367, 368, 371, 373, 374, 375, 376, 377, 379, 380, 383, 384, 393, 394, 402, 404, 407, 408, 411, 414, 416, 417, 419, 420, 423, 424, 427, 429, 431, 432, 433, 434, 436, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 449, 450, 451, 453, 454, 457, 461)

4.6.3.4. Din Büyüklerinin Adı İle Başlama

Ocaklı tedavisine başlarken kullandığı bu ifadeler ile kendisini bir aracı olarak kabul eder ve şifa kaynağı olarak Hz Muhammed’i, Hz. Fatma’yı ya da ocağın başı kabul edilen kişiyi görür.

4.6.3.4.1. Hz Muhammed’in Eli

Bu ifade ile tedavinin sağaltma gücü Hz Muhammed’e bağlanır (KK. 78, 289, 306, 314, 315).

4.6.3.4.2. Hz. Fatma'nın Eli

Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Ali'nin eşi, Hz. Hasan ve Hüseyin'in annesi olan Hz. Fatma'nın yaşadığı dönemde pek çok hastalığa şifa dağıttığına inanılmaktadır. Türk kültüründe Onun eli kudret kaynağı gibi görülmekte, hastalara rahatlık, güven ve huzur telkin etmektedir Bu nedenle de hastalıkların tedavisini yapan sağaltıcılar onun adını kullanarak şifa isterler. Kadın mesleklerinin piri olarak kabul edilir. Eski Türk inanışlarındaki Umay Ana'nın yerini alan Hz. Fatma Anadolu'da uğur ve bereketin de timsalidir (Tanyu 1982: 493/Özaslan 2012:75/ Kumartaşlıoğlu 2015:107/ Kandemir 2012:224).

(KK. 1, 2, 3, 5, 6, 9, 18, 21, 28, 33, 49, 54, 55, 64, 66, 84, 85, 90, 94, 96, 100, 101, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 118, 127, 129, 130, 135, 137, 145, 149, 177, 184, 186, 188, 189, 200, 216, 218, 225, 227, 228, 286, 291, 298, 299, 302, 314, 315, 316, 321, 322, 323, 325, 335, 343, 345, 358, 376, 386, 387, 388, 393, 396, 397, 398, 406, 409, 414, 415, 430, 438, 446, 460, 465, 466, 470, 471)

4.6.3.4.3. Din Büyüklerinin ve Ocaklının Eli

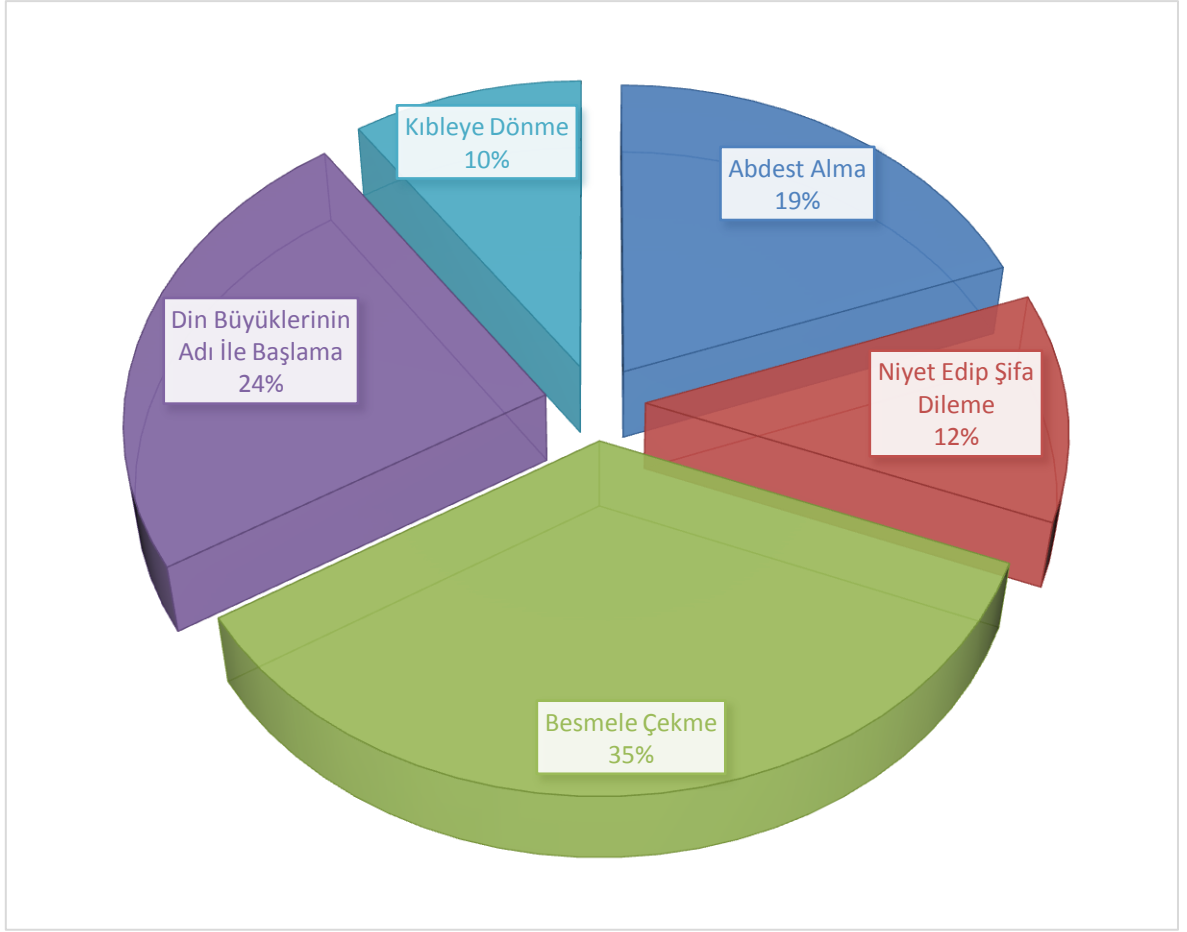
Bu ocaklarda tedavinin başında din büyüklerinin ya da ocağın başı olan kişinin adı söylenir (KK. 28- Hacı babamın eli, KK. 35- Erenin evliyanın eli, KK. 306- Gülsüm teyzemin eli, KK. 54, 91, 143, 189, 358, 403 - Ocaklının eli, KK. 177- dedemin eli).

4.6.3.5. Kibleye Dönme

Tedaviye dini boyut katılarak manevi güç eklenecek bir diğer uygulama da kibleye dönmedir. Korkuluk, temre, yılcık, örtleme, dalak kesme, göbek düşüğü, yakı, tüpleme, sülük, hacemet, çarpma gibi hastalıkların tedavisi kibleye dönük olarak yapılır.

(KK. 11, 13, 14, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 52, 54, 64, 65, 81, 90, 91, 96, 97, 117, 119, 120, 122, 150, 151, 175, 238, 277, 303, 308, 325, 326, 327, 362, 398, 437, 438, 458)

Tablo 8. Tedavi Öncesi Yapılan Uygulamalar

Tedavi öncesi yapılan uygulamaların grafiksel verilerine baktığımızda ocaklıların % 35'i besmele ile %24'ü din büyüklerinin adı ile %19'u abdest alarak, % 12'si niyet edip şifa dileyerek ve %10'u ise hastalarını kibleye doğru yatırarak veya oturarak başlamaktadır.

4.6.4. Tedavide En Çok Kullanılan Nesnelere ve Renkler

Ocaklılar tedavilerini yaparken çeşitli nesnelere faydalanırlar. Bu nesnelere aynı hastalığı sağaltan iki ocakta bile farklı olabilir. Farklı hastalıkların sağaltma işleminde kullanılan malzemeler şunlardır:

Al ipek, al bez, arpa tanesi, ayva dalı, ateş, asma yaprağı, ayakkabı, bal, bal mumu, balta, bez, bıçak, bozuk para, böcek, buğday tanesi, buğday nişastası, bulgur, buz, çakmak taşı, çam ağacı, çam pürçeği, çivi, çam sakız, çarşaf, çörek otu, domuz dişi, dut yaprağı, demir, ekmek, elma, erik pestili, esiran, gül kremi, hamur mayası, haşlanmış patates, iğne,

iri tuz, inci, incir ağacı dalı, ip, jilet, kalbur, kalem, bant, kara tavuk k., kara üzüm, kara tatlı, kasnak, kaşık, katran, kavanoz kapağı, kaymak, kemik, kesme şeker, kendir, kırmızı bez, kırmızı ip, kırmızı toprak, kızıl çam kabuğu, kurşun, kurban kemiği, kil, kiremit, köpek kılı, köpek yalağı, köstebek toprağı, köstebek eti, kömür, krem, kumaş, kül, kulak otu, mavi renkli ip, mavi yağlı bez, mayasıl otu, mercimek, mavi kumaş, mavi boncuk, mendil, muska, nane, nişasta, nöbet şekeri, ocağın karası(isi), oklava, od kesmesi otu, örtü, pamuk, para, parmaktan çıkan kemik, patlıcan, pekmez, pembe örtü, pirinç, sabun, sarı kantaron, sarı toprak, sarımsak, soba kurumu, soba maşası, soğan, soğan kabuğu, söğüt dalı, su, süpürge çöpü, şalvar, şampuan, şeker, şekerli yoğurt, şerbet, şiş, tahta, tere yağı, terlik, toprak, tuz, türbe toprağı, tükürük, un, üzerlik otu, yapağı, yeşil yaprak, yedi kardeş kanı, yilancık taşı, yağ, yumurta, zeytin yağı, zeytin.

Ocaklılar hasta tedavisinde en çok su, bıçak, iğne, ateş, kül, arpa, buğday, çam pürçeğı, söğüt dalı, toprak, tuz ve yilancık taşını kullanırlar. Renklerden en fazla kırmızı ve mavi tercih edilmektedir. Kullanılan malzemeler ve tercih edilen renkler tesadüfi olmayıp kökeni eski Türk inançlarına dayanmaktadır. Türkler ateş, su, demir, ağaç, yer, gök gibi varlıkların gizli güçleri olduğuna inanarak onları kutsallaştırmışlardır (Günay,Güngör 2007:70/ Öztürk 2013:344/Kalafat, 3). Yapılan tedavilerde kullanılan ve eski inanç sistemine ait kutsiyet arz eden nesnelere başında su gelmektedir.

4.6.4.1. Nesnelere

4.6.4.1.1. Su

Ocaklıların hasta tedavisi esnasında kullandıkları malzemelerin başında su gelmektedir. İslamiyet'in kabulünden önce de mevcut olan Türk inançlarındaki su kültü, İslamiyet'in kabulü ile Müslüman Türk toplumunda İslami motiflerin dâhil edilmesi ile varlığını devam ettirmiştir. Türkler suyu varlıklarının temel unsuru olarak görüp kutsallaştırmışlardır (Başer, 1988: 49).

Halk kültüründe arınma, maddi ve manevi kirlere kurtulma, temizlenme, hayat kaynağı olma gibi mukaddes anlamlar yüklenen su, halk hekimliğinde ve ocaklarda birçok hastalığın tedavi edilmesinde kullanılmaktadır.

Maddi ve manevi birçok rahatsızlığın şifa bulması için gidilen ocaklarda ve buralarda yapılan tedavilerde sulardan farklı şekillerde ve amaçlarda faydalanılmaktadır.

Nazara gelen kişinin temiz suyla yıkanması, kırıkları karışan çocukların suyla yıkanarak kırıklarının ayrılması, vücutta yara şeklinde oluşan rahatsızlıklarda, topağın suyla karıştırılması ve o bölgelere sürülmesi ile tedavi edilmesi, kurşunun suya dökülüp bu suyla, kurşun döktüren kişinin elini yüzünü yıkaması ve kalanını içmesi gibi sağaltmalarda su önemli işlevlere sahiptir.

(KK. 1, 5, 9, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23,24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 64, 65, 66, 67, 78, 88, 89, 91, 97, 98, 99, 101, 105, 106, 107, 108, 123, 143, 160, 176, 178, 182, 184, 190, 201, 202, 203, 206, 207, 220, 225, 226, 227, 228, 244, 277, 278, 287, 291, 292, 296, 298, 300, 306, 310, 314, 320, 341, 343, 345, 361, 362, 368, 375, 376, 378, 379, 385, 409, 424, 424, 433, 436, 438, 439, 441, 446, 455).

4.6.4.1.2. Demir

Ocaklarda sıkça kullanılan bir diğer tedavi vasıtası da demirden yapılmış nesnelere dir. Eski Türk inanç sistemi içerisinde Tanrı tarafından gökten indirildiğine inanılan demir, ruhu olduğu kabul edilen kutsal maddelerdendir. Demirin bir güç sembolü olması sıfatı ile kötü ruhları kovduğuna; hastalıklardan, ölüm, büyü ve doğal afetlerden koruduğuna inanılmaktadır (Yardımcı:1/Türkmen, 2014:7/ Kılıç, 2012:305/ Öztelli, 1974: 413).

Demirden yapılan nesnelere ve bunları kullanan ocaklılar şunlardır:

Balta (KK. 326, 327, 398).

Bıçak (KK. 13, 14, 26, 31, 54, 65, 66, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 90, 97, 100, 105, 152, 186, 188, 199, 214, 217, 230, 232, 240, 272, 284, 325, 331, 362, 383, 384, 386, 438).

Bozuk para (KK. 337, 370, 330).

Çivi (KK. 325).

Demir (KK. 231).

Esiran (KK. 7, 8, 32, 70, 179, 311).

İğne (KK. 55, 56, 104, 136, 137, 138, 163, 164, 165, 168, 170, 171,172, 192, 207, 218, 229, 242, 306, 312, 320, 321, 323, 325, 328, 331, 342, 361, 363, 365, 386, 392, 393, 397, 420, 445, 448, 460).

Tava (KK. 6,15, 109, 110, 111, 112, 113, 118,202, 207,216, 225, 228 244, 313, 343).

4.6.4.1.3. Ateş

Günümüz ocaklıların fazlaca kullandığı ateş, eski dönemlerde temizleyici, kötü ruhları kovucu bir güç olarak kabul edilmiş ve olağanüstü bir biçimde saygı görerek kutsanmıştır. İslamiyet'in kabulünden sonra Türkler arasında kutsiyetini koruyan ateş, ateşin yanması ile oluşan kül ve ocak karası(kömür) hastalık sağaltımında kullanılmaya devam etmiştir (Artun 2007: 15/ Kalafat:12/ Kaya 2001:210/ Ekici, Öger 2007:1365/ Dede 1982:99).

Saha çalışmamız içerisinde çıban, ateşpare, mankafa, kızıl yörük, gece yanığı, kulak silkmesi gibi hastalıkların tedavisinde ateşten faydalanılmaktadır. Hastalıklı bölgeye ateşte kızdırılan tava, esiran gibi nesnelere yaklaştırılarak, rahatsızlığa sebebiyet veren unsurların korkutulması amaçlanmıştır. Bunun dışında farklı pek çok hastalığın tedavisi esnasında hastalığın göçürüldüğü nesnelere ateşe atılarak yakılarak hastalığın temizlenmesi amaçlanmıştır.

(KK. 6, 7, 32, 109, 110, 111, 112, 113, 118, 149,179, 186, 197, 207, 216, 224, 225, 228, 231, 240, 244, 311, 313)

4.6.4.1.4. Kül

Ocakların siğil, temre, bezeme, korkuluk gibi hastalıkların tedavisinde sıkça kullandıkları bir diğer nesne de ocaklarından aldıkları küldür. Eski Türk inanç sistemi içerisinde kutsal kabul edilip insanı kötülüklerden koruyan ateşin yanması ile ortaya çıkan kül, İslamiyet'in kabulünden sonra dini bir boyut kazanmıştır. Fadime Ana'nın kül ile yemek pişirdiğine inanan yaşlı kadınlar külü "Fadime Ana uğraşı" olarak kabul etmişler. Kül, Böylece kül, İslami anlayış içerisinde de manevi bir boyut kazanmıştır. Bu inanç ile kül ulu orta yerlere atılmamış ve üzerine basılması istenmemiştir. Hastalıkların tedavilerinde de ocaklı kendi soba külünü kullanarak sağaltma yapar (Tanyu 1982:484).

(KK. 5, 9, 17, 18, 21, 26, 28, 32, 54, 70, 71, 72, 74, 76, 82, 95, 135, 164, 168, 176, 186, 190, 197, 200, 201, 227, 290, 296, 298, 300, 436).

4.6.4.1.5. Bitki

En çok siğil ve temrenin tedavisinde kullanılan bitkiler içerisinde, bizim en çok rastladığımız çam pürçeği, iğde-söğüt dalı, soğan, sarımsak, arpa ya da buğday tanesidir. Bu nesnelere tercih edilmesindeki ana neden ise gene eski inanç sistemidir.

Tanrısal bir varlık olarak kabul edilen ve O'na ulaşmada aracı olarak görülen ağaç, bütün inanma pratiklerinde ana eksene oturtulmuştur. İslamiyet öncesi dönemde Türkler insan, hayvan ve bitkilerin Tanrı'nın verdiği kut vasıtasıyla hayatta kaldığına, talih sahibi olduğuna, inanırlar. Tanrı kutunu temsil eden kutsal nesneden alınan küçük bir parçanın kişi üzerinde dolaştırılması halinde Tanrı'nın o kişinin yanından hiç ayrılmayıp onu koruyacağını düşünürler (Ergun, 2004, 17/ Aça 2008: 253). Ocaklılar sebebinin bilmeden tedavilerinde kullandıkları bu nesnelere ile Tanrı kutunu insana aktarıırken hastalığı da kullandığı nesneye göçürürler.

Hastalığa sebebiyet veren kötü unsurlar soğan sarımsak gibi kokulu nesnelere hoşlanılmayarak bulunduğu yeri terk eder. Ocaklıların tedavide bu nesnelere seçmelerinin sebebinde de eski inanç sistemine dayalı pratikler yatmaktadır.

Kullanılan bitki çeşitleri ve faydalanan ocaklılar:

Çam Pürçeği (KK. 6, 32, 66, 78, 129, 130, 133, 134, 170, 307, 314, 320, 328, 354, 360, 361, 363, 392, 394, 401, 402, 406, 409, 431, 451, 465, 468).

Söğüt Dalı (KK. 217, 304, 315, 323, 403, 406, 447, 450, 471).

Arpa Tanesi (KK. 144, 159, 180, 181, 184, 241, 317, 318, 319, 340, 376, 387, 388, 430, 435, 436, 461).

Buğday Tanesi (KK. 128, 386, 387, 388, 443).

Soğan- Sarımsak (KK. 12, 14, 76, 103, 104, 153, 201, 218, 241, 246, 256, 258, 306, 325, 358, 444).

4.6.4.1.6. Toprak

Toprak özellikle cilt hastalıklarının tedavisinde ocaklıların kullandığı tedavi malzemelerindedir. Ocaklı evinin ateşi, külü, karası, suyu nasıl ki efsunluysa ve hastalıkların iyileşmesinde yardımcı ise aynı şekilde toprak da bu efsunlu güce sahiptir.

Ocaklı kendi evinin duvarından, bahçesinden ya da kapı eşiğinden aldığı toprağı kendi ocağının tedavi usulünce kullanır. Köstebek hastalığında köstebeğin temas ettiği toprak tedavide kullanılır.

(KK. 18, 32, 46, 49, 50 53, 95, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 143, 145, 167, 177, 214, 223, 230, 234, 284, 362, 404, 405, 409, 434, 446, 460)

4.6.4.1.7. Tuz

Ocaklıların tedavi malzemelerinden biri de tuzdur. Tuz daha çok üzerinde nazar olduğuna inanılan kişilerin tedavisinde patlatılarak “kötü gözün” gitmesi amaçlanır. Tuz ateşe atılarak onun yok edici ve temizleyici gücüyle birleşir. Tuzun patlama ve etrafa dağılma oranı ne kadar kuvvetli ise nazarın da aynı oranda hastayı terk edip gideceğine inanılır. Patlayan tuz nazar eden kişinin gözünü temsil etmektedir. Tuz nazar dışında farklı hastalıkların tedavisinde hastalığı göçürme amacıyla da kullanılmaktadır (Kumartaşlıoğlu:272/ Acıpayamlı 1962: 25).

(KK. 65, 82, 116, 127, 131, 194, 205, 228, 245, 246, 278, 314, 317, 333, 358, 397, 398, 411, 414, 426, 427, 428, 429, 431, 459)

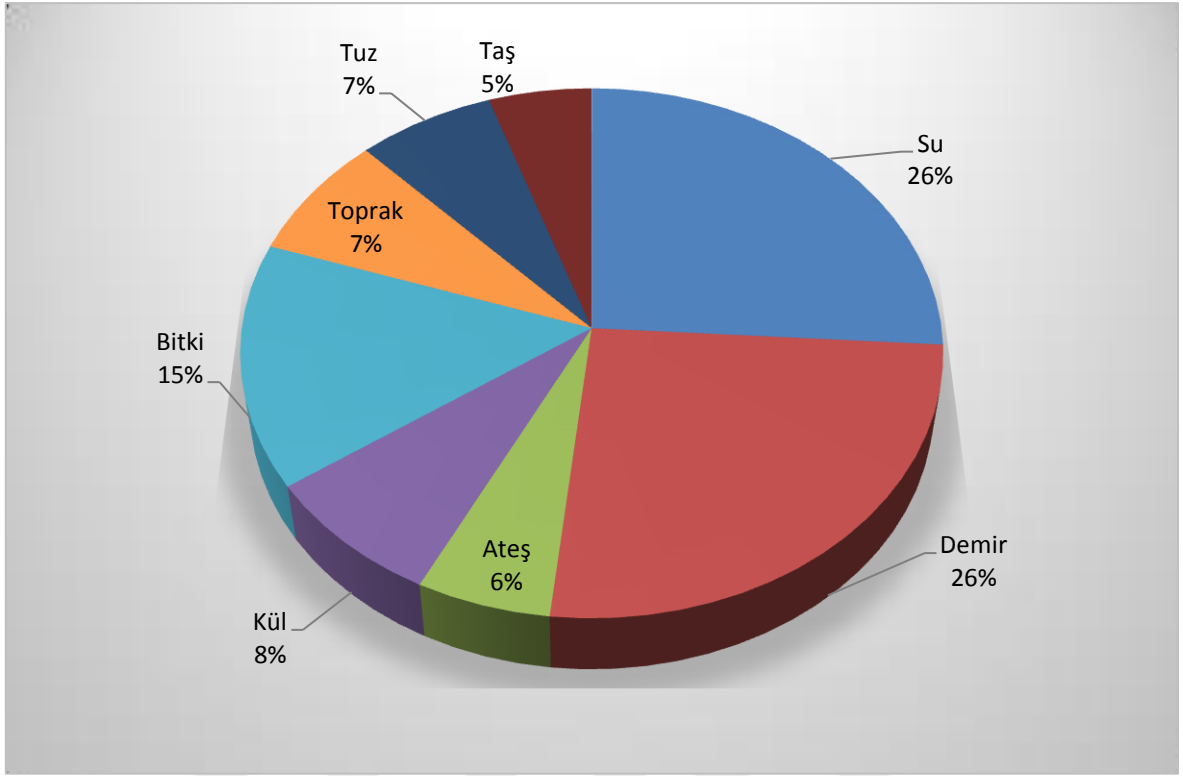
4.6.4.1.8. Taş

Ocaklılar, sarılık ve çıban hastalığının tedavisinde küçük çakmak taşından faydalanırlar. Dizlerde görülen ve halk arasında yılancık olarak adlandırılan ağrıların tedavisinde ise Mekke'den getirdikleri ve canlı olduklarını söyledikleri yılancık taşı kullanırlar.

Yılancık, çıban, sarılık gibi hastalıklarının tedavisinde kullanılan taşlar, İslamiyet öncesi inanç sistemlerinden biri olan taş kültürünün günümüze uzantıdır. Taşların dua edilerek kullanılması ve yılancık taşının Mekke'den getirilmesi ise İslami unsurların tedaviye dâhil edilmesidir (Çıblak 1962:208).

(KK. 1, 30, 49, 57,104, 146, 157, 173, 174, 211, 218, 276, 284, 299, 322, 335, 339, 346, 415, 437, 469)

Tablo 9. Tedavide En Çok Kullanılan Nesnelar

Ocakların tedavide kullandığı nesnelar aynı hastalığı sağaltan farklı ocaklarda bile değişebilmektedir. Yöredeki ocakları en çok tercih ettiği nesnelar % 26'lık dilim ile demir ve sudur. Farklı bitkiler %15, kl % 8, toprak ve tuz % 7, ateş %6 ve taş %5'lik dilimi oluşturmaktadır.

4.6.4.2. Renkler

4.6.4.2.1. Mavi

Ocaklılar tarafından sıklıkla tercih edilen renkler ise kırmızı ve mavidir. Bu renklerin tercih edilmesindeki ana etmen de gene eski Türk inanç sistemidir. İnsanlık tarihinde kutsal sayılan göğün ve suyun simgesi olan mavi Türk kültüründe genellikle gök olarak söylenir; çünkü gök Tanrının bulunduğu göğün, Tanrının rengidir. Günümüz ocaklıları tarafından nazar, dolluk gibi hastalıkların tedavisinde halen mavi renkli cisimler tercih edilmektedir (Yardımcı :8/ Kalafat 2010:125).

(KK. 12, 67, 238, 323, 329, 337)

4.6.4.2.2. Kırmızı

Al ve kızıl renkler, tarihimizin başlangıcından beri Türk ruhu ve inancını yansıtmaktadır. Eski Türk inanç sisteminde al-ateş ve al -ruh adı verilen Ateş Tanrısı koruyucu bir güce sahiptir. Ocaklılar, cilt hastalıklarının tedavisinde sebebini bilmeden tercih ettikleri bu renk ile Ateş Tanrısının temizleyici ve koruyucu gücünden medet ummaktadırlar (Rayman 2014: 13/ Küçük 2010: 186).

(KK. 1, 3, 11, 22, 32, 33, 90, 106, 117, 119, 183, 218, 255, 303, 383, 384, 386, 387, 388).

4.6.5. Tedavide Okunan Dualar

Ocaklılar yaptıkları tedaviye, okudukları sure ve dualar ile İslami bir boyut kazandırırılar. Fatiha, İhlas, Felâk, Nâs, Ayetel Kürsi en çok okunan surelerdir. Tedavi için genelde üç İhlas bir Fatiha okuyan ocaklılar olduğu gibi Haşr, Fetih, Kureyş, Kadir surelerini okuyan ocaklılar da mevcuttur. Tebbet suresi bazı tedavilerde tam olarak, bazılarında “kesebe”ye kadar bazılarında ise tersine okunabilmektedir. Yapılan duaların yanı sıra Arap harflerini baştan aşağıya sayan, dört kutsal kitabın adını okuyan ya da “Elif Lam Mim” diyerek tedavisine dini boyut katan ocaklılarla çalışma sahasında karşılaşmıştır. Derleme çalışması esnasında, ocaklıların çoğu tedavilerinde okudukları duaları paylaşırken bir kısım ocaklı “gönlüme ne gelirse”, “o an içime ne doğarsa”, “bildiğim dualar” diyerek paylaşmak istememiştir.

Okunan dua ve sureler ile kaynak kişiler şöyledir:

Fatiha (KK. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 21, 26, 27, 28, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 79, 80, 83, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 103, 107, 110, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 157, 160, 162, 164, 166, 167, 169, 170, 173, 174, 175, 180, 181, 184, 189, 199, 200, 201, 202, 205, 210, 220, 223, 225, 226, 227, 229, 237, 238, 239, 240, 276, 284, 286, 287, 289, 291, 292, 298, 299, 300,

302, 303, 311, 313, 320, 322, 325, 330, 331, 335, 339, 340, 341, 342, 343, 356, 360, 361, 363, 365, 375, 376, 379, 380, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 396, 401, 404, 405, 407, 409, 410, 411, 415, 416, 417, 418, 420, 421, 429, 430, 437, 438, 439, 440, 441, 443, 444, 451, 465, 470).

İhlâs (KK. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 15, 17, 19, 21, 23, 26, 27, 28, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 79, 83, 86, 88, 89, 90, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 103, 107, 110, 111, 113, 115, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 125, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 152, 157, 159, 160, 162, 164, 166, 167, 169, 172, 173, 174, 175, 179, 180, 181, 182, 184, 193, 199, 200, 201, 202, 205, 207, 210, 216, 220, 223, 226, 227, 236, 237, 238, 240, 276, 284, 287, 290, 291, 292, 298, 299, 300, 302, 303, 311, 313, 314, 317, 318, 319, 320, 322, 323, 325, 330, 331, 339, 341, 342, 343, 360, 361, 362, 363, 365, 374, 379, 380, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 397, 401, 402, 404, 405, 407, 409, 410, 411, 415, 417, 420, 421, 422, 425, 426, 427, 432, 437, 438, 439, 440, 441, 443, 444, 451, 460, 465, 470).

Felâk (KK. 6, 23, 26, 30, 56, 64, 80, 82, 91, 96, 114, 124, 129, 133, 161, 163, 164, 72, 188, 205, 220, 229, 232, 234, 237, 238, 240, 276, 282, 289, 317, 318, 319, 320, 323, 340, 342, 361, 363, 397, 402, 416, 420, 421, 422, 430, 438, 442, 451, 460).

Nas (KK. 4, 6, 26, 30, 32, 80, 82, 91, 96, 114, 124, 129, 133, 161, 163, 170, 188, 205, 220, 229, 232, 234, 237, 238, 239, 240, 276, 282, 289, 340, 356, 361, 396, 397, 402, 421, 422, 430, 438, 442, 451, 460).

Ayetel Kürsi (KK. 5, 6, 11, 18, 20, 26, 30, 32, 34, 64, 66, 70, 79, 82, 96, 106, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 118, 124, 125, 129, 132, 147, 160, 188, 193, 205, 216, 220, 225, 226, 284, 289, 340, 342, 362, 363, 376, 383, 384, 396, 409, 420, 422, 425, 426, 427, 429, 430, 432, 438, 439, 442).

Tebbet (KK. 10, 32, 44, 45, 54, 66, 70, 114, 135, 136, 165, 205, 284, 323, 361, 365, 397, 402, 422).

Nazar Duası (KK. 15, 34, 52, 108, 115, 136, 161, 234, 329, 334, 337, 361, 424, 439, 455).

Temre Duası (KK. 162, 163, 165, 166, 169, 185, 189, 215, 317, 318, 319, 328, 334, 450)

Amenarresülü Duası (KK. 17, 109, 112).

Besmele: (KK. 202, 386).

41 Besmele, 41 İhlâs (KK. 468).

Elif- Lâm Mim (KK. 284).

Ementü Duası (KK. 317)

Ettahiyatü Duası (KK. 290, 317).

Fetih Suresi (KK. 220).

Haşr Suresi (KK. 236).

Kevser Suresi (KK. 388, 387, 448).

Kadir Suresinin Son Dört Ayeti (KK. 32, 109, 112, 170, 386).

Kalem Suresi (KK. 239).

Kunut Duaları (KK. 232).

Kureyş Suresi (KK. 1, 442).

Neşrahleke Suresi (KK. 32).

Rabbena Duası (KK. 109, 112, 409).

Salat-ü Selam (KK. 444).

Salavat Getirilir (KK. 84).

Salli Barik Duası (KK. 317).

Sübhaneke Duası (KK. 290).

Şifa Ayeti (KK. 455).

Vennue Suresi (KK. 330).

Yasin Suresi (KK. 220).

Yedi Uyurların İsmi (Yemliha, Mekselina, Mernuş, Debernuş, Misilina, Keşeftetayus, Sezernuş ve köpekleri Kıtmir) (KK. 405).

Zuhurf Suresinin 79. Ayeti (KK. 445, 192).

Zuhruh Suresinin 69. Ayeti (KK. 146).

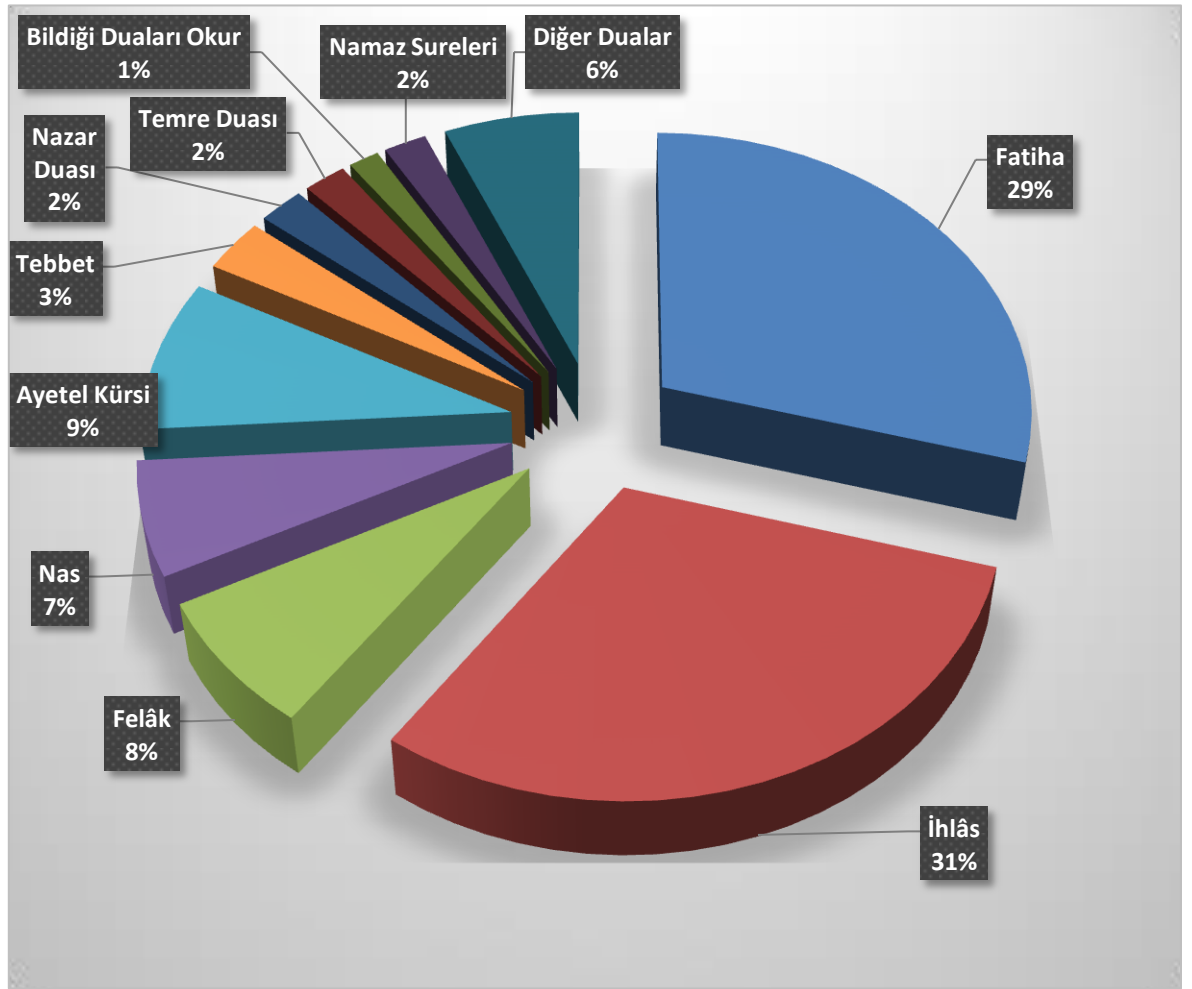
Tevrat, Zebur İncil, Kur'an-ı Kerim sırası ile söylenir (KK. 234).

Arap Harfleri Baştan Sona Yedi Kez Okunur (KK. 66, 229,308, 438).

Bildiği Duaları Okur (KK. 31, 191, 208, 211, 272, 370, 466, 467, 469, 471).

Namaz Sureleri (KK. 7, 93, 242, 249, 278, 279, 285, 315, 326, 327, 347, 406, 431, 461).

Tablo 10. Tedavide Okunan Dualar

Tedaviye İslami boyut katan dualar içerisinde İhlâsın okunma oranı % 31'dir. Fatiha % 29, Ayetel Kürsi % 9, Felâk % 8, Nas % 7, Amenarresülü Besmele, 41 Besmele, 41 İhlas, Elif- Lâm Mim, Ementü, , Fetih, Haşr, Kevser, Kadir, Kalem, Konut, Kureyş suresi, Neşrahleke, Rabbena, Salat-ü Selam, Salavat, Salli, Barik, Sübhaneke, Şifa ayeti, Vennue,

Yasin, Yedi Uyurların ismi, Zuhuf Suresinin 79. Ayeti, Zuhruh Suresinin 69. Ayeti, Tevrat, Zebur İncil, Kur'an-ı Kerim sırası ile söylenmesi ve Arap harflerinin sonuna kadar okunması diğer dualar başlığı altında % 6'lık dilimi oluşturmaktadır. Tebbet % 3, Temre, nazar ve namaz sureleri % 2'şerlik dilimi, ocaklının bildiği duaları okuması ise % 1'lik dilimi teşkil etmektedir.

4.6.6. Tedavi Sonrası Alınan Hediyeler

Yapmış olduğumuz saha çalışmasında ocakların tedavi sonrası hediye ya da para alma uygulamasına yaklaşımları farklıdır. Yaptıkları işin karşılığını bekleyen ve bu karşılığın adını koyan ocaklar olabildiği gibi maddi manevi hiçbir beklentisi olmayan ocaklar da mevcuttur.

4.6.6.1. Hediye ve Para Kabul Eden Ocaklar

Bu tür ocaklarda hastanın gönlünden kopan hediye ya da para ocağa sağaltma karşılığında el yeniliği olarak bırakılır.

4.6.6.1.1. Ne Verilirse Kabul Eden Ocaklar:

Ocakların birçoğunda hediye kabul edilir. Getirilen hediye ocaklının bir beklentisi ya da talebi değildir. Hasta maddi durumuna göre ne getirirse, günlünden ne koparsa ocaklı evinde kabul görür, hastalığın geçmesine yardımcı olacağına inanılır.

(KK. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 83, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 100, 101, 103, 106, 108, 109, 112, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 158, 160, 161, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 199, 201, 205, 206, 209, 210, 211, 212, 220, 225, 226, 228, 234, 239, 241, 243, 276, 277, 278, 279, 282, 284, 286, 287, 290, 296, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 305, 305, 306, 307, 308, 310, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 339, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 354,

355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 365, 366, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 392, 395, 396, 397, 401,402, 403, 404, 405,406, 407, 408,409, 410, 411,412, 414, 415, 416, 417, 419, 420, 421, 423, 424, 426, 427, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 440, 441, 444, 446, 447, 449, 450, 451, 453, 454, 455, 456, 458, 460, 461, 465, 469).

4.6.6.1.2. Maddi Değeri Düşük Bozuk Para Kabul Eden Ocaklar

Bu tür ocaklarda sağaltılan hastalığın ocaklıya geçmemesi için hastadan metal bir nesnenin alınması gerekir. Ocaklıların “hastalığın arasını kesmek” şeklinde tabir ettikleri bu uygulama ile 5kr. 10kr. Gibi küçük meblağlar alınır (KK. 1, 34,55, 64, 65, 66, 70, 82, 88, 89, 95, 96 107, 110, 113, 137, 138,146, 172, 197,219, 222, 223,238, 336, 367, 393, 394, 398, 448).

Parayı verme şekline dair bir takım uygulamalar mevcuttur.

Bozuk para ocaklı evinin bir köşesine gizlenir. Hastalığın da gizlenen para gibi kaybolup gideceğine inanılır (KK. 33, 54, 65, 153, 231).

Para yere atılır ocaklı eline verilmez. Atılan para gibi hastalığın da yere batıp gideceğine inanılır (KK. 289, 448).

Para kabul eden bazı ocaklılar bu paraları kendi ihtiyaçları için harcamazlar. Kimisi mahallelerindeki çocuklara dağıtır (KK. 144,159, 439, 466, 467), kimisi ise ekmek ya da kuşyemi alıp hayvanları besler (KK. 289).

4.6.6.1.3. Sadece Hediye Kabul Eden Ocaklar

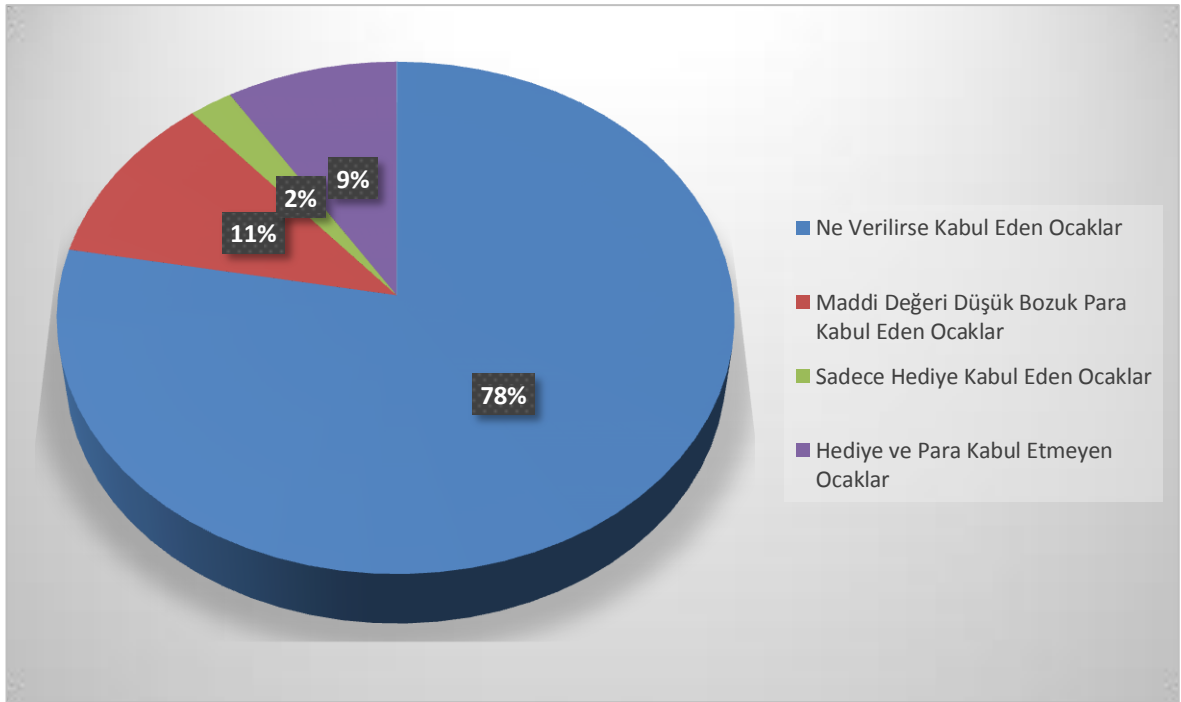
Bu ocaklarda para kabul görmez; gelen hastayı kırmamak adına getirdiği hediyeler kabul edilir (KK. 6, 118, 129, 178, 200, 202, 215, 233).

4.6.6.2. Hediye ve Para Kabul Etmeyen Ocaklar

Bu tür ocaklarda yapılan işlem Allah rızası içindir ve küçük büyük hiçbir hediye kabul edilmez. Hastalığın iyileşebilmesi için karşılıksız bir şekilde temiz bir ağız ile dua edilmesi gerektiğine inanılır (KK. 61, 84, 85, 105, 164, 194, 207, 214, 216, 217, 218, 227, 230, 232, 236, 237, 240, 242, 292, 442, 443, 445, 468, 470, 471).

Hediye almak bazı ocaklarda vasiyet ile yasaklanmıştır. Bazılarında ise hediye alındığı takdirde o ocağın soyundan gelenlerin zarar göreceğine inanılır. Eğer hasta çok uzaktan geldi ve hediye konusunda ısrar etti ise getirdiği hediye ücreti mukabilinde alınıp fakir fukaraya dağıtılır. Asla ocaklı evine getirilmez (KK. 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 87, 193).

Tablo 11. Tedavi Sonrası Alınan Hediyeler

Yöredeki ocaklılar tarafından tedavi sonrası el yeniliği olarak kabul edilen hediye ve paralar farklılık göstermektedir. Ocaklıların % 78'i hastanın gönlünden ne koparsa kabul ederken, % 11'i maddi değeri düşük bozuk para, % 2'si sadece hediye kabul etmektedir. % 9'luk dilim ise tedavi karşılığı olarak ne hediye ne de para kabul etmemektedir.

4.7. OCAĞA BAŞVURAN HASTALAR

4.7.1. Hastaların Ocak Tespiti

Yörede ocak tespiti için yapılan uygulamaya “bıçak atma” denilmektedir. Hastanın rahatsızlığını sağıaltacak birden çok ocak varsa hangisine gidileceğinin tespiti, bıçak atma

ocağında belirlenir. Türk kültüründe “ırk atma” olarak tabir edilen bu uygulamada su dolu bir kap içerisine bıçak atılır. Bu bıçağın sayısını gidilecek ocak sayısı kadardır. Her bıçak bir ocağı temsil eder. Geceden suya bırakılan bıçaklardan sabah hangisi küflendi ise onun temsil ettiği ocağa sağaltma işlemi için gidilir.

İrk atma işleminde bıçak (demir) ve suyun kullanılması, geleneksel Türk dinindeki yer-su kültleri içerisindeki su kültü ve demirin kutsallığı inançlarının izlerini taşıırken, bıçak atma ocakları da şamanların özelliklerinden olan kehanette bulunma ve hastalık sağaltmanın günümüze yansımalarıdır (Kılıç 306:2013/Gültekin, 2013: 512).

Yörede bu uygulama şu şekilde yapılmaktadır: Su dolu bir demir kabın içerisine bir miktar zezem suyu konulur. Hazırlanan suyun içerisine üç tane bıçak atılır. Her bıçak tedavi için gidilecek olan bir yeri temsil etmektedir. Atılan bıçaklardan hangisi suyun içerisinde küflenirse tedavi için oraya gidilir (KK. 5, 247).

Cuma akşamı denilen perşembe gecesi bir kap içine su doldurulur. Suyun içine üç adet bıçak atılır ve her bir bıçağa bir ocağın adı verilir. Ertesi sabah hangi bıçak daha çok küflendi ise o bıçağın işaret ettiği ocağa gidilir (KK. 279).

Yapılan ocak belirleme işleminde zezem suyunun kullanılması ve zaman olarak mübarek kabul edilen perşembe gecesinin tercih edilmesi uygulamanın dini boyutunu göstermektedir.

4.7.2. Hastaların Uyması Gereken Kurallar

4.7.2.1. Tedavi Öncesi Uyulması Gereken Kurallar

Hastaların başvurdukları ocağa ve hastalığın türüne göre uyması gereken kaideler vardır. Bütün hastalardan beklenen genel kural, hastaların iyileşeceğine ve ocağın uygulayacağı tedavinin bu iyileşmeye vesile olacağına koşulsuz bir şekilde inanmalarıdır. Hasta, başvurduğu ocağa dair içinde şüphe barındırırsa ya da yapılan tedaviden tiksiniirse bu onun iyileşmesine mani olur. Hastanın uygulama esnasında sahip olduğu inanç tedavinin bir parçasıdır (Mollaibrahimoğlu, 2014:101).

Hastaların inanarak başvurmalarının yanı sıra uymaları gereken kurallar da vardır. Örneğin: Korkuluk, karın tüpleme, göbek çekme gibi hastalıkların tedavisinde hastanın aç olarak tedaviye gitmesi gerekmektedir. Siğil tedavisi yapan bazı ocaklar çam pürçeklerini

hastanın getirmesi istenir, hatta bunun için sayı da belirtirler. Bazı siğil ocakları ilk çıkan siğili hastanın bilmesini bazıları ise hastalarından siğillerini saymadan gelmesini isterler.

Kadın hastaların özel günlerinde ocağa başvurmamalarını ve abdestli olmalarını isteyen ocaklar da vardır.

Bazı ocaklılar tedavide kullanacakları malzemeleri hastanın getirmesini isterler. Örneğin kurşun dökme ocaklarında kurşunu getiren hasta, böcelik hastalığının tedavisinde samanlık böceğini, dalak kesme ocağında koyun dalağını hastalığının tedavisi için getirir.

4.7.2.2. Tedavi Sonrası Uyulması Gereken Kurallar

Ocakların çoğunda hastaya, evden ayrılmadan su, ekmek, tuz gibi ikramlarda bulunulur. Tedavi sonrası verilen şeyler tedaviye dâhildir ve hastanın iyileşebilmesi için verilen şeyleri tüketmesi gerekmektedir.

İkram edilen şeyler ocaklının tükürüğü, nefesi veya eli gibi hasta üzerinde tedavi edici bir etki yapmaktadır. Nasıl ocaklının hastalık sağaltma yetisi bu unsurlarda bulunuyorsa, ocaklının elinin dokunduğu veya onun evinde, yani ocakta verilen yiyecek ve içeceklerde de bir sağaltma gücü vardır (Kumartaşlıoğlu 2012: 243).

Tedavide kullanılan ağaç dalları, elma, patlıcan gibi bitki kökenli malzemeler hastanın evinin yüksek bir yerinde kurutulmalı, tuz, su gibi maddeler el ayak değmedik yerlere dökülmelidir. Temre, siğil, köstebek gibi cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılmak üzere yapılan kül-su, toprak-su benzeri karışımlar tedavisini evde devam ettirmesi için hastaya verilebilir. Bazı ocaklar ise hastanın vücuduna sürülen külleri evine vardığında toplaması penceresinden havaya bırakması isteyebilir.

Bezeme, kurdeşen, örtleme gibi cilt hastalıklarının tedavisinden sonra hastaların ekşi, turşu, acı, soğan, sarımsak, fasulye, bulgur, mayalı gıdalar yemesi yasaklanır.

Çarpma ocağına başvuran hastaların kırk gün yıkanmaması, aynaya bakmaması, tuzlu ve ekşiyememesi gerekir. Kütahya merkezdeki Germiyanoglularının çarpma ocağında hastalardan tedavi sonrası sağaltma silsilesinin başı olan Yakup Çelebi Han'ın medfun olduğu yerdeki şadırvandan su içmeleri ve bu kişinin ruhuna kırk bir Yasin okumaları istenir.

Hastalığın geçmesi için bezeme, çıban, kurşun dökme ocaklarında hasta gökyüzüne baktırılır, bazı dalak kesme ocaklarında ise evine gidene kadar arkasına bakmaması evine vardığında ise Nâs ve Fatiha surelerini okuyarak evine girmesi istenir.

Hastaların evden ayrılmadan önce ocaklara bozuk para ya da ocağa ait belirgin bir meblağ para veya beklenen bir hediye varsa tedavi sonunda vermeleri gerekir. Verilen bu hediyelerin ocaklıyı hastalığın ağırlığından kurtaracağına ve tedavinin iyileştirici gücünü arttıracığına inanılır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KÜTAHYA OCAKLARINDA TEDAVİ EDİLEN HASTALIKLAR VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ

5.1. ARPACIK SİLMESİ (İT DİRSEĞİ) OCAĞI

Kirpik diplerindeki bezlerin iltihabı demek olan arpacık hastalığı genellikle göz kapağının içinde oluşmaktadır(Bayat, 1992: 47). Bu rahatsızlıkta tedavisinde farklı yöntemler uygulanmaktadır.

Yörede elde edilen uygulamalarda, ocaklı evinden kullanılan şeker, sarımsak, pirinç gibi nesnelere ya da ocaklının dirseğini sürmesi ile tedaviye büyüsel güç katılmıştır. Tedavide sarımsak, soğan gibi kokulu maddelerin kullanılması hastalığa musallat olan kötü ruhların kokulu nesnelere hoşlanmayarak oradan uzaklaşmasını sağlamak maksadı gütmekte ve temeli eski Türk inanç sistemine dayanmaktadır. Hastalıklı bölgeye sürülen ekme, pirinç gibi nesnelere ile hastalık, cansız varlıklara göçürülmekte ve büyüünün nakil prensibi tedaviye dâhil edilmektedir. Üç, beş, yedi gibi sayısal motifler de uygulamaya büyüsel bir güç katarken, alınan abdest, okunan dualar ve din büyükleri ile tedaviye başlama dinsel yöntemlerin neredeyse tedavilerin çoğunda mevcut olduğunu göstermektedir.

Uygulama 1

Ocaklı tedavisinde nöbet şekeri kullanılır. Göz kapağının iç kısmında çıkan arpacığı nöbet şekeri ile kayboluncaya kadar siler. Bir taraftan da İhlâs, Felâk ve Nas surelerini okur (KK.4).

Uygulama 2

Ocaklı abdest alır, üç İhlâs ve bir Fatıha surelerini okuduktan sonra “Benim elim değil Fadime Anamızın eli”, diyerek hastanın rahatsız olan gözünü, sağ kolunun dirseği ile siler. Ocaklı bu uygulamayı üç kez tekrar eder (KK.5).

Uygulama 3

Bir önceki uygulama ile benzerlik gösteren bu tedavi yönteminde ocaklı önce abdest alır ve “Benim elim değil Fadime Anamızın eli.”, diyerek arpacık olan göz kapağını sağ dirseği ile üç kez siler. Bu uygulama esnasında üçer kez Fatiha, Nas, Felak, İhlâs ve Ayetel Kürsi surelerini okur. “Şifan Allah’tan”, diyerek tedavisini bitirir (KK. 6, 14, 258).

Uygulama 4

Ocaklı, oturttuğu hastanın başını kalbur ile kapatır. Kalburun üzerini de bir örtü ile örterek üstüne ekmek koyar. Oradan geçen siyah bir köpeğin kalburun üzerindeki ekmeği alması sağlanır. Köpek ekmeği alıp gittiği takdirde hastalığın iyileşeceğine inanılır (KK.9).

Uygulama 5

Ocaklı besmele çekerek iğneyi sarımsağa saplar ve arpacık olan yere dua okuyarak sürer (KK. 242).

Uygulama 6

Ocaklı üç diş sarımsağı soyar ve temiz bir bezin içinde bunları ezer. İtdirseği çıkan gözün üzerine dua okuyarak ezdiği sarımsağı sürer (KK. 7, 249).

Uygulama 7

Hastanın gözlerine beyaz bir bez örtülür. Bezin üzerine ocaklı evinden bir parça ekmek dua okunarak bırakılır. Bu ekmek oradan geçen siyah bir köpeğin önüne atılır. Eğer köpek ekmeği yerse hastalığın geçeceğine inanılır (KK. 11,255).

Uygulama 8

Ocaklı yedi adet pirinç tanesini alır. Hastanın itdirseği çıkmış gözünün üstüne bu yedi tanenin her birine İhlâs suresi okuyarak dokundurup çeker (KK. 12, 256).

Uygulama 9

Ocaklı bir dilim ekmeği, gelen hastanın gözüne üç ihlâs bir Fatiha okuyarak üç kez dokundurup çeker. Kullanılan bu ekmeğin köpeğe atılır (KK. 302).

Uygulama 10

Hasta ocaklının evine gider ve boş bir odaya alınır. Ocaklı hastayı biraz bekletir ve beklemediği bir anda, odaya girerek “Sen niye buraya geldin, kalk evine git.” diye bağırmaya başlar. Yanına yaklaşıp dirseği ile gözüne vuruyormuş gibi yapar. Buradaki maksat hastalığı korkutup kaçırmaktır (KK. 351).

5.2. ATEŞPÂRE OCAĞI

Genelde yüzde görülen kızarıklık ve şişlik şeklindeki bir cilt hastalığıdır. Bu hastalığın tedavi yöntemi ateş ile korkutma şeklindedir. Eski Türk inanç sistemi içerisinde temizleme ve kötü ruhlardan arındırma özelliği taşıdığına inanılan ateş, yörede halen tedavi edici unsur olarak kullanılmaktadır. Uygulamaya, okunan dualar ile İslami unsurlar dâhil edilirken ocaklının kızdırdığı tavaya tükürmesi ve tedavinin tekrar sayısı ile büyüsel güç katılmıştır.

Uygulama 1

Ocaklı önce şekeri suda eriterek şerbet yapar daha sonra pamuğu şerbete batırarak yüzün ateşpare olan bölgelerine sürer. “ Ekmek yaparken hamuru kesmek ve hamur leğenini sıyırmak için kullanılan saçtan yapılmış olan” (Koraş, 2002: 186) esiran adındaki aleti ocakta ısıtır, hastanın rahatsız olan bölgesine yaklaştırarak tutar. Vücudun herhangi bir bölgesine bu mesafeden aynı sıcaklık verirse hastanın canı yanar ama ateşpareli bölge

yanmadığı gibi sıcaktan hoşlanır. Ocaklı esirani üç kez kızdırıp hastanın yüzüne tutar. Tedavi sırasında üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur (KK. 7, 311).

Uygulama 2

Ocaklı hastayı önüne oturtur. Küçük bir ocakta kızdırdığı hamur esirani ateşte ısıtarak hastanın rahatsız olan bölgesine tutar. Bu uygulamayı üçe tamamlar. Bu esnada üç İhlâs, bir Fatiha surelerini okur (KK. 8, 179).

Uygulama 3

Ocaklı tandır tavasını (küreğini) ateşte ısıtır. Sonra tavanın üzerine “tü” diyerek tükürür ve hastanın ağrıyan yüz bölgesine tutar. Bu işlemi üçe tamamlayan ocaklı uygulama esnasında, üç ihlâs ve bir Fatiha surelerini okur. Daha sonra şekeri suda eriterek ateşpâreli bölgeye sürer ve üzerine de kuru nane yapıştırır (KK. 216, 313).

5.3. AYDAŞ OCAĞI

Gece uyumayan, sürekli ağlayan, halk tabiri ile çelimsiz, zayıf, cılız olan yani yaşlılarına göre gelişimi normal olmayan çocuklar bu ocakta tedavi edilir (Karasoy, 2008: 77/ Gülseren, 2001: 109). Yapılan tedavilerde çocuğu yıkayarak, tartarak, kazana koyup kaynatıyormuş gibi yaparak ya da dar kasnaktan geçirerek ona musallat olduğu düşünülen kötü ruhtan kurtarmak amaçlanır. Çocuk bu uygulamalar ile gelişimini engelleyen varlıklardan arınmış olur. Okunan dua ve din büyüklerinin adı ile tedaviye başlama ile uygulamaya dinsel yöntem dâhil edilirken üç motifi ile büyüsel güç katılmıştır.

Uygulama 1

Ocaklı abdest alır ve “Benim elim değil Fadime Anamın eli.” diyerek su dolu bir tasin içerisine Kureyş ve Fil Surelerini okur. Sonra bu tasta üç kaşık suyu, getirilen çocuğa içirir. Kalan suyu geniş bir kabın içindeki suyla karıştırır. Fatiha suresini okuyarak bu su ile çocuğu yıkar (KK. 1).

Uygulama 2

Ocaklı, “Fadime Anamızın eli” diyerek tedavisine başlar. Tedavi amaçlı getirilen çocuğu iki kollu eski terazide üç kez tartar. Annesi üçüncü tartmadan sonra “Ne tartıyorsun?” diye sorar. Ocaklı da “Aydaş” der ve Fatiha suresini okuyarak tedavisini bitirir (KK. 2, 3).

Uygulama 3

Ocaklı kişi, aydaş olan çocuğu bir kasnağın içerisinden dualar okuyarak geçirir. İnanişâ göre çocuğun gelişmesini geriletken varlıklar bu dar kasnaktan geçemeyecek ve çocuğa musallat olmayı bırakacaklardır (KK. 31, 272).

Uygulama 4

Ocaklı, çocuğu kazana oturtur ve altına odun atar. Gelen geçene: “Aydaş aşı pişiriyorum yemeye buyurun”, der (KK. 338).

Uygulama 5

Ocaklı, üç İhlâs bir Fatiha suresini hem getirilen çocuğa hem de ortaya konulan şampuan ve sabuna okuyarak üfler. Çocuk eve götürülünce bu şampuan ve sabun ile yıkanır (KK. 439).

5.4. BAŞ AĞRISI OCAĞI

Toplumda sık rastlanan baş ağrısının nedenleri ve tedavi yöntemleri farklıdır. Çoğu ocakta olduğu gibi baş ağrısı tedavisinde de dini uygulamalar mevcuttur. Bunun yanı sıra İslami unsurlar içerine gizlenmiş Eski Türk İnâç sistemine dair metal kap, tava, bıçak, mavi ip, su gibi unsurlar da yapılan tedavilerde göze çarpmaktadır.

Uygulama 1

Ocaklı, hastanın başının sağ ve sol tarafını ip ile kaşlarının ortasından ölçer. Hangi tarafın ipi daha uzun çıkarsa o tarafa bir bez ya da başörtüsü dolayarak oklava ile sıkır. Yani baş bölgesini ağrıyan tarafı iyice sıkılır. Ocaklı bir taraftan tedavisini uygularken

diğer taraftan da üçer kez İhlâs, Tebbet ve tersine Tebbet surelerini okur. “Sebi bizden şifa Allah’tan” diyerek uygulamasını sonlandırır (KK. 10).

Uygulama 2

Gelen hastayı kibleye doğru oturtan ocaklı, kendisi de hastanın karşısına oturur. Ağrıyan bölgeyi işaret parmağı ile bastırıp çeker. Bu uygulamayı dualar eşliğinde birkaç kez tekrar eder (KK. 11).

Uygulama 3

Baş ağrısının nedeni nazar olarak düşünülüyorsa, hastalar bu ocağa başvurur. Ocaklı, metal bir kabın içine su koyar ve içine mavi bir ip atar. Daha sonra bu suyu hastanın başından üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak çevirir ve hastaya üç yudum içirir (KK. 12).

Uygulama 4

Ocaklı, hastayı kibleye doğru oturtur ve önüne bir bardak su ile bir bıçak koyar. Hastanın baş kısmını üç kez ovalayarak kollarına doğru, önce sağdan sonra soldan sıvazlar. Bu uygulamayı üç kez dua okuyarak tekrarlar. Tedavi sonunda ocaklı bardaktaki sudan bir yudum içer sonrasında hastaya içirir ve suyun kalanını hastanın başından vücuduna doğru eli ile serpiştirir. Bu uygulama esnasında diline gelen duaları okur (KK.13, 14).

Uygulama 5

Tandır tavasını sobada kızdıran ocaklı, başın ağrıyan yeri neresi ise o bölgeye tavayı tutar, uygulamayı üçe tamamlarken Fatiha, İhlas ve Nazar dualarını okur (KK. 15).

Uygulama 6

Ocaklı gelen hastaya bildiği duaları okuyarak üfler (KK. 191).

Uygulama 7

Dua eden ocaklı Hz. Muhammet ve Ehl-i Beyte sığınarak gelen hasta için Allah'tan şifa diler (KK. 208).

Uygulama 8

Ocaklı yanına su koyar, karşısına da hastayı oturtur. Üç kez ikişer İhlâs okuyup hem hastaya hem de suya üfler. En sonunda tek bir İhlâs okuyarak hastaya bu sudan içirir, kalanını evine götürmesi için yanına verir (KK. 314).

5.5. BEL BAĞLAMA OCAĞI

Daha çok yetişkinlerde görülen kas-iskelet sistemi rahatsızlığında beli ağrıyan, incinen kişilerin başvurduğu ocaktır (Oral/Ketenci 2013: 5).

Tedaviye yedi sayısı ile büyüsel güç katılırken atılan düğümler ile hastalığın da bağlanılacağı düşünülerek büyüünün taklit prensibi uygulanmıştır. Şamanların kendilerine yardımcı olarak seçtiği, on iki hayvanlı Türk takviminde yer alan ve Yaradılış Destanı'nda Erliğe karşı bekçilik vazifesi verilen köpek günümüzde de bu özelliklerinin uzantısı olarak tedavilerde kullanılmaktadır.

İkinci uygulamada bedene yerleşip hastalığa sebep olduğu düşünülen kötü ruhu çıkartmak için hasta ayaklarından tutulup baş aşağı silkelenir.

Uygulama 1

Ocaklı, İnce beyaz pamuk ipliğini yedi kat yapar. Yediye katladığı uzunca ipliğe belli aralıklar ile dua okuyarak düğüm atar. Her düğüme ayrı dua okur. Yedi düğümün sonunda artan ipleri keser. Düğümlü kalan ipliği, ağrıyan bölge neresi ise sarar. Sonra artık iplikleri ekmeğin arasına koyarak köpeğin önüne atar. Köpek ekmeği yediğinde ağrıların da geçeceğine inanılır (KK. 16).

Uygulama 2

Ocaklı, kadın hastaları ayaklarından tutup silkeledikten sonra, ağacın dalları ile göbek bölgelerini sarar (KK. 314).

5.6. BEL SARMA OCAĞI

Çocuğu olmayan kadınlara ve altını ıslatan çocuklara uygulanan tedavi yöntemidir. İkinci uygulamada okunan şekerlere büyüsel güç katılarak dinsel büyüsel yöntem ile hastalık tedavi edilmeye çalışılmıştır.

Uygulama 1

Ocaklı, iki yumurta akının içine sabun rendeler ve bunları karıştırır. Bu karışım hastanın bel bölgesine sürerek sert bir bez ile sınıksıkı sarar. Bu sargı bir hafta çıkarılmaz (KK. 5, 189).

Uygulama 2

Ocaklı hastanın getirmiş olduğu naneli şekerlere dualar okur ve hastadan bir ay süre ile her gün bu şekerden bir tanesini yemesini ister (KK. 25, 266).

5.7. BEN TEDAVİSİ OCAĞI

Benler, vücudun farklı bölgelerinde çıkabilen büyük görünömlü kahverengi, siyah, kırmızı, pembe, mavi renkleri olabilen lekelerdir (Şentürk, 2015:2). Tedavide, Okunan dualar elde edilen uygulamanın dinel boyutunu gösterirken, kullanılan buğdayların gömölmesiyle büyüünün taklit prensibi uygulanmıştır. Buğdayların toprakta kaybolması gibi benlerin de yok olup gideceğine inanılır.

Uygulama 1

Ocaklı, hastadan benlerini sayıp gelmesini ister. Benlerin sayısı kadar buğday tanesine dua okur ve hastadan okunan buğdayları toprağa gömmesini ister (KK. 443).

5.8. BERTİK TEDAVİSİ

Vücutta oluşan et ezilmesi “İncinme, burkulma”(Gülseren:109) gibi anlamlara gelmektedir. Yapılan tedavilerde parpılama ve bitkisel yöntemler kullanılmaktadır.

Uygulama 1

Vücutunda ezilme nerede ise kara üzüm kaynatılarak o bölgeye sürülür, belli bir müddet sonra oradaki yaranın kaybolduğu görülür (KK. 34).

Uygulama 2

Kara üzümü zeytinyağı ile ezip bertik olan yere sürülür (KK. 305).

Uygulama 3

Ayıklarda oluşan bertığın tedavisine yardımcı olur. Bir tahtanın üzerine bertikli ayak koyulur, sağaltan kişi rahatsız olan bölgeye ayağı ile basar (KK. 395).

Uygulama 4

Sağaltan kişi bertik olan bölgeyi jiletin tersi ile kanatır ve o bölgedeki kirli kan ile irini akıtır. Daha sona temiz bir bez ile sarar (KK. 419).

5.9. BEZEME OCAĞI

Tanımı ve tedavi yöntemleri fazla olan bir hastalıktır. Bunlar; “1. Vücutta şiş ve kızartılarla beliren bir deri hastalığı; 2. Kızıl hastalığı; 3. Frengi; 4. Vücutta akşamları çıkıp, sabahları batan kabarcıklar şeklindeki deri hastalığı; 5. Yüzde görülen bir deri hastalığı; 6. Çiçek hastalığı.”(Koç, 2010: 10), “Vücutun her yerini saran, kaşıntı yapan, kızartılarla beliren bir deri hastalığı”(Gülseren:109), şeklindedir.

Din ulularının adı ile başlama, besmele çekme ya da tedavi esnasında veya sonrasında dua okuma yapılan uygulamaların dini boyutunu sergilemektedir. Duaların ve tedavinin tekrar sayısı uygulamaya büyüsel güç katmaktadır. Ocaklının bulgurları ağzına alıp üflemesi, hastalıklı bölgeye tükürmesi, evinden eli ile su getirmesi, hastayı sıvazlaması ile

temas büyüsunün yanı sıra, ırvasa, üfürme, sıvazlama yöntemlerinin tedaviye dâhil edildiği görülmektedir. Ocaklı evinin külü, kırmızı kiremit, bıçak gibi nesnelere tercih edilmesi Eski Türk inanç sistemine ait unsurların tedavideki varlığını göstermektedir.

Uygulama 1

Ocaklı tedaviye başlamadan önce abdest alır. Sobasından aldığı odun külü ile saç yıkamada kullandıkları ve “baş kili” diye tabir ettikleri kilini bir kabın içine koyar, üzerine su ilave ederek karıştırır. Karışımın su oranı fazladır. Ocaklı bu karışımın üzerine üç İhlâs ve bir Fatiha okuyarak üfler ve hastaya üç yudum içirir. Kalan karışımdan hastanın bezemeli olan yerlerine sürer (KK. 9, 17). Benzer bir uygulama türü ise şöyledir: Saç yıkamak için kullanılan kil ile sobadan alınan kül karıştırılıp suya katılır. Ocaklı bir Fatiha, yedişer kez İhlâs, Felak ve Nas surelerini okuyarak hastanın bezemeli bölgesine sürer. Daha sonra eli ile hastanın vücudunu baştan aşağıya doğru sıvazlar ve kalan sudan üç yudum içirir (KK.26, 28).

Uygulama 2

Ocaklı, evinden aldığı külü ya da toprağı Ayetel Kürsi ve Fatiha surelerini okuyarak ıslatır. “Benim elim değil Fadime Anamın eli” diyerek gelen kişinin bezemelerinin yoğun olduğu bölgesine sürer. Bu rastgele bir sürme değildir. Ocaklının kendi tabiri ile “ büyük bir özenle, gelin yazar gibi” sürer (KK. 5, 18).

Uygulama 3

Ağzını kuru bulgur ile dolduran ocaklı bu bulgurları su yardımı ile hastanın bezemesinin yoğun olduğu bölgeye üç seferde üfler. Tedavi esnasında üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur (KK.19, 206, 226, 341). Benzer uygulamanın bir diğerinde ise ocaklı namaz surelerini okuyarak ağızındaki bulgurları püskürtür (KK. 24, 27, 29).

Uygulama 4

Ocaklı suya Felâk, Nas ve Ayetel Kürsi surelerini okur. Gelen hasta bu suyu evine götürür ve evinde bezemeli olan bölgelerine sürer ya da banyo suyuna katar (KK. 20).

Uygulama 5

“Benim elim değil Fadime Anamızın eli” diyen ocaklı, sobadan aldığı külü su ile birlikte karıştırarak yoğun bir kıvanma getirir ve hastanın bezemeli olan bölgesine sürer. Bu işlem esnasında üç ihlâs ve bir Fatiha surelerini okur(KK. 21, 32, 190, 196, 201, 227, 296, 297, 298).

Uygulama 6

Tedaviden önce yere al bez serilir. Ağzını bulgur ile dolduran ocaklı bu bulgurları üç nefeste hastanın bezemesinin yoğun olduğu bölgeye üfler (KK. 1, 3, 22, 30, 33).

Uygulama 7

Ocaklı, Allah rızası için benim elim değil Fadime anamızın eli diyerek kendi evlerinin kırmızı toprağından alır ve bir bardak suya katar. Yaptığı karışımı bezemelerin olduğu bölgeye Felâk ve Nas surelerini okuyarak sürer. Hastaya kendi eli ile getirdiği bir bardak suyu içirerek uygulamasını bitirir (KK.23).

Uygulama 8

Besmele ile tedavisine başlayan ocaklı erik pestilini eritir ve kaşıntıların yoğun olduğu yerlere İhlâs suresini okuyarak sürer (KK.182).

Uygulama 9

Ocaklı kişi, hastayı karşısına oturtur. Ağzına biraz bulgur biraz da su alır ve hafifçe bulgurları ezer. Ezme işlemi esnasında üç İhlâs bir Fatiha surelerini okur ve hastanın vücudunda çıkan ufak kırmızılıklara “tu tut tu” diyerek, tükürür (KK.10, 254).

Uygulama 10

Ocaklı sobadan aldığı külü su ile karıştırır ve dualar okuyarak hastanın bezemeli bölgesine sürer ve hastadan gökyüzüne bakmasını ister (KK.30, 270).

Uygulama 11

Ocaklı, kırmızı kiremidi bıçak yardımı ile kazır. Soba kurumunu kazdığı kiremit ile karıştırır ve dualar okuyarak bezemelerin olduğu bölgeye sürer (KK. 286).

Uygulama 12

Ocaklı ıslattığı kırmızı toprağı, üç İhlâs ve üç Fatiha surelerini okuyarak gelen hastaların bezemeli bölgelerine sürer (KK. 287, 288).

Uygulama 13

“Sebi bizden derman Allah’tan, benim elim değil Fadime anamızın eli” diyen ocaklı soba borusundan aldığı kuruma su ilave eder ve hastanın görünen bezemelerine üç İhlâs bir Fatiha surelerini okuyarak sürer. Kalan sudan hastanın içi alırsa üç yudum içirir(KK. 291).

Uygulama 14

Ocaklı, abdest alıp “Şifa Allah’tan el bizden” der ve ıslanmış olan bulguru ağzına alarak üç defada hastanın bezemelerinin yoğun olduğu tarafa doğru üç İhlâs bir Fatiha okuyarak üfler (KK. 292).

Uygulama 15

Ocaklı evinden aldığı kül ile suyu karıştırır. İhlâs, Felâk ve Nas surelerini okuyarak bezemelerin yoğun olduğu bölgeye bu karışımı sürer (KK. 300).

Uygulama 16

Kırmızı toprak baş kili ve soba külü karıştırılıp dualar eşliğinde bezemeli yerlere sürülür (KK. 376).

Uygulama 17

Ocaklı, siyah bir tavanın arkasına un koyar. Elini suya batırarak una sürer ve dualar okuyarak bezemeli yerlere unlu ellerini sürer (KK. 343, 344).

Uygulama 18

Ocaklı, yazdan kuruttuğu pestilleri tedavisinde kullanır. Erittiği pestilleri dua okuyarak bezemeli bölgelere sürer (KK. 345).

Uygulama 19

Ocaklı, tedavi için kullandığı özel toprağını su ile karıştırır ve hastanın bezemeli bölgesine dua okuyarak sürer (KK. 446).

5.10. NUREN BEZEMESİ

Vücudun çeşitli yerlerinde çıkan nohut büyüklüğündeki kabarcıklardır. Tedavi örneğine fazla rastlamadığımız bu rahatsızlığın tedavisi, diğer bezeme ocaklarında yapılan uygulamalar ile benzerlik gösterir.

Uygulama 1

Ocaklı, “Benim elim değil Fadime Anamızın eli” diyerek bir kabın içine önce su koyar sonra da kendi soba külünden ilave eder. Külü parmağı ile karıştırır; Fatiha ve İhlâs surelerini okuyarak hastaya üç yudum içirir. Kalan karışımı bezemelerin olduğu bölgeye sürer (KK. 135).

5.11. BOĞMACA OCAĞI

Boğmaca yeni doğanlarda sıklıkla görülen, ciddi sonuçlar doğurabilen en önemli hastalıklardan biridir (Özcengiz 2005: 2). Yörede uygulanan tedavilerde hastalığa sebep olduğu ve boğaza yerleştiği düşünülen kötü ruhtan kurtulmaya çalışılır. Ocaklı şalvarının uçkuru ile hastayı boğuyormuş gibi yaparak, hastayı boynundan sallayarak ya da boynuna doladığı ip ile hastalığı, yerleştiği bedenden çıkarmayı amaçlar. Taklit büyüsünün

uygulandığı bu yöntemin yanı sıra okunan dualar ile İslami unsurlar da tedaviye dâhil edilir.

Uygulama 1

Ocaklının tedavi için kullandığı ve her zaman hazırda beklettiği özel şalvar kıyafeti vardır. Gelen çocukları bu şalvarın uçkuru ile üç defa boğuyor gibi yapar ve çocukları havaya kaldırır. Her kaldırıpta dua okuyarak üzerlerine üfler. Daha sonra boğazlarını temiz bir bez ile silerek kulaklarını çeker (KK. 35).

Uygulama 2

Bu ocakta yapılan tedavi de bir önceki ile neredeyse aynıdır. Tek fark ocaklının tedaviye başlamadan önce tedavide kullandığı şalvarını giyip iki rekât namaz kılmasıdır (KK. 28, 268).

Uygulama 3

Ocaklı gelen hastanın boynuna dualar okuyarak üç defa iplik dolar. İlk gece hasta bu ip ile uyur. İkinci gece birini, üçüncü gece ise ikinci ipi keser. Son ipi boynundan çıkarmak için ocağa başvurur (KK. 19,263).

Uygulama 4

Ocaklı, bademciklerin olduğu bölgeyi avucunun içi ile ovalar ve yukarı doğru kaldırır (KK. 362).

Uygulama 5

Hastanın boğazı üç gün ara vermeden krem ile ocaklı tarafından ovalanır. Daha sonra ocaklı hastanın damağına ve boğazına bastırıp onu boynundan kaldırıp sallar (KK. 372, 373, 377).

5.12. BÖCELİK OCAĞI

Nazar ile oluştuğuna inanılan, çocuklarda ishal, kusma ve göz parlaması belirtileri ile kendisini gösteren hastalık çeşididir (Başhan, 2010: 58). Nazar ile oluştuğu düşünüldüğü için tedavide mavi renkli bez kullanılır. Gök Tanrı inancının bir yansıması olan mavinin koruyucu gücüne, okunan dualar ile İslami unsurlar da dâhil edilir.

Uygulama 1

Bu ocağa hastalar üç adet samanlık böceği ile giderler. Ocaklı bu böceklerden ilkini dua okuyarak azad eder. İkinci ve üçüncü böcekleri uçlarından tutar ve mavi yağlı bir beze nazar duası okuyarak sarar birisini hastanın kafasının üstüne (imiğine) koyar, diğerini ise hastanın yüzünün üstüne koyar (KK. 323, 329, 337).

5.13. ÇARPMA OCAĞI

“Beynin bir bölgesinde, damarlardan birinin tıkanmasıyla kan akışının engellenmesi ya da damarlardan birinin kanamasıyla beyinde hasar meydana gelmekte ve işlev kaybı yaşanmaktadır.”(Sumer, 2012: 1) Bu hasar sonucu inme inen yani felç geçiren hastalar çarpma ocağına getirilmektedir. Ocaklarda hastalığın kaynağı nazar olarak düşünülür. Nazar ile kişiye musallat olan ve onu vücudunu kilitleyen unsurlar ocaklının terliği ile hastanın vücudundan çıkartılmaya çalışılır. Uygulama esnasında din büyüklerinin isminin zikredilmesi, okunan dualar, kible yönünün kullanılması tedavideki İslami unsurlardır.

Uygulama 1

Tedaviyi yapan ocaklı abdestli olmak zorundadır. Gelen hasta kibleye doğru seccade üzerine oturtulur. Ocaklı üç İhlas ve bir Fatiha surelerini okuyarak bu silsilenin başı olan büyük dedeleri Germiyanoğlu Yakup Çelebi Han Hz. yüzü suyu hürmetine Allah'tan şifa diler. Ocaklı sağ koltuk altına ayakkabı ya da terliğini alarak hastanın arka tarafına geçer ve dualar okuyarak sırtının sağ tarafından terlik ile vurmaya başlar. Daha sonra aynı işlemi dua okuyarak sol tarafa yapar (KK. 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43).

Uygulama 2

Ocaklı abdest alarak kibleye doğru oturur hastayı karşısına alır ve iki kez Tebbet suresini “kesebe” kadar bir kez de tamamını okur. Arkasından üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak “Ya Allah, Bismillah, Ya Muhammed, Ya Ali” der ve hastayı soldan sağa doğru sol ayak terliğini vurmak sureti ile tedavi eder (KK. 44, 45).

5.14. ÇIBAN OCAĞI

Vücutun herhangi bölgesinde çıkabilen, içi iltihaplı iri bezelerdir. Yörede fındık çıbanı, göz çıbanı gibi farklı türleri mevcuttur. Şekilsel özelliklerine göre adlandırılan çıbanların tedavisinde uygulanan yöntemler diğer ocaklardakiler ile benzerlik gösterir. Dinsel uygulamaların yanı sıra ocaklının tükürüğü, toprağı, hastayı sıvazlaması ve sayı motifleri ile tedaviye büyüsel güç katılmıştır. Demir tabakta kendirin yakılması, dikiş iğnesi ile hastalıklı bölgenin çerçevesi, ateş ile hastalığın korkutulması gibi uygulamalar Eski Türk inanç sisteminde bulunan kültlerin günümüzde uygulanan tedavilere yansımasıdır.

5.14.1.Fındık Çıbanı

Vücutun herhangi bir yerinde oluşan fındık büyüklüğünde sert ve mor görümlü çıbandır. Büyüklüğünden dolayı fındık çıbanı diye anılır.

Uygulama 1

Ocaklı bu çıban için kendi köyünden getirdiği toprağı su ile ıslatır, üç İhlâs bir Fatiha surelerini okuyarak çıbanların olduğu yerlere sürer (KK. 46).

5.14.2.Göz Çıbanı

Nazar değmesi sonucu çıktığına inanılan çıban türüdür. Göz şeklinde ve tepe kısmı mavi görümlüdür. Koltuk altı, kasık gibi bölgelerde daha çok görülür

Uygulama 1

Ocaklı bir bardak suyun içine üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak üfler, gelen hasta bu suyu içer ve çıban bir hafta içerisinde kaybolur (KK. 47).

Uygulama 2

Dört İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyan ocaklı çıban eğer hastanın görünür yerinde ise, onun üzerine üfler, değilse bir bardak suya “tü” diye tükürdükten sonra gelen hastaya bu suyu içirir (KK. 48).

Uygulama 3

Ocak sahibi benim elim değil Fadime Anamızın eli diyerek tedavisine başlar. Sarı toprağı su ile karıştırır. Çıbanın olduğu bölgeye üç İhlâs ve bir Fatiha okuyarak sürer (KK. 49).

Uygulama 4

Bu ocakta toprak su ile ıslatılarak krem kıvamına getirilir. Ocaklı krem kıvamındaki bu karışımdan çıbanın olduğu bölgeye sürer ve kalanını da evde sürmesi için gelen hastaya verir. Gidilen ocağın tutması ise çıbanlar hemen iyileşir yok eğer başka ocağın tutması ise çıbanlar iyileşmediği gibi daha da yayılır (KK. 50, 53).

Uygulama 5

Ocaklı üç İhlâs ve bir Fatiha okuyarak hastayı başından aşağıya doğru sıvazlar (KK.51).

Uygulama 6

Gelen hastayı kibleye doğru yatıran ocaklı, göz çıbanı çıkan yere şekerli su sürer ve nane yapıştırır. Demir bir tabağın içinde kendir yakarak bu kendirin karası çıbanların olduğu bölgeye sürer. Ocaklı aynı zamanda Nazar duası ile İhlas ve Fatiha surelerini okur (KK. 52).

Uygulama 7

Ocaklı abdest olarak tedaviye başlar. Hastayı karşısına oturtur ve yanına da bir bardak su koyar. Üçer kez İhlâs, Fatıha, Ayetel Kürsi, Kadir, İnşirah ve Tebbet surelerini okur. Hem hastaya hem de koyduğu bardaktaki suya üfler ve bu suyu hastaya içirir (KK. 32).

Uygulama 8

Hasta kibleye doğru oturtulur ve ayaklarını uzatması istenir. Ocak sahibi abdest alır ve sağ eline ekmek, sol eline bıçak olarak başından ayağına kadar hastayı üç kez sıvazlar. Her sıvazlama esnasında üçer kez Tebbet ve Nazar duasını okur. Bu işlem bittikten sonra sağ eline aldığı bir bardak suyu üç defa başından aşağıya doğru serperek “Benim elim değil Fadime Anamın eli, benim elim değil ocak sahibinin eli” der ve kalan suyu hastaya içirir. Eğer onların okuduğu göz çıbanının ocağı ise hasta sabaha kadar iyileşir. (KK. 54).

Uygulama 9

Ocaklı abdest aldıktan sonra benim elim değil Fadime Anamızın eli diyerek tedavisine başlar. Çıbanın etrafını üç kez parmağı ile daire içine alır ve her daire çizdiğinde İhlâs ve Fatıha surelerini okur (KK. 55).

Uygulama 10

Ocaklı dikiş iğnesi ile çıbanın etrafını dua okuyarak daire içine alır (KK. 56).

Uygulama 11

Düven sürerken kullanılan küçük çakmak taşlarını alan ocaklı hastanın çıbanlı bölgesine bu taşları birbirine çakar ve kıvılcım çıkartır. Ateş ile hastalığı korkutmaya çalışır. Bu işlem esnasında üç ihlas ve bir Fatıha surelerini okur (KK. 57, 346).

Uygulama 12

Ocaklı hamur mayasını yassılarak pişirir ve sıcak sıcak çıbanın olduğu bölgeye yapıştırır (KK. 58).

Uygulama 13

Ocaklı, Ayetel Kürsi ve İhlas sureleri okuyarak ateşte kızdırdığı bıçağı çıbanın olduğu yere tutar (KK. 26).

Uygulama 14

Ocaklı abdest alıp “Şifa Allah’tan el bizden” diyerek tedavisine başlar. Yeşil sabunu rendeleyip zeytinyağı ile karıştırır. Göz çıbanının üzerine üç İhlâs bir Fatiha okuyarak sürer. Çıban ertesi günü patlar ve içindeki irin akar (KK. 292).

5.14.3. Doğalar Köyü Çıbanı

Etrafı boz renkte ve üstü kel kel olan çıban şeklidir. Doğalar Köyünde tedavi edildiği için hastalığa bu isim verilmiştir.

Uygulama 1

Ocaklı, çıbanlı olan bölgeyi üç İhlas ve bir Fatiha surelerini okuyarak süpürge çöpü ile çizer. Daha sonra kendi soba külünü suda eriterek çıbanın olduğu yere sürer ve üzerine bir kez tükürür (KK. 176).

5.15. ÇIKIK TEDAVİSİ

Çıkık, burkma, çarpma ya da düşme gibi farklı sebepler ile kemiğin eklem yerinden çıkması ve kemik bütünlüğünün bozulması olayıdır. Usta-çırak yöntemi ile yetişen ve çıkıkçı adıyla anılan kişiler tedavilerini ustasından öğrendiği şekilde yaparlar. Asıl maharetleri el yordamı ile çıkığı tespit edip uygun hareketler ile kemiği yerine geçirmeleridir (Ersoy, 1988:145/ Oğuz, 2005:408).

Uygulama 1

Ağrının olduğu bölge yağlı kerem ile ovalanarak sebebi bulunmaya çalışılır. Ağrının sebebi çıkık ise belli müddet daha ovalandıktan sonra kemik yerine geçirilir (KK. 10, 34, 59, 60, 332).

Uygulama 2

Sağaltmacı kendi yaptığı özel kremleri kullanarak gelen hastaları tedavi eder. Çıkığın olduğu bölgeye göre krem sürer ve çıkık olan kemiğı yerine geçirmeye çalışır (KK. 61).

Uygulama 3

Gelen hastaların ağrılı bölgelerini krem ya da zeytinyağı ile ovalayan sağaltmacı, çıkık kemik tespit ederek yerine geçirir (KK. 62, 63, 68, 281).

Uygulama 4

Gelen hastanın çıkık bölgesindeki damar tespit edilir. Çıkık olan yer hızlıca çekilir ve arkasından da sarılır (KK. 209, 302).

Uygulama 5

Çıkığı eli ile onayarak geçirir. Tecrübe ile çıkığın nasıl olduğunu bilir (KK. 305, 353, 357, 359, 366, 390, 395, 412, 423, 454).

Uygulama 6

Eli ile çıkık olan bölgeyi tespit eder. Tıbbi jel ile masaj yaparak çıkığı yerine geçirir (KK. 352).

Uygulama 7

Çıkığı eli ile tespit ederek katran ile ovalar ve yerine geçirir (KK. 408).

Uygulama 8

Eli ile çıkığı onayıp zeytin sarar (KK. 419). Daha sonra zeytin ile çıkık kemiği sarar (KK. 449).

Uygulama 9

Zeytinyağı ile ovalayıp yumuşatır. Daha sonra katran ile sarar (KK. 452).

Uygulama 10

Gül kremi ile çıkığın olduğu bölgeyi yumuşatır. Daha sonra ileri geri çekerek çıkığı yerine geçirir (KK. 456).

5.16. DALAK KESME OCAĞI

Dalağı şişerek, nefes alma ve hareket güçlüğü çeken, sürekli zayıflayan kişiler bu ocakta tedavi edilir (Öger 2010: 1235/ Aşkun,2006:260/ Acıpayamlı,1963: 38). Dalak kesme ocaklarının çoğunda karşılıklı konuşma şeklinde ezber cümleler mevcuttur. Bu ifadeler, ırsava yöntemi ile hastalığı korkutma amaçlı sihri sözlerdir. Duaların ve uygulamanın tekrar sayısı da yine tedaviye sihri güç katmaktadır. Balta ya da bıçak ile dalak kesiliyormuş gibi yapılarak veya koyun dalağını kurutarak büyüünün taklit prensibi uygulanır. Abdest alma, hastayı kibleye doğru yatırma, dua okuma, uygulamalardaki dini unsurlardır. Ocaklının üflediği su ile tedavi büyüsel güç kazanır.

Uygulama 1

Tedaviye başlamadan önce ocaklı ve gelen hasta abdestli olmak zorundadır. Hasta sırt üstü kibleye doğru yatırılır. Ocaklı parmağı ile hastanın karnında “tık, tık” sesi çıkaran bölgesiyi tespit eder. Daha sonra bu bölgeye un serpererek bıçağın tersi ile artı şeklinde çizer. Ocaklı bıçakla kesiyormuş taklidi yaparak artı koyma işlemini üç kez tekrar eder. Her uygulamada üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur. Hasta üç uygulamada da kendisine:

- Ne kesiyorsun? diye sorar, ocaklı da:

- Dalak kesiyorum, diye cevap verir (KK. 65).

Uygulama 2

Abdest alan ocaklı “Benim elim değil Fadime Anamızın eli, sebi bizden şifa Allah’tan”, diyerek hastayı kibleye doğru sırt üstü yatırır. Dalağın olduğu bölgeyi bıçağın tersi ile üç kez baklava şeklinde keser gibi yaparak çizer. Her seferinde hasta ocaklıya:

-Ne kesiyorsun? Diye sorar, ocaklı da

-Dalak kesiyorum, diye cevap verir.

Ocaklı tedavi işlemi sırasında birer kez Fatiha, Nas, Ayetel Kürsi ve Tebbet, üç kez İhlâs, surelerini okuyarak Arap harflerini sonuna kadar söyler. Bütün duaları yanına koyduğu bir bardak suya da üfleyerek gelen hastaya tedavi sonunda içirir (KK. 66, 438).

Uygulama 3

Ocaklı hastayı kibleye doğru sırt üstü yatırır. Eline bir balta alır. Yanındaki kişi:

-Ne kesiyorsun? Diye sorar, ocaklı da

-Dalak kesiyorum, diye cevap verir.

İkinci sefer aynı soru sorulduğunda ocaklı cevap vermeden baltayı havaya kaldırıp hastanın üzerine doğru indiriyormuş gibi yapar (KK. 17,261).

Uygulama 4

Hasta ocağa giderken yanında koyun dalağını da getirir. Hasta kibleye doğru sırt üstü yatırılır ve koyun dalağı hastanın dalağının üzerine konulur. Ocaklı dualar okuyarak dalağı üç yerinde çizer. Tedavi bittikten sonra dalak hastaya verilir. Hasta bunun evinde yüksek bir yere asıp kurutur. Dalak kurudukça hastalığın da geçeceğine inanılır (KK. 18, 262).

Uygulama 5

Ocaklı hastayı kibleye doğru sırt üstü yatırır. “El benim değil Ayşe Fatma anamızın elidir” der. Hasta karnını açar, dalağın olduğu yere soğan koyulur üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyan ocaklıya hasta üç kez :

- Ne kesiyorsun? diye sorar, ocaklı da:
- Dalak kesiyorum, diye cevap verir. Üçüncü cevabın ardından ocaklı soğanın başını bıçak ile keser (KK. 325).

Uygulama 6

Gelen hasta kibleye doğru sırt üstü yatırılır.

Ocaklı baltayı eline alır. Namaz surelerini okuduktan sonra hasta:

- Nerden geliyorsun? Der, ocaklı da:
- Dağdan, der. Hasta:
- Hangi dağdan? Diye sorar, ocaklı da:
- Dalak dağından, der. Hasta:
- Ne yapacaksın? Diye sorar. Ocaklı:
- Dalak keseceğim, der. Hasta :
- Kesemezsin, diye cevap verince ocaklı:
- Keser miyim, kesemez miyim gör, deyip baltalı hışımla kaldırıp hastanın üzerine doğru indirir (KK. 326, 327).

Uygulama 7

Ocaklı, “Benim elim değil Fadime anamızın eli” diyerek tedavi işlemine başlar. Tedavi için gelenlere Selamün aleyküm dalak dağından geliyorum der. Orda bulunanlar da dalak keser misin diye sorar o da keserim am..na bile koyarım der. Hastanın dalağının üstüne tahta koyarlar ocaklı baltasının kaldırıp tahtanın üstüne doğru hızlıca indirir (KK. 398).

5.17. DARAMA OCAĞI

Bu ocağa umma hastalığına tutulanlar gelir. Umma emzikli ya da lohusa kadınların gördükleri ya da kokusunu aldıkları yiyecekleri yiyememeleri durumunda özençten göğüslerinin şişmesi ile oluşur (Akçiçek 1988: 55-56). İki ayrı uygulama çeşidine rastladığımız tedavide göğsün taranması ile taklit, ocaklının hastanın göğsüne üflemesi ile temas büyüsü uygulanır. Kible ve dualar tedavideki dini yöntemin varlığını gösterir.

Uygulama 1

Ocaklı kişi gelen hastanın göğsüne çiğ mercimek koyar; üçer kere Felâk, Nas ve Ayetel Kürsü surelerinin okuyarak hastanın göğsüne doğru nefesi ile üfler. Daha sonra hastanın göğsünü köpek yalağının üzerine tutar, burada üç kez ılık su döker ve tarak ile tarar. Bu uygulamalardan sonra hastanın göğsü, kibleye dönük olan yiyecek dolabının kapağına sıkıştırır (KK. 64).

Uygulama 2

Ocaklının evine gelen hasta ocaklı tarafından önce korkutulur. Korkutma işlemini hastanın yalnız başına odaya alınması ile yapar. Ocaklı hastayı bir süre beklettikten sonra kapıyı sertçe kapatarak hastayı ürpertir. Daha sonra baş kilini su ile karıştırır. İçine tarak atar ve bu tarağı killi suya batırarak hastanın göğsünü tarar. Uygulama esnasında bildiği sureleri okur (KK. 376).

5.18. DİŞ OCAĞI

Ağrıyan dişin verdiği rahatsızlık neticesinde hastaların başvurduğu ocaktır. Yapılan uygulamalar tüm diş ocaklarında neredeyse aynıdır (Göbelez, 1966:4). Tedavilerde ateş ile korkutma, taklit büyüsü ve bitkisel yöntem kullanılır.

Uygulama 1

Ocaklı abdest alır, bıçağı iyice ısıtarak üzerine meşe kömürünü döker ve ağırlı diş karşıdan gösterir. Uygulama esnasında üç İhlâs ve bir Fatiha suresini okur (KK.70, 71, 72, 73, 74, 75, 76).

Uygulama 2

Ocaklı kâğıdı kare şeklinde keser ve dokuz bölüme ayırır. Her bir bölmeye sırasıyla Arapça “Be, Tı, Dal, Zel, He, Ayn, Vav, Mim, Ha ”harflerini yazar. Başı ya da dışı ağrıyan hastadan, ağrıyan yerine sağ elini koyması istenir. Ocaklı ilk harf olan ‘be’ yi yazılı kâğıdı dua okuyarak çiviye takar. Hastanın ağrısı geçene kadar sırası ile harfler çivilenir. Genelde son harfe gelmeden ağrılar geçer (KK. 5, 247).

Uygulama 3

Ocaklı kişi beş ya da altı tane nane yaprağını, kaynar suya atar ve üzerini sıkıca kapatır. On dakika beklettikten sonra, ağrısı olan hastaya içirir (KK. 27, 253).

5.19. DOLAMA OCAĞI

Tırnak kenarında meydana gelen yaralanmalarda o bölgenin iltihap toplanması sonucu ağrı ve şişlikler oluşur. Oluşan iltihaplı ağrıya halk arasında dolama adı verilir (Göbelez, 1996:102). Derlemem çalışması neticesinde elde edilen tedavi yöntemleri birbirinden farklıdır. İlk uygulamada hastalığı tecrübe ederek ocaklı olan kişi, kullandığı kemik ile büyüsel yöntemi kullanırken okuduğu dualar ile dini yöntemi tedavisine ekler. İkinci uygulamada bitkisel yöntem ile başlayan tedaviye al ipek, al ip ve iğne kullanımı ile eski inanç sistemine ait unsurlar dâhil edilir. Son uygulamada ise dinsel- büyüsel ya da dini herhangi bir yöntem uygulanmaz. İltihaplı bölgeyi rahatlatacak sıcak karışım sürülür.

Uygulama 1

Ocaklı kişi bu hastalığa daha önce yakalanmış ve tecrübe ile ocak sahibi olmuştur. Parmağında şiddetli ağrı ile beraber şişlik olur. Parmağın içinde oluşan bu şişlikten dış

büyükliğünde kemik çıkar. Ocaklı parmak ağrısı için gelenleri bu kemik ile tedavi eder. Sureler okuyarak kemiği parmağın etrafında dolandırır (KK. 69).

Uygulama 2

Ocaklı, Soğanı fırında pişirir, daha sonra sabun rendeleyerek soğan ile birlikte dolama olan parmağa sarar. Bu işlemden sonra dikiş iğnesine al ipekten bir ip takılır ve iğne al ipek kumaşa silinir (KK. 218).

Uygulama 3

Şekerli suyu eriten ocaklı, süpürge sapı ya da çubuğuna pamuğu dolar ve şişliğin olduğu bölgeye sürer (KK. 310).

5.20. DOLLUK OCAĞI

Kırk çıkmamış ve sürekli ıkınan çocukların götürüldüğü ocaktır (Baysan 2014:80). Bu rahatsızlığın nazar ile oluştuğuna inanılır. Tedavi için mavi rengin seçilmesi ve üzerliğin yakılarak dumanının gezdirilmesi Gök Tanrı inanç sisteminin uzantılarını; din büyüklerinin adını anma ve dualar okuma, İslami unsurların tedavideki varlığını göstermektedir. Atılan düğümler ile taklit büyü, bebeğin ağzına ıslak iplerin sürülmesi ile de temas büyü uygulanmıştır.

Uygulama 1

Daha çok nazar bozma ile alakalı olan bir ocaktır. Ocaklı, mavi renkte bir iplik alır, ipliğin başına, ortasına ve sonuna benim elim değil “Fadime Anamızın eli” diyerek ve üç İhlas, bir Fatıha surelerini okuyarak üç düğüm atar. Getirilen bebeğin sağ eli ile sağ ayağını, sol eli ile sol ayağını gevşek bir şekilde bağlar. Ocaklı kısa bir süre sonra bağlı tuttuğu ipin uçlarını keser, kesilen uçları suda ıslatır ve bebeğin ağzına sürer. Su sürme işleminden sonra da iplik yakılan üzerliğin içine atılır. Ocaklı üzerliğin yandığı sırada:

Üzerim, üzersin

Her evleri gezersin

Sen bu nazarı bozarsın, der.

Yanan üzerlik otunun dumanı getirilen çocuğa doğru tütürülür (KK.67).

5.21. GECE KÖRLÜĞÜ OCAĞI

Retina tabakasının atofisi veya dejeneransı sebebiyle çok küçük yaşlarda ortaya çıkan kabaca az ışıktaki veya geceleri görmenin bozulması (gece körlüğü) şeklinde sonuçlanan retinitis pigmentorumun halk hekimliğindeki adı gece körlüğü, tavuk karası, tavuk belesidir (Bayat,1992). Bir tek tedavi türüne rastladığımız bu hastalığın dört yol ağzında yapılması eski inanç sistemindeki dört yol kavşağı ile alakalıdır. Kök Türklerde dört yönün kavşağı kâinatın merkezi kabul edilmektedir. Soğan, kokusu nedeniyle kötü ruhları kaçıran, hasta ettikleri bedeni terk etmelerini sağlayan bir tedavi nesnesidir. Hastanın tedavi sonrası arkasına bakmadan gitmesi ise bedenini terk eden kötü ruhun yeniden o bedene dönmesini engellemek içindir. Bu uygulamaların kökeni de gene Orta Asya inanç sistemidir. “Fatma Ana Eli” ile tedaviye başlama ile uygulamaya İslami unsur dâhil edilmiştir.

Uygulama 1

Hastanın eline fırın süngüsü verilir ve dört yol ağzına gitmesi söylenir. Süngü verilirken ocaklı, “Benim elim değil, Fatıma Anamızın eli olsun, gözlerin ayın aydınlığı gibi açılsın”, der. Hasta, sağ eline üç soğan alır ve at biner gibi süngünün üzerine çıkararak dört yol ayrımına gelir. Hasta önce sağ taraftaki yola, sonra sol taraftaki yola birer soğan atar ve son soğanı da başının üstünden geriye atarak arkasına bakmadan geldiği gibi evine döner (KK. 12, 256).

5.22. GECE YANIĞI OCAĞI

Vücutun farklı yerlerinde çıkabilen sulu iltihaplı ve geceleri ağrısı artan bir çeşit deri hastalığı ve virüs çeşididir (Göbelez, 1996: 82). Hastalık yöredeki ateş ile korkutma ve dinsel yöntem ile tedavi edilir.

Uygulama 1

Ocaklı bıçağı ateşte kızdırır hastalığın yoğun olduğu bölgeye çok fazla yaklaştırmadan gösterip çeker. Fatiha, Nas, Felâk ve İhlâs surelerini okuyarak uygulamayı üçe tamamlar (KK. 240).

5.23. GELİNCİK OCAĞI

Gelincik, çocukların karın bölgesindeki şişliğin yöredeki adıdır. Bu hastalıkta çocuklar ağlamaktan morarır, sesi kısılır (Salman,1948:21). Tedavide ateşin temizleyici ve arındırıcı gücünün yanında ocaklının yaptığı karışımlar ile temas büyüğü de uygulanır. Okunan dualar ise İslami unsurların tedavideki göstergesidir.

Uygulama 1

Ocaklı demir şişi kızdırır gibi yaparak getiren çocuğun karnına dua okuyarak sürer (KK. 76).

Uygulama 2

Abdest alarak başlayan ocaklı tedavi için kullandığı kumaşından yakar ve külünü İhlâs ve Fatiha surelerini okuyarak hastanın şiş olan karın bölgesine sürer (KK. 197).

Uygulama 3

Ocaklı nane ile balı ya da şekeri karıştırarak hastalığın olduğu bölgeye namaz surelerini okuyarak sürer. Kalan karışımı, anne emzikli ise sütü ile geçsin diye ona içirir (KK. 285).

Uygulama 4

Ocaklı pekmez ya da bal ile hastalarını tedavi eder. Hangi tatlı evde mevcut ise ona okur ve hastanın gelincik olan yerlerine sürer (KK. 315).

5.24. GÖBEK DÜŞÜĞÜ OCAĞI

Ağır kaldırmaktan, korkudan çok fazla yemek yemekten meydana gelen bir rahatsızlıktır. Bu hastalar yemeden içmeden kesilir. Fiziksel temelli olan bu rahatsızlığın tedavisi masaj ve dua ile yapılır.

Uygulama 1

Ocaklı tedaviye başlamadan önce abdest alır ve salâvat getirir. Üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur. Gelen hastayı düz bir zemin üzerine sırt üstü yatırır. Sabunu ılık su ile eriterek midenin üzerinden ovalayarak göbek deliğine masaj yapar (KK. 78).

Uygulama 2

Hem gelen hasta hem de ocaklı tedaviye başlamadan önce abdestli olmak zorundadır. Hasta sırt üstü kıbleye doğru yatırılır. Ocaklı hastanın göbek deliğine başparmağını kıvrarak bastırır. Bastırdığı yerden hastanın nabzını alabilirse göbek yerindedir, alamaz ise göbeği düşmüş demektir. Göbeği sabunla ovalayarak yerine getirir. Eğer göbek düşeli çok olmuş, karın şişerek su toplamış ise sabun ile ovalamak kâr etmez. Ocaklı bu durumda hastanın göbeğini kasnakla tedavi ederek yerine geçirmeye çalışır. Hastanın karın bölgesinin etrafından geçirilen çarşaf kasnağa takılarak döndürülür ve karnı sıkıştırması sağlanır. Bu uygulama ile göbek deliği tekrar yerine geçer (KK. 65).

Uygulama 3

Ocaklı hastanın göbeğine çarşaf sarar. Bu çarşafı kasnağa geçirir ve bu kasnağın ucunu da oklava ile sıkar. Oklavayı çevirdikçe kasnak göbeği sıkıştırır ve yerine geçirir. Bu işlemden sonra sabunla göbeği yumuşatır (KK. 32, 374).

Uygulama 4

Ocaklı, hastayı düz bir zemine sırt üstü yatırır ve göbeğinin etrafını sabun ile ovalayıp sarar. Göbek bir gün sarılı kalır. Ertesi gün açtıklarında göbek yerine geçmiş olur (KK. 62, 210).

Uygulama 5

Tedaviye abdestli olarak başlayan ocaklı, Nas, Felak ve Fatiha surelerini okuduktan sonra “İyileştirecek olan biz değiliz burada yatan türbedir” diyerek tedavisine başlar. O bölge yakınlarındaki çam ağaçlarından biri yarılır gelen hasta bu çam ağacının arasından üç kez geçirilir (KK. 80).

Uygulama 6

Belli uzunlukta bir ip ile göbek çukurundan önce sağ meme ucuna kadar ölçülür sonra da yine göbek çukurundan sol meme ucuna kadar ölçülür. Eğer göbekte düşüklük varsa iplerden biri ya yukarı çıkar ya da aşağıya iner yani denk olmaz. Sağ tarafta ölçü farklı ise tedaviye soldan, sol tarafta ölçü farklı ise sağdan başlanarak karın bölgesi sabun ile ovalanır ve göbek yerine geçirilir (KK. 26, 247).

Uygulama 7

Ocaklı hastanın göbek bölgesini ovalayarak yerine geçirir (KK. 195, 224).

5.25. GÖZ SİLKMESİ OCAĞI

Gözü kızarıp kanlananların başvurduğu ocaktır. Yapılan tedavi yöntemlerine bakıldığında eski inanç sistemine dair unsurlar göze çarpar. Demir şişin ateşte kızdırılması ateş ve demir kültürünün, kırmızı renkte bezin tercih edilmesi ise al ruhunun tedavideki varlığını göstermektedir. Okunan dualar ile dinsel yöntemin dâhil edildiği tedaviye üç sayısı motifi ile sihirselsel bir güç katılmıştır.

Uygulama 1

Ocaklı, İnce demir şişi ateşte ısıtılır ve gelen hastanın serçe parmağına hafifçe dokundurularak onun korkup irkilmesi sağlar. Daha sonra toz şekeri çekiç yardımı ile ezer ve madeni para üzerine koyar. Kanlanma hangi gözde ise üzerine yavaş yavaş madeni para üzerindeki şekeri döker (KK. 10).

Uygulama 2

Ocaklı bir kâğıda ‘‘Fe keşefna anke gıtake Fe basarükel yevmel hadid’’ yazıp su dolu bir bardağa bu yazılı ayeti atar. Bu su ile ocaklı kişi hastanın gözlerini üç gün boyunca belli aralıklarla siler (KK. 11).

Uygulama 3

Bir kap içerisine su konulur ve su içerisine metal para ve beş-on tane mercimek tanesi ve bir tarak atılır. Ocaklı bu tarak ile suyu üç kez tarar bir taraftan da Sübhanekeden başlayarak bildiği sureleri okur. Daha sonra sudan rahatsız göze sürülür. Kalan su ise ocaklı tarafından hastaya içirilmeye çalışılır (KK. 370).

Uygulama 4

Ocaklı üç kez İhlâs, iki kez Fatiha, bir kez de Kevser suresini okuyup hastaya üfler. Daha sonra kırmızı bez parçasını alır İhlâs suresini okuyarak hastanın gözünün iç kısmından dışa doğru üç kez siler (KK. 387, 388).

5.26. HACAMAT TEDAVİSİ

Deri üzerindeki kanı çekmeye ya da deriyi çizip kanı çıkartmaya hacamat denmektedir. Vücuttan bir çeşit kan aldırma sistemidir. Hangi bölgeye yapılacaksa o bölgenin kesici ve ince uçlu jilet vs. gibi bir alet ile çizilip kanın vakum ile çekilmesidir (Şar,2005:136). Yörede bu tedaviyi yapan kişilerin kanın kirlenmesine ve damarların tıkanmasına neden olan şeyin insan vücuduna yerleşmiş soyut varlık olduğunu belirtmesi eski Türk inanç sistemindeki hastalıklara sebebiyet veren kötü varlıklara olan inanç yapısı ile benzerlik göstermektedir. Okunan dualar ile tedaviye İslami unsurlar dâhil edilmiştir.

Uygulama 1

Gelen hasta ve hacamat işini yapan kişi abdestli olmak zorundadır. Ocaklı kibleye doğru oturur, hasta da hacamat yapılacak bölgeye göre oturur. Bacaklarına yapılıyorsa yönü ocaklıya doğrudur, sırt bölgesine yapılıyorsa ocaklıya sırtını vererek oturur. Gelen hastanın kıyafetleri çıkartılır, üzerini kan olmasın diye önlük giydirilir. Hacamata başlanıldığında

hastadan on iki defa Ayet el Kürsü, o iki defa Felâk ve on iki defa da Nas surelerini okuması istenir. Hacamat, akupunktur noktalarına ve çakralara göre vücut bölgelerine ayrılır. Kafa, sırt gibi bölgelerde kendi içinde bölümlere ayrılır. Örneğin kalbin ve ciğerlerin olduğu bölge, karaciğerin olduğu bölge, kuyruk sokumunun olduğu bölge vs. şeklinde. Bu bölgeler daha önce yazılan kitaplarla ve din büyüklerinin aktardığı bilgiler ile belirlenmiştir. Uygulamayı yapan kişi de bunlardan faydalanmaktadır. Hacamat yapılacak olan bölgeler belirlendikten sonra ocaklı eline aldığı jiletle bu bölgelere küçük kesikler yapar. Bu işlemler esnasında kendisi de sürekli şifa ayetlerini okur. Salâvat getirir (KK. 81).

Uygulama 2

Ocaklı akupunktur bölgelerine kupa yerleştirir. Bir milimlik jilet kesikleri atar ve kupalar ile bu kesiklerde kirli kanı çeker. İşlem esnasında dualar okur (KK. 204).

5.27. HAYRA BALI OCAĞI

Vücutun farklı bölgelerinde çıkabilen taş gibi sert ve yumruk büyüklüğündeki morluklardır. Bu ocakta tedavi dinsel büyüsel yöntem ile yapılır.

Uygulama 1

Ocaklı benim elim değil dedemin eli, benim elim değil Fadime Anamızın eli diyerek tedaviye başlar. Hastanın on parmağının onunu da tutar daha sonra kendi elleri ile hastanın vücudunu sıvazlar. Bahçesinin toprağından, çeşitli türbelerin toprağından ve köstebek toprağından alıp harmanladığı ve evinde hazır bulundurduğu toprağı su ile ıslatıp krem kıvamına getirir ve şişliklerin üzerine sürer (KK. 177).

5.28. İNCİLİ TUTMA OCAĞI

Bir çeşit deri hastalığıdır. Vücutun çeşitli yerlerinde oluşabilen içi su dolu olan ve görüntü itibari ile inciye benzeyen kabarcıklardır. Göz ve nazar ile oluştuğuna inanılır (Salman, 1948: 54). Dinsel yöntem, alınan abdest, çekilen salavat ve besmele, din

büyüklerinin adı ile tedaviye başlama, içi dualı muska kullanma ve okunan dualar ile bu hastalığı tedavi eden ocakların tümünde uygulanmaktadır. Ocaklının soba külünü tedavide kullanması ocak kültürünün tedaviye yansımasıdır. Ocaklı, hastaları sıvazlaması, hastalıklı bölgeye tükürmesi ile temas büyüsünü uygular. İnciye benzer deri rahatsızlığına, dizi incilerin veya üzeri inci süslü muskanın sürülmesi taklit büyüsünün göstergesidir.

Uygulama 1

Ocaklı, bir kabın içine su koyar ve içine kendi evinin soba külü ile nişasta ilave eder. Bunları karıştırdıktan sonra içerisine tuz katar ve hastaya bu karışımdan içirir. Daha sonra Ayetel Kürsi, Felâk ve Nas surelerini okuyarak vücudun kabaran bölgelerine sürer. Suyun kalanını ayak değmedik bir yere besmele ile döker (KK. 82).

Uygulama 2

Abdestli olarak tedaviye başlayan ocaklı üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur ve atalarından kalma üzeri boncuklar ile işli olan bir muska ile görünen kabarcıkların üzerini üçer kez çizer (KK. 83).

Uygulama 3

“Tevekkeli Teal Allah, benim elim değil Fadime Anamızın eli”, diyerek ocaklı tedavisine başlar. Kabarcıkların yoğun olduğu bölge neresi ise orası tedavini uygulandığı yer olur. Ocaklı salâvat getirip kabarcıkların üzerine “tü” diye tükürür. Hastalık sağaltımında kullandığı dizi incisi mevcuttur. Bu inci salâvat ve tükürmenin ardından kabarcıkların üzerine dokundurulup çekilir. Belirlenen yerdeki kabarcık ne kadar ise bu uygulama da o kadar tekrar edilir (KK.84, 85).

Uygulama 4

Hastalık el, kol, bacak gibi görünür yerde ise tedavi için kullanılan dizi inci Felâk, Nas ve Konut duaları okunarak sürülür. Görülmesi mahrem olan yerlerde ise elbiseler üzerinden inci sürülür. Tedavi sonunda ocaklı hastanın rahatsız olan bölgelerinin elleri ile sıvazlar (KK. 232).

5.29. ISIRGI OCAĞI

Göz çevresinde meydana gelen kuruma ve kabuklanmalardır. Bu hastalık ocaklarda, dinsel ve büyüsel yöntemler ile tedavi edilir.

Uygulama 1

Şekerli su karışımı yapan ocaklı, gözün kuruyan bölgesine dua okuyarak sürer. Kalan suyu hastaya içirir (KK. 35).

Uygulama 2

Hastanın yüzüne pembe bir bez örten ocaklı, dualar okuyarak hastanın rahatsız olan gözünü ovalar (KK. 301).

5.30. KABAKULAK OCAĞI

Genellikle okul çağındaki çocuklarda ve genç erişkinlerde görülen, yüz şişmesi ile belirti veren hastalık türüdür (Uluğ, Yaman, Yapıcı, 2010: 21). Yöredeki ocaklılar bu hastalığın tedavisini dinsel- büyüsel ve karalama yöntemi kullanarak tedavi ederler.

Uygulama 1

Ocaklının kabakulak tedavisi için kullandığı küçük bir kemik parçası mevcuttur. Bu kemik ile kabakulaktan şişmiş olan kulak arkasının etrafını iki kez daire içine alarak içerisine çarpı atar. Tedavi esnasında üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur (KK. 86).

Uygulama 2

Sobadan aldığı külü kabakulak çıkartan hastanın kulağının arkasına üç defa daire çizerek süren ocaklı bir taraftan da üç kez Tebbet suresini okur (KK. 54).

Uygulama 3

Ocaklı, tedaviye başlamadan önce abdest alır. Hastayı önüne oturtur. Ocağın karasından alarak kabakulak olan bölgeye dua eşliğinde sürer. Sonra bu bölgeyi domuzun dişi ile daire içine alır (KK. 87).

Uygulama 4

Abdest alıp besmele çeken ocaklı, kömür ya da tükenmez kalem ile hastanın kulak arkasını daire içine alır. Bu uygulaması esnasında Ayetel Kürsi ve İhlâs surelerini okur (KK. 193).

Uygulama 5

Ocaklı, “Benim elim değil Fadime Anamızın eli”, diyerek domuz azısı(dişi) ile kulağın şiş olan arka bölgesini dualar okuyarak daire içine alır (KK. 225).

Uygulama 6

Ocaklı kırmızı bir bez ile ağzını kapatarak hastanın yanına gelir. Kabakulağın olduğu bölgenin etrafını kalem ile çevreler ve üzerine Kur’an’dan bir isim ve ya kısa bir ayet yazar. Tedavi sonunda ağzını bağladığı bezi çözerek kabakulağın olduğu bölgede gezdirir ve bu bezi hastaya verir (KK. 11, 255).

5.31. KARA GELİNCİK OCAĞI

Vücutun farklı yerlerinde çıkabilen kaşıntılı bir cilt hastalığıdır. Bu rahatsızlığın tedavisinde dinsel-büyüsel yöntem kullanılmıştır.

Uygulama 1

Ocaklı, şekeri suya katarak ocakta ısıtır ve yoğun kıvamlı bir şerbet oluşturur. Oluşturduğu bu şerbeti bez yardımı ile hastalıklı bölgeye dualar okuyarak sürer. Şerbet bitince ocaklı kaba biraz su ilave eder ve hastaya içirir (KK. 11, 255).

5.32. KARA YAKI OCAĞI

Daha çok üzüntülü bir durum sonrası ortaya çıkan bir hastalıktır. Yüz ve göz çevresinde şişlik ve kızarıklık oluşur. Köseleme hastalığının bir diğer çeşididir. Ocak ve demir kültü tedavi edici unsur olarak bu ocakta da karşımız çıkmıştır. Okunan dualar uygulamanın dini boyutunu, ocaklı evine ait nesnelere tedavide kullanılması ise büyüsel boyutunu göstermektedir.

Uygulama 1

Demir tava kızdırılıp şişliğin olduğu bölgeye tutulur. İşlem üçe tamamlanır. Ocaklı uygulama esnasında dualarını da okur. Şeker ve naneyi birlikte ezerek karıştırır ve hastaya tedavinin sonunda yedirir (KK. 1, 244).

Uygulama 2

Ocaklı, sobadan aldığı küle su ilave eder, hastanın yüzüne ve ellerine bir bez yardımı ile dualar okuyarak sürer (KK. 16, 260).

5.33. KIZIL OCAĞI

Çocuklarda görülen bakteriyel bir enfeksiyon hastalığıdır. İlkbahar ve kış aylarında sıklıkla görülür (MEGEP, 2007: 34). Yöre halkı yüz ve göz çevresinde şişlik olduğunda bu ocağa başvurur. Tedavilerde al, ateş, demir gibi eski Türk inanç sistemine dair unsurlar, İslami uygulamalar içerisinde harmanlanmıştır. Hastalıklı bölgenin çevrelenerek veya bıçağın tersi ile kesiliyormuş gibi yapılarak taklit büyüsü uygulanmıştır. Üç ve yedi gibi sayı tekrarları tedaviye sihirselsel güç katmıştır.

Uygulama 1

Ocaklı, hastanın yüzünü al bezle örter daha sonra bıçağın tersi ile dualar okuyarak vücudunu kesiyormuş gibi yapar. Okuduğu duaları suya da üfler ve o su ile hastanın elini yüzünü yıkar (KK. 385).

Uygulama 2

Bu hastalığın tedavisinde kullanılan bir ot mevcuttur. Piredik denilen bu ot ateşte yakılır ve karası şişlik ve kızarıklığın olduğu yerlere dua okunarak sürülür. Eğer bu otun olmadığı mevsim ise eski keçi kılından yapılmış çulu kırıp yakarlar onun karasını yüze sürerler (KK. 383).

Uygulama 3

Ocaklı, hastalığın olduğu bölgeye kızıl bir bez örter. Bezin üzerinden bıçağın tersi ile bir Fatiha, yedi İhlâs surelerini okuyarak hastalıklı bölgeyi daire içine alır (KK. 386).

Uygulama 4

Ocaklı, hastalıklı bölgeye kırmızı bir bez örter. Bıçağın tersi ile örtülü yerin etrafının Fatiha okuyarak üç kez çevirir. İhlâs okuyarak da içine yukardan aşağıya çizgi çeker (KK. 387, 388).

5.34. KIZILYÖRÜK OCAĞI

Vücutun farklı yerlerinde oluşabilen ağrılı, kızarıklık deri hastalığıdır. Ateş ve demir kültü ocağın tedavi unsurudur.

Uygulama 1

Ocaklı kızarıklıkların olduğu ağrılı bölgeye pamukla pekmez sürer, üzerine de tütün yapıştırır. Demir ateşte kızdırılır ve karşıdan yaraların olduğu bölgeye hastalığı korkutmak için gösterilir (KK. 231).

5.35. KIZILCA YEL OCAĞI

Romatizma ağrılarının sebep olduğu, özellikle dizlerde görülen ve gece artan rahatsızlığın adıdır. Yörede gece sancısı olarak da bilinir. Ocağa başvuran hastalar dinsel-büyüsel yöntemler ile tedavi edilir.

Uygulama 1

Ocaklı tedavisine besmele ile başlar. “Benim elim değil Fadime Anamızın eli”, diyerek hastayı kibleye doğru ayaklarını uzattırarak oturtur. Hastanın sağ ayağından sırtına oradan da sol ayağına doğru ip geçirir. Hastanın vücudunu baştan ayağa bıçak yardımı ile önce sağdan sola, sonra yukarıdan aşağıya üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak çizer (KK. 90).

Uygulama 2

Ocaklı, hastanın ayaklarını kibleye doğru uzattırarak oturtur. ocaklı tedavi öncesi abdestli olmak zorundadır. Kırmızı bir ipi hastanın boynundan geçirerek ayaklarına doğru uzatır. Yanına bir bardak su koyar. Üçer kez İhlâs, Fatiha, Nas, İnşirah, Kadir, Ayetel Kürsi ve bir Tebbet surelerini okuyarak bıçağın tersi ile vücudunu sağdan sola kesiyormuş gibi yapar. Kesme işlemini üçe tamamladıktan sonra hastanın başını ve karnını ovalar ve ellerini hastanın vücuduna sürer. Okuduğu tüm duaları üflediği bardaktaki suyu tedavi sonunda hastaya içirir (KK. 32).

5.36. KİLİT AÇMA OCAĞI

Konuşamayan ya da konuşma güçlüğü çeken çocukların tedavi edildiği ocaktır. Ocaklılar hastalık sebebine göre tedavi türü uygularlar. Nazar konuşmaya engel ise sadece dua ile hastalık tedavi edilir; ama fiziksel kaynaklı ise dilin altında buna sebep olduğu düşünülen bölge kesilir.

Uygulama 1

Ocaklı konuşamayan çocuğun dilinin altını, dualar okuyarak keser (KK. 26, 267).

Uygulama 2

Bu ocakta konuşamayan çocuğa üç defa Leyl suresi okunur (KK. 249).

5.37. KORKULUK OCAĞI

Bu ocağa herhangi bir şeyden korkan, sürekli panik ve telaş halinde olan kişiler gider. Bu durumdaki kişilerde uyku bozukluğu ve yürek çarpıntısı şikâyetleri mevcuttur. Korkan bir insanın kirpikleri top top, benzi kaçık olur. Gözleri büyür etrafa ürkek nazarlarla bakar (Aşkun, 2006:260/ Baysan 2014: 80). Modern tıbbın panik atak olarak adlandırdığı hastalığın tedavisi, ocaklarda korkuluk çıkartma şeklinde yapılmaktadır. Dinsel-büyüsel uygulamalar bu ocakta da tedavi yöntemi olarak kullanılmıştır.

Uygulama 1

Kasıklarda korkudan nohut gibi şişlikler oluşur. Ocaklı elini kremler hastanın kasıklarındaki bu bezeleri ovalayarak şişlikleri dağıtır. Şişlikler dağıldıkça korku da geçer. Bu esnada aklına gelen namaz surelerini okur (KK. 10, 235, 347).

Uygulama 2

Ocaklı salâvat çekerek hastayı sırt üstü kibleye doğru yatırır. Kasıklarında bulunan atar damarları başparmağı ile beş kez bastırıp bırakır. Hasta, kanın ayaklarına doğru ılık ılık gittiğini hisseder. Tedavi esnasında Tebbet suresini okuyan ocaklı tedavi sonunda:

“Ak göz, kara göz, dağa taşta doğru çık git” der (KK. 78).

Uygulama 3

Benim elim değil Fadime Anamızın eli, diyerek tedaviye başlayan ocaklı gelen hastayı sırt üstü yatırır ve başparmağı ile kasıklarına bastırıp çeker. Bu uygulamadan sonra hastayı oturtur yanına da bir bardak su koyar ve üç İhlâs, bir Fatiha surelerini okuyarak hem hastaya hem de bardaktaki suya üfler. Bu suyu hastaya içirir (KK. 1).

Uygulama 4

Ocaklı hastayı kibleye doğru oturtur. Bir bardağın içine su doldurur “Benim elim değil Fadime Anamızın eli” diyerek hastaya avucu ile bir yudum içirir, bir yudum yüzüne serper. Bu uygulamayı üçe tamamlar ve bu esnada da üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur (KK. 91).

Uygulama 5

Diğer tedavi yöntemlerinde olduğu gibi burada da ocaklı hastayı düz bir zemin üzerine sırt üstü yatırır. Üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak kasıklarını başparmağı ile üç kez bastırıp bırakır (KK. 92, 205, 226).

Uygulama 6

Ocaklı hastayı kibleye doğru sırt üstü yatırır. Benim elim değil Fadime Anamızın eli dedikten sonra salâvat eşliğinde hastanın üç kez önce iki kaburgasının ortasına bastırıp bırakır, daha sonra kasıklarına bastırıp bırakır. Tedavi esnasında üç defa Ayetel Kürsi ve üç defa da Nas sureleri okunur (KK. 64, 65).

Uygulama 7

Gelen hasta sırt üstü kibleye doğru yatırılır. Ocaklı üç kez hastanın bacaklarını eli ile karışlar ve göbeğine bastırır. Uygulama esnasında namaz surelerinden okur (KK. 466).

Uygulama 8

“Benim elim değil Fadime Anamızı eli, şifa Allah’tan”, diyerek tedavisine başlayan ocaklı gelen hastayı kibleye doğru sırt üstü yatırdıktan sonra üç kez önce kasıklarına bastırıp bırakır, sonra da sol karın boşluğuna bastırır (KK. 94, 212).

Uygulama 9

Ocaklı hastaya üç İhlâs ve Fatiha sureleri okuyarak alnından kollarına doğru sıvazlar ve sobasından aldığı külü başından, omuzlarına oradan da yere doğru indirir (KK. 95, 200).

Uygulama 10

“Sebi bizden şifa Allah’tan benim elim değil Fadime Anamızın eli” diyen ocaklı diğer ocaklarda olduğu gibi hastayı kibleye doğru sırt üstü yatırır. “Normal hastaların kasıklarında nabız atar; ama korkan hastalarda nabzını alamayız.” diyen ocaklı gelen hastaların kasıklarını başparmağı ile bastırıp uzunca tuttuktan sonra bırakır. Bu uygulamayı

kasıkta nabzı duyana kadar tekrar eder. Tedavi esnasında üçer kez Felak, Nas, Ayetel Kürsi surelerini okur (KK. 96).

Uygulama 11

Ocaklı hastayı düz bir zemin üzerine yatırır. Önce karnına iki kez bastırır daha sonra kasıklarına başparmağı ile üçer kez bastırıp çeker ve kasıklarından ayak bileklerine doğru hastayı sıvazlar. Uygulama esnasında Ocaklı, üçer kez Besmele, Sübhaneke, Nas, İhlâs, Fatiha surelerini okur (KK. 220).

Uygulama 12

Hasta kibleye doğru sırt üstü yatırılır. Ocaklı eline kara saplı bir bıçak alır ve hastanın üzerinde doğru saplayacakmış gibi yapar. Bu uygulamadaki maksat hastayı korkutmaktır. İkinci aşamada ocaklı hastanın kasıklarını dualar okuyarak ovalar. Belli müddet geçtikten sonra ocaklı, hastanın bacaklarına kanın sıcak su gibi akıp akmadığını sorar. Eğer evet cevabını alırsa tedavi sonlandırılır. Hayır, cevabını aldıysa baştaki korkutma işleminin yeterince tesirli olmadığına kanaat getirilir (KK. 19, 263).

Uygulama 13

Hasta bu ocağa başvurduğunda yalnız başına bir odaya alınır. Ocaklı yüzüne siyah bir ez örterek hastanın bulunduğu odaya hızlıca girip kapıyı çarpar. Buradaki maksat da hastayı korkutmaktır. Ocaklı daha sonra hastanın yanına oturur, siyah örtüyü onun yüzüne örterek dualar okur (KK. 20, 264).

Uygulama 14

Ocaklı abdest alır, önce yirmi bir tane besmele çeker, sekiz kez Ayetel Kürsi okuyup hastanın üzerine doğru üfler. Bir tane Kureyş suresi, üçer tane Felâk ve Nas surelerini okuyarak hastaya üfler. Okunan surelerin tek sayı olması gerekir. Dua kısmından sonra hastanın mide kısmı ve cenev denilen bölgesini ovalar (KK. 442).

5.38. KÖSELEME-KÜSÜRLEME OCAĞI

Yüz bölgesinde, gözde şişlik ile ayaklarda oluşan morluklara verilen isimdir. Dinsel yöntem bu rahatsızlığı tedavi eden bütün ocaklarda uygulanmıştır. Kullanılan malzemeler eski inanç sistemine dair kültlerin varlığını tedavide hissettirmektedir. Ocaklının ağzı ile ya da bardak ile su getirmesi temas büyüsunün uygulandığını göstermektedir. Bıçak ile hastalığın kesiliyormuş gibi yapılması ve kullanılan suyun eşikten dışarı dökülmesi ise büyüünün taklit prensibi kullanılmıştır. Üç tekrar ile tedaviye sihirselsel güç katılmıştır.

Uygulama 1

Hasta kibleye doğru oturtulur. Ocaklı kiremidin üstüne bir bardak su dökerek bıçak ile kazır. Kazıdığı bu kiremitleri hastanın şiş olan yüz bölgesine sağdan sola ve yukarıdan aşağıya doğru üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak sürer (KK. 97).

Uygulama 2

Ocaklı eline aldığı kiremide üç kez tükürür ve kiremidi bıçak yardımı ile kazıyarak hastanın rahatsız olan bölgesine sürüyormuş gibi yapar. Aynı zamanda Üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur (KK. 98, 99).

Uygulama 3

Bu ocakta yapılan tedavi de diğerleri ile benzerdir. Diğer ocaklıların kiremit dediğine bu ocakta “kayrak” denilmektedir. Kayrak su ile ıslatılarak bıçak yardımı ile kazınır. Dizlerin ağrıyan yerlerine sürülür. Ocaklı hastaya eli ile bir bardak su getirir. Bu suyun birazını içirir kalan kısmı, hastalık eşikten çıkıp gitsin diye kapıdan dışarıya dökülür (KK. 100).

Uygulama 4

Ocaklının abdest alması şarttır. “Benim elim değil Fadime Anamızın eli”, diyerek başlar. Bir kiremit parçası alır. Daha sonra ağzını su ile doldurur. Suyu kiremidin üzerine döker. Kabaran kiremidi bıçakla kazır. Çıkan kiremit parçalarını üç İhlâs ve bir Fatiha okuyarak hastanın kızaran yerlerine sürer. (KK. 101).

Uygulama 5

Ocaklı hastayı kibleye doğru yatırır, yüzüne al bir bez örter. Bezin üzerinde kendiri yakan ocaklı Nas, Ayetel Kürsi surelerini ve Nazar duasını okur. Bu esnada kendiri yanması biter. Hasta yattığı yerden hiç kaldırılmadan yüzüne kendiri siyah kalıntıları sürülür. Bu sürme işlemi rast gele değil, gelin yazar gibi büyük bir özenle yapılır (KK. 34).

Uygulama 6

Hasta kibleye doğru oturur, bacaklarının sağdan sola doğru uzatır. Üzerine beyaz bir bez örtülür. Ocaklı eline bıçağı alır önce başından sağdan sola doğru daha sonra vücudundan bıçağı döndürür. Bıçağın tersi ile sağdan sola doğru hastanın vücudunun kesiyormuş gibi yapar. Uygulama esnasında üç kez Ayetel Kürsi okur (KK. 362).

5.39. KÖSTEBEK OCAĞI

Boyun ve çene altı bölgesinde görülebilen agrılı ve başı köstebek toprağı gibi göz göz olan şişliklerin tedavisi köstebek ocaklarında yapılmaktadır (Altan, 2000:84). Hastalık erkek ve dişi olmak üzere iki türdür. Şişlikler, vücudun farklı yerlerinde birden fazla ise dişi, tek bir yerde mevcut ise erkek türündedir. Genelde, yörede bu ocağı başvuranlara yapılan tedavide köstebeğın tarlalardan geçerken zeminden kaldırdığı toprak kullanılır. Köstebek toprağının, aynı adı taşıyan hastalığın tedavisinde kullanılması ve toprağın kesilmesi, toprağın kurudukça hastalığın geçeceği inancı ile büyüünün taklit prensibi uygulanırken, tekerleme şeklinde söylenen sözler ve üç, yedi, kırk gibi sayı tekrarları ile tedavi sihirselle bir güç kazanır. Dinsel yöntem her ocakta mevcut olmasına rağmen okunan dualar birbirinden farklıdır.

Uygulama 1

Ocaklı, tedaviye gelen hastaya fark ettirmeden kurutulmuş köstebek etinden yedirir. Daha sonra köstebeğın kabarttığı topraktan bir miktar suyun içine katar ve hastanın şişlik olan bölgelerine sürer. Bu işlem esnasında bir taraftan da üçer kez İhlâs, Fatiha, Ayetel Kürsi, İnşirah, Kadir ve Tebbet surelerini okur, Tebbet suresinin kesep kısmını üç kez

tekrar eder. Okuduğu sureleri hem hastaya üfler hem de bir bardak suya üfleterek hastaya içirir (KK. 32).

Uygulama 2

Daha önce köstebeğin belli bir sıra ile zeminden kaldırdığı topraktan alınır. Ocaklının evinde sürekli hazırda bulundurduğu bu toprak bir bardak suyun içerisine bir Fatiha ve üç İhlâs okunarak katılır. Ocaklı bu sudan hastaya üç yudum içirdikten sonra kalanını hastanın köstebekli bölgesine sürer (KK. 95, 102).

Uygulama 3

Ocaklı gelen hastanın eline bir baş soğan verir ve başını kesmesini ister. Soğanın başı tamamen kesilmez. Sağanı köstebek olan yerlere süren ocaklı bu işlem esnasında üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur. Hasta ocak sahibine üç kez: “Ne kesiyorsun?” diye sorar, ocaklı “köstebek” cevabını verir. Tedavinin diğer safhasında kösteğin tarladaki zeminden çıkarttığı toprağı bir bardak suya karıştıran ocaklı eli ile hastaya içirir “Tarlaya ekim kül oldu” diyerek gelen hastaların vücudunu dua ile sıvalar (KK. 103, 104).

Uygulama 4

Diğer ocaklarda olduğu gibi burada da köstebeğin geçtiği toprak tedavide kullanılır. Ocaklı bu toprağı bir kap içine koyar ve “Niyet ettim köstebek kesmeye; benim elim değil Fadime Anamızın eli” diyerek bıçakla keser. Kestiği bu topraktan bir miktar alıp bir bardak suyun içine katar ve gelen hastaya bu suyu içirir. Daha sonra bardaktaki suya biraz daha toprak ilave ederek hastanın köstebek olan yerlerine küçük parmağı ile sürer. Bu ocakta, toprağı vücuda sürmenin de bir usulü vardır. Ocaklı önce topraklı su ile köstebekli bölgeyi daire içine alır, bu dairenin içerisine artı koyar ve artıların içine de dört nokta yerleştirir. Bardakta tedaviden artan toprağı gelen hastaya verir. Buradaki toprak kurudukça vücudundaki köstebek şişlikleri de kuruyup küçülecektir (KK. 105).

Uygulama 5

Ocaklı daha önceden köstebek yuvasından aldığı toprağı köfte gibi yoğurur ve şişliğin olduğu yerin kenarlarına yangınıını alması için koyar. Şişliğin olduğu yerin baş kısmına

dualar ile soğan sürer. Daha önce avlanmış olan köstek etinin kurusu hastaya belli ettirilmeden yedirilir (KK. 214).

Uygulama 6

Ocaklı köstebeğin kaldırdığı yerden aldığı toprağı üçe böler ve ıslatır. Üçe bölmesinin sebebi uygulamanın üçe tamamlanmasıdır. Eline bir bıçak alır ve gelen hasta: “Ne kesiyorsun”, diye sorar. Ocaklı da “köstebek” der. Bu soru cevap işlemi de gene üçe tamamlandıktan sonra ocaklı bıçağı yukarı kaldırıp yere atar. Köstebek yuvasından alınan toprak hastaya verilir ve hasta onu kuruması için bir yere asar. Toprak kurudukça şişliklerin de kuruyup gideceğine inanılır (KK. 223, 230).

Uygulama 7

Ocaklı yedi ayrı köstebek yuvasından birer avuç toprağı üç İhlâs bir Fatiha okuyarak alır. Krem haline getirdiği bu toprağı gelen hastaların köstebekli bölgesine sürer. Bıçağın ucu ile toprakları hafifçe kesiyormuş gibi yapar. Hasta bu esnada, “Ne kesiyorsun?” diye sorar ve ocaklı da “köstebek” cevabını verir. Uygulama üçe tamamlanır. Kesme işlemi esnasında ocaklı bir taraftan da Üç kez İhlâs, Üç kez Fatiha bir kez Ayet-el Kürsi, Kesebe kadar bir kez Tebbet ve Elif Lâm Mim surelerini okur (KK. 284).

Uygulama 8

Ocaklı önce abdestini alır ve “Benim elim değil Fadime anamızın eli”, der. Gelen hastanın görülebilecek yerdeki şişliklerini açtırır. Köstebek hastalığının tedavisinde kullandığı yedi renkli ipini alıp şişliklerin üzerine Ayetel Kürsi, İhlâs ve Rabbena surelerini okuyarak sürer. Uygulama esnasında hasta üç kez “Ne kesiyorsun”, diye sorar ocaklı da “köstebek” der. Ocaklı tedavide kullandığı yedi renkli ipi hastaya verir. Hasta bu ip ile birlikte eline bir yumurta alır ve köstebek yuvasının olduğu tarlaya gider. Köstebeğin kabarttığı toprak yığınlarından kırk tanesini sayar ve kır birinci toprağı yumurta ile yedi renkli ipi bırakır ve arkasına bakmadan evine döner (KK. 409).

5.40. KULAK SİLKME OCAĞI

Çocukların kulakları ağrıdığıında bu ocağa başvurulur. Tedavi doğal yöntemler ile yapılır.

Uygulama 1

Ocaklı kulak otunun tohumunu ateşte yakar. Aynı zamanda bir kap içerisinde su kaynatır. Bu suyun üstünü beyaz bir bez ile örter. Çocuğun ağrıyan kulağı hem kulak otunun dumanını alacak şekilde hem de sıcak sudan etkilenecek şekilde tutulur. Bir müddet sonra kulaktan küçük kurtların bezin üzerine düştüğü görülür (KK. 368, 378).

5.41. KURDEŞEN (DABAZ OCAĞI)

Ürtikerin halk arasındaki adı kurdeşendir. Deride meydana gelen kaşıntılı, kısa sürede kaybolabilen kabarıklıklardır. Yörede sıklıkla çocuklarda görülür (İşçimen, 2001: 65/ Arıcan-Kutluk, 216:2002). İki tür tedavi yöntemine saptadığımız kurdeşen ocaklarında ilk uygulamada “Anam kurt, babam kurt, kurt oğlu kurt” İfadesi eski Türk inanış sistemine dair unsurların varlığını göstermektedir. Hasta, bu ifadesi ile pek çok fonksiyonu olduğuna ve Tanrıdan kut aldığına inanılan kurdun kılığına girerek hastalığa sebep olduğu düşünülen kötü ruhtan kurtulmaya çalışır. İkinci uygulamada doğal ve dinsel yöntem ile hastalar tedavi edilir.

Uygulama 1

Kurdeşen olan kişi ocaklının bacasına çıkar ve bağırmaya başlar. Ocaklı hastaya

- Neden bağıırıyorsun 'der. Hasta da,
- Anam kurt, babam kurt, kurt oğlu kurt, diye cevap verir.

Soru cevap işlemi üç kez tekrar eder (KK. 1, 244).

Uygulama 2

Bu ocağa hastalar tuz alıp öyle giderler. Ocaklı evinde yaptığı yoğurdu tuz ile karıştırarak kurdeşen olan yerlere on bir defa İhlâs suresini okuyarak sürer (KK. 13, 257).

5.42. KUYRUK KEMİĞİ TEDAVİSİ

Kuyruk kemiği kırılan ya da incinen kişiler tedavi edilir. Dinsel ve bitkisel yöntemler ile hastalar tedavi edilir.

Uygulama 1

“Benim elim değil Fadime Anamızın eli”, denilerek tedaviye başlanır. Üç kez İhlâs, Fatiha ve Ayetel Kürsi sureleri okunarak zeytinyağı ile hastanın kuyruk sokumu bölgesine bir süre masaj yapılır. Masaj ile yumuşayan bölgeye bastırılarak kemik yerine geçirilir (KK. 188).

Uygulama 2

Kalça kemiği arasını yağlı krem ile iyice ovaladıktan sonra kuyruk sokumu kemiğini yukarı doğru kaldırır (KK. 367).

5.43. MANKAFA OCAĞI

Mankafa kelimesi “anlayışsız, aptal”(Atay 2008: 88), “mecazen serser, budala anlayışı eksik gibi anlamlar” (Türkmen 2006: 244) içermektedir. Bu ocağa yüzünde ve gözünde şişlik ve şiddetli baş ağrısı olanlar başvurmaktadır. Tedavilerde ateşte kızdırılan tava, esiren gibi maddeler ile hastalık korkutulmaya çalışılır. Ocaklının tavaya tükürmesi ile temas büyü, tavanın hastanın başından çevrilmesi ise hastalığın cansıza nakli uygulanmaktadır. Okunan dualar ile İslami unsurların dâhil edildiği tedavilere sayı motifi ile sihirsel güç katılmıştır.

Uygulama 1

“Benim elim değil Fadime Anamızın eli, sebi bizden şifa Allah’tan”, diye tedavisine başlayan ocaklı tandır tavasını ateşte ısıtır. Sonra tavanın üzerine “tü” diyerek tükürür ve hastanın ağrıyan yüz bölgesine tutar. Bu işlemi üçe tamamlayan ocaklı uygulama esnasında, Ayetel Kürsi, İhlâs, Rabbena, Amanuel Resulü ve İnnâ Enzelnâ dualarını okur. Tedavi sonunda tavanın içine su dökülür ve bu su ile hasta yüzünü yıkar (KK. 109, 112).

Uygulama 2

Bir önceki ocakta yapılan tedavi ile neredeyse aynı olan bu uygulamada da ocakta süpürge tavasının tersi ısıtılır. Isıtma işlemi esnasında ocaklı, üç İhlâs, bir Fatiha ve bir Ayetel Kürsi dualarını okur. Tavayı ateşten çekerek önce tükürür sonra hastanın ağrıyan yüz bölgesine tutar. Bu uygulama üçlenir. Şiş olan bölge ısıdan hoşlanır (KK. 110, 111, 113, 202).

Uygulama 3

“Benim elim değil Fadime Anamızın eli” diyen ocaklı hamur esiraniyi seyyar ocakta(küçük tüpte) ısıtır ve hastanın ağrılı ve şiş olan yüz bölgesine tutar. Esiranın soğumasına yakın tekrar kızdırıp çeker ve uygulamayı üçe tamamlar. Tedavi esnasında üçer kez; İhlâs, Fatiha, Ayetel Kürsi, İnni Enzelna, İnşirah ve Tebbet surelerini okur (KK. 32).

Uygulama 4

Süpürge tavası önce hastanın başının üzerine konulur daha sonra ocakta tersi kızdırılır. Ocaklı, kızgın tavayı “Benim elim değil Fatma anamızın eli”, diyerek hastanın başının üstünde dolandırır ve daha sonra hastanın yüzüne tutar. Uygulama üçe tamamlandıktan sonra ocaklı evinden hastaya ekmek verilip su içirilir (KK. 244).

5.44. NAZAR OCAĞI

Arapça menşeli olan nazar kelimesinin sözlük anlamı “bakış, bakma, göz atma”dır. (Ayverdi 2005: 1132). “Belli kimselerde bulunduğu inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığına insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiği inanılan uğursuzluk, göz”(TDK Güncel Türkçe Sözlük) anlamında da kullanılmaktadır. “Nazara göz değmesi de denir. İnsanlara hayvanlara ve eşyalara nazar değer. Nazar değmesi için, gözü keskin birisinin muhatabına dikkatle bakması ve ya kötü niyetli bir kimsenin karşısındaki hakkında güzel sözler söylemesi lazımdır.”(Acıpayamlı 1962:1). “Bilhassa halk arasında bazı kimselerin sebebi bilinmeyen olağan üstü nazar güçlerinin olduğuna inanılır. Bu güce sahip bir kimsenin bir insana, bir hayvana ve

özellikle bir çocuğa bakmakla durup dururken hastalık, sakatlık, ölüm gibi bir olayın meydana gelmesine yol açacağı sanılır.”(Kazan 2005:166) “Nazara gelen kişilere “*göze gelmiş, göz değmiş*”; nazar eden kişilere de “*kem gözlü*” denilmektedir.” (Gür, Soykan 2013:199). “Dünyanın pek çok yerinde köklü bir inanç oluşturan nazar, korkulduğu, önlenmek istendiği için de beraberinde korunma ve önleme pratiklerini de beraber taşımaktadır.” (Çağınlar,2003:2) “Türkiye’de nazarla ilgili uygulamaları, uygulamanın yapıldığı zaman ve işlevine bağlı olarak nazardan korunmak amacıyla ve nazar değmesinden sonra nazarın zararlarını yok etmek amacıyla yapılanlar olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür (Ekici –Fedakâr, 2014: 42). Yörede Nazar değmesini engellemek ve onun olumsuz tesirinden korunmak için yapılan uygulamalar şöyledir:

Nazarlık Taşınır. El, göz vb. şekillerde yapılan ve nazarı uzaklaştırdığına inanılan bu nesnelere yörede her yaşta insan tarafından taşınabilir. Bebeklerde ise mutlaka bulundurulur (Yardımcı, 2013: 3).

Hocaya ya da din adamlarına kötülüklerden korunmak amacı ile “nazar muskası” hazırlatılır. Çörek otu muska şekline getirilerek boyuna asılır ya da cüzdanda taşınır. Evden bir miktar çörek otu ağza atılıp öyle çıkılır (Çıblak, 2004: 4 / Etikan-Kılıçaslan, 2012: 107).

Çocuklara kalabalığa çıkacakları vakit yüzüne yakışan renkte kıyafet giydirilmez. Özellikle al renk çocuklara fazlaca yakıştığı için tercih edilmez. “Al ile giren nazarın çıkmaz inancı mevcuttur”. Eğer günlerden cuma ise ve çocuk al renkte kıyafet giyip nazara geldi ise bir sonraki cumaya kadar, ister dua okunsun isterse kurşun dökülsün nazarın tesiri geçmez. Bir hafta çocuk sürekli ağlar, huysuzlanır ve yemek yemeyip zayıflar.”(KK. 154). Çocuklar ile ilgili yapılan bir diğer uygulama ise gezmeye giderken karınlarının doyurulup evden çıkarılmasıdır. Gittiği yerde çocuk hem fazla huysuzlanmaz hem de verilen ikramlardan az yedirilerek nazara gelmesi engellenir.

Çocuk severken kullanılan kelimelerde nazarı önleme amaçlıdır. Yörede daha önceden çocuklar “köpek eniği” gibi ifadeler kullanılarak sevilirmiş ki seven kişinin nazarı geçmesin. Fakat günümüzde insanların bu ifadelerin maksadını tam olarak anlayamayıp alınganlık göstermeleri bu kullanımın unutulmasına sebep olmuştur. Bir diğer çocuk sevme ifadesi “çikin” kelimesidir. Yöre ağzı ile ifade edilen bu kelimenin kullanılmasındaki maksat yine çocuğa nazar değdirmemektir. “kırk bir kere Maşallah, tu tu Maşallah,

Tebareke Allah” gibi ifadeler de çocukları görüp seven kişilerin nazarlarının geçmemesi için kullanılmaktadır.

Nazarın değmesini önlemek için yapılan uygulamalardan biri de kırk dil uygulamasıdır. Öncelikle mavi bir bez parçası alınır. Bu bez parçası sağaltan kişinin sağ bacağıın altından geçirilir ve kırk parçaya makas ile kesilir. Her parçanın kesiminde nazarı değdirebilecek olan kişilerin adları sayılır. Yani kırk parçaya kırk kadın ismi söylenir. Elde kalan son 41. Parçanın içine dualar eşliğinde çörek otu, üzerlik ve mavi boncuk konulup dikilir ve çocuğun sağ arka omzuna, hırkasının üzerine takılır (KK. 283).

Nazar değdikten sonra yapılan bazı pratikler ve uygulamaları ise şöyledir:

Eve bir misafir geldi ve çocuğu görüp nazar etti ise misafir gitmesine müteakip çocuğun kıyafetleri hemen çıkarılıp ters çevrilir. Eğer imkân varsa çocuğa banyo yaptırılır ki nazar su ile aksın gitsin. Banyo yapma imkânı yoksa yüzü güzelce yıkanıp dua okunur. Nazara gelen kişinin yıkanması sadece çocuklarda değil büyüklerde de yapılan bir uygulamadır (KK. 155).

Eğer nazarı kuvvetli birisi eve geldi ise, gitmeden herhangi bir eşyasından fark ettirilmeden bir parça kesilir (KK. 156). Nazarının degeceğine inanılan ya da daha önceki olay ve durumlardan tecrübe edilen birisi eve gelip gitti ise bir tavanın içinde üzerlik yakılır ve evin farklı köşelerine gezdirilir. Daha sonra evin büyüğü tava içindeki üzerliği eşik kapılarından birine bırakır ve hane halkı bunun üzerinden atlar.

Atlama esnasında:

“Üzerliksin nazarlıksın,

Her dertlere devasın,

Ak gözden, kara gözden,

Kem dilden, Kem nazardan,

Maşallah ma fiş,

Maşallah demeyenin gözüne demir şiş”denilir (KK. 157).

Tavada yakılan üzerlik kendisinde nazar olduğuna inanılan kişinin üzerine doğru gider ve ondaki negatif enerjiyi alır.

Nazar daha kuvvetli ise bir tavanın üzerine köz koyup üzerlik otunun yanına bir miktarda iri tuz ilave edilir. Üzerlik otunu atarken:

“Üzerliksin, nazarlıksın

Güzelleri seversin, çirkinleri savarsın

Atmış, yetmiş, bacadan çıkmış gitmiş”, der.

Üzerlik yanıp dumanı tüter ve ateşi ile tuzu patlatır. Tuz patladıkça nazarlar dağılır. Bu işlem esnasında gönle gelen dualar okunur (KK. 21, 265, 278).

5.44.1. Göz Çıbanı Ocağı

Nazar ile çıktığına inanılan göz şeklindeki çıbandır. Dinsel- büyüsel yöntem ile tedavi uygulanır.

Uygulama 1

Ocaklı gelen hastayı karşısına oturtur. Üç İhlâs ve üç Fatiha surelerini okuduktan sonra çıban ya da yaranın olduğu bölgeye tükürür. Uygulama sonunda ocaklı evine erkek gelirse nazar eden kişinin kadın; kadın gelirse erkek olduğuna inanılır (KK. 79).

5.44.2. Baş Ağrısı Ocağı

Sebepsiz yere baş ağrısı olanlar bu ocağa başvurur. Nazar kaynaklı olan ve kişide huzursuzluğa sebep olan kötü göz dinsel büyüsel uygulamalar ile hastadan uzaklaştırılmaya çalışılır.

Uygulama 1

Ocaklı yedişer kez Nazar duasını ve şifa ayetlerini okuyarak hem hastaya hem de bir bardak suya üfler. Okunan suyu hastaya tedavi sonunda hastaya içirir (KK. 78, 455).

Uygulama 2

Abdest alan ocaklı Nas, Felâk ve Nazar surelerini okuyarak sağ elini gelen hastanın başına koyar (KK. 114).

Uygulama 3

Ocaklı, yedi kez Nazar duası, bir kez Fatiha, üç kez İhlâs, bir kez de Ayetel Kürsi okuyarak hastanın ağrılı bölgesine doğru üfler (KK. 115, 308, 309, 389, 439).

Uygulama 4

“Fadime Anamın eli diyerek” tedavisine başlayan ocaklı Ayetel Kürsi, Nas ve Felak surelerini okuyarak hastanın başını bıçağın kesmeyen yüzü ile yukarıdan aşağıya doğru çizer (KK. 188).

Uygulama 5

Üçer kez Besmele, Sübhaneke, Nas, İhlâs, Fatiha surelerini okuyan ocaklı bunları bir bardağa üfler. Ocaklı okuduğu bu sudan avucuna döker ve içer. Hastaya ise bir bardakta ikram eder ve gökyüzüne bakarak bardağın yarısını içmesini söyler. Kalan yarısını ise avucuna dökerek hastanın yüzüne sürer (KK. 220).

Uygulama 6

“Uhruç, uhruç, uhruç

Fâsit dişi kalayık nazarından sen uhruç,

Fâsit erkek nazarından sen uhruç,

Fâsit perli(şeytan) nazarından sen uhruç,

Eğer şu insanı koyup da gitmez isen

Bütün cümle âlemlerin günahları sen de kalsın Kâfaya”, tekerlemesi söyler ve daha sonra hastaya dua okuyarak üfler (KK. 315).

Uygulama 7

Ocaklı üçer kez Felâk, Nas ve Ayetel Kürsi surelerini okur. Tebbeti üç kes kesebe kadar okur ve hastaya doğru üfler (KK. 422).

5.44.3. Huysuzlanıp Uyumayan Çocukların Götürüldüğü Ocak

Çocuklar, zayıf varlıklar oldukları için nazara uğramaya en uygun kimselerdir. Uyku düzeni bozulan ve sebepsiz ağlayan çocuklara nazar değdiği düşünülür. Tedavi için bu tür ocaklara götürülürler (Çobanoğlu, 2003:197).

Uygulama 1

Abdest alan ocaklı Kalem suresinin ilk iki ayetini okuyup gelen hastaya doğru üfler (KK. 25).

Uygulama 2

Besmele ile başlayan ocaklı 10 defa “Ya Hafız” 10 defa “Ya Hudut çeker”. (Söylemek istemediği) Çeşitli dualar okuyarak gelen çocukları sakinleştirir (KK.35).

Uygulama 3

Ocaklı şifa ayetlerinin yanı sıra Nas ve Fatiha surelerini okur ve hastaya üfler (KK. 239, 356).

Uygulama 4

Uyumayan ve titreyen çocuklara yedi kez nazar duasını okur (KK. 334).

Uygulama 5

Ocaklı üç İhâs bir Fatiha okuyarak uyumayan çocuklara üfler (KK. 382).

Uygulama 6

Bir kez İhlâs, üç kez Fatiha, İna Enzelna ve yirmi bir kez Besmele çekerek hastaya doğru üfler (KK. 386).

Uygulama 7

Ocaklı dualar okuyarak çocuğa doğru üfler ve tedavi sonunda elleri ile onu sıvazlar (KK. 473).

5.44.4. Kurşun Dökme Ocağı

Bu ocağa daha çok kendisine nazar değdiğine inanan büyükler ile huysuzlanan ve uyumayan çocuklar getirilir. Çocukların bu davranışları sergilemesindeki sebep gene nazar değmesidir. “Nazara karşı kurşun dökme, halk arasında uygulanan yaygın bir gelenektir”(Çıblak,2004: 13). Yapılan tedavilerde suya dökülen kurşunun nazarı çekip, hastayı rahatsız eden kötü nefesten kurtardığına inanılır. Kurşunun yanı sıra suya atılan soğan kabuğu, iğne, süpürge çöpü, ekmek, kırmızı bez gibi nesnelere de nazarı alır. Tedavide hastalığın cansızlara nakli prensibi uygulanır. Din büyüklerinin adı ile tedaviye başlama, okunan dualar uygulamadaki dini unsurlardır. Kurşunun üç kez suya atılması, duaların belli sayı adedince okunması tedaviye sihirselsel güç katmıştır. Kurşun dökülen su ile hastanın yüzünün yıkanması veya hastaya bu sudan içirmeye çalışılması ile temas büyüsü uygulanmıştır.

Uygulama 1

Ocaklı kişi, “Allah rızası için, benim elim değil Fadime Anamızın eli”, diyerek sağaltma işlemine başlar. Önce eritilmiş kurşunun döküleceği suyu hazırlar. Bir kabın içine su koyar ve bu suyun içine bir parça kırmızı iplik, bir parça ekmek kabuğu ve üç parça süpürge çöpü atar. Kurşunu, saplı bir kepçe içine koyarak eritilir. Hastanın üzerine bir çarşaf örter, ocaklı erittiği kurşunu dökmeden evvel yedi kez Ayet-el Kürsü suresini okur. İlk önce hastanın başından, erittiği kurşunu hazırlanan suya döker. Ocaklı bu işlemi üçe tamandıktan sonra aynı uygulamayı hastanın karnından ve ayaklarından tekrar yapar. Yani ocaklı kurşunu baştan, karından ve ayaklardan olmak üzere toplamda dokuz kez eritip suya döker. Hasta olan kişi neden korkmuşsa ya da kimin nazarı ona değmişse eriyen kurşunda onun resminin çıktığına inanılır. Tedavi sonunda kurşunun döküldüğü sudan gelen hastaya üç yudum içirilir. Hasta kadın ya da çocuksa ocaklı bu su ile onların yüzünü yıkar, hasta erkekse su ile yüzünü kendisi yıkar ve suyun kalanı ağaç dibine ya da bir köpeğin sırtına dökülür (KK. 106).

Uygulama 2

Ocaklı, hastayı bir örtünün altına oturtur ve kurşunu ateşte erittikten sonra üç İhlâs, bir Fatiha okuyarak hastanın başından suya döker. Bu uygulama üçe tamamlanır. Uygulamada suya bırakılan kurşun bütün halinde ve sivri uçludur. Bu şekil, nazarın büyüklüğünü gösterir. İkinci ve üçüncü eritilmeden sonra suya bırakılan kurşun ufalanmaya başlar. Bu durum ise nazarın çözüldüğünü göstermektedir. Bu uygulamanın bitiminde ocaklı kişi kurşunu döktüğü suyun birazını hastanın yüzüne sürer. Kalanını ise bir ağacın altına dökmeleri için hastaya verir (KK. 107, 320, 375).

Uygulama 3

Besmele çekerek başlayan ocaklı kurşunu bir kepçe çerisinde eritir. Hastanın üzerine bir bez örtülür ve eritilen kurşun diğer ocaklarda olduğu gibi hastanın başından içinde soğuk su olan bir kaba dökülür. Ocaklı bir taraftan nazar ayetini okuyarak uygulamayı üçe tamamlar. Üçüncü kez eritilmesinden sonra suya dökülen kurşunun aldığı şekil de ufalmıştır. Tedavi sonunda eğer hasta kabul ederse kurşunun döküldüğü sudan içmesi ve elini yüzünü yıkaması istenir (KK. 108, 203, 207, 244, 278, 424).

Uygulama 4

Diğer ocaklarda olduğu gibi bir kap içinde eritilen kurşun gelen hastanın başından suya dökülür. Bu ocakta kurşun dökülecek suyun içine bir parça ekmek, tuz ve soğan atılır. Üçüncü kurşunun eritilmesinde sonra ekmek köpeğe verilmek üzere alınır. Soğan ise yoldan geçenlerin üzerine basması için yola atılır (KK. 246).

Uygulama 5

“Benim elim değil Peygamber Efendimizin eli, Fatma anamızın eli, Gülsüm Teyzemin eli”, diye tedavisine başlayan ocaklı kurşunu bir kap içinde üç kez eritip hastanın başının üstünden, içinde iğne ve soğan kabuğu olan bir kap içindeki suya döker. Bu işlem esnasında dualar okur. Kurşun dökülen suda nazar eden kişinin resmi çıkmıştır. Bu su ocaklı tarafından bir tülbent ile süzülür ve hastaya üç yudum içirilir Kalanı bir ağaç altına dökülür (KK. 306).

Uygulama 6

Ocaklı kurşunu tavada eritir üç ya da beş kez bez altından bekleyen hastanın başından soğuk suya İhlâs okuyarak bırakır (KK. 362).

Uygulama 7

Ocaklı, hastayı bir örtünün altına oturtur ve kurşunu ateşte erittikten sonra üç İhlâs, bir Fatiha okuyarak hastanın başının üstünden suya döker. Bu uygulama üçe tamamlanır. Nazar olan kişinin kurşunu sudan sivri uçlu, diken diken çıkar. Hasta dağlara baktırılarak nazarın oraya gitmesi sağlanır (KK. 379, 380).

Uygulama 8

Ocaklı üç İhlâs bir Fatiha okuyarak erittiği kurşunu önce hastanın başından, ikinci kurşunu hastanın karnından, son erittiği kurşunu ise hastanın ayaklarından suya bırakır. Kurşun dökülen su ile hastanın eli yüzü yıkanır. Bir miktarı evin içine kalanı ise ayak değmedik yere dökülür (KK. 441).

5.44.5. Tuz Patlatma Ocağı

Nazarı bozma maksadıyla yapılan tedavilerden bir diğeri de tuz patlatma ocağıdır. Yapılan uygulamalar kurşun dökme ile neredeyse aynıdır. Bir önceki uygulama yer alan kurşun buradaki ocaklarda tuza dönüşmüştür. Dinsel büyüsel yöntem ile hastalar tedavi edilir.

Uygulama 1

Gelen hasta bir örtünün altına oturtulur. Üzerine çarşaf ya da sofrası serilir. Tuz, süpürge tavası içinde ateşte kızdırılır. Hastanın başının üstüne bir kap içinde su tutulur ve bu suya kızdırılan tuz dökülür. Tuz döküldüğünde patlar ve dağılır. Onun patlaması ile hastanın üzerindeki nazar çıkar. Tuz ne kadar çok dağılırsa nazar da aynı oranda dağılıp gider. Tedaviden hemen sonra o eve gelen ilk kişi kadınsa, kadın nazarının değiştiğini, eğer erkekse erkek nazarının değiştiğine inanılır (KK. 65).

Uygulama 2

Gelen hasta bir köşeye oturtulur. Ocaklı tava içinde iri kaya tuzunu kavurur. Soğuk su dolu bir kabın içine nazar duası okuyarak bırakır. Bu uygulamayı üçe tamamlar. Nazar olan kişinin tuzu patlayarak etrafa dağılır. Tuzun dağılması ile nazarın çıktığına inanılır (KK. 116).

Uygulama 3

İri tuz bir tavada kavrulur. Hastanın başına bez örtülür ve tuz başının üzerinden su dolu bir kabın içine dökülür. Ocaklı uygulama esnasında benim elim değil Fadime anamızın eli der ve diline gelen duaları okur. Uygulamanın sonunda hasta tuzlu sudan üç kez ağzına alıp tükürür (KK. 228).

5.45. OD KESMESİ OCAĞI

Temreye benzer bir çeşit cilt hastalığıdır. Vücudun her yerinde çıkabilir. Ağrılı ve kaşıntılı olan bu rahatsızlığın nazardan veya soğuktan oluştuğuna inanılır. Hastalık dinsel-büyüsel yöntem ile tedavi edilir. Kesilen otun kuruması ile hastalığın geçeceği arasındaki benzerlik büyüünün taklit prensibi gösterirken okunan dualar, uygulamaya dini boyut katmıştır.

Uygulama 1

Yörede bu hastalığın şekline benzer bir ot mevcuttur. Bu otu ocaklı çapa ile kökünden çıkarır, bir taraftan da üç İhlâs bir Felâk okur. Üç kök çıkarması yeterlidir. Kuruması için bir taşın altına bırakır. Otu kesip gelen ocaklı evinden hastaya bir bardak su ve ekmek verir. Eskiden ocaklı hastalara üç adet iri tuzu çorbalarına katması için verirmiş. Daha sona bu adet ekmek verildiği ve ekmeğin içerisinde tuz mevcut olduğu için kalkmış (KK. 407, 411, 416, 417, 418).

Uygulama 2

Ocaklı, Ayetel Kürsi ve İhlâs okuyarak bu hastalığın adı ile anılan otu kökünden çıkarıp gelir. Hastaya evinden ekmek ve tuz verir. Hasta ekmeği yer, tuzu yemeklerine katar (KK. 245, 426, 427, 428, 429, 431, 459).

Uygulama 3

Ocaklı bu hastalığın tedavisinde kullanılan otu namaz surelerini okuyarak keser. Bir taşın altına kuruması için bırakır. Ocaklı cebinde sürekli tuz ile ekmek taşır. Bunlara da okuyarak sarı kız suyuna bırakır. Hastaya Sarı Kız suyundan içmesini söyler. Hasta, rahatsız olan bölgesini bu suda yıkar ve sudan içer (KK. 414).

5.46. ÖRTLEME OCAĞI

Yüz ve göz çevresinde meydana gelen, romatizma ağrılarının sebep olduğu şişlikleri tedavi eden ocaktır. Kullanılan nesnelere ve tedavi yöntemleri bakımından mankafa ocağı ile benzerlik gösterir.

Uygulama 1

Hasta kibleye doğru uzanır. Yüzü kare bir bez ile örtülür. Bu bezin kırmızı renkli olması şarttır. Yüze örtülen kırmızı bezin üzerine çıra yardımı ile kendir yakılır. Kendir yandıktan sonra hasta yine yatar vaziyette iken yüzüne şerbet sürülür ve bu şerbetin üzerine yanan kendirden kalan siyah parçalar sürülür. Bu işlem esnasında ‘Kara kara yazdık, sıra sıra dizdik’ diyen Ocaklı üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur. (KK. 117, 119, 120).

Uygulama 2

“Benim eldim değil Fadime Anamızın eli”, diyerek tedavisine başlayan ocaklı yaptığı şerbeti hastanın örtleme olan bölgesine sürer. Daha sonra şerbetli bölgeye nane yapıştırır. Kömür tavağını ısıtıp karşıdan yüzüne tutar. Üçe tamamlanan bu uygulama esnasında ocaklı Üçer kez: Fatiha, İhlâs, Nas, Felâk Ayetel Kürsi, surelerini okuyarak hastaya üfler (KK. 6, 118, 178, 224).

Uygulama 3

Bu ocakta yapılan tedavi bazı ufak ayrıntılar dışında bir önceki ocakla neredeyse aynıdır. Şerbet sürülüp nane yapıştırıldıktan sonra ocaklı hamur esiraniını ısıtıp hastanın yüzüne tutar. Üç tamamlanan tedavi esnasında üç İhlâs, bir Fatiha, bir Ayetel Kürsi ve bir Tebbet surelerini okur (KK.70).

Uygulama 4

Benzer bir uygulama da ise ocaklı, hastayı kibleye doğru yatırarak yüzüne bir bez örter ve üzerinde kendir yakar. Daha sonra bu kendirin karasını şerbet ile karıştırarak üç İhlâs bir Fatiha sureleri ile hastanın yüzüne yapıştırır (KK. 122, 183, 303).

Uygulama 5

Abdest alarak tedavisine başlayan ocaklı, hastanın şiş olan yüz bölgesine sarımsak sürer. Yüzüne bir bez örterek bezin üstünden yüzünü ovalar. Uygulama esnasında bildiği surelerden okur (KK. 121).

Uygulama 6

Ocaklı hastanın yüzüne al bir bez örter. İhlâs, Fatiha, Ayetel Kürsi surelerini okuyarak hastanın vücudunu yukarıdan aşağıya doğru bıçağın tersi ile kesiyormuş gibi yapar. Daha sonra hastanın yüzünü açarak yüzüne şerbet ve şerbetin üzerine toz haline getirilmiş kızılcam kabuğunu sürer (KK. 383, 384).

5.47. PÜSKÜRME OCAĞI

Bir çeşit cilt hastalığıdır. Aşırı sıcak ve terlemeden vücudun çeşitli yerlerinde kırmızı renkte kabarcıklar oluşur.

Uygulama 1

Ocaklı bir kap içindeki ılık suyun içine bolca şeker atar ve hastanın rahatsız olan bölgelerine dualar okuyarak bir bez yardımı ile karışımdan sürer. Ocaklı sürme işlemini tamamladıktan sonra kalan suyu ağzına alır ve hastanın vücuduna püskürtür (KK. 29, 269).

Uygulama 2

Rahatsız olan bölgeye maden suyu dökülür ve ezilmiş sarımsak ile ovalanır.

5.48. SARILIK OCAĞI

Yüzü ve göz bebekleri sararan, aşırı halsizleşen kişiler bu ocağa başvurur. Halk arasında kara sarılık ve sarı sarılık olmak üzere bilinen iki türü mevcuttur. Tedavi, parpılama ve dinsel-büyüsel yöntemler ile yapılmaktadır. İki, üç, beş, yedi gibi sayı motifi uygulamaya sihirselle güç katmaktadır. Renklerden sarının tercih edilmesi ve atılan düğümler “benzer benzeri doğurur” ilkesiyle taklit büyüsunün varlığını göstermektedir.

5.48.1. Kara Sarılık Ocağı

Uygulama 1

Ocaklı abdest alır. Hastanın iki kaşının ortasını döven taşı ile çarpı şeklinde çizerek kanatır. Buradan çıkan kana yedi diş sarımsak ile yedi kesme şekeri sürer. Hastaya yedi gün boyunca günde bir diş sarımsak ve bir adet şekerden yemesini söyler. Uygulama esnasında Felâk, Nas ve Ayetel Kürsi surelerini okur (KK. 124).

Uygulama 2

Döven taşı, (çakmak taşı) ile hastanın kulak kepçesinin arkası çizilerek kanatılır. Sağ kulaktan alınan kan ile sol göz daire içine alınır. Sol kulaktan alınan kan ile sağ göz daire içine alınır. Yani göz çevrenilir. Tedavi esnasında ocaklı Fatiha, İhlâs ve Ayetel Kürsi surelerini okur (KK. 125).

5.48.2. Sarı Sarılık Ocağı

Uygulama 1

Ocaklı gelen hastanın üst dudağını jilet ile keserek kanatır. Çıkan az miktarda kana yedi diş sarımsak ile yedi adet kesme şekeri sürüp çeker. Bunları hastaya vererek yedi gün boyunca birer tane yemesini söyler (KK. 126).

Uygulama 2

Bu ocakta da tedavi için sarımsaktan faydalanılmaktadır. Ocaklı dualar okuyarak jilet ile hafif bir şekilde hastanın alnını kesip kanatır. Kanayan yere sarımsağı ezip bastırır (KK. 14, 258).

Uygulama 3

Ocaklı hastanın iki kaşının arasına bir bıçak koyar ve dualar okuyarak bu bıçağa kaşık ile hafif dokunarak oradan kan çıkmasını sağlar. Çıkan kanı alnının tam ortasına sürer (KK. 31, 272).

Uygulama 4

Ocaklı hastanın el ayak ve boynuna dualar okuyarak sarı ip bağlar. Beş gün bu şekilde kalan hasta beşinci günün sonunda ocağa tekrar gelir ve ayağındaki ip eline elindeki ayağına takılır. Boynundaki ise çıkartılır. İki gün de bu şekilde kalan hastanın ikinci günün sonunda el ve ayak bileklerindeki iplikler de çıkartılır (KK. 20, 264).

Uygulama 5

Ocaklı, sarı bir taşı su dolu bir kabın içerisine dualar okuyarak atar. Taş burada bir gün kalır. Daha sonra ocaklı, taşın durduğu suyu bir bardağa koyup, hastaya yine dualar okuyup şifa dileyerek içirir (KK. 33, 173).

Uygulama 6

Ocaklı hastanın alın bölgesini dualar okuyarak üç yerinden jilet ile kanatır (KK. 355).

Uygulama 7

Ocaklı önce abdestini alır, benim elim değil Fadime anamızın eli der ve gelen hastanın iki kulağının arkasından, alınının ortasından ve kafasının tepesinden jilet ile birkaç damla kan akıtır. Bu kanları toplayıp gözlerinin önüne sürer. Bu uygulama esnasında Ayetel Kürsi, İhlâs ve Rabbena surelerini okur. Hastaya bir bardak su içirir ve bir dilim ekmek verir. Arkasına bakmadan eve gitmesini söyler (KK. 409).

5.49. SIĞAÇA OCAĞI

Vücudun farklı yerlerinde çıkan ve yedi çeşidi olan çıban türüdür. Tedavisi dinsel-büyüsel yöntem ile yapılmaktadır.

Uygulama 1

Bu ocakta sığaça hastalığının zor iyileşen çıban türü tedavi edilir. Ocaklı hastayı karşısına oturtur, yanına da bir bardak su koyar. Üç İhlâs bir Fatiha surelerini okuyarak önce hastaya sonra da bardaktaki suya üfler ve bu suyu hastaya içirir (KK.123).

Uygulama 2

Hasta kibleye doğru oturtulur. Su ve şeker karıştırılarak şerbet yapılır, hastanın yüz, el ve ayak bölgesine dualar okunarak sürülür (KK. 277).

5.50. SIĞİL OCAĞI

Eller üzerinde ve cildin değişik bölgelerinde görülen benlerdir (Dökmeci, 2006:312). Özelliklerine göre aldıkları isimler de değişmektedir. Büyüklükleri bakımından iri ya da ufak siğil şeklinde tasnif edilirler. Eğer siğiller çok fazla ise dişi siğil (gancık siğil), tek bir tane ise erkek siğil olarak adlandırılır. Yöredeki ocaklarda yapılan tedavi yöntemleri ve

kullanılan malzemeler çok çeşitlidir. Dinsel-büyüsel, ırvasa, parpılama, karalama, bitkisel, hayvansal, madensel yöntemler siğil tedavilerinde sıkça kullanılmaktadır. Besmele, abdest alma, din büyüklerinin adı, Mehmet isimli evlerden tuz toplama, kutsal kitapların ismi, yatır toprağı ve okunan dualar tedavilerdeki dinsel uygulamanın varlığını göstermektedir.

Para, iğne, bıçak, tuz, çivi, kül, su ile siğiller madensel tedavi yöntemi ile sağaltılmaktadır. Söğüt-asma-dut-ayva dalı, çam pürçeğı, elma, pirinç buğday, arpa tanesi, incir yaprağı, sarımsak, elma bitkisel yöntemli tedavilerde kullanılırken kurban kemiğıyle tedavi, hayvansal yöntem metodunda yer almaktadır. Siğiller üzerine dokundurup çekilen nesnelere, ocaklının hastaya üflemesi, suya okuması, hastalıklı bölgeye tükürmesi, hastayı sıvazlaması ile temas büyüğü uygulanırken bağlan ipler veya siğilleri ip ile boğma ile taklit büyüğü siğil ocaklarında uygulanan tedavi yöntemleridir. Duaların tekrar sayısı, kullanılan nesnelere adedi, tedavinin başında sonunda söylenen sözler uygulamalara sihirsel güç katmaktadır.

Uygulama 1

Ocaklı tedaviden önce abdest alır ardından da salavat getirir. Hz. Muhammed'e ve Seyit Ömer Hz. Ruhuna üç İhlas ile bir Fatiha gönderir. Ocaklı hastadan, her hangi bir çam ağacından on adet pürçek getirmesini ister. Gelen pürçekleri ikiye bölen ocaklı, her bir pürçeğe üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak hastanın siğilinin olduğı yere dürter. Her pürçekte bu uygulama tekrar edilir ve ona tamamlanır. Kullanılan bu pürçekler hastaya evine götürmesi için verilir. Hasta bu pürçekleri el ayak değmeyecek yüksek bir yere asarak kurutmaya çalışır. Pürçekler kurudukça siğillerin de kuruyacağına inanılır. Ocaklı "Allah şifanı versin" diyerek hastayı uğurlar (KK. 78).

Uygulama 2

Bu ocakta da tedaviye başlamadan önce abdestli olmak şarttır. "Benim elim değil Fadime Anamızın eli", diyen Ocaklı gelen hastanın her siğıline iri tuz döker. Bu dökme işlemi esnasında da Felak, Nas, İhlâs ve Fatiha surelerini okur. Uygulamayı üç kez tekrar ettikten sonra siğillerin yoğun olduğı bölgeye tü diyerek bir kez tükürür (KK. 127, 333).

Uygulama 3

Besmele çekerek tedavisine başlayan ocaklı hastadan çam ağacından bir miktar pürçek getirmesi ister. Ocaklı toprağı su ile ıslatarak krem haline getirir ve gelen bu pürçekler ile siğillerin olduğı yere bu karışımdan sürer. Ocaklı bu uygulama esnasında üç ihlâs ve bir Fatiha surelerini okur (KK. 108).

Uygulama 4

Gelen hastanın siğili kaç tane ise o kadar buğday tanesini eline alan ocaklı, her bir buğday tanesi ile hastanın siğillerinin etrafını çizer. Bu işlem esnasında üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur (KK. 128).

Uygulama 5

Ocaklı abdest aldıktan sonra “Benim elim değil Fadime anamızın eli”, diyerek tedavisine başlar. Gelen hastadan yakınlardaki çam ağacından pürçek getirmesi ister. Ocaklı gelen bu pürçekler ile siğillerin etrafını çizer. Bir taraftan da üç Ayet el Kürsü, üç İhlâs, üç Felak, Üç Nas ve üç de Fatiha surelerini okur. Eğer siğiller çok ve iri ise okunan dualar üç yerine yedi ya da kırk bir kez okunulabilir (KK. 6, 129).

Uygulama 6

Ocaklı, hastadan kırk bir adet çam pürçeğı getirmesini ister. Ocaklı getirilen bu pürçekleri birbirine bağlar ve siğillerin olduğı bölgelerin üstünü bu pürçekler ile çizer. Bu uygulamayı yaparken bir taraftan da birer kez Ayetel Kürsi, Tebbet, Fatiha surelerini üç kez de İhlâs suresini okur (KK. 66, 130, 307).

Uygulama 7

Ocaklının siğiller için uyguladığı yöntem siğilin büyüklüğüne göre değişmektedir. Eğer siğiller küçük ve fazla yayılmamış ise diğer ocaklarda olduğı gibi hastadan çam pürçeğı istenir, ocaklı gelen pürçeklerden yedi tanesini seçer ve her pürçeğe bir ihlâs ile bir Fatiha surelerini okur. Daha sonra bu pürçekle ile hastanın siğilli bölgelerinin etrafı çizilir.

Kullanılan pürçekler hastaya evinde kurutması için verilir. Gelen hastanın siğilleri büyükse, ocaklı bir bardak suyu yanına koyar. İri bir diş sarımsak alır ve yedi parçaya böler. Bölünen her bir parça için bir İhlâs ve bir Fatiha sureleri okur ve siğillerin üzerine sürer. Her duadan sonra bardaktaki suya da üfler. Ocaklı bu uygulamayı yedi kez tekrar ettikten sonra suyu hastaya içirir (KK. 32).

Uygulama 8

Ocaklı önce siğillerin etrafını çatal iğne ya da dikiş iğnesi ile daire şeklinde çizer, yani siğili çevreler. Sonrasında ise çizdiği dairenin içini çizer. Bu işlem esnasında belli bir dua değil de gönlüne ne gelirse onu okur ve çizdiği bölgeye iki kere tükürür. Tedavi sonunda: “Ben siğil okudum tarlaya ekdim kül oldu”, der (KK. 104).

Uygulama 9

Ocaklı tedavi öncesinde evinde Mehmet olan yedi kapıdan tuz toplar ve bu tuzları birbirine karıştırır. Hastanın siğilli bölgesini parmağı ile üç kez daire içine alır, üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur ve okuduğu duaları tuza da üfler. Uygulama sonunda tedavide kullanılan tuz sulak ve ayak değmedik bir bölgeye dökülür. Tuzlar eridikçe siğillerde kaybolup gider (KK. 131).

Uygulama 10

Ocaklı abdest alır. Hastayı karşısına oturtur. Yedi Ayetel Kürsi, üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak hastanın görünen siğillerine doğru üfler (KK. 132).

Uygulama 11

Tedavi için gelen hastadan çam pürçeği getirmesini söyleyen ocaklı üçer kez, İhlâs, Fatiha, Nas, Felak surelerini okur. Getirilen çam pürçeklerine üfledikten sonra hastanın siğillerinin üzerine sürer ve yüksek bir yerde kurutulması için hastanın eline verir (KK. 133, 320, 361, 363, 401).

Uygulama 11

Ocaklı, hastadan vücudundaki siğil sayısı kadar çam pürçeği getirmesini ister. Her siğile İhlâs ve Fatıha surelerini okur ve bir pürçek sürer (KK. 134, 360, 409).

Uygulama 12

Ocaklı, hastanın siğillerine bakarak üç İhlâs ve bir Fatıha surelerini okur ve siğillerin üzerine üfler (KK. 185, 356, 413, 414).

Uygulama 13

Bu ocakta yapılan tedavide de tuz kullanılmaktadır. Ocaklı şifa ve nazar dualarını okuyarak siğillerin olduğu yerlere tuz döker (KK. 194, 317).

Uygulama 14

Ocaklı, üç ihlâs ve bir kez Fatıha surelerini okuyarak sarımsağı iğneye batırır ve siğillerin yoğun olduğu bölgeye sürer (KK. 207).

Uygulama 15

Ocaklı, Fatıha, Felâk, Nas, Ayetel-el Kürsi surelerini okuyarak bıçak yardımı ile siğilleri kaldırır ve söğüt dalına üflüyerek siğillerin üzerine sürer (KK. 217, 471).

Uygulama 16

Bu ocakta elma ile tedavi yapılmaktadır. Hastalar ocağa elmaları ile giderler. Ocaklı getirilen elmaya dua okur ve iğne ile elmanın üstünü çizer (KK. 221).

Uygulama 17

Ocaklı Felâk, Nas, surelerini okuduktan sonra kutsal kitapların ismini söyleyerek onların yüzü suyu hürmetine şifa diler ve siğilleri tükürüğü ile sıvazlar (KK. 234).

Uygulama 18

Ocaklı bir miktar arpayı eline alır. Siğillerin yoğun olduğu bölgeyi arpa ile daire içine alır. İşlem esnasında Fatiha, Nas, Felâk ve Ayet-el Kürsi surelerini okur (KK. 241, 340, 430).

Uygulama 19

Kaya tuzu içinden üç iri taneyi seçen ocaklı, her bir taneye üçer kez İhlâs ve Haşr surelerini okuduktan sonra siğillerin etrafını çizer daire içine alır (KK. 236).

Uygulama 20

Siğillerin tedavisinde söğüt dalı kullanılmaktadır. Ocaklı önce hastaların siğillerini sayar ve siğil adedince söğüt dalına dualar eşliğinde çentik atar (KK. 5, 247).

Uygulama 21

Ocaklı daha önceden yatır toprağında yetişen pürçeklerden toplayıp kurutmuştur. Gelen hastaların siğillerine dualar okuyarak bu pürçekler ile bastırır (KK. 2, 486).

Uygulama 22

Ocaklı, “Benim elim değil Fadime anamızın eli”, diyerek hastanın siğillerini siyah bir ip ile Ayet-el Kürsi okuyarak boğar (KK. 7, 249).

Uygulama 23

Ocaklı ve hasta Cuma günü öğlen vakti çeşme başına giderler ve akan suyun yanındaki toprağa siğillerin adedince pirinci toprağa gömerler. Uygulama esnasında ocaklı üç defa Kevser suresini ve bir defa da Fatiha suresini okur ve arkalarına bakmadan eve geri gelirler (KK. 8, 250).

Uygulama 24

Siğili olan kişi üç gün kuşburnu ağacının yanına gider ve siğillerinin adedince kuşburnu koparır (KK. 9, 251).

Uygulama 25

Ocaklı, kırk adet çam pürçeğini ortadan ikiye böler. Böldükten sonra üç ihlâs bir Fatiha okuyarak her bir siğili dua üflediği pürçek ile süpürür (KK. 302).

Uygulama 26

Ocaklı, söğüdün dalına dualar okuyarak “tü” diye tükürür ve siğillerin üzerine sürer (KK. 304, 447).

Uygulama 27

Tedaviye başlamadan önce “Benim elim değil Peygamber Efendimizin eli, benim elim değil Fatma anamızın eli; ya gaf, ya def, ya Allah” denilir. Ocaklı tedavisinde iri tuz kullanır. Siğilin üzerine tuzu üç kez dua okuyarak dokundurup çeker. Etrafını gene tuz ile çevreler (KK. 314).

Uygulama 28

Hatsalar bu ocağa söğüt dalı ile birlikte gelirler. Ocaklı “Benim elim değil Peygamber Efendimizin eli, Fatma anamızın, Ayşe anamızın eli” diyerek söğüt dalını siğillerinin üzerine dua ile sürer (KK. 315, 403).

Uygulama 29

Ocaklı incir ağacının yapağını kesip sütünü siğillerin üzerine dua okuyarak sürer (KK. 316).

Uygulama 30

Ocaklı tedavisinde iplikten faydalanır. İpliğe okuyarak siğil miktarınca düğümler atar. Düğüm atma esnasında Ettahiyyatü, Salli, Barik ve Ementü surelerini okur. Eğer siğille hastanın elinde ise düğüm atılan ipliği hastanın el bileğine bağlar. Ayağında ya da vücudunun başka yerinde ise düğümlü ipliği hastanın başına bağlar (KK. 317, 318, 319).

Uygulama 31

Besmele çeken ocaklı “Benim elim değil Fadime anamızın eli”, diyerek başlar tedavisine. Bir taraftan dua okur, diğer taraftan da siğilleri iğne ile kanatır. Kanatma işleminden sonra üzerine üç kez “tü” diyerek tükürür (KK. 321).

Uygulama 32

Söğüt ya da iğde dalı ile tedavi yapılır. Ocaklı, hastadan bu dallardan birini getirmesini ister. Getirilen yaş dala nazar sureleri okunarak siğilin sayısı kadar çentik atar (KK. 323, 330).

Uygulama 33

İğne ya da çivi ile siğilleri, bildiği sureleri okuyarak daire içine alır (KK. 325).

Uygulama 34

Abdest alan ocaklı, çam pürçeğinin iğnesini siğillerin üzerine dürter. Bir taftan da bildiği duaları okur (KK. 328, 392).

Uygulama 35

Ocaklı hastadan ayva ağacından dal koparıp gelmesini ister. Getirilen bu dala yedi tane nazar duası okur ve her okumada bir çentik atar. (KK. 334).

Uygulama 36

Siğilin tedavisinde kurban kemiği kullanır. Ocaklı dualar okuyarak siğilin üzerine tükürür ve kurban etinden saklanan kemik ile siğilleri kazır. (KK. 350).

Uygulama 37

Ocaklı önce abdest alır. “Benim elim değil Peygamber Efendimizin eli, Fadime anamızın eli, erenlerin evliyaların eli” diyerek tedavisine başlar. Ocaklı tedavisinde dut, çam ağacı veya asma yaprağından faydalanır. Dualar okuyarak siğillerin etrafını bu yapraklardan biri ile daire içine alır (KK. 354).

Uygulama 38

Bu ocakta ocaklı için ilk çıkan siğilin tespit edilmesi önemlidir. İlk çıkan siğil tespit edildikten sonra ocaklı bunu ip ile sıkar ve üzerine dualar okuyarak tuz döker (KK. 358).

Uygulama 39

Ay hilal olduğunda ocaklı, aya doğru yüzünü döner, beş ya da yedi kez İhlâs suresini okur. Daha sonra aya bakarak sağ ayağının altındaki toprağı alır ve gene aya bakarak siğillerin üzerine sürer (KK. 362).

Uygulama 40

Ocaklı tedavisinde dut yaprağı kullanır. Siğillerin üzerine yedişer kez İhlâs, Fatıha, Nas ve Felâk surelerini okuyarak dut yaprağını sürer (KK. 364).

Uygulama 41

Ocaklı, yazın herhangi bir yeşil yaprak ile kışın ise evinde olan çiçeklerin yaprağı ile hasta tedavi eder. Yeşil yaprağa dua okuyup üfler ardından da hastanın siğillerinin üzerine sürer (KK. 371).

Uygulama 42

Ocaklı kırk buğdayı alır ve her birine Fatiha suresini okur. Daha sonra buğdayla İhlâs okuyarak siğillerin üzerine sürer (KK. 386).

Uygulama 43

Buğday, arpa, pirinç ya da şehriye; ocaklı evinden bunlardan hangisi mevcut ise tedavisinde onu kullanır. Örneğin bir avuç pirinci eline alır he birine bir İhlâs okur üfler ve siğillerin üzerine sürer (KK. 387, 388).

Uygulama 44

Ocaklı besmele çeker ve hasta ile birlikte dua okuyarak çam pürçeği koparır (KK. 394, 402).

Uygulama 45

Bu ocakta iri siğillerin tedavisi yapılmaktadır. Ocaklı “Benim elim değil Fadime anamızın eli”, diyerek kart patlıcanı ortadan ikiye keser. Fatiha, Ayetel Kürsi ve Nas surelerini okuyarak patlıcanın suyunu siğillerin üzerine sıkır (KK. 396).

Uygulama 46

Ocaklı, “Benim elim değil Fadime anamızın eli”, diyerek eline tuz alır ve dua okur. Okuduğu tuzu ekmek fırınının içine atarak yakar (KK. 397).

Uygulama 47

Ocaklı önce tuza okur daha sonra siğillerin üzerine tükürür ve tuzu siğillerin üzerine döker (KK. 398).

Uygulama 48

Ocaklı ay hilal olduğunda aya bakarak sol ayağının altından toprak alır. Üç İhlâs bir Fatiha sureleri okuyarak ve aya bakarak siğillerin üzerine bu toprağı sürer. (KK. 404, 405).

Uygulama 49

Ocaklı abdest alır. Benim elim değil Fadime Anamızın eli diyerek çam pürçeği ya da iğde dalını siğillerin üzerine namaz surelerini okuyarak dokundurur (KK. 406).

Uygulama 50

Ocaklı İhlâs, Felâk, Nas ve Fatiha surelerini okuyarak siğillerin üzerine üfler (KK. 421, 453, 470).

Uygulama 51

Ocaklı besmele çekerek kırk adet çam pürçeğini alır ve namaz surelerini okuyarak pürçeğe üfler ve siğillerin üzerine sürer (KK. 431).

Uygulama 52

Ocaklı besmele ile tedavisine başlar. Hastayı önüne oturtur. Bir kap suyu yanına koyar. Hem suya hem de hastaya dualar okuyarak üfler. Okunan su hastanın siğillerine sürülür (KK. 433).

5.51. SITMA OCAĞI

Sıtma hastalığı sivrisinek vasıtası ile insanlara bulaşır. Tedavi edilmediği takdirde ciddi sonuçlar doğurabilen bu hastalığa yakalananlar sıtma ocağına başvururlar (Akdur,2001: 2). Ocaklılar genellikle tedavilerinde dinsel-büyüsel yöntemi tercih ederler. İpe atılan düğüm ile hastalığın da bağlanılacağı düşünülür. Bu uygulama ile büyüün taklit prensibi uygulanır.

Uygulama 1

Ocaklı önce hastayı karşısına alıp sureler okur ve üfler. Daha sonra bir ipliği eline alır ve dualar okuyarak kırk düğüm atar. Her düğüm dua ile atıldıktan sonra ip hastanın bileğine bağlanır. Kırk düğümlü bileklik üç gün hastada kalır. Üçüncü günün bitiminde hasta ipi çözer ve bir ağaç dibine gömer (KK. 8, 250).

Uygulama 2

Ocaklı beyaz bir ipi İnşirah suresini okuyarak yedi düğüm atar. Düğümlü ip hastanın bileğine bağlanır (KK. 1, 244).

Uygulama 3

Ocaklı hastanın beline ip dolar ve bu ipin çürüyene kadar hastada kalmasını ister. İp çürüyüp düştüğünde hastalıkta aynı şekilde çürüyüp bedeni terk eder (KK. 15, 259).

5.52. SÜLÜK TEDAVİSİ

Sülüklerin çok eski çağlardan beri bazı hastalıkların tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir (Gödekmerdan, Arusan, Bayar, Sağlam 2011: 234). Bu hayvanlar kanı emerek temizlerler, “emerken diğer yandan ‘hirudin’ isimli salgısını karıştırarak kanı seyreltip bağışıklık sistemini güçlendirdiği ve hastalıkların oluşmasını tedavisinde rol oynadığı, uygulanan kişilerin beyin kanaması damar sertliği ve kalp enfarktüsüne karşı korunduğu belirtilmektedir.” (Altun, Usta, Çelik, Danabaş 2004: 14). Doğal yöntemler ile yapılan tedaviye abdest alma, kible dönme ve dua uygulamaları ile dini boyut katılmıştır.

Uygulama 1

Gelen hasta ve sülük işini yapan kişi abdestli olmak zorundadır. Ocaklı kibleye doğru oturur, hasta da tedavi eden kişiye yüzü dönük olarak oturur. Gelen hastanın kıyafetleri çıkartılır, üzeri kan olmasın diye önlük giydirilir. Tedavi başlanıldığında hastadan on ikişer defa Ayetel Kürsü, Felak ve Nas surelerini okuması istenir. Gelen hastaya yapılacak uygulama tespit edilir. Eğer hasta ilk defa geliyorsa ve direk sülük tedavisi istiyorsa önce

ona hacamat tedavisi önerilir. Hacamat ile vücudun kaba temizliği yapılır. Sülük ise daha hassas ve bölgesel bir tedavidir ve ikinci bir aşamadır. Eğer yapılacak tedavi sülük ise hastanın rahatsız olan bölgesine göre sülük seçilir. Örneğin: göz tansiyonu ve görme sorunu olan kişiler için ve gözün hassasiyetinden dolayı küçük sülükler seçilir ve bu sülükle gözlerin kenarlarından içe doğru ilerler. Beş ayrı noktada yerleştirilen sülükler o bölgeye ilk etapta kendi vücutlarında bulunan vitaminleri salgırlar, daha sonra ise oradaki kirli ve iltihaplı kanı çekerler.

Ocaklılar, sülükleri büyük, orta ve küçük olmak üzere üçe ayırırlar. Tedavi edilecek bölgeye göre sülük seçilir. Kulak ağrısı için seçilen sülüklerin küçük olmasına gerek yoktur. Veya eklem için kullanılacak olanlarda bu yapı aranmaz. Sülükler yapıştırılan bölgedeki kanı çekmeye başlarlar. Çektikçe de şişerler ve hacimleri dolunca kendileri o bölgeden düşerler. Hastanın sülük yapıştırılan bölgesi sürekli kanar. Hatta bu kanama iki günü bulur. Hastanın vücudundan sülükler alındıktan sonra o bölge temizlenir ve kanı tutacak pamuk ya da bez ile kapatılır. Sülükler kendilerinin üç ya da dört katı büyüklüğe ulaşmışlardır. Bu hayvanlar tekrar tedavi amaçlı kullanılmazlar. (KK. 81).

5.53. SÜTÇE OCAĞI

Bu ocakta kasığınan kaburgasına doğru şişlik ve ağrı olanlar dinsel-büyüsel yöntemler ile tedavi edilir.

Uygulama 1

Ocaklı hastayı kibleye doğru yere yatırır, üç İhlâs bir Fatıha okuyarak kasıktan kaburgaya doğru çarpı işareti koyar. Uygulama esnasında hasta ocaklıya üç kez “ne tutuyorsun” diye sorar ocaklı da ona “sütçe” diye cevap verir (KK. 223).

Uygulama 2

Ocaklı ağrıyan bölgeyi dua okuyarak ovalar (KK. 333).

5.54. ŞİBİT KABARCIĞI OCAĞI

Vücutun her yerini saran ve geceleri kaşınan iri kabarcıklardır. Hastalık bu ocakta ateş kültüne bağlı dinsel-büyüsel yöntem ile tedavi edilir.

Uygulama 1

Ocaklı abdest alarak tedavisine başlar. Sobadan aldığı külü su ile hafif ıslatır ve üç İhlâs bir Fatiha surelerini okuyarak şişliklerin yoğun olduğu bölgeye sürer (KK. 158).

5.55. TAVUK TAŞLICASI OCAĞI

El ve ayakta oluşan siğile benzer bir çeşit yaradır. Ağrıya ve yürüyüş bozukluğuna sebep olur (Koç, 2010:17). Taklit, temas büyüğü ve dinsel yöntem ile tedavi edilir.

Uygulama 1

Önce yaralar iğne yardımı ile eşelenir. Kaktüs yaprağından çıkan süt dualar okunarak yaraların üzerine sürülür. Ocaklı sürme işlemi ve dua bittikten sonra yaranın üzerine tükürür (KK. 210).

Uygulama 2

Bu tedavi yönteminde karatavuktan faydalanılır. Üzerinde hiç beneği ve farklı rengi olmayan bir tavuk alınır. Kesilip temizlenir. Tavuğun arka kısmı hastalıklı bölgeye sürülür (KK. 210).

Uygulama 3

Ocaklı, meşe külüne Nas ve Felâk surelerini okuyarak su katar ve elde ettiği yoğun kıvamlı karışımı rahatsız olan bölgelere sürer (KK. 35, 274).

Uygulama 4

Ocaklı kişi, üç tane arpaya birtakım sureler okur ve bu arpalar ile hastanın el ve ayaklarında çıkan taşlıcalara çarpı atar (KK. 36, 275).

5.56. TEMRE OCAĞI

Vücutun değişik yerlerinde görülebilen daire şeklinde, sınırları belli, hafif kırmızı renkte, kaşıntılı yaralardır (Altan 2000:136). Yörede bahadır temresi, kuru temre, yuvarlak temre ve bunların dışında kalan temre türleri olmak üzere dört çeşidine rastladığımız hastalığın ocakları ve tedavi yöntemleri de birbirinden farklıdır. Tedavide, birçok yöntemim kullanıldığını söylemek mümkündür. Eski Türk inanç sistemine dair unsurlar da uygulamalar içerisinde mevcuttur. Kullanılan demirden maddeler, kül, sarımsak bunlara örnek sayılabilir. Dinsel yöntem ocakların büyük çoğunluğunda olduğu gibi temre ocaklarında da vardır. Irvasa, parpilama, karalama, tükürme, sıvazlama, bitkisel hayvansal ve madensel yöntemlere dair uygulamaları , tedavi çeşidi fazla olan temre ocaklarında görmek mümkündür.

5.56.1. Bahadır Temresi Ocağı

Ocaklı neden bu ismin verildiğinin sebebini bilmiyor ama kendi temrelerinin diğerlerine nazaran farklı olduğunu söylüyor.

Uygulama 1

Yapılan tedavi yöntemi şu şekildedir: ocaklı benim elim değil Fadime Anamızın eli diyerek önceden hazır ettiği katrana bir kez Fatıha, yedi kez Tebbetin yarısına kadar, bir kez de tebbeti tam okur, on bir kez de İhlâs surelerini okuyarak karıştırır. Temreli olan yere katranı sürdükten sonra ‘tü’ diyerek üç kez tükürür. Eğer onların ocağının tutması ise ocaklının dili ağzında zor döner ve tükürmekte zorlanır (KK. 135).

5.56.2. Kuru Temre Ocağı

Üzeri kuruyarak çatlayan temre türüdür.

Uygulama 1

Ocaklı çatal iğne ile temreli olan bölgenin etrafını üç kez daire içine alır. Bir taraftan da İhlâs, Fatiha, Tebbet surelerini ve Nazar duasını okur, eli ile temreli bölgeyi sıvazlar (KK. 136, 361, 365).

Uygulama 2

Ocaklı üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak temrelerin görünür yerde olanlarını üç kez daire içine alır. Son dairenin ardından içine artı işareti koyar (KK. 137,138).

Uygulama 3

Ocaklı temreli bölgeyi Yasin kitabında yer alan temre duasını okuyarak kalem ya da parmağı ile çizer ve daire içine alınır (KK. 78, 215, 216, 472).

Uygulama 4

Bu ocağın kuru temresi küçük kırmızı ve kol kol olur. Eğer dişi türünde ise vücudun her yerine yayılmıştır. Ocaklı kırk tane arpayı tedavi için ayırır. 3-5 tanesini birlikte eline alarak temreli bölgeye üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak bu arpalar ile çizer. Bir bardak suya ve temrelerin üzerine üfler. Bu uygulamayı arpalar bitene kadar tekrar eder. Tedavinin sonunda okuduğu sudan üç yudum gelen hastaya içirir, kalanını ise temrelerin üzerine döker (KK. 184).

Uygulama 5

Abdest alan ocaklı “Benim elim değil Peygamber Efendimizin eli, Fatma anamızın eli, Hacı babamın eli”, diyerek tedavisine başlar. Yedi kez Ayet-el Kürsi, Nas, Felâk üç kez Fatiha okuyarak başparmağı ile üç kez temrenin etrafını dolandırır. Yaranın üzerine üç kez tükürdükten sonra kendi soba külünden sürer (KK. 289).

Uygulama 6

Ocaklı soba maşasını kızdırır. Arpaları üzerine koyar ve kızgın maşada sıkıştırılarak yağını çıkarır. Arpanın çıkan yağını termelerin üzerine sürer (KK. 376).

5.56.3. Yuvarlak Temre Ocağı

Daire şeklinde olan temre türüdür.

Uygulama 1

Ocaklı üç diş sarımsağı parçalayarak temreli olan bölgeye üç kez İhlâs ve Fatiha surelerini okuyarak sürer (KK. 139, 140, 141).

5.56.4. Diğer Temre Türleri

Yukarıdaki türler dışındaki temrelerin tedavi edildiği ocaklar.

Uygulama 1

Ocaklı yedi kez temre duasını bir kez nazar duasını, üç kez İhlâs ve bir kez de Fatiha surelerini okur ve temrelerin yoğun olduğu yere beş kez tü diyerek tükürür (KK.142).

Uygulama 2

Ocaklı evinin köşesinden aldığı toprağı su ile ıslatarak krem kıvamına getirir. Benim elim değil Fadime Anamızın eli diyerek hastanın temreli bölgesine sürer (KK. 143).

Uygulama 3

Ocaklı arpa ile sağaltma işlemi yapmaktadır. Yirmi yedi arpa dokuza bölünerek üçerli grup yapılır. Temreli olan yerler arpa ile daire içine alınır ve içine artı işareti konulur. Ocaklı uygulama esnasında üç kez İhlâs suresini okur. Uygulama sonunda ocaklı hastanın eline tükürür ve kibleye doğru bir bardak su içerir (KK. 144, 159).

Uygulama 4

Ocaklı besmele ile tedavisine başlar. Namaz sureleri okuyarak görünen yerdeki temreleri iğne yardımı ile üç defa daire içine alır. Temrenin üzerine su serperek tedaviyi bitirir (KK. 108).

Uygulama 5

Ocaklı kendi köyünden tedavi amaçlı getirdiği toprağı suyla ıslatıp krem kıvamına getirir. Üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okuyarak temrelerin olduğu bölgeye sürer. Bu uygulamadan sonra ağzını su ile doldurup üç seferde termelerin olduğu yere doğru üfler (KK. 145, 164).

Uygulama 6

Temreli olan bölgeyi arpa ile üç kez çizen ocaklı yedi defa Zuhrûh suresinin 69. Ayetini, bir defa da Fatiha suresini okur (KK. 146, 180, 181).

Uygulama 7

Ocaklı görünür yerdeki temrelerden birini iğne ile üç kez daire içine alır. Bu işlem sırasında Üçer kez Ayetel Kürsi, İhlâs, Felak ve Fatiha surelerini okur (KK. 6, 66, 129, 189, 320, 342, 363, 420)

Uygulama 8

Ocaklı Fadime Anamızın eli diyerek temrenin yoğun olduğu bölge üzerinde iğneyi gezdirir. Her hangi bir şekil çizmez sadece dokundurur. Bu işlem esnasında da temre suresini okur. Ardından da birer kez İhlâs, Fatiha, Felâk ve Nas surelerini okur. Tedavi bitimizde iğneyi suya tutarak yıkar (KK. 157).

Uygulama 9

Ocaklı tedaviye başlamadan önce abdest alır. Bir şişe suyu yanına koyar. Gelen hastanın temreli bölgesine üçer kez Ayetel Kürsü ve Fatiha surelerini okur. Her okumanın sonunda “tü” diyerek hem temreli bölgeye hem de suya tükürür. Dua işleminin sonunda şişedeki sudan alıp temrelere sürer (KK. 160).

Uygulama 10

“Allah Allah Teal Allah”, diyen ocaklı birer defa Ayetel Kürsi, Felak, Nas surelerini ve Nazar duasını okuyarak hastaya üfler (KK. 161, 222).

Uygulama 11

Ocaklı önce yedi kez Temre duasını okur ardından da bir kez nazar duasını, üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur ve hastaya doğru nefesini üfler. Duadan sonra beş kez temrelerin olduğu gölgeye tükürür (KK. 162).

Uygulama 12

Abdestli olarak tedavisine başlayan ocaklı, iğne yardımı ile temreli bölgeyi önce yukarıdan aşağıya doğru sonrada sağdan sola doğru çizer. Uygulama esnasında Temre duasını ve Felâk ile Nas surelerini okur. Tedavi sonunda temrenin üzerine iki kez tükürür (KK. 163).

Uygulama 13

Ocaklı temreli olan bölgeyi iğne ile daire içine alır, üçer kez temre duasını ve Tebbet suresini okur. Duanın sonunda temrenin olduğu yere tükürür ve tükürüğü ile temreyi ovalar (KK. 165, 172).

Uygulama 14

Ocaklı meşe sobasından aldığı meşe külünü toz halinde temrelerin olduğu yere sürer, daha sonra iğne ile temrelerin üzerini çizer ve temrelerin üzerine tükürerek tedavisinin bitirir (KK. 104, 168).

Uygulama 15

Ocaklı temre duasını üç İhlâs ve bir Fatiha suresini okur ve temreli bölgeye tükürür. Bu uygulamasını üç kez tekrar eder (KK. 166, 169, 401).

Uygulama 16

Ocaklı bir bardak suya üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur ve ağzını bu su ile doldurup üç seferde temrelerin yoğun olduğu bölgeye tükürür (KK. 12).

Uygulama 17

Köstebek toprağı alınıp su ile ıslatılır ve krem kıvamına getirilerek gelen hastaların temreleri olan bölgelerine üç İhlâs ve bir Fatiha sureleri okunarak sürülür (KK. 167).

Uygulama 18

Ocaklı, bahçesinden aldığı toprağı su ile ıslatır. Başparmağından başlayarak sırası ile bütün parmaklarını kullanarak temreli olan bölgeye bu karışımdan sürer. Uygulama esnasında yedişer kez İhlâs, Felak, Nas, Ayetel Kürsi ve Fatiha surelerini okur. Kalan karışımdan midesi kaldırırsa hastaya üç yudum içirir (KK. 22).

Uygulama 19

Ocaklı kırk bir arpayı yanına koyar. Bu arpalardan rast gele avucuna alarak temrelerin üzerini çizer ve tükürür. Arpalar bitene kadar bu uygulamayı devam ettirir. Tedavisi esnasında diline ve gönlüne gelen sureleri okur. (KK. 96).

Uygulama 20

Ocaklı çam pürçeği ya da iğne ile temreleri çizer. Temre duasını, Felâk ve Fatiha surelerini okuyarak iğne ya da pürçekle temrenin etrafını çizer ve üzerine üfler (KK. 170).

Uygulama 21

Ocaklı temrelerin yoğun olduğu bölgeyi iğne ile daire içine alır ve içine artı koyar. Bu uygulamayı üçe tamamlar (KK. 171, 312, 331, 392, 457).

Uygulama 22

Ocaklı abdest alarak temre duasını okur ve kalem ile temrenin etrafını çizer (KK. 186, 279, 467).

Uygulama 23

Ocaklı besmele çekerek dikiş iğnesi yardımı ile temrelerin üzerini çizer. Bu esnada ayetler okur. Tedavinin sonunda “Bir gördük bir daha görmeyelim”, diyerek çizdiği temrenin üzerine tükürür ve kendi soba külünden döker (KK. 192, 445).

Uygulama 24

Ocaklı, besmele üç İhlâs ve Bir Fatiha surelerini okuyarak bıçağın ters yüzünü temrelerin olduğu yere sürer (KK. 199).

Uygulama 25

Ocaklı iğnenin tersi ile temreli bölgeyi daire içine alır, üzerine şekerli yoğurt sürer. Uygulama esnasında yedi kez Besmele, Nas, Felâk, Fatiha sureleri okuyan ocaklı Arap harflerini de baştan sona kadar okur (KK. 229).

Uygulama 26

Ocaklı bir kap içine koyduğu külü zemzem suyu ile karıştırır ve dualar okuyarak temreli bölgeye sürer ve kuruyana kadar yıkanmaz. Kuruduktan sonra yine zemzem suyu ile yıkanır (KK. 244).

Uygulama 27

On dokuz tane arpa Fatiha suresi eşliğinde temrelerin üzerine koyulur. Bütün arpaların konma işlemi bittikten sonra temrelerin üzerinden toplanarak bir keseye alınır ve hastaya verilerek subaşına atması istenir (KK. 245).

Uygulama 28

Ocaklı benim elim değil “Fadime anamızın eli” diyerek avucunun içine meşe külünü koyar ve tükürüğü ile ıslatarak krem kıvamına getirir. İğne ile temrenin etrafını çizer ve karışımdan sürer. Tedavi esnasında Üçer kez İhlâs, Felâk ve Nas surelerini okur (KK. 278).

Uygulama 29

Ocaklı temreleri dua ederek tedavi eder. Dua ettikten sonra temrelerin üzerine üfler (KK. 280).

Uygulama 30

Ocaklı üçer kere İhlâs, Ettehiyyatü ve Subhaneke surelerini okur ve temrenin üzerine tükürür. Tükürüğü ile ıslattığı temreli bölgeye soba külünden yapıştırır (KK. 290).

Uygulama 31

Bu ocakta temreler arpa ile tedavi ediliyor. Ocaklı tek sayı olacak şekilde avucuna arpa alır. Aldığı bu arpalardan biri ile temreleri daire içine alır. Kalan arpaları ateşte yakar ve arpanın isini üçer kez İhlâs ve Felâk surelerini okuyarak temrelerin üzerine sürer (KK. 317, 318, 319).

Uygulama 32

İğnenin tersi ile temreli bölgeyi daire içine alan ocaklı üçer kez İhlâs, Felâk, Nâs, Tebbet surelerini okur (KK. 323, 397, 402).

Uygulama 33

Ocaklı gelen hastadan bozuk para ister. Bu para ile hastanın temresini dua okuyarak daire içine alır (KK. 324, 333, 337).

Uygulama 34

Ocaklı yedi arpa tanesini alır. Temrenin etrafını bu arpa tanesi ile tek tek namaz surelerini okuyarak daire içine alır (KK. 324, 348).

Uygulama 35

Abdest alan ocaklı temrenin büyüklüğüne göre 3, 5, 7 gibi tek sayılar oranınca temre duasını okuyarak temreyi iğnenin tersi ile daire içine alır (KK. 328, 336).

Uygulama 36

İğne ile bir taraftan termeyi çevreleyen ocaklı diğer taraftan da yedi kez temre duasını okur (KK. 334).

Uygulama 37

Ocaklı çığ soğanı alır ikiye böler ve tuza batırır. Daha sonra dualar okuyarak tuzlu soğanı temrelerin üzerine sürer (KK. 358).

Uygulama 38

Ocaklı iğne ile temrenin etrafını Fatiha suresini okuyarak daire içine alır. Temrenin içini iki kez İhlâs suresini okuyarak çizer ve “Hu Allah” diyerek temrenin üzerine tükürür (KK. 386).

Uygulama 39

Ocaklı besmele çekip “Benim elim değil Fadime ananızın eli” diyerek tedavisine başlar. Temreli bölgeyi dualar okuyarak iğne ile çevreler. Yukardan aşağıya, aşağıdan yukarıya doğru temrenin içini çizer. Daha sonra temrenin içine iğneyi batırarak kanatır (KK. 393).

Uygulama 40

Ocaklı arpa ile dua okuyarak görünür yerdeki temreleri daire içine alır. Kendi soba külünü suyun içine katarak bu suya da önce dua okur daha sonra temreli bölgeyi üçgen şeklinde sürer. Küller temrenin üzerinden kuruyunca temreler de iyileşir (KK. 436).

Uygulama 41

Ocaklı bütün soğanı alıp dört eşit paçaya böler. He paçaya salat-ü selam getirip İhlâs ve Fatiha surelerini okur. Soğanın üzerine tükürüp temrelerin üzerine sürer (KK. 444).

Uygulama 42

Ocaklı abdest alır, dikiş iğnesinin tersi ile termelerin etrafını çizip daire içine alır. Bir taraftan da üç kez Kevser suresini okur ve temrenin üzerine tükürür (KK. 448).

5.57. ULAMA OCAĞI

Bu hastalık üzüntü ve stresten meydana gelir. Deride iğne ucu gibi küçük kabarcıklar oluşur. Tedavide ırvasa ve büyüsel yöntem kullanılır. Yapılan uygulamalar gece körlüğü tedavisi ile benzerdir (Bkz. Sayfa- 177).

Uygulama 1

Hasta yanına dört adet soğan alır, dört yol ayırımına gelir ve soğanları dört yol ayırımına atar (KK. 210).

Uygulama 2

Fırın söngesinin üzerine binen hasta, yanına dört adet kuru soğan alarak dört yol ayırımına gelir, soğanları her birinin bir yola atarken “Anam kurt, babam kurt, kurt oğlu kurdum.” der ve arkasına bakmadan evine döner (KK. 76).

5.58. UŞAKİŞİ OCAĞI

Midede korku ve üzüntüden oluşan şişlik ve ağrıya uygulanan tedavinin adıdır. İlk uygulamada doğal, ikincisi ise büyüsel yöntem uygulanır.

Uygulama 1

Sağaltma işlemini yapan kişi sağ eli ile midenin üzerini en az beş dakika ovalar. Ovalama işleminde sonra karnını göbek deliğine doğru bastırır (KK. 30).

Uygulama 2

Ocaklı “Benim elim değil Fadime Anamızın” eli diyerek tavuğun sarı taşlıcasına okur, gelen hastaya bunu verir. Sarı taşlıca ne zaman kurursa hastalıkta o azman iyileşir (KK. 135).

5.59. YAKI (TÜPLEME) OCAĞI

Karında oluşan ağrılı, şiddetli sancıdır. Hastalar tedavi için tüpleme ocağına başvurur. Ocaklı, hastanın gaz rahatsızlığını gidermek için dinsel-büyüsel tedavi yöntemini uygular. Üç sayısı ile tedaviye sihirselle güç katılır.

Uygulama 1

Hasta kibleye doğru sırt üstü yatırılır. Ocaklı sağ ayağı ile hastanın sağ omzundan ayaklarına doğru basar. Aynı şekilde sol tarafından başlayarak aşağıya doğru basarak ayak parmaklarına iner. Üçüncü uygulamasını, hastanın alnına üç kez basarak başlatır, oradan göğüs kafesine, karnına ve ayaklarına doğru iner (KK. 150).

Uygulama 2

Hasta kibleye doğru sırt üstü yatar. Ocaklı ayağı ile hastanın karnına üç kez yukarıdan aşağıya doğru üç İhlâs ve bir Fatiha okuyarak hafifçe basar (KK. 175).

Uygulama 3

Ocaklı bir kap içerisine su koyar ve o su ile karnın şiş olan bölgesi üç kez daire içine alır. Uygulama esnasında, üç İhlâs ve bir Fatiha surelerini okur (KK. 53, 88, 89).

5.60. YAKMA OCAĞI

Ağızda pamukçuk şeklinde çıkan ya da el ve ayak parmaklarında oluşan morlukların tedavisi bu ocakta yapılmaktadır. Hastalık dinsel-büyüsel yöntem ile tedavi edilir.

Uygulama 1

Ocaklı şekerli su içerisine ince bir şiş koyarak kaynatır. Şiş üç beş dakika kaynadıktan sonra ağız içinde oluşan yaralara sürülür. Her bir yara için şiş yeniden kaynatılır. Tedavi esnasında ocaklı üçer kez İhlâs, Fatiha ve Ayetel Kürsi surelerini okur (KK. 147).

Uygulama 2

Ellerde yanık şeklinde oluşan kabarcıkların tedavi edildiği bu ocakta iki yöntem uygulanır. Eğer kabarcıklar mor ise mor iplik iğneden geçirilir ve kabarcıklar bu iğne ile delinir. Kabarcıklar beyaz ise bir kabın içinde şekerli su kaynatılır, pamuk ile bu sudan

alınarak kabarcıkların olduğu yerlere sürülür. Uygulamam esnasında üç kez İhlâs ve bir kez Fatiha suresi okunur (KK. 148).

Uygulama 3

Yemek kaşığı ocakta kızdırılır ve ağızda oluşan pamukçuklara üç İhlâs bir Fatiha sureleri okunarak uzaktan tutulur (KK. 149).

Uygulama 4

Ocaklı bir kaba su koyarak içine bir ölçek şeker atar ve karışımı kaynatır. Pamuk yardımı ile karışımdan alarak pamukçukların olduğu bölgeye sürer (KK. 15, 349).

Uygulama 5

Ocaklı “Benim elim değil Fadime Anamızın eli.” diyerek tedavisine başlar. Bıçağı meşe külünde kızdırarak ağız içinde üç İhlâs okuyarak gezdirir (KK. 187).

Uygulama 6

Ocaklı, bal ya da süt evde ne varsa ikisinden birini kaynatır. Tüy yardımı ile hastanın rahatsız olan bölgelerine bu kaynamış maddeden sürer. Nazar ile oluştuğuna inanılan bu rahatsızlığın tedavisi esnasında ocaklı üçer kez İhlâs, Felâk ve Nas surelerini okur. Hastaya ocaklı evinden ayrılmadan bir dilim ekme yedirilir ve bir bardak su içirilir (KK. 278).

Uygulama 7

Ocaklı hastalığın olduğu bölgeye kaşığın tersini ısıtarak yağ sürer. Bir taraftan da Felâk, Nas surelerini okur (KK. 282).

5.61. YEL KESME OCAĞI

Vücudun çeşitli yerlerinde görülen romatizma ağrılarıdır. Halk arasında yel girmesi olarak tanımlanmaktadır. Tedavide dinsel- büyüsel ve ırvasa yöntemleri uygulanır.

Uygulama 1

Hasta kibleye doğru ayaklarını uzatarak oturur. Ocaklı, bıçakla hastayı sağından soluna doğru üç kez kesiyormuş gibi yapar. Bir taraftan da yedi kez Tebbet suresini keseb kısmına kadar, bir kez de tam okur. Üçer kez Ayetel Kürsi, Felâk, Nas, İhlâs ve Fatiha surelerini okur ve Muhiddin Arabi Hz. Ruhuna gönderir (KK. 6, 129).

5.62. YILANCIK OCAĞI

Romatizma hastalığından kaynaklanan ağrılar bu ocakta tedavi edilmektedir. Vücudun her yerini gezen ağrı en çok kollarda ve baldırlarda olur (Salman,1948: 59). Her ocağın tedavisi birbirinden farklılık gösterir. Dinsel-büyüsel yöntem, madensel yöntem, ırvasa yöntemi, tükürme yöntemi, sıvazlama yöntemine dair uygulamalar ocaklılar tarafından kullanılmaktadır. Hastalığı korkutma amaçlı söylenen sözlerin yanı sıra kırmızı bez, bıçak gibi tedavide tercih edilen nesnelere eski Türk inanç sistemine dair uygulamaların tedavideki varlığını göstermektedir. Üç, yedi, sekiz, on gibi sayılar ile tedaviye sihirsel bir güç katılmıştır.

Uygulama 1

Ocaklı bozuk parayı eline alır. Üç İhlâs, üç Fatiha surelerini okuyarak parayı önce hastanın başından üç kez, sonra sağından soluna üç kez ve en sonunda aşağıdan yukarıya doğru üç kez döndürür (KK. 330).

Uygulama 2

Ocaklı, tedavisine abdest alarak başlar. Gelen hasta kibleye doğru oturtulur. Ağrının olduğu bölge üç kez sağdan sola doğru bıçak ile kesiyormuş gibi yapılır. Aynı zamanda üç İhlâs ve bir Fatiha sureleri okunur. Ocaklı tedavi sonunda bıçağını su ile yıkar (KK. 152, 210).

Uygulama 3

Besmele çeken ocaklı, eline aldığı bıçağı hastanın başından ayağına kadar üç İhlâs bir Fatiha okuyarak çevirir. Bıçağı çevirdiği şekilde başından ayağına kadar bıçağın tersi ile hastaya belli aralıklar ile vurur (KK. 331).

Uygulama 4

Ocaklı “Benim elim değil Fadime Anamızın eli.” diyerek tedavisine başlar. Soğanı iğne yardımı ile dua okuyarak çizer. Çizdiği bu soğanı ezer ve ağrıların olduğu bölgeye sürer (KK. 153).

Uygulama 5

Ocaklı, sahip olduğu yılanlık taşlarını hastanın ağrılı bölgesine tükürüğü ile üç İhlâs bir Fatıha surelerini eşliğinde yapıştırır. Gelen hastalar taşların ağrıları vakum gibi çektiğini belirtirler. Bir müddet sonra taşlar kendiliğinden düşerler (KK. 174, 211, 322, 335, 339, 415, 437).

Uygulama 6

Ocaklı gelen hastalara dua okur ve üzerlerine üfleterek vücutlarını sıvazlar (KK. 104).

Uygulama 7

Ocaklı, hastayı kibleye doğru sırt üstü yatırır. Üzerine al bir bez örter. Bacaklarından başlayarak bütün vücudunu üç kez bıçağın tersi ile kesiyormuş gibi yapıp bastırır. Bu üçleme esnasında Felâk ve Nas surelerini okur. Tedavinin sonunda ocağından meşe külü alarak kendi avucundan hastaya üç kez yaladır (KK. 172).

Uygulama 8

Yedi ya da on bir yılanlık taşı dualar okunarak ağrılı bölgeye yapıştırılır. Taşlar ağrının olmadığı yere yapışmadan düşer. Ağrılı bölgede tutunur ve renk değiştirip siyaha döner. Belli müddet sonrada kendiliğinden düşerler (KK. 252, 299).

Uygulama 9

Ocaklı abdest alır:

“Niyet ettim niyet eyledim Allah rızası için

Ayşe Fatma Anamızın eli

Merkez Efendinin izni ile

Ayşe kızı Emine kuluna girmiş nazardan ise

Akkurt ilinden ise, kızılılık yelinden ise,

Yılcılık ilinden ise korku ile girmiş ise

Bilip bilmediğim her ne sebeple olmuş ise

Bismillahi şafi, bismillahi şafi,

Bismillahi kafi, bismillahi ellezi diyerek tedavisine başlar.

Ocaklı, taşların her birine İhlâs Fatiha, Felâk ve Nas surelerini okur. Taşlar düşene kadar bekler ve hastanın ağrılı bölgelerinin tedavi sonunda sıvazlar (KK. 276).

Uygulama 10

“Fadime Anamın eli” ile tedaviye başlayan ocaklı Mekke’den getirttiği taşları hastanın ağrılı bölgesine Fatiha suresini okuyarak yapıştırır. Hasta üç kez: “Ne kesiyorsun diye sorar?” ocaklı da: “yılancık”, diye cevap verir. Taşlar kendiliğinden düşüne kadar tedavi devam eder (KK. 1, 173, 146).

Uygulama 11

Ocaklı hastayı kibleye doğru ayaklarını uzatarak oturtur. “Benim elim değil Fadime Anamızın eli”dir diyerek üç ihlâs, bir Fatiha okur. Bir taraftan da Mekke’den getirmiş olduğu ve dört erkek dört dişiden oluşan yılancık taşlarını tükürüğü yardımıyla ağrıların yoğun olduğu bölgeye yapıştırır. Taşlar yapıştıkları yerlere gömülerek oradaki ağrıyı çekerler. Kendiliğinden düşene kadar çıkarılmazlar. Bu süre 10-15 dakikadır. Taşlar kendiliğinden düştüklerinde ağrı sona ermiştir (KK. 30, 49, 157, 284, 469).

SONUÇ

Hastalıklardan korunma, sağlıklı yaşama ve bu sağlığı sürdürme çabası her devir insanının temel gereksinimi olmuştur. Bu nedenle İnsanların hastalıklara karşı tavrı, farklı medeniyet ve ayrı coğrafyalarda yaşamış olmalarına rağmen büyük benzerlik göstermektedir.

Eski dönemlerde sebebi bilinmeyen pek çok hastalık doğüstü güçlere dayandırılmıştır. Tıp ilminin henüz gelişmediği bu dönemde büyüsel, sihirsel yöntemler ve halk tıbbı ile hastalıklara çareler aranmış, insanlara musallat olduğu düşünülen kötü ruhlardan kurtulmaya çalışılmıştır. Bu toplum içerisinde hastalıklar şamanlar tarafından tedavi edilmiştir. İslamiyet öncesi Türk toplumu içerisinde farklı pek çok göreve sahip olan şamanlar, İslamiyet'in kabulünden sonra hastalık sağaltma işlemini ocaklılar adı altında sürdürmüşlerdir.

Halk hekimliğine dair uygulamalar ve halk hekimi ocaklılar, Türk kültürünün asırlardır bünyesinde barındırdığı önemli yapı taşlarından birisidir. Kökeni orta Asya Türk coğrafyasına dayanan tedaviye yönelik uygulamalar, nesilden nesile aktararak günümüz toplumuna kadar ulaşmıştır.

Kütahya'da halk hekimliği ve ocaklara dair yapılan kapsamlı ilk araştırma olan bu çalışmada modern tıbbın ilerlemesine rağmen varlığını devam ettiren halk hekimliğine dair uygulamalar ve ocaklarda yapılan tedaviler tespit edilmiştir.

Karşılıklı görüşme ve gözlem metodu kullanılarak yapılan derleme çalışması esnasında kaynak kişilerin yaşadıkları mekâna gidilmiş ve tedavi ortamları gözlenmiştir. Derleme esnasında dört yüz yetmiş üç kaynak kişi ile görüşülmüştür. Kaynak kişi sayısına göre ilçe sıralamaları; Aslanapa 65 kişi, Altıntaş 45 kişi, Domaniç 35 kişi, Dumlupınar 26 kişi, Emet 26 kişi, Simav 20 kişi, Gediz 17 kişi, Pazarlar 14 kişi, Çavdarhisar 12 kişi, Tavşanlı 10 kişi, Hisarcık 9 kişi ve Şaphane 9 kişi şeklindedir.

Bu görüşmeler kapsamında şehir merkezi ve ilçe merkezlerinin yanı sıra merkeze ve ilçelere bağlı 149 köy çalışmaya dâhil edilmiştir. En fazla Ocaklıya 185 kişi ile şehir merkezinde ulaşılmıştır. Şehrin kırsaldan göç alan mahallelerinde yaşayan bu kişiler geldikleri yerin kültürel özelliklerini de beraberinde taşımışlardır. Merkez ve merkeze bağlı köyler dışında en fazla kaynak kişi ile görüşülen ilçe 65 Ocaklı ile Aslanapa olmuştur. Derleme yapılan bu bölgenin doğduğum ilçe olması ve akrabalarımızın varlığı

insanların bize duyduğu güveni arttırmıştır. Bunun yanı sıra ilçenin gelişmişlik düzeyinin diğer bölgelere göre daha gerilerde olması, geleneksel tedavi yöntemlerinin yaşatılması ve aktarılmasına olanak sağlamıştır.

Çalışma esnasında farklı birçok sorunla karşılaşmıştır. Bunlardan en büyüğü güven sıkıntısıdır. Hiç tanımadığı insanlara asırlık sağaltma sırlarını vermek ve bundan kendilerine zarar gelmeyeceğine düşünmek ocaklılar tarafından hemen kabullenilir bir durum olmamıştır. Bölge halkının tanıdığı, inandığı kişilerin oluşturduğu güven ortamı sayesinde ocaklılar bizimle sağaltma bilgilerini paylaşmışlardır.

Ulaştığımız kaynak kişilerin bir kısmı ise aile fertleri izin vermediği için bizimle görüşmeyi kabul etmemiştir. Yapılan derleme çalışmasında kaynak kişilerin birçoğu ise kimlik bilgilerinin saklı tutulması şartı ile bilgi aktarımında bulunmuşlardır. Onların bu talebine dair verilen sözü yerine getirmek amacı ile bilgileri elde bulunmasına rağmen kaynak kişilerin ad ve soyadlarının baş harfleri numaralandırılıp verilmiştir.

Bir diğer sıkıntı da sağaltmaya dair bilgilerin eksik anlatılmasıdır. Ocaklıların sözlü olarak verdikleri bilgiler ile tedavilerini uygulatıldığında ortaya çıkan netice birbirinden çok farklı olmasa da eksik ve yetersizdir. Veri eksikliğini gidermek ve tedavinin her aşamasına dair doğru ve tam bilgiye ulaşabilmek için neredeyse her ocaklının tedavisi kendi üzerimiz de ya da bulduğumuz başka hastalar üzerinde doğal veya yapay ortamlar oluşturularak uygulatılmıştır. Bu durum ise sahada geçirilen sürenin uzamasına neden olmuştur.

Görüşülen ocaklıların büyük çoğunluğu sağaltma yetisini ailesindeki ocak soyuna dayandırmaktadır. Soya dayalı olan ocaklar ise bu yetiye iki yoldan sahip olabilmektedirler. İlki aile ya da sülale içerisinde bulunan ocaklının yapmış olduğu vazifeyi hiçbir merasime ihtiyaç duymadan devralmasıdır. Yöredeki ocaklıların % 48'i bu yolla ocaklı olmuşlardır. Soya dayalı ocaklı olabilmenin bir diğer yolu ise el verme/el alma merasimi ile yapılmaktadır. Bu tür ocaklarda el verecek kişinin uygun gördüğü şahsa sağaltma yetisi, belli uygulamalar ile devredilmektedir. El verecek kişinin, el alan kişinin ağzına tükürmesi, tükürdüğü suyu içirmesi, avucundan tükürük yalatması veya su içirmesi, dua okuyup üflemesi ya da onu sıvazlaması sıkça uygulanan yöntemler arasındadır.

Yörede, görülen rüyalar ocaklı olabilmenin bir diğer yoludur. Peygamber, şeyh, Hızır, evliya gibi din büyükleri sağaltma yetisini ve yöntemini rüya vasıtası ile ocaklı olacak

kişiyeye aktarırlar. Geçirdiği hastalık ile ocaklı olma, tedavi amaçlı gittiği ocakta gözlem yolu ile bu işin talibi olma veya ikiz evlat doğuran annelerin sağaltma gücüne sahip olabilmeleri derlenen bilgiler neticesinde yörede mevcut olan ocaklı olabilme yöntemleridir.

Yörede farklı ilçelerde “tutmacı, tutucu, efsuncu, çizici” gibi isimler ile adlandırılan ve sundukları tedavi hizmetleri ile birer halk hekimi vazifesi gören ocaklılar, hangi şekilde sağaltma işine başlarsa başlasınlar, onların bu işi gönüllülükle ve inanarak yapmaları esastır.

Saha çalışması kapsamında görüşülen Ocaklıların % 61’i 60 yaş ve üstü, % 34’ü orta yaş ve % 5’i gençtir. Genç ocaklı sayısının düşük olması yeni neslin bu uygulamalara karşı isteksiz ve inancız olduğunu göstermektedir. Ocaklarda eski dönemlere göre el verme oranına da çok düşüktür. Kütahyalı gençler bu uygulamaları farklı nedenlere dayandırarak yapmak istemezler.

Cinsiyet dağılımına bakıldığında ocaklıların %77’si kadın, %23’ü erkektir. Birçok alanda kültürün aktarıcısı olan kadınlar sağaltma işleminde de bu görevi üstlenmiştir. Eski Türk inanç sistemi içerisinde de en iyi şamanların kadın olması elde ettiğimiz veriler ile örtüşür vaziyettedir. Kadın ocaklılar, genelde kadın ve çocukların hastalıklarını tedavi ederken, erkek hastaların yaşı ileri olanlarının tedavisini kabul etmektedirler. Kadın ocaklıların çok azı “aynı topraktan yaratıldık, ocağımıza gelen herkesi tedavi ederiz” diyerek erkek hastaları da tedavi ederken, erkek ocaklılar hastalarda cinsiyet ayrımı yapmazlar.

Elde edilen verilerden hareketle ocaklıların eğitim durumuna bakıldığında %34’ün eğitim almamış, % 61’inin ise ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim düzeylerinin düşük olmasının nedeni, ocaklıların büyük çoğunluğunun kırsalda yaşayan kadın ocaklılar olmasıdır. Altmış yaş üstünün büyük çoğunluğunu oluşturduğu ocaklıların eğitimine yaşadıkları bölge ve dönemde önem verilmemiştir. Sağaltıcıların eğitim düzeylerinin düşük olmasının yöre halkı tarafından çok bir önemi yoktur. Hastalar ocağa başvururken ocaklının toplum içinde sağaltma gücüne dair edindiği itibara bakarlar.

Meslek grupları açısından ocaklılar değerlendirildiğinde % 78’lik dilimi ev hanımları oluşturmaktadır. Bunun nedeni ocaklıların çoğunluğunun kırsalda yaşayan ev

hanımlarından oluşmasıdır. % 13'lük dilim emeklilerden oluşmaktadır ki bunların çoğu gene kırsalda yaşayan çiftçi emeklisidir. % 5'lik kısım ise farklı meslek gruplarındandır.

Kütahya'da hastalık sağaltımı esnasında ırvasa, parpılama, dinsel büyüsel, üfürme, karalama, tükürme, sıvazlama, bitkisel, hayvansal ve madensel yöntemler kullanılmaktadır. Tedavi esnasında kullanılan malzemeler yöntemin türünü de belirlemektedir. Elde edilen verilerin oranlarına bakıldığında yöredeki ocaklılar, hastalık tedavisinde en fazla hayvansal ve bitkisel ürünler ile yapılan yöntemleri tercih etmektedirler.

Al ipek, al bez, arpa tanesi, ayva dalı, ateş, asma yaprağı, ayakkabı, bal, bal mumu, balta, bez, bıçak, bozuk para, böcek, buğday tanesi, buğday nişastası, bulgur, buz, çakmak taşı, çam ağacı, çam pürçeği, çivi, çam sakızı, çarşaf, çörek otu, domuz dişi, dut yaprağı, demir, ekmek, elma, erik pestili, esiran, gül kremi, hamur mayası, haşlanmış patates, iğne, iri tuz, inci, incir ağacı dalı, ip, jilet, kalbur, kalem, bant, kara tavuk k., kara üzüm, kara tatlı, kasnak, kaşık, katran, kavanoz kapağı, kaymak, kemik, kesme şeker, kendir, kırmızı bez, kırmızı ip, kırmızı toprak, kızıl çam kabuğu, kurşun, kurban kemiği, kil, kiremit, köpek kılı, köpek yalağı, köstebek toprağı, köstebek eti, kömür, krem, kumaş, kül, kulak otu, mavi renkli ip, mavi yağlı bez, mayasıl otu, mercimek, mavi kumaş, mavi boncuk, mendil, muska, nane, nişasta, nöbet şekeri, ocağın karası(isi), oklava, od kesmesi otu, örtü, pamuk, para, parmaktan çıkan kemik, patlıcan, pekmez, pembe örtü, pirinç, sabun, sarı kantaron, sarı toprak, sarımsak, soba kurumu, soba maşası, soğan, soğan kabuğu, söğüt dalı, su, süpürge çöpü, şalvar, şampuan, şeker, şekerli yoğurt, şerbet, şiş, tahta, tere yağı, terlik, toprak, tuz, türbe toprağı, tükürük, un, üzerlik otu, yapağı, yeşil yaprak, yedi kardeş kanı, yilancık taşı, yağ, yumurta, zeytin yağı, zeytin Kütahya ocaklarında tedavi esnasında kullanılan nesnelere.

Bunlar içerisinde su, bıçak, iğne, ateş, kül, arpa, buğday, çam pürçeği, söğüt dalı, sarımsak, toprak, tuz ve yilancık taşı ocaklıların en çok tercih ettiği tedavi malzemeleridir.

Ocaklarda kullanılan eşyaların türüne ve kullanım şekline bakıldığında eski Türk inanç sistemi içerisinde süzülerek günümüze kadar ulaşan kültürlerin varlığını görmekteyiz. Su, ocak, ateş, demir ve ağaç kültüne bağlı pek çok nesne yöre ocaklıları tarafından nedeni bilinmeden, sağaltma silsilelerinin devamı olarak kullanılmaktadır. Tedavide sıkça tercih edilen kırmızı, mavi gibi renkler de yine eski Türk inanç sisteminin uzantılarıdır.

Kütahya ocaklarının bazılarında hastalıklar tedavi edilirken zamana bağlı birtakım uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalar tez çalışması içerisinde “Haftanın Belli Günlerinde, Gün Yarım Olmadan, İkindiye Kadar, Hava Kararmadan(Gündüz Saatlerinde), Gece, Cuma Namazı Sonrası, Cuma İkindiden Sonra, Bebeklerin İlk Kırk Günü, Ay Hilal Olduğunda ve Her Zaman Yapılabilen Tedaviler” olmak üzere sınıflandırılmıştır. Her zaman yapılabilen tedavilerin de eski dönemlerde zamana dair uygulamalarının olmasına rağmen günümüzde, ortama duyulan güvenden ve gelen hastaların başka uygun vakitlerinin olmamasından dolayı uygulanmadığı bu ocaklılardan edinilen bilgiler arasındadır. Zamana bağlı uygulama olan ocaklarda, belirtilen gün ve saatte gitmek tedavinin iyileştirici gücünü arttırmaktadır.

Ocaklarda tedaviyi üçlemeye dayalı birtakım uygulamalar mevcuttur. Eğer hastalık ilk uygulamada geçmezse üçe tamamlamak için ocağın önceden belirtilen sağaltma gün ve saatinde tedavi tekrar edilir. Tedavi günü haftanın tek günü ise üç hafta aynı gün uygulama tekrar edilir, salı perşembe gibi iki gün ise bir sonraki salı tekrar aynı tedavi uygulanır.

Eski Türk inanç sisteminin uzantısı olan ocaklarda tedavi öncesinde, tedavi esnasında ve sonrasında yapılan birtakım kalıp uygulamalar mevcuttur. Tedavinin bir parçası olan bu uygulamalar daha çok dini ve sihrî içeriklidir. Tedavi öncesi yapılan dini uygulamalardan ilki abdest almadır. Bazı ocaklılar abdestsiz tedaviye başlamadıkları gibi gelen hastadan da bunu isterler. Ocaklarda, Allah rızası için, niyet ettim niyet eyledim, izin Allah, sebi bizden şifa Allah’tan, el bizden şifa Allah’tan, tevekkülü teal Allah, Allah Allah teal Allah şeklindeki ifadeler ile tedavi öncesi hastalığı sağaltmaya niyet edilir. Niyetten sonra besmele çekme ve din büyüklerinin özellikle de Fatma Ana’nın eli ile tedaviye başlama ve hastayı kible yönüne çevirme tedavi öncesi yapılan dini uygulamalardan diğerleridir. İslami unsurlar ile dini boyut kazandırılmış uygulamalar tedavi esnasında okunan sure ve dualar ile devam etmektedir. Bunlar, Fatiha, İhlâs, Felâk, Nas, Ayetel Kürsi, Tebbet, Nazar, Rabbena, Salli Barik, Sübhaneke, Amenarresülü, Kunut Ementü duaları; Fetih, Haşr, Kevser, Kadir, Kalem, Kureyş, Neşrahleke, Sureleri, Yasin,

Zuhur Suresinin 69. ve 79. ayetleri, Salat-ü Selam, 41 Besmele, dört kutsal kitabı sırası ile söyleme, baştan sona Arap harflerini sayma, Yedi Uyurların ismini söyleme şeklindedir.

Alevi yerleşim yerleri ile Sünni yerleşim yerlerinde tedavi yapan ocaklıların hastalık tedavi yöntemleri arasında fark neredeyse yok gibidir. Sadece çarpma ocağında tedaviye

“Ya Allah, Bismillah, Ya Muhammed, Ya Ali” diyerek başlanır (KK.44, 45). Bu uygulama dışında ocaklıların özellikleri ve hastalık sağaltımına dair yapılan uygulamalar aynıdır.

Yapılan tedavilerde herhangi karşılık beklenmeyip maddi değer biçilmemesi bu kurumların bir diğer özelliğidir. Ocaklıların tedavi karşılığında genel tercihi “gönlünden ne koparsa” şeklindedir. Sağaltmaya gelen hastaların bıraktığı hediye ya da küçük meblağlardaki paraya yörede “el yeniliği” denilmektedir. Bu uygulamaya dair yaptırımlar ocaklarda farklılık göstermektedir. Gelen hastanın gönlünden ne koparsa, maddi değeri düşük bozuk para ve ya sadece hediye bırakması yaygın olarak uygulanan el yeniliği geleneğidir. Ocaklarda, sağaltma karşılığında hastadan herhangi bir şey alınmazsa hastalığın ocaklıya geçeceği inancı yaygın olmasına rağmen yapılan işlemin kutsallığına zarar vereceği düşüncesi ile hiçbir şekilde para ve hediye kabul etmeyen ocaklar da mevcuttur.

Ocaklılar tedavi sonunda “bizim ocağımız ise Allah’ın izni ile geçer.” şeklinde ifadelerde bulunurlar. Bu cümledeki maksat, aynı hastalığı sağaltan pek çok ocak vardır ve gelen hastanın doğru ocağa ulaşması esastır. Bu olayı yörede anlatan en iyi ifade “ocağına düşmektir”.

Toplum tarafından itibar edilen ve manevi yüceliğine inanılan sağaltıcıların ocağa başvuran kişilerden birtakım beklentileri vardır. Bu beklentilerin başında “inanç” gelmektedir. Hasta, yapılan uygulamanın kendisini iyileştireceğine dair tam bir iman ile gelmelidir. İçinde şüphe olan ya da yapılan uygulamayı hafife alan hastaların ocaklı kapısından şifa bulması mümkün değildir. İmanın yanında bazı ocaklarda hastaların uygulaması gereken yaptırımlar da mevcuttur. Ocağa gelmeden önce abdest almak, aç gelmek, gün ve saat ile ilgili kurallara uymak, tedavi sonrasında gerekli hallerde verilen perhizlere yerine getirmek, ocaklı evinden verilen su, kül, ekmek gibi gıdaları tarif edildiği şekilde tüketmek bunlardan bazılarıdır.

Kütahya ocaklarında altmış iki çeşit hastalık türüne ve bunların tedavisine dair farklı uygulamalara derleme sahasında ulaşılmıştır. Tedavisi yapılan hastalıklar: Arpacık silmesi, ateşpâre, baş ağrısı, bel bağlama, bel sarma, ben tedavisi, bertik, bezeme, Nuren bezemesi, boğmaca, böcelik, çarpma, çıban, çıkık, dalak kesme, darama, diş, dolama, dolluk, geçe körlüğü, gece yanığı, gelincik, göbek düşüğü, göz silkmesi, hacamat, hayrabalı, incili tutma, ısırgı, kabakulak, kara gelincik, kara yakı, kızıl, kızılıörük, kızılca, kilit açma,

korkuluk, köseleme, köstebek, kulak silkme, kurdeşen, mankafa, nazar, od kesmesi, örtleme, püskürme, sarılık, sığaca, siğil, sıtma, sülük, sütçe, şibit kabarcığı, tavuk taşıcası, temre, ulama, uşakişi, yakı, yakma, yel kesme ve yılcıktır.

Hastalık türleri içerisinde en fazla tedavi çeşidine ulaştığımız siğil, temre, bezeme, köseleme, köstebek, korkuluk, yılcık gibi hastalıklardır. Bu hastalıklara dair uygulamalar ve bu uygulamaları yaşatan ocaklılar yörede fazladır. Sarılık, kabakulak, aydaş, sütçe gibi ocaklar ise eski dönemlere göre işlevini kaybetmiş, tedaviye başvuran hasta sayısı yok denecek kadar azalmıştır. Od kesmesi, böcelik gibi hastalıklar sadece derlendikleri bölge halkı tarafından bilinen ve tedavisi de o yöredeki ocaklılar tarafından yapılan hastalık türleridir.

Çalışmada yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi günümüzde insanlar, modern tıbbın verdiği iyileştirme olanaklarından fayda bulamadıklarında ocağa başvurumaktadırlar. Eski dönemlerde tıbbın yetersizliği ve insanların hastalıklar karşısındaki çaresizliği sonucu iyileşme amacı ile gidilen ocaklar, günümüzde tedavide son çare olarak görülen sağaltma merkezleri haline gelmiştir.

Türü, sayısı, işlevi, yaşatıcı ve aktarıcısı eski dönemlere göre azalmış olan ocaklar, insanları, psikolojik telkinlerde bulunarak tedavi ederken bedenlerinin yanı sıra ruhlarını da iyileştirmektedirler.

İslamiyet öncesi Türk inanç sisteminde sağaltmaya dair unsurlar Kütahya'da ocaklılar tarafından halen sürdürülmektedir. Eski döneme ait inanç ve pratikler ocaklar ve ocağa başvuran bölge insanı tarafından aslına bağlı bir şekilde yaşatılmaktadır.

KAYNAKLAR

ACIPAYAMLI Orhan (1962) , “Anadolu’da Nazar İle İlgili Bazı Adet ve İnanmalar”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.XX, S.1-2, s.1-40.

ACIPAYAMLI Orhan (1963), “Türkiye Halk Hekimliğinde Dalak Kesme ve Etnolojik İzahı”, **DTCF Antropoloji**, C.1, S.1,s. 37-63.

ACIPAYAMLI Orhan (1969), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi**, Ankara. C. XXVI, s. 1-9

ACIPAYAMLI Orhan (1988), “Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı, Ankara, S. 5, s. 1-9.

AÇA Mehmet (2008), “Türk İnanış ve Düşünce Sisteminde Meyve”, **Turkish Studies**, C.3/5, s. 239-261.

ADAY Erdal (2003), “Afyon ve Yöresi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

ADAY Erdal (2013) , “Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora tezi**.

ADIVAR A. Adnan (2000), **Tarih Boyunca İlim ve Din**, Remzi Kitapevi, İstanbul.

AKÇİÇEK Eren (1988), “Anne Sütü ile İlgili Adet ve İnançlar”, **I. Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Kongresi**, Selçuk Üniversitesi Yayını, s.35-71

AKDUR Recep (2001), **Sıtma**, Sağlık Bakanlığı Sıtma Savaşı Daire Başkanlığı.

AKIN Banu Ayten (2010), “Türklerde Şamanizm ve Oyun”, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi** S:25.

AKMAN Eyüp (2007), “Türk Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği ve Safranbolu’daki Ocaklar”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt:15, s.393-400.

AKSOY Şahin (2010) ,**Tıp Tarihi Der Notları**, Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Ders Notları

ALBAYRAK Erol (2006), “Erçiş’te Eski Türk İnançlarının İzleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Almanca-Türkçe Sözlük 1 A-N (1993) (Hazırlayan: Prof. Dr. Vural Ülkü) Ankara: TDK Yayınları.

ALPTEKİN Mehmet (2007), “ Silifke’de Eski Türk İnançlarının İzleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

ALTAN Selim (2000) , **Manisa Tıp Folkloru**, Akademi Kitapevi İzmir

ALTINTAŞ Ayten (2007) ,**Tıp Tarihi Ve Tıp Etiği Ders Kitabı** , İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.

ALTUN Ara (1981-1982),, “Kütahya’nın Türk Devri Mimarisi”, **Kütahya 100. Yıl Armağanı**,

ALTUN, Tülay, USTA Fatma, ÇELİK Filiz DANABAŞ Durali (2004), “Su Ürünlerinin İnsan Sağlığına Yararları”, **Türk Sucul Yaşam Dergisi**, 3: 11-18,

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi. Cilt 17, Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopadia Britannica.

ANAHİN A.V (2006),**Altay Şamanlığına Ait Metaryeller**, Çev: Zekeriya Karadavut, Jannet Mayermanova, Kömen Yayınları, Konya.

ARAZ Rifat (1995), **Harputta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, AKM Yayınları, 108.

ARDA Berna (1997), **Batı Ortaçağında Hastalık Kavramı**, Güneş Kitabevi Ankara.

ARICAN Özer-KUTLUK Ramazan (2002) , “Ültikerde Klinik ve Tedavi”, **Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi**, CXIII:3

ARIKAN Refik (2010), “Tanzimat Döneminde Kütahya”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

ARNAUT, Tudora (2000), “Gagauzlar’da Halk Hekimliği”, **Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri 4-7 Kasım 1997** Ankara. C. III Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

ARSLAN Ahmet Ali (2006), “Amerikan Kızılderili Şamanizmi İle Orta Asya–Sibirya Türk Şamanizm’inin Benzerlikleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, **Türkiye Kırgızistan Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 15, s. 21-38.

ARTUN Erman (2000), **Adana Halk Kültürü Araştırmaları**, Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

ARTUN Erman (2007), “Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri - Öğretiler-Dinler”, **Ç.Ü. Makale Bilgi Sistemi**

ARTUN Erman (2010), “Adana Halk Hekimliğinde Atalar Kültü”, **Çukurova Türkoloji**.

ARTUN Erman (2010), **Türk Halk Bilimi**, Kitapevi Yayınevi, İstanbul.

ARVAS Abdülselem (2014), “Şamanizm”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi** Sayı: 3/3 2014

ASLANAPA Oktay (1981-1982), Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan. İstanbul.

AŞKUN, Vehbi Cem, (2006), **Sivas Folkloru I-II**, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

ATAY Ayten (2008), “Mankafa, Mankurt Kelimeleri ve ‘An, Man’, Şaşkınlık Sözü Üzerine”, **Dil Araştırmaları Dergisi**, S.3, s. 87-98

ATEŞ Fatma (2015) “Adana Halk Hekimliğine Bağlı Ocak Kültü” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Doktora Tezi.

ATNUR Gülhan (2010), “Sibirya’daki Bazı Türk Boylarının Destanlarında Halk Hekimliği Uygulamaları” , **Bilig Dergisi**, Güz, S. 55, s. 51-70

AYDIN Erdem (2002), “Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluş Yıllarında Sağlık Hizmetleri”, **Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi**, S. 31, s. 183-192

AYDIN Erdem (2006), **Dünya ve Türk Tıp Tarihi** , Güneş Kitapevi, Ankara

AYDIN Erhan (2008), **Tonyukuk Yazıtındaki Problemler Bir Cümle**, Bilig Bahar, S.45

AYDIN Mehmet (1997), “Türklerin Dini Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.4, s. 1-9, Konya

AYHAN Aydın (1995), “Balıkesir Halk Hekimliğinde Sağaltma Ocakları ve Usulleri”, **III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 1865, , s.247-264

AYTAR, Selçuk (1977), “Bozhane Köyünde Halk Hekimliği”, **Türk Folklor Araştırmaları**, s. 7953-7954.

Ayverdi İlhan (2005) , **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Neşriyatı, 2. Cilt H-N

AYVERDİ İlhan (2005), **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**” Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

BAŞER Sait (2013) , “Türk Müslümanlığı Kavramı”, **Kocaeli Aydınlar Ocağı Dergisi**.

BAŞER Zeki (1982), “Şifalarına İnanılan Kutsal Sular”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, . 47-58.

BAŞHAN Gönül (2010), “Kütahya- Simav İlçesindeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” ,**Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

BAYAT Ali Haydar (1988), “Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbî Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, s.59-82, Ankara.

BAYAT Ali Haydar (1999), **Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık ve Hekimbaşlar**, Tıp Tarihi Araştırmalar:9, İşaret Yayınları, Ankara.

BAYAT Ali Haydar (2010), **Tıp Tarihi**, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul

BAYAT Ali Haydar (2010), **Tıp Tarihi**, Pınarbaşı Matbaacılık ve Reklam Hizmetleri

BAYAT Ali Haydar, “Anadolu Tıbbi Folklorunda Göz Hastalıkları”, **IV Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları s. 43-58

BAYAT Fuzuli (2006), **Ana Hatları ile Türk Şamanlığı**, Ötügen Yayınevi, Ankara.

BAYAT Fuzuli (2006), “Türk Mitolojisinde Dağ Kültü”, **Folklor Edebiyat Dergisi**, C.12,S.6

BAYAT Fuzuli (2007) ,**Türk Mitolojik Sistemi** , Ötügen Yayınları, Ankara.

BAYAT Fuzuli (2010), “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Şamanlar”, **Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi**, C.3, s.44-51.

BAYSAN Münire (2014), “Kütahya ve Çevresinde Sağaltma Ocakları ve Yapılan Uygulamalar”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Kütahya Özel Sayısı, s. 77-83.

BİÇER Bekir (2007), **Türklerin İslamlaşma Süreci**, Akçağ Yayınları.

BİRDOĞAN, Nejat (1988) , “Anadolu Aleviliğinde Kadın Bacılar”, **Bacıyan-ı Rum. Folklor, Halkbilim Dergisi**, Cilt IV, s9-12.

BOLSOY Nursen, Sevil Ümran(2006), “Sağlık Hastalık ve Kültür Etkileşimi”, **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, C. 9, S. 3 s. 78-87

BORATAV Pertev Naili(2013), **100 Soruda Türk Folkloru** , Bilgesu Yayıncılık, Ankara.

BORATAV, Pertev Naili (2013) ,**100 Soruda Türk Folkloru**, Gerçek Yayınevi, İst.

BOZKURT Fuat (1995), **Türklerin Dini**, Cem Yayınevi İstanbul.

BOZKUŞ Metin (1988), “Türklerin İslamiyeti Kabulü ve Aleviliğin Türkler Arasında Yayılması”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 2, s. 409-418.

BULU Atıl (2004), “Bilim ve Din Arasında Bitmeyen Kavga”, **Cumhuriyet Gazetesi**, Bilim ve Teknoloji Eki.

BULUÇ, Sadettin (1979), **Şaman**, İslam Ansiklopedisi. Cilt XI. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.310-335.

BÜKEN, Nükhet Örnek (2003), “Folklorik Değerler ve Folklorik Tıp” , **Türkiye Klinikleri Journal Of Medical Etnik Law and History**, 11:45-47

Büyük Fransızca- Türkçe Sözlük (1999), Hazırlayan: Tahsin Saraç, Adam Yayınları, İstanbul

CAHEN Claude (1979), **Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler**, Çev: Yıldız Moran, E yayınları İstanbul.

CAMPBELL Joseph (1995), **İlkel Mitoloji**, Çev: Kudret Emiroğlu, İmge Kitapevi, Ankara.

ÇAĞIMLAR Zekiye (2003) “Adana Halk İnançları İçinde Nazara Bağlı Hastalık, Ölüm Anlatıları ve Bunlardan Korunmak İçin Uygulanan Yöntemler”, **II. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri Sempozyumu**, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Çukurova Kültür Sanat Eğitim Vakfı.

ÇATAKOĞLU Mehmet Şerif (2002) , **Anadolu Selçuklu Dönemi İlmi Faaliyetleri Ve Bu Faaliyetlerin Osmanlı Kuruluş Dönemi İlmi Faaliyetlerine Tesiri**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

ÇERİBAŞ Mehmet (2004), “Kadirli ve Çevre Folklorunda Eski Türk İnançlarının İzleri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

ÇERİBAŞ Mehmet(2014), “Şaman/Bakşı Tipolojisi Bağlamında Kırgızlarda Halk Hekimliği Geleneği ve Halk Hekimleri-I” , **Religioussciences** , S:2, s.65-83.

ÇEVİRME Hülya, SAYAN Ayşe(2005), “Alkarası İnanmaları ve Bilim” , **Milli Folklor Dergisi**, S.65, s. 67.

ÇIBLAK Nilgün(2004), “Halk Arasında Nazar, Nazarlık İnançları ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S.15, s.s.103-125 Uygulamalar”

ÇINAR, Ali Abba (2007), **Muğla ve Çevresi Sözlü Kültürü ve Toplumsal Değerleri**, Muğla, Muğla Belediyesi Yayınları.

ÇIPLAK Nilgün (1962), “Çukurova'da Halk Hekimliği ve İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnançlarının İzleri”, **Türk Kültürü Dergisi**, s.507-508

ÇITLAK Seher (2013), “Nazilli Halk İnançları”, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

ÇOBANOĞLU Özkul (2003), **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**

ÇORUHLU Yaşar (2001), **Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Ya Yınevi: 169 .

DALKIRAN Ahmet (2008), “İslamiyet Öncesi Türk Sanatında Şamanizm'in Etkisi”, **Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi** Sayı: 25, s. 371-390

DEDE Abdürrahim (1982), “Batı Trakya’da Şamanizm’den Kalıntılar”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

DETHLEFSEN Thorwald, DAHLKE Ruediger (2002), **Hastalık İyileşmeye Giden Yoldur**, Çev: Berrin Bilgin Haznedar, Kanaat Basımevi İstanbul.

DİKİCİ Metin (2005) ,**Türklerde İnançlar ve Din**, Akçağ Yayınları, Ankara.

DOĞAN Şaban (2011), “XIV.-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri”, **Milli Folklor Dergisi**, s.120-132

DONBAZ Veysel (1997), **Mezopotamya’da Hastalık Belirtileri**, Tıp Tarihi Araştırmaları 6, Arma Yayınları.

DÖNMEZ Yusuf (1981-82), Kütahya Çevresinin Fiziki Coğrafyası, **Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan Kütahya, İstanbul.**

DURANLI Muvaffak (2005), “Saha Türklerinde Halk Hekimliği ile İlgili Pratikler ve Bu Pratiklerin Değerlendirilmesi”, **Fikret Türkmen Armağanı**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir.

DUVARCI Ayşe (1990), “Halk Hekimliğinde Ocaklar”, **Mili Folklor Dergisi**, Eylül S.7.

DUYMAZ Ali, ŞAHİN Halil İbrahim (2008), “Kaz Dağlarında Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar”, **Bahkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, C.11, S. 19, s. 116-126.

Dünya Sağlık Örgütü (1998), Çev: Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörü tarafından T.C. Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı’na verilmiştir.

EKİCİ Metin (2007), **Halkbilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

EKİCİ Metin, FEDAKAR Pınar (2014), “Geleneksel Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu”, **Milli Folklor Dergisi**, S.101, s. 40-50.

EKİCİ Metin, ÖGER Adem (2007), “Türklerde Ocak Kültü ve Bu Kültün Alevi Ocaklarına Yansımaları”,**II. Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşilik Bilgi Şöleni**, Bildiri Kitabı C.1

- ELİADE Mircea (2003), **Dinler Tarihine Giriş**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- ELİADE Mircea, (1999), **Şamanizm** , Çev: İsmat Birkan, İmge Kitapevi, Ankara.
- ELİADE Mircea,(2002), **Babil Simya ve Kozmolojisi**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- EMİROĞLU, Kudret - AYDIN, Suavi, (2009) , **Antropoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- ERGİN, Muharrem (1970),**Orhun Abideleri**, İstanbul.
- ERGİN, Muharrem (1995), **Orhun Abideleri** , Boğaziçi Yayınları, İstanbul:
- ERGİN, Muharrem (1997), **Dede Korkut Kitabı I**, Giriş-Metin-Faksimile. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERGİNÖZ Ethem (2008), “Halk Sağlığı ve Mental Hastalıklar”, **İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri**, Sempozyum Dizisi, No: 62, s.31-40
- ERGUN Pervin (2010), “Türk Kültüründe Ruhlar ve Orman Kültü”, **Milli Folklor Dergisi**, S.87, s. 113-121
- ERÖZ Mehmet (1992), **Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik Bektaşilik**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul
- ERSİN Fatma, AKSOY Şahin (2004), “Şanlıurfa’da Bir Halk Hekimi Attar İsa”, **Türkiye Klinikleri Journal Of Medical Ethnol Law and History**, 12, s.87-91
- ERSOY Nermin (1988), “Bursa Tıbbi Folklorunda Kırık Çıkıkçılar ve Kırık Çıkık Tedavi Yöntemleri”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri**, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s.145-155.
- ETİKAN Seman- KILIÇAARSLAN Hande (2012), “Düz Dokumalarda Nazar İnancı ve Göz Motifi” , **Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, S.10
- EVREN, Afif (1951) , “Konya’da Ocaklar, İrvasalar, Tekkeler, Türbeler”, **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi**, 2, 28: 439–440.
- FREEDMAN Paul (2010), **Doğunun Armağanı Baharatın Yolculuğu**, çev: İmge Tan,
- GEZMAN KARADAĞ Makbule- TÜRKÖZÜ Duygu- TOPAĞAÇ KAPUCU Diğdem (2013), “Bitkiler ve İlaç Etkileşimlerini” , **Göz Tepe Tıp Dergisi**, S.28(4)

GOLDSTEİN Kenneth (1983), **Sahada Folklor Derleme Metotları**, Ankara Başbakanlık Basımevi.

GÖBELEZ Mehmet (1996), **Dünya’da Halk Tababeti**,

GÖKALP Ziya (1999), **Türkçülüğün Esasları**, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul.

GÖKBİLGİN Tayyip (1956), Kütahya, İslâm Ansiklopedisi. C VI, Ankara

GÖKÇE Ayşenur, ÜVEY Doğan (1998), “Eski Roma Tıbbında Hekimlik Sanatı”, **İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası**, 61/1998

GÖKALP Ziya (2007), **Türk Medeniyet Tarihi**, İstanbul

GÖKMERDAN Ahmet, ARUSAN Suat, BAYAR Batu, NAİM Sağlam,(2011) , “Tıbbi Sülükler ve Hirudoterapi” **Türkiye Parazitolojisi Dergisi**, 2011, S.35, s.234-239

GÖMEÇ Saadettin (1998), “Şamanizm ve Eski Türk Dini”, **PAU Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 4

GÖYÜNÇ Nejat (2000), “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Hekimbaşılık ve Hekimler Hakkında Bazı Yeni Tespitler”, **İslam Araştırmaları Dergisi**, S.4

GÜLSEREN Cemil(2001), “Halk Dilinde Uşakta Bitki Adları ve Sağlık Değişleri”, **Uşak Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi”** C.3 S2 , s. 107-117.

GÜLTEKİN Mustafa, (2013), “Türk Kültüründe Fal Ve Falcılık, Bağlamında Manisa/Selendi Yöresi İrkçıları Ve İrk Ocakları”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi** Cilt / Sayı XLIX, s. 119-137.

GÜNAL Zerrin (2004), **İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültü**, Nobel Yayınevi, Ankara

GÜNAY Tümer- KÜÇÜK Abdurrahman (1993), **Dinler Tarihi**, Ankara, s. 78

GÜNAY Ünver GÜNGÖR Harun (2007), **Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi**, İstanbul: Rağbet Yayınları,

GÜNAY Ünver, GÜNGÖR Harun (1997), **Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi**, Ocak Yayınları, İstanbul.

GÜNDÜZ Erol (2010), “Divan Şâiri Seyyid Nesiminin Halk Şairi Kul Nesimi Üzerindeki Etkileri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi** S.12

GÜNER Hamza (1965), “Kanuni Sultan Süleyman Kütahya’da”, **Aksu Dergisi**, C.I

GÜNER Süleyman Sırrı (2007), “Müziğin Tedavideki Yeri ve Şekli”, **Karadeniz Araştırmaları**, S.12

GÜNGÖR Erol (1999), **Tarihte Türkler**, Ötüken Yayınları İstanbul.

GÜNGÖR Harun (1998), **Türk Bodun Bilimi Araştırmaları**, Kıvılcım Yayınları.

GÜNGÖR Harun (2002), **Eski Türklerde Düşünce, Din ve Bilim**, Türkler Ansiklopedisi, C.3

GÜNGÖR Harun (2007), “Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni, Geleneksel Türk Dininden Anadolu’ya Taşınanlar”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**

GÜNGÖR Harun (2010), **Şamanizm**, İslam Ansiklopedisi, C.38.

GÜR Durmuş, SOYKAN A. Nazlı (2013), “Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazarlıklar: Safranbolu Örneği”, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, V.2, No.3

GÜRBÜZ Fatma Gül (2006), “Gökyurt Köyü’nde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

GÜRKAN Mahmut (2010), **Orta Asya’daki Eski Türk Tıbbının Başlangıçtan 14. Yüz Yıla Kadarki Döneme Ait Bilinen Türkçe Tıp Metinlerinde, Tıp Tarihi Açısından Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.

GÜRSOY Ülkü (2012), “Türk Kültüründe Ağaç Kültü ve Dut Ağacı”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi**, S. 61, s. 59-70.

HANÇERLİOĞLU Orhan (1975), **İnanç Sözlüğü Dinler-Mezhepler-Tarikatler-Efsaneler**, İstanbul, Remzi Kitabevi.

HANÇERLİOĞLU Orhan (1993), **Dünya İnançları Sözlüğü: Dinler, Mezhepler, Tarikatlar**, Efsaneler, Remzi Kitabevi, İstanbul

HASSAN Ümit (2000) **,Eski Türk Toplumunu Üzerine İncelemeler**, Alan Yayıncılık, İstanbul.

<http://www.egev.org/ilraporlari/kutahya.pdf>,

<http://www.kutahya.bel.tr/kenttarihi.asp>

http://www.kutahya.gov.tr/tab_icerik.php?cat=tarih

<http://www.kutav.org.tr/kutahya-hakkinda/kutahyanin-tarihcesi/index.asp>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52d53aa76384f7.69686660 “Nazar.” Güncel Türkçe Sözlük. Erişim tarihi: [05.05.2014

HUFFORD David J (2009), **Halk Hekimleri, Halk Biliminde Kurumlar ve Yaklaşımlar 3**, (çev: Mustafa SEVER)

HUFFORT J. David, “Halk Hekimleri”, Çev: Mustafa Sever, **Milli Folklor S.73**,s. 73-80

IŞIK Ramazan(2004), “Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.9/2, s. 89-98.

İNAN A. Kadir(1976), **Eski Türk Dini**, Kültür BAKANLIĞI Kültür Eserleri.

İNAN Abdülkadir (2013) **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar** Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İNAN Abdülkadir(2013), **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

İNAYET Alimcan(2013) “Uygur Şamanları ve Pratikleri Üzerine” **Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi**, S: 1/1 s: 43-55.

İngilizce - Türkçe Redhouse Sözlüğü (1994), Redhouse Yayınevi, İstanbul

İŞÇİMEN Aydın(2001), “Ürtiker ve Angioödem”, **İ.Ü. Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri**, Cilt Hastalıkları ve Yara Bakımı Sempozyumu.

JACSON Ralph(1999) **,Roma İmparatorluğunda Doktorlar ve Hastalıklar**, Çev: Şenol Mumcu, Homer Kitapevi ve Yayıncılık İstanbul.

KAFESOĞLU, İbrahim(2005), **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yayınevi, Ankara.

KALAFAT Yaşar (2010), Akşehir Örnekleri İle Türk Kültürlü Halklarda Od/Ateş/Ocak İyesi, **I. Uluslararası Selçuklu'dan Günümüze Akşehir Kongresi ve Sanat Etkinlikleri** (20-21-Kasım 2008), Konya.

KALAFAT Yaşar (2010), **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, AKM Yayınları.

KALAFAT Yaşar, **Başlangıçtan Günümüze Tengricilik, Gök Tengri İnanç Sistemi.**

KALAFAT Yaşar, **Geçmişten Günümüze Türklerde Din Ve İlgili Bazı Meseleleri.**

KANDEMİR M. Yaşar (2012) **İslam Ansiklopedisi**, c.12

KAPLAN, Melike (2010), **Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın**, Ankara Üniversitesi Rektörlük Yayınları:257

KAPLAN, Melike (2011) “Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din ve Büyü İlişkisi” **Milli Folklor Dergisi**, S.91, S. 150,156

KARAGÖZ Şehrazat(1997), **Eski Çağlarda Tıp Tarihine Genel Bakış**, Tıp Tarihi Araştırmaları, Arma Yayınları, İstanbul.

KARAKAŞ Ömer (2000), “19. Yüzyılın Sonu Ve 20. Yüzyılın Başlarında Kütahya (Germiyan) Sancağı Salnameleri” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KARAÖZ ARIHAN Seda (2003), **Antik Dönemde Tıp ve Bitkisel Tedavi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

KARASOY Yakup, “Aydaş, Aydaşlık ve Aydaş Olmak Üzerine” Gazi Türkiyat, Bahar 2008 s. 75-87

KARAUĞUZ Güngör (2008), **Antik Mısır ve Eski Anadolu Uygarlıklarında Tıp**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KÂŞGARLI Mahmûd (2005) **Divânü Lugâti't-Türk** (Çeviri, Uyarlama, Düzenleme: Seçkin Erdi, Serap Tuğba Yurteser) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

KAYA Doğan (2001), “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, **Folklor Edebiyat**, CVII, S. 25, S. 199-218.

KAYA İrfan (2013), “Klasik Sosyolojide Problemi ve Birer Bedensel Deneyim Olarak Sağlık- Hastalık Çözümlenmeleri”, **G.O. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. I, S. 1,s. 117-131

KAYA Muharrem (2001), “Eski Türk İnanışlarının Türkiye’deki Halk Hekimliğinde İzleri”, **Folklor Edebiyat Dergisi** C. VII, . s.199-218.

KAYHAN Hüseyin (2010) “Beylikler Devrinde Tıp Bilimi ve Hekimler”, **History Studies**, V 2/3, s. 223-229.

KEMALOĞLU MUHAMMET (2014) “ XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dârüşşifalar” **Hikmet Yurdu Dergisi**, C.7, S.13, s. 289-301.

KILIÇ Şibel (2010), “Türk Şaman Giysilerine Semantik Yaklaşım”, **Zeitschrift Für Die Welt Der Türken**, (ZfWT) Vol. 2, No. 1

KILIŞ Sami (2012), Çocuk Sahibi Olmak İçin Dinsel Sihirsel Bir Uygulama: Irk Atma Ocağı, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi**, S.63, s.297-310.

KIYAK Abdülkadir (2010), “Türk Kültüründe Gök İle İlgili İnanışlar” **Hikmet Yurdu**, Yıl: 3, C:3, S: 6, s. 211-222, Temmuz-Aralık 2010

KİTAPÇI Zekeriye(2002), **Türklerin Müslüman Oluşu**, Türkler Ansiklopedisi, C.IV

KOCASAVAŞ Yıldız(2002) ,**Gök Tanrı İnanç**, Türkler Ansiklopedisi, C.3

KOÇ Aylın, (2010), “Hastalık İsimlerinde Örtmece”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.188, s. 77-94.

KORKMAZ, Esat (2003), **Eski Türk İnançları ve Şamanizm Terimleri Sözlüğü**, Anahtar Yayın Kitabevi, İstanbul

KÖSE Fuat Naci (2001), “Burdur ve Yöresi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

KÖSEOĞLU Nevzat(1997), **Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler**, Ötüken Neşriyatı, İstanbul.

KUMARTAŞLIOĞLU Satı (2015), “ Fatma Ana Üzerine Anlatılar Efsaneler”, **Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi** C.3 S.6, s.106-115.

KUMARTAŞLIOĞLU Satı(2012),**Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora tezi.

KÜÇÜK Mehmet Alparslan(2013), “Geleneksel Türk Dinindeki ‘Ana Dişil Ruhlar’a Mitolojik Açından Bakış”, **İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.1, s. 105-134.

KÜÇÜK Salim(2010) “Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”, **Bilig Dergisi**, S. 54, s. 185-210.

KÜÇÜKBASMACI, Gülten (Gönül) (2000) Kastamonu’da Halk Tababeti, İnanış ve Uygulamaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara.

Kütahya 95. Tanıtım Kitabı, 1996.

Kütahya Ansiklopedisi (1999), C. I. Kütahya: Kütahya Belediyesi Yayınları.

MADEN H. Ahmet (1990), “Geleneksel Sağlık Hastalık Sisteminin Özellikleri” **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.33, S. 1.2, s. 361-364

MANDACI UNCU Ebru (2013), “Eski Mezopotamya’da Tıp” **History Studies, International Journal Of History**, Volume 5/Issue 5 Eylül/September 2013

MANDALOĞLU Mehmet (2011), “Türk Kültür Çevresinde Şamanizm ve Şamanlık Meselesi” **TSA / Yıl: 15 S: 3**, s. 111-122

MARSHALL, Gordon (2005) Sosyoloji Sözlüğü, Çeviren: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara.

MEGAP (2007), **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Milli Eğitim Bakanlığı.

MEMMEDLİ Oğuz (2015), “Borçalı İlinde Eski Türk İnançlarının izleri”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, IX. Cilt, 459

MOLLAİBRAHİMOĞLU Çiğdem(2014), “Anadolu Kadın Merkezli Ziyaret Yerlerinin Sağaltma İşlevi Üzerine Bir İnceleme”, **Alevilik Araştırmaları Dergisi**, S. 7

MÖMİN Samire(2013), “Şamanizm ve Günümüzdeki Kalıntıları”, **Ulakbilge Dergisi**, 2013, Cilt 1, Sayı 1, s. 79-89.

OCAK Ahmet Yaşar (1983) **Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri**, Enderun Kitabevi, İstanbul.

OCAK, Ahmet Yaşar (2010), **Kültür Kaynağı Olarak Menakıbnameler Metodolojik Bir Yaklaşım**, TTK Yayınları, Ankara.

OĞUZ Burhan (2005), “Türkiye Halkının Kültür Kökenleri”, **Halk Eczacılık ve Sağaltma Teknikleri**, C.5, Anadolu Aydınlatma Vakfı Yayınları, İstanbul

OĞUZ N.Yasemin “Toplum Bilim ve Tıp Eğitimi Açısından Alternatif Tıp ve Halk Tıbbı” **Bilim ve Ütopya Dergisi**, S. 25, s. 36-37

ORAL Aydan, KETENCİ Ayşegül (2013) “Radiküler Bel Ağrılarının Tedavisinde Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Yaklaşımları: En Uygun ve Etkin Tedavinin Belirlenmesi Amacıyla Kanıtların Gözden Geçirilmesi ve Güncel Öneriler”, **Türk Fiz Tıp Rehap Derg.**

OYMAK İskender(2010) “Anadolu’da Su Kültünün İzleri” **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.15

ÖGEL Bahaeddin (1993), **Türk Mitolojisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi. C. I, Ankara

ÖGEL Bahattin (1988), “Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

ÖGER Adem, (2010),“Tarsus ve Çevresinde Sağalma Ocakları”, **Turkish Studies** C. 5/1 s. 1232-1246

ÖGER Adem, GÖNEL Tuğba(2011) “Uygur Türkleri Arasında Şamanlar ve Tedavi Yöntemleri”,**Turkish Studies**, S.6/5 s.233- 248

ÖNGEL Gülnur (1997), Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

ÖNGEL Tuğba (2011) “Rahman Abdurrehim’İN Uygurlarda Şamanizm Adlı Eserinin Halkbilimi Açısından İncelenmesi”, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ÖRNEK, Sedat Veyis (1971), **Etnoloji Sözlüğü**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

ÖZASLAN Ayşegül (2012), “Halk Hekimliğinde Ocaklık Kurumu ve Araban (Gaziantep). İlçesi Örneğinde Kadın Ocaklılar”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Bilimi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ÖZAYDIN Zuhul (2007) ,**Cumhuriyet Dönemi Tıbbı**, Tıp Tarihi ve Etiği Ders Kitabı, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.

ÖZCENGİZ Erkan (2005), “Boğmaca Her Zaman Gündemde”, **Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti Dergisi**, 35(3):215-231.

ÖZDEMİR Nebi (2013), “Türk Kültüründe Dağ Kültü ve Bir Yüce Dağ: Halbaba”, Karadeniz Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S.9

ÖZER Nurten (1988), “Türk Halk Hekimliğinde Kaplıcalarımız”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirleri**, s. 203-209 Ankara

ÖZEY Ramazan (2006), **Türk Dünyası Coğrafyası**, Aktif Yayınları İstanbul.

ÖZKAN Hatice (2009), “Muğla Menteşe Beldesi Halk Bilimi Ürünlerinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

ÖZKAN Tuba (2012), Geleneksel Tıptan Modern Tıbbın Ocaklık Kurumu: Ankara İli Çubuklu İlçesi Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halk Bilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.

ÖZTELLİ Cahit (1974), “Anadolu’da Şamanlığın İzleri”, **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri**, Başbakanlık Basımevi.

ÖZTÜRK Murat (2013), “ İslamiyet’ten Önce Türklerin Din Anlayışı ve Gök Tanrı Dini”, **History Studies C.5/2**

ÖZTÜRK Recep, “Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbın, Tıp Eğitim Müfredatlarındaki Yeri” **Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi**, 22. sayı, s: 20-23.

PAKALIN, Mehmet Zeki (1993) **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

PAKTİN Yeşim (2013), “Şaman Yorumlamaları ve Büyüsellik”, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı Yüksek Lisan Tezi.

PAMİR Aybars (2003), “Türkler’in Geleneksel Dini Şamanizm’in Orta Asya Eski Türk Kamu Hukuku’na Etkisi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.52, S.4,

POLAT, H. Hüseyin (1995), **Sivas Ulaştı Halk Hekimliği Uygulamaları**, Ankara Ürün Yayınları.

RADLOFF Wilhelm (1994), **Sibirya’dan II-III**, Çev: Ahmet Temir, Meb Yayınları İstanbul

RASONYI Laszlo (1993), **Tarihte Türklük**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları:126 Ankara.

RAYMAN Hayrettin (2014), “Nevruz ve Türk Kültüründe Renkler” **Milli Folklor Dergisi**, S. 53, s.10-15.

ROUX Jean Paul (1994), **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, Çev: Aykut Kazancıgil, İşaret Yayınları.

ROUX Jean Paul (1998) ,**Türklerin Tarihi**, çev: Galip Üstün, AD Kitapçık İstanbul.

SALİHOV Ahat (2007), “Başkurt Şamanlarının Tedavi Usulleri”, **Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni**.

SALMAN Mustafa (1948), **Halk Hekimliği ve Halk Veterinerliği**, CHP Halkevleri Yayınları, Milli Kültür Araştırmaları VII.

SAMİ Şemseddin (2010) **Kamus-ı Türkî** (Hazırlayan: Paşa Yavuzarslan) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

SARAÇ Celâl (1943), “Eski Mısır’da Bilim ve Teknik” **A.Ü.D.T.C Fakülte Dergisi**, F-8

SARI Nil- AKGÜN Burhan (2008),“Türk Tarihinde Psikiyatriye Bakış”,**Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi No:62 s. 1-24**

SARI Nil, ALTINTAŞ Ayten, BAŞAĞAOĞLU İbrahim, ÖZAYDIN Zühal, DOĞAN Hanzade, ÜLMAN Yeşim, DİNÇ Gülten, HOT İnci (2007) ,**Tıp Tarihi ve Etiği Ders Kitabı** İstanbul Üniversitesi: Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları

SARIKÇIOĞLU Ekrem (2004), **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Fakülte Kitabevi, Isparta.

SAYILI Aydın (1991), **Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp**, AKM Yayınları, Ank. sayı:47

SERDAROĞLU Ümit (2002), **Eskiçağ’da Tıp**,Eski Çağ Bilimleri Yayınları, İstanbul.

SEVER Mustafa (2004) “Türk Halk İnançlarında Ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, s.95-106.

SİPAHİ Abdülkadir (2006), “Türk Halk İnançlarında Büyü ve Büyü İle İlgili Uygulamalar” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

SİPAHİ Abdülkadir (2006), Türk Halk İnanışlarında Büyü ve Büyü İle İlgili Uygulamalar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri ABD Yüksek Lisans Tezi.

SOMAKÇI Pınar(2003), “Türklerde Müzik İle Tedavi”, **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.15

SOYDAN Nuray (2012), Roma Tıbbı ve Kadın Hastalıkları Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yayınlanmış yüksek lisans tezi.

SUMER Murat, “İnme Nedir?”, <http://www.mehmetmuratsumer.com>

ŞAHİN Haşim (2007) **İslâm Ansiklopedisi**, c.33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

ŞAHİN Muhammet (2007), **Türk Tarihi ve Kültürü**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara

ŞAR Sevgi (1992) “ Afyon Yöresi Halk Hekimliğinde Görülen Uygulamalar”, IV Milletlerarası **Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, C. IV, s. 241-248 Gelenek Görenek ve İnançlar, Kültür Bakanlığı Yayını.

ŞAR Sevgi (2005), “Anadolu’da Halk Hekimliği Uygulamaları”, **Türkiye Klinikleri J Med Ethics** 13, s. s.131-136.

ŞEHSUVAROĞLU N. Bedi (1984), **Türk Tıp Tarihi**, Bursa.

ŞENTÜRK Nilgün (2015), “Benleriniz Kâbusunuz Olmasın”, **Türk Dermatoloji Derneği Basın Bülteni**, S.6

TANYU Hikmet (1982), **Fatma Anamız ve El İle İlgili Araştırmalar**, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.

TATAROĞLU Elif Tuğba, Anadolu Tıbbi Folklorunda Telkinle Tedavi ve Bu Çerçevede Şekillenen Edebi Verimler,

TEKİN Ayşe (2007), “Sağlık-Hastalık Olgusu ve Toplumsal Kökenleri” , Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisan Tezi.

TEKİN Oğuz (2008), **Eski Yunan ve Roman Tarihine Giriş**, İletişim Yayınları, Tarih Dizisi: 47

TEZ Zeki (2010) ,**Tıbbın Gizemli Tarihi**, Semboller, Büyüler ve Ritüeller Eşliğinde Şifa” Hayy Kitap, İstanbul.

TOK Özen (2008), “Osmanlı Döneminde Hekim-Hasta İlişkileri” (Kadı Sicillerine Göre XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Kayseri Örneği), **Turkish Studies**, V ¾, s.788-805.

TULAY A. Semih (1981-1982), “Kütahya Arkeolojisi”, **Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan**, İstanbul.

TURAN Osman (1993), **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları İstanbul.

TURAN Osman (2002) “Türkler ve İslamiyet”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.IV

TÜMER, Günay - Küçük, Abdurrahman (1997), **Dinler Tarihi**, Ocak Yayınları, Ankara

TÜRKAN Kadriye (2012), “Türk Dünyası Masallarında Su Kültü”, **Milli Folklor Dergisi**, S.93

Türkçe Sözlük (2005), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜRKDOĞAN Orhan (1974) “ Bir Kasabada Geleneksel Tıp ve Modern Tıp Sürekliliği”, **I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri**, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları:9, s. 40-46

TÜRKDOĞAN Orhan (1991), **Kültür ve Sağlık Hastalık Sistemi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Dizisi: 522,İstanbul.

TÜRKER KÜYEL Mübahat (1996), “**Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı’nın Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomive Tıp Adlı Eserinin Muhtasarı**” AKM Yayını, Sayı:18

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü IX, (1977) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜRKMEN Fikret (2014), “Geleneklerde ve İnançlarda Demir”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XIV/1, s.1-8.

TÜRKMEN Seyfullah (2006),**Eski Anadolu Türkçesinde Tıp Terimleri**, Kırıkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora tezi.

UĞURLU Serdar- KOCA Kürşad (2010) “Türk Kültürü ve Anadolu Müslümanlığı İlişkisi”, **Kırgızistan Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akademik Bakış Dergisi**, S.22

Uludağ Üniversitesi Sağlık Kuruluşları (2007), “Baş Ağrısı” Nöroloji Anabilim Dalı

ULUĞ Mehmet, YAMAN Yöntem, YAPICI Ferda, ULUĞ Nuray Can (2010), “ Çocukluk Çağı Kabakulak Olguları ve Komplikasyonların İrdelenmesi”, **Çocuk Enfeksiyonları Dergisi**, S.4 s.21-26

UZUNÇARŞILI İ.Hakkı (1932), **Bizans ve Selçuklu Beyleri, Germiyan ve Osmanoğulları Zamanında Kütahya Şehri**, İstanbul

ÜÇER Müjgân (2010) Sivas Yöresinde Yerel Bitkilerden Yapılan İlaçlar” **Bitkiler İle Tedavi Sempozyumu, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği**.

ÜLKÜTAŞIR M. Şakir (1974), “ Sinop, Samsun ve Çevrelerinde Sağlık Hastalık Hakkındaki Halk İnançları ile Halk Hekimliğine Ait Bir Araştırma Kadrosu” I. **Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları:9**

ÜNVER Günay-HARUN Güngör (1997), **Türklerin Dini Tarihi**, Ocak Yayınları

ÜNVER Süheyl (1952), **Osmanlı Türklerinde Hekimlik ve Eczacılık Tarihi Hakkında**, Hüsnitabiat Basımevi, İstanbul.

ÜÇER Müjgân (1988), “Sivas’ta Folklorik Tıp”, **Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri**, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, s.3-5.

VARLIK Mustafa Çetin (1974), **Germiyan oğulları Tarihi**(1300-1429) Atatürk Üniversitesi Yayınları.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü V (1996), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

YARDIMCI Mehmet (2011) “Yer Su Kültünün Geleneksel Kültürümüz Üzerine Yeri ve Şiirimiz Üzerine Yansıması, **VIII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi**.

YARDIMCI Mehmet (2013), “Geleneksel Kültürümüzde ve Âşıkların Dilinde Nazar”, Kanal Kültür.

YARDIMCI Mehmet, Renk Dünyamız Ve Türk Kültüründe Renkler

YAVUZ Halil İbrahim (2004), “Taraklı ve Göynük Çevresinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

YAYLAGÜL Özen (2014), “Anadolu’da Yaşayan Halk Hekimliği Uygulamalarının Eski Ve Orta Türkçe Tıp Metinlerindeki Temelleri”, **Milli Folklor Dergisi**, S.103, s. 40-50.

YAZICI Nesimi (1992) **,İlk Türk İslam Devletleri Tarihi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları N:192

Yeni Türk Ansiklopedisi (1985), C.VII, İstanbul Ötüken Neşriyatı

YEŞİL Mustafa (1938), **Kütahya İlinin Kısa Tarihi ve Coğrafyası Matbaa Ebüzziya**, İstanbul

YILDIZ Hakkı Dursun (1981), “Kütahya Tarihçesi”, **Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılına Armağan. İstanbul.**

YINANÇ, M. Halil (1944), **Türkiye Tarihi**, Selçuklular Devri, İstanbul Üniversitesi Yayınları.

YODER Don (2009), “Halk Tıbbı ve Modern Tıp” **Halk Biliminde Kurumlar ve Yaklaşımlar 3** (çev: Sibel Yoğurtçuoğlu- Ayfer Gülüm)

Yurt Ansiklopedisi (1981-1983), **Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, C7, Anadolu Yay. İstanbul

YÜCEL İbrahim Ethem (2011), “Tavşanlı’da eski Türk inançlarının izleri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

EKLER

EK 1

KAYNAK KİŞİ BİLGİLERİ

KK. NO	İSİMLERİN İLK HARFLERİ	CİNSİYETİ	YAŞI	EĞİTİM DURUMU	MESLEĞİ	İKAMETGÂH ADRESİ
K.K. 1	F. K.	Kadın	48	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 2	F. S.	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 3	G. S.	Kadın	34	Ortaokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 4	M. A.	Erkek	65	Lise	Emekli	Kütahya
K.K. 5	H. Ö.	Kadın	78	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 6	Z. İ.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 7	M. E.	Kadın	62	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 8	S. Z.	Erkek	70	İlkokul	Çiftçi	Altıntaş/Erenköy
K.K. 9	F. T.	Kadın	51	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Göynükgören
K.K. 10	F. T.	Kadın	73	İlkokul	Ev Hanımı	Seyitömer
K.K. 11	A. T.	Erkek	60	İlkokul	Çiftçi	Aslanapa/Göynükgören
K.K. 12	H. M.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/ Erenköy
K.K. 13	K. Ç.	Erkek	84	İlkokul	Emekli	Kütahya/ Fındık
K.K. 14	H. Ç.	Kadın	80	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Fındık
K.K. 15	N. A.	Kadın	84	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/ Terziler
K.K. 16	F. G.	Kadın	84	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Lütfiye Köyü
K.K. 17	B. K.	Erkek	70	İlkokul	Emekli	Aslanapa/Yalnızsaray

K.K. 18	E. A.	Kadın	51	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 19	G. T.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş/Erenköy
K.K. 20	H. S.	Erkek	80	İlkokul	Emekli	Kütahya/sofca
K.K. 21	İ. Ç.	Kadın	47	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/ Erenköy
K.K. 22	I. Y.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya /Çobanlar
K.K. 23	M. S.	Kadın	70	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/ Fındık
K.K. 24	N. Y.	Kadın	53	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya /Bayat
K.K. 25	F. D.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Doğuluşah
K.K. 26	Ö.E.	Erkek	60	İlkokul	Emekli	Aslanapa
K.K. 27	R.S.	Erkek	60	İlkokul	Çiftçi	Altıntaş
K.K. 28	Ü. Y.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Erenköy
K.K. 29	Z.A.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/sofca
K.K. 30	A. K.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 31	H. Y.	Kadın	59	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 32	M. K.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Ortaca
K.K. 33	Z. K.	Kadın	52	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 34	R. S.	Kadın	66	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Esenköy
K.K. 35	K. H.	Kadın	72	İlkokul	Çalışıyor	Kütahya
K.K. 36	Y. G.	Erkek	54	Lise	Serbest Meslek	Kütahya
K.K. 37	E. G.	Erkek	21	Üniversite	Öğrenci	Kütahya
K.K. 38	F. S.	Kadın	67	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 39	H. G.	Erkek	27	Üniversite	Öğrenci	Kütahya

K.K. 40	İ. G.	Erkek	27	Üniversite	Gazeteci	Kütahya
K.K. 41	K. G.	Erkek	63	Lise	Emekli	Kütahya
K.K. 42	S. G.	Kadın	68	Ortaokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 43	S.G.	Erkek	56	Lise	Emekli	Kütahya
K.K. 44	E. Y.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	İnni
K.K. 45	M.Y.	Kadın	61	İlkokul	Ev Hanımı	İnni
K.K. 46	F. D.	Kadın	40	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 47	C. K.	Kadın	63	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Erenköy
K.K. 48	E. T.	Kadın	47	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Erenköy
K.K. 49	F. Ö.	Kadın	70	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Çukurca
K.K. 50	H. K.	Kadın	36	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Yalnızsaray
K.K. 51	H. U.	Erkek	51	İlkokul	Emekli	Kütahya
K.K. 52	İ.O.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 53	N. K.	Kadın	67	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Yalnızsaray
K.K. 54	N. D.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa Adaköy
K.K. 55	R. Ö.	Kadın	82	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Ağaçköy
K.K. 56	F. K.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Göynüören
K.K. 57	G. A.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Balıköy
K.K. 58	M. Ç.	Erkek	75	İlkokul	Emekli	Altıntaş
K.K. 59	E. E.	Kadın	77	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Esenköy
K.K. 60	M. E.	Erkek	60	İlkokul	Emekli	Aslanapa/Çalköy
K.K. 61	A. A.	Erkek	50	Üniversite	Serbest Meslek	Kütahya

K.K. 62	B. K.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 63	S. K.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 64	H. N.	Kadın	81	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 65	H. Ö.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 66	K. D.	Kadın	62	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 67	F. Y.	Kadın	77	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 68	M.D.	Erkek	59	İlkokul	Ticaret	Kütahya
K.K. 69	H. S.	Kadın	51	İlkokul	Çocuk Bakıcısı	Kütahya
K.K. 70	A. M.	Erkek	65	İlkokul	Çiftçi	Aslanapa
K.K. 71	A. M.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 72	E.Y.	Kadın	57	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Nuren
K.K. 73	G. S.	Kadın	42	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 74	N. K.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 75	U. M.	Kadın	68	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 76	Y. D.	Kadın	41	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 77	H. T.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Bayat
K.K. 78	F. B.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Seyitömer
K.K. 79	A. Y.	Kadın	73	Eğitim Almamış	EV Hanımı	Okçu
K.K. 80	F. O.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Çamlıca
K.K. 81	Ş.H.	Kadın	46	İlkokul	Kur'an Hocası	Kütahya

K.K. 82	A. K.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 83	H. I.	Kadın	58	İlkokul	Ev Hanımı	Ağaçköy
K.K. 84	N. A.	Kadın	85	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 85	H. Ö.	Kadın	64	İlkokul	Ev Hanımı	Tavşanlı
K.K. 86	A. D.	Erkek	60	İlkokul	Çoban	Altıntaş/Erenköy
K.K. 87	E. E.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/sofca
K.K. 88	F. T.	Kadın	69	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Yalnızsaray
K.K. 89	H. K.	Kadın	36	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Yalnızsaray
K.K. 90	K. C.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Yalnızsaray
K.K. 91	K.Y.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 92	F. T.	Kadın	66	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Esenköy
K.K. 93	İ.O.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 94	N.E.	Kadın	61	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Ağaçköy
K.K. 95	H. Ö.	Kadın	67	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 96	M. D.	Kadın	83	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Belkavak Köyü
K.K. 97	K.C.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Yalnızsaray
K.K. 98	Ö. Ç.	Erkek	70	İlkokul	Çiftçi	Aslanapa/Adaköy
K.K. 99	A. Ç.	Erkek	67	İlkokul	Çiftçi	Aslanapa/Adaköy
K.K. 100	H. A.	Kadın	72	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Terziler
K.K. 101	K. D.	Kadın	59	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Esenköy
K.K. 102	E.Z.	Kadın	49	İlkokul	Ev	Kütahya

					Hanımları	
K.K. 103	F. Ö.	Erkek	45	Ortaokul	Şoför	Kütahya
K.K. 104	G.Ö.	Kadın	79	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 105	Z. D.	Kadın	81	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 106	A. C.	Kadın	70	İlkokul	Emekli	Kütahya
K.K. 107	A. K.	Kadın	62	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Çukurca
K.K. 108	F. Ş.	Kadın	63	İlkokul	En Hanımı	Aslanapa/Nüren
K.K. 109	A. Ç.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Adaköy
K.K. 110	D. K.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Pınarbaşı
K.K. 111	E. Ö.	Kadın	65	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Pınarbaşı
K.K. 112	H. Ç.	Kadın	69	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Adaköy
K.K. 113	K. K.	Erkek	75	Eğitim Almamış	Çiftçi	Aslanapa/Pınarbaşı
K.K. 114	İ. S.	Erkek	70	İlkokul	Emekli	Kütahya
K.K. 115	K. D.	Erkek	81	İlkokul	Emekli	Kütahya
K.K. 116	İ.O.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 117	A.İ.	Erkek	54	İlkokul	Çiftçi	Aslanapa/Yanlısaray
K.K. 118	H. I.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 119	M. İ.	Erkek	47	İlkokul	Çiftçi	Aslanapa/Yanlısaray
K.K. 120	Ş. İ.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Yanlısaray
K.K. 121	G. C.	Kadın	64	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Terziler
K.K. 122	M. K.	Kadın	82	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş/ Erenköy
K.K. 123	H. A.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 124	S. Ö.	Erkek	90	İlkokul	Emekli	Sofça

K.K. 125	H.A.	Kadın	88	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 126	A. A.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 127	F. D.	Kadın	66	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 128	H. T.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 129	H. I.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 130	Ş. Ü.	Erkek	84	İlkokul	Emekli	Kütahya
K.K. 131	H.P.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Okçu
K.K. 132	M. S.	Kadın	34	Üniversite	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 133	M. A.	Erkek	60	İlkokul	Emekli	Kütahya
K.K. 134	T. O.	Erkek	55	İlkokul	Emekli	Kütahya
K.K. 135	S. E.	Kadın	64	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 136	F. Y.	Kadın	90	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Yanlısaray
K.K. 137	H. E.	Kadın	47	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Çukurca
K.K. 138	Y. K.	Kadın	51	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Çukurca
K.K. 139	H. U.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 140	S. A.	Kadın	68	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 141	Y.A.	Erkek	47	Lise	İmam	Kütahya
K.K. 142	A. S.	Erkek	75	İlkokul	Çiftçi	Altıntaş/Sadikkırı
K.K. 143	A.O. A.	Erkek	62	İlkokul	Çiftçi	Altıntaş
K.K. 144	E. Ç.	Kadın	38	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Çukurca
K.K. 145	K. M.	Kadın	70	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Erenköy
K.K. 146	H. I.	Kadın	45	İlkokul	Ev	Kütahya

					Hanımları	
K.K. 147	E. Ö.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş/Çakırsaz
K.K. 148	F. E.	Kadın	52	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Çalköy
K.K. 149	Y. Ö.	Erkek	31	İlkokul	Özel Sektör	Kütahya
K.K. 150	S. B.	Erkek	67	İlkokul	Esnaf	Kütahya
K.K. 151	T. B.	Erkek	55	Lise	Esnaf	Kütahya
K.K. 152	F. I.	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 153	H. Y.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Sofça
K.K. 154	C. P.	Kadın	93	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 155	M. G.	Kadın	62	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 156	U. B.	Kadın	80	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 157	G. B.	Kadın	62	Lise	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 158	Ş. B.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 159	H. Ç.	Erkek	74	İlkokul	Emekli	Aslanapa/Çukurca
K.K. 160	A. O. Ö.	Erkek	82	İlkokul	Emekli	Sobran
K.K. 161	A. K.	Kadın	67	İlkokul	Ev Hanımı	Doğuluşah Köyü
K.K. 162	A. Y.	Kadın	79	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Sadikkırı
K.K. 163	F. T.	Kadın	56	İlkokul	Ev Hanımı	Bayat
K.K. 164	F.Y.	Kadın	73	İlkokul	Ev Hanımı	Doğuluşah Köyü
K.K. 165	F. T.	Kadın	86	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Fındık Köyü
K.K. 166	H. K.	Kadın	87	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş/Sadikkırı

K.K. 167	İ. Y.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Erenköy
K.K. 168	M. Ö.	Erkek	40	İlkokul	Şoför	Bayat
K.K. 169	N. Y.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Sadikkırı
K.K. 170	R. G.	Kadın	36	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 171	R. K.	Kadın	72	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa/Terziler
K.K. 172	Z. S.	Kadın	69	İlkokul	Ev Hanımı	Kireç
K.K. 173	N. Ö.	Kadın	49	İlkokul	Ev Hanımı	Akoluk/Kütahya
K.K. 174	H.C.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Çukurca/Kütahya
K.K. 175	Ü. P.	Kadın	48	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 176	İ. K.	Kadın	40	İlkokul	Ev Hanımı	Doğalar Köyü
K.K. 177	Z. D.	Kadın	73	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 178	A. Ç.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 179	A.Ö.	Kadın	94	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş/Gecek
K.K. 180	C. A.	Kadın	57	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 181	E. A.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 182	E. Ö.	Kadın	69	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Gecek
K.K. 183	F. B.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa/Balıköy
K.K. 184	F. K.	Kadın	61	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Üçhöyük
K.K. 185	F. H.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Gediz
K.K. 186	H. A.	Kadın	40	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya

K.K. 187	H. D.	Kadın	67	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 188	H. C.	Kadın	43	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Perli
K.K. 189	H. G.	Kadın	64	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 190	H. U.	Kadın	68	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Gökçeler
K.K. 191	K. A.	Kadın	41	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 192	M. D.	Kadın	56	İlkokul	Ev Hanımı	Bölcek
K.K. 193	M. G.	Erkek	66	İlkokul	Çiftçi	Aslanapa
K.K. 194	M. H.	Erkek	78	İlkokul	Emekli	Aslanapa
K.K. 195	M. K.	Erkek	16	Lise	Öğrenci	Güven Köyü
K.K. 196	M. T.	Erkek	64	İlkokul	Çiftçi	Altıntaş
K.K. 197	N. G.	Kadın	42	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 198	N.E.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 199	N. K.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 200	R. Ç.	Kadın	81	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 201	R. K.	Kadın	70	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Üçhöyük
K.K. 202	S. Ş.	Kadın	52	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 203	Ş.G.	Kadın	90	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Çifteoluklar Köyü
K.K. 204	Ş. E.	Kadın	71	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Perli
K.K. 205	Z. D.	Kadın	63	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 206	U. Ö.	Kadın	51	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 207	E. A.	Kadın	51	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Yıl. Bey.

K.K. 208	V.G.	Erkek	67	İlkokul	Emekli	Kütahya/Meydan Mh.
K.K. 209	İ.O.	Erkek	45	İlkokul	Esnaf	Kütahya/Fatih. Mh.
K.K. 210	Ş. E.	Kadın	83	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	KütahyaBahçelievler Mh.
K.K. 211	İ.O.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Fatih. Mh.
K.K. 212	A. İ.	Kadın	81	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 213	C.İ.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 214	H.K.	Erkek	56	İlkokul	Esnaf	Kütahya
K.K. 215	İ.Ş.	Erkek	64	Lise	Emekli	Kütahya
K.K. 216	M.G.	Kadın	36	Lise	Memur	Kütahya/Ali Paşa Mh.
K.K. 217	M.P.	Erkek	71	İlkokul	Emekli	Kütahya/Ali Paşa Mh.
K.K. 218	N.G.	Kadın	64	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 219	Ö.A.	Erkek	38	Lise	Esnaf	Kütahya/Ali Paşa Mh.
K.K. 220	G.H	Kadın	61	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/100. Yıl Mh.
K.K. 221	H.B.	Erkek	56	İlkokul	Esnaf	Kütahya/Saman Pazarı
K.K. 222	Ö.H.	Kadın	56	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Evliya Çel.
K.K. 223	İ.O.	Kadın	63	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 224	E.K.	Kadın	45	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 225	G.K.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Fuat Paşa Mh.
K.K. 226	İ.O.	Erkek	79	İlkokul	Emekli	Kütahya/Fuat Paşa Mh.
K.K. 227	N.İ.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Fuat Paşa Mh.
K.K. 228	S.K.	Kadın	84	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Fuat Paşa Mh.
K.K. 229	A.Ç.	Kadın	63	İlkokul	Ev Hanımı	Cedid Mh.
K.K. 230	H.P.	Kadın	91	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	İstiklâl Mh.

K.K. 231	M.K.	Kadın	71	İlkokul	Ev Hanımı	Toki
K.K. 232	S.C.	Kadın	64	İlkokul	Ev Hanımı	Akholuk Köyü
K.K. 233	Ş.Ç.	Kadın	90	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	İstiklâl Mh.
K.K. 234	B.K.	Kadın	76	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Cedit Mh.
K.K. 235	İ.O.	Kadın	67	İlkokul	Ev Hanımı	Bölcek Mh.
K.K. 236	İ.O.	Erkek	73	İlkokul	Emekli	Bölcek Mh.
K.K. 237	G.K.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	İstiklâl Mh.
K.K. 238	H.Y.	Kadın	64	İlkokul	Ev Hanımı	İstiklâl Mh.
K.K. 239	K.G.	Erkek	54	Lise	Memur	Lala Hüseyin Paşa Mh.
K.K. 240	R.K.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	İstiklâl Mh.
K.K. 241	S.S.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	İstiklâl Mh.
K.K. 242	T.K.	Erkek	79	İlkokul	Esnaf	Cedit Mh.
K.K. 243	Y.D.	Erkek	66	Orta Okul	Esnaf	Cedit Mh.
K.K. 244	F.K.	Kadın	67	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Anasultan Köyü
K.K. 245	H.D.	Kadın	59	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 246	S.P.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Gediz
K.K. 247	A.P.	Erkek	55	İlkokul	Emekli	Gediz
K.K. 248	H.M.	Kadın	52	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Erenköy
K.K. 249	E.O.	Kadın	35	Lise	Ev Hanımı	Kütahya/Sınıklar Köyü
K.K. 250	S.Y.	Kadın	63	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş
K.K. 251	F.Ö.	Kadın	47	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya

K.K. 252	E.K.	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Ovacık Köyü
K.K. 253	H.Y.	Erkek	77	Eğitim Almamış	Emekli	Kütahya/Akçamecit
K.K. 254	H.K.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Göceri Köyü
K.K. 255	S.Y.	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Akçamecit Köyü
K.K. 256	E.D.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Göceri Köyü
K.K. 257	N.M.	Kadın	74	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Erenler Köyü
K.K. 258	H.K.	Kadın	66	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Tepeköy
K.K. 259	N.O.	Kadın	58	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Tepeköy
K.K. 260	N.Y.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Ovacık Köyü
K.K. 261	M.K.	Erkek	72	Eğitim Almamış	Emekli	Kütahya/Ovacık Köyü
K.K. 262	M.G.	Erkek	74	İlkokul	Emekli	Kütahya/Ovacık Köyü
K.K. 263	S.K.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 264	G.G.	Kadın	71	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 265	C.Y.	Kadın	65	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 266	H.G.	Kadın	79	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Ovacık Köyü
K.K. 267	İ.K.	Erkek	83	Eğitim Almamış	Emekli	Kütahya/Tepeköy
K.K. 268	A.T.	Kadın	62	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 269	U.D.	Kadın	85	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Göceri Köyü
K.K. 270	F.C.	Kadın	76	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Tepeköy
K.K. 271	F.Ç.	Kadın	69	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Kütahya/Tepeköy

K.K. 272	R.Y.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 273	A.Y.	Erkek	72	İlkokul	Emekli	Kütahya/Ovacık Köyü
K.K. 274	C.Ş.	Kadın	40	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 275	O.K.	Erkek	45	İlkokul	Çiftçi	Kütahya/Ovacık Köyü
K.K. 276	F.A.	Kadın	74	İlkokul	Ev Hanımı	Çavdarhisar/Efendi Köprüsü
K.K. 277	G.E.	Kadın	62	İlkokul	Ev Hanımı	Çavdarhisar
K.K. 278	M.K.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Çavdarhisar
K.K. 279	M.K.	Erkek	65	İlkokul	Emekli	Çavdarhisar
K.K. 280	F.K.	Kadın	65	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Çavdarhisar/Yenice Köyü
K.K. 281	A.K.	Erkek	55	İlkokul	Çiftçi	Çavdarhisar/Yenice Köyü
K.K. 282	A.B.	Kadın	78	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Çavdarhisar
K.K. 283	A.B.	Erkek	65	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 284	F.H.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya
K.K. 285	E.H.	Kadın	78	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Çavdarhisar/Zobu Köyü
K.K. 286	A.A.	Kadın	48	İlkokul	Ev Hanımı	Çavdarhisar/Zobu Köyü
K.K. 287	H.A.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Çavdarhisar/Zobu Köyü
K.K. 288	İ.A.	Erkek	72	İlkokul	Ev Hanımı	Çavdarhisar/Zobu Köyü
K.K. 289	A.Ç.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/Kızılca Köyü
K.K. 290	E.B.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dumlupınar
K.K. 291	M.K.	Kadın	79	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dumlupınar
K.K. 292	H.S.	Kadın	58	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/Selkisaray

K.K. 293	N.A.	Kadın	54	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/Selkisaray
K.K. 294	G.S.	Kadın	56	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/Selkisaray
K.K. 295	Y.A.	Erkek	65	İlkokul	Emekli	Dumlupınar/Selkisaray
K.K. 296	H.Y.	Erkek	62	İlkokul	Emekli	Dumlupınar/Selkisaray
K.K. 297	Ş.Y.	Kadın	62	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/ Büyükaslıhanlar
K.K. 298	A.Y.	Kadın	79	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar /Büyükaslıhanlar
K.K. 299	N.Ö.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/ Büyükaslıhanlar
K.K. 300	N.G.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dumlupınar/ Büyükaslıhanlar
K.K. 301	G.A.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/ Küçükaslanlar
K.K. 302	H.D.	Kadın	69	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dumlupınar/ Küçükaslanlar
K.K. 303	C.T.	Erkek	60	İlkokul	Emekli	Dumlupınar
K.K. 304	A.T.	Kadın	63	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dumlupınar
K.K. 305	E.T.	Kadın	75	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar
K.K. 306	A.Ç.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/ Kızılca Köyü
K.K. 307	H.D.	Erkek	82	İlkokul	Emekli	Dumlupınar/ Kızılca Köyü
K.K. 308	A.K.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/ Arpalı Köyü
K.K. 309	F.D.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar/ Arpalı Köyü
K.K. 310	F.K.	Kadın	72	İlkokul	Emekli	Dumlupınar/ Arpalı Köyü
K.K. 311	A.K.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dumlupınar/Kızılca Köyü

K.K. 312	C.Ç.	Erkek	50	İlkokul	Esnaf	Dumlupınar/Arpalı Köyü
K.K. 313	Z.H.	Kadın	71	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Dumlupınar/Arpalı Köyü
K.K. 314	H.A.	Kadın	73	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Şaphane
K.K. 315	H.C.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Şaphane
K.K. 316	A.K.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Şaphane/Çamköy
K.K. 317	S.Ö.	Kadın	59	İlkokul	Ev Hanımı	Şaphane/Gürkuyu
K.K. 318	E.Ö.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Şaphane/Gürkuyu
K.K. 319	G.Ö.	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Şaphane/Gürkuyu
K.K. 320	K.Ö.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Şaphane/Uğurlugüme
K.K. 321	H.B.	Kadın	73	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Şaphane/Gaipler
K.K. 322	E.S.	Kadın	65	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Şaphane/Gaipler
K.K. 323	A.O.	Kadın	61	İlkokul	Ev Hanımı	Simav/Akdağ Köyü
K.K. 324	E.C.	Kadın	84	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/Akdağ Köyü
K.K. 325	K.Ü.	Erkek	87	Eğitim Almamış	Emekli	Simav/Karakoca Köyü
K.K. 326	M.B.	Erkek	65	İlkokul	Emekli	Simav/Çınarlidere
K.K. 327	H.H.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/Çınarlidere
K.K. 328	F.K.	Kadın	85	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/Naşa
K.K. 329	E.G.	Kadın	84	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/Çınarlidere
K.K. 330	A.G.	Erkek	75	İlkokul	Emekli	Simav/Çınarlidere
K.K. 331	Z.S.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/İmranlar

K.K. 332	R.S.	Erkek	40	İlkokul	Çiftçi	Simav/İmranlar
K.K. 333	F.G.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/ Güzelyut
K.K. 334	M.S.	Erkek	77	İlkokul	Emekli	Simav/İmranlar
K.K. 335	F.İ.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/İmranlar
K.K. 336	F.Y.	Erkek	75	İlkokul	Emekli	Simav
K.K. 337	F.Ç.	Kadın	73	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/Naşa
K.K. 338	N.A.	Kadın	43	İlkokul	Ev Hanımı	Simav
K.K. 339	A.D.	Kadın	62	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/Kınık
K.K. 340	Ş.G.	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav/ Yemişler
K.K. 341	M.A.	Erkek	75	İlkokul	Emekli	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 342	Y.C.	Erkek	60	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 343	İ.O.	Kadın	45	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 344	E.M.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 345	N.G.	Kadın	68	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 346	İ.O.	Erkek	55	İlkokul	Çiftçi	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 347	N.E.	Kadın	43	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 348	İ.O.	Kadın	51	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Yolçatı
K.K. 349	Z.G.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 350	İ.O.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 351	S.K.	Kadın	78	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Altıntaş/Murathanlar
K.K. 352	N.K.	Erkek	52	İlkokul	Emekli	Gediz/Akçaalan
K.K. 353	F.Y.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Gediz/Soğuksu

K.K. 354	M.T.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Gediz/Üçbaşlar
K.K. 355	E.D.	Kadın	78	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Gediz/Üçbaşlar
K.K. 356	H.I.	Kadın	81	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Hacıbaba/ Gediz
K.K. 357	H.E.	Erkek	70	Eğitim Almamış	Emekli	Gediz
K.K. 358	H.A.	Kadın	66	İlkokul	Emekli	Gediz/Yeşilova
K.K. 359	İ.G.	Erkek	76	İlkokul	Muhtar	Gediz
K.K. 360	N.E.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Gediz/Akçaalan
K.K. 361	H.K.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Eski Gediz
K.K. 362	E.Ç.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Soğuk Su/Gediz
K.K. 363	A.Ö.	Kadın	84	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Yeşilçay /Gediz
K.K. 364	İ.O.	Kadın	59	İlkokul	Ev Hanımı	Kaya Köy/Gediz
K.K. 365	F.T.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Simav-Güzelyurt
K.K. 366	M.Ş.	Erkek	65	İlkokul	İşçi	Emet
K.K. 367	Z.S.	Kadın	33	İlkokul	Ev Hanımı	Emet/Bahatlar
K.K. 368	M.G.	Kadın	46	İlkokul	Ev Hanımı	Emet/Bahatlar
K.K. 369	M.T.	Erkek	35	İlkokul	İşsiz	Emet/Bahatlar
K.K. 370	Z.T.	Kadın	46	İlkokul	Ev Hanımı	Emet/Bahatlar
K.K. 371	B.Ş.	Erkek	85	İlkokul	Emekli	Emet/Bahatlar
K.K. 372	S.Ç.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Emet/Bahatlar
K.K. 373	H.T.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Emet/Bahatlar
K.K. 374	U.B.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Bahatlar

K.K. 375	H.D.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Emet/Bahatlar
K.K. 376	S.G.	Kadın	41	İlkokul	Ev Hanımı	Emet/Samrık
K.K. 377	A.T.	Kadın	72	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Samrık
K.K. 378	A.G.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Samrık
K.K. 379	F.A.	Kadın	77	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Samrık
K.K. 380	G.D.	Kadın	65	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Samrık
K.K. 381	N.D.	Erkek	44	İlkokul	Korucu	Emet/Samrık
K.K. 382	F.G.	Kadın	62	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Samrık
K.K. 383	F.A.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Samrık
K.K. 384	H.A.	Kadın	61	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Samrık
K.K. 385	İ.İ.	Erkek	66	İlkokul	Emekli	Emet/Köprücek
K.K. 386	A.Ö.	Kadın	76	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Günlüce
K.K. 387	U.Ş.	Kadın	74	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Günlüce
K.K. 388	H.Ş.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Günlüce
K.K. 389	H.Ş.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Emet/Günlüce
K.K. 390	Ü.K.	Kadın	81	İlkokul	Emekli	Emet/Günlüce
K.K. 391	N.G.	Kadın	56	İlkokul	Ev Hanımı	Emet/Günlüce
K.K. 392	A.G.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Gediz/Yunuslar
K.K. 393	A.Y.	Kadın	74	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar/Yenice
K.K. 394	D.A.	Kadın	68	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar/Yenice
K.K. 395	D.A.	Erkek	78	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar/Yenice

K.K. 396	F.K.	Kadın	64	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar/Sofular
K.K. 397	N.G.	Kadın	80	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar/Sofular
K.K. 398	Ü.A.	Kadın	81	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar/ Örenköy
K.K. 399	Y.G.	Kadın	31	ilkokul	Ev Hanımı	Pazarlar/ Örenköy
K.K. 400	F.G.	Kadın	52	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar/ Örenköy
K.K. 401	Z.A.	Kadın	69	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar
K.K. 402	H.K.	Kadın	90	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar/Yakuplar
K.K. 403	İ.O.	Kadın	60	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Pazarlar
K.K. 404	F.T.	Kadın	50	ilkokul	Ev Hanımı	Pazarlar
K.K. 405	M.K.	Kadın	53	İlkokul	Ev Hanımı	Pazarlar
K.K. 406	S.İ.	Kadın	57	İlkokul	Ev Hanımı	Pazarlar
K.K. 407	N.E.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Bükerek Köyü
K.K. 408	B.A.	Kadın	73	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Bükerek Köyü
K.K. 409	A.G.	Kadın	72	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Muhacir Köyü
K.K. 410	A.G.	Kadın	76	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Muhacir Köyü
K.K. 411	A.B.	Erkek	78	İlkokul	Emekli	Domaniç/Haymaana
K.K. 412	O.A.	Erkek	70	İlkokul	Emekli	Domaniç/Ilıcaksu
K.K. 413	H.K.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Ilıcaksu
K.K. 414	N.K.	Kadın	72	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Ilıcaksu
K.K. 415	E.K.	Kadın	57	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Çarşamba

K.K. 416	A.C.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Durabey
K.K. 417	H.Ö.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Durabey
K.K. 418	R.C.	Erkek	70	İlkokul	Emekli	Domaniç/Durabey
K.K. 419	E.I.	Kadın	66	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Durabey
K.K. 420	Ş.S.	Kadın	64	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Durabey
K.K. 421	İ.O.	Kadın	64	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Durabey
K.K. 422	A.A.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Durabey
K.K. 423	A.İ.	Erkek	70	İlkokul	Emekli	Domaniç/Durabey
K.K. 424	H.İ.	Kadın	67	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Durabey
K.K. 425	R.K.	Kadın	73	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Berçin
K.K. 426	F.K.	Kadın	78	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Berçin
K.K. 427	M.K.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Berçin
K.K. 428	S.K.	Kadın	40	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç
K.K. 429	A.C.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Durabey
K.K. 430	S.Ö.	Kadın	83	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Çiftlik köy
K.K. 431	U.Y.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Haymaana
K.K. 432	M.A	Kadın	77	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Haymaana
K.K. 433	S.Ç.	Kadın	63	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Ilıcaksu
K.K. 434	Ş.Ş.	Kadın	63	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Ilıcaksu
K.K. 435	U.A.	Kadın	65	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç/Küçük Köy

K.K. 436	H.Y.	Kadın	55	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Küçük Köy
K.K. 437	N.Y.	Kadın	51	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Küçük Köy
K.K. 438	Ş.O.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç/Küçük Köy
K.K. 439	Z.E.	Kadın	50	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç
K.K. 440	H.K.	Kadın	63	İlkokul	Ev Hanımı	Domaniç
K.K. 441	N.G.	Kadın	70	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Domaniç
K.K. 442	C.B.	Kadın	56	İlkokul	Ev Hanımı	Kütahya /Zafertepepe
K.K. 443	C.Y.	Erkek	62	ilkokul	Emekli	Kütahya- Sobran
K.K. 444	M.Y.	Erkek	57	Fakülte	Öğretmen	Kütahya
K.K. 445	M.T.	Kadın	56	ilkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Bölcek
K.K. 446	A.K.	Kadın	57	ilkokul	Ev Hanımı	Aslanapa
K.K. 447	S.Ö.	Kadın	73	ilkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Fatih Mh.
K.K. 448	A.K.	Kadın	51	ilkokul	Ev Hanımı	Kütahya/Mecidiye Mh.
K.K. 449	A.Ö.	Erkek	60	ilkokul	Tüccar	Hisarcık
K.K. 450	H. İ. A.	Erkek	80	ilkokul	Emekli	Hisarcık
K.K. 451	A. A.	Erkek	81	Eğitim Almamış	Emekli	Hisarcık
K.K. 452	C.U.	Erkek	84	ilkokul	Emekli	Hisarcık/Hasanlar
K.K. 453	İ.O.	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Hisarcık/Bey Köy
K.K. 454	B.A.	Erkek	83	ilkokul	Çiftçi	Hisarcık/Kutluhanlar
K.K. 455	M.E.	Erkek	75	İlkokul	Emekli	Hisarcık/Kutluhanlar
K.K. 456	S.Y.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Hisarcık/Hamam Köy
K.K. 457	H.K.	Kadın	90	Eğitim	Ev	Hisarcık/Hamam Köy

				Almamış	Hanıımı	
K.K. 458	F.G.	Kadın	60	İlkokul	Ev Hanımı	Dumlupınar
K.K. 459	N.K.	Kadın	40	İlkokul	Ev Hanımı	Tavşanlı
K.K. 460	A.K.	Kadın	63	ilkokul	Ev Hanımı	Hacıkebir
K.K. 461	H.B.	Kadın	75	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Simav
K.K. 462	F.H.	Kadın	35	İlkokul	Ev Hanımı	Parmakören
K.K. 463	E.Y.	Kadın	67	İlkokul	Ev Hanımı	Yenidoğan Mh.
K.K. 464	M.K.	Erkek	55	İlkokul	Emekli	Parmakören
K.K. 465	A.S.	Kadın	79	İlkokul	Ev Hanımı	Tavşanlı Şenlikköy
K.K. 466	F.K.	Kadın	65	İlkokul	Ev Hanımı	Tavşanlı İsa köy
K.K. 467	İ.D.	Erkek	83	İlkokul	Emekli	Tavşanlı Şapçı Köyü
K.K. 468	İ.G.	Kadın	71	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Tavşanlı Gümüşgölcük
K.K. 469	K.K.	Erkek	60	İlkokul	Emekli	Tavşanlı Şenlikköy
K.K. 470	G.U.	Kadın	91	Eğitim Almamış	Ev Hanımı	Tavşanlı Çoban Köy
K.K. 471	M.A.	Erkek	52	İlkokul	Çiftçi	Tavşanlı İsa köy
K.K. 472	U.Ç.	Kadın	68	İlkokul	Ev Hanımı	Tavşanlı İsa köy
K.K. 473	İ.O.	Kadın	55	Lise	Ev Hanımı	Kütahya

EK-2

KAYNAK KİŞİLERE YÖNELTİLEN SORULAR

ANLATICININ

- 1) Adı ve soyadı:
- 2) Doğum yeri ve tarihi:
- 3) Mesleği /Ekonomik durumu:
- 4) Derleme yeri ve tarihi:
- 5) Eğitim durumu:
- 6) İhtiyaç sahiplerinin ulaşması için Adres ve telefonu :
- 7) Hangi hastalığın tedavisine yardımcı oluyor?
- 8) Hastalık vücudun neresinde oluyor ?
- 9) Hastalığın farklı isimleri mevcut mu?
- 10) Bu işe nasıl ve ne şekilde (kan bağı mı,ihtiyaç mı duymuş layık mı görülmüş) başladı?
- 11) Ocaklı kimden el aldı?
- 12) El alırken yapılan uygulamalar nelerdir?
- 13) Kendisi kimlere el verdi, el verme işlemini nasıl yaptı?
- 14) Kaç yıldır bu işi yapıyor?

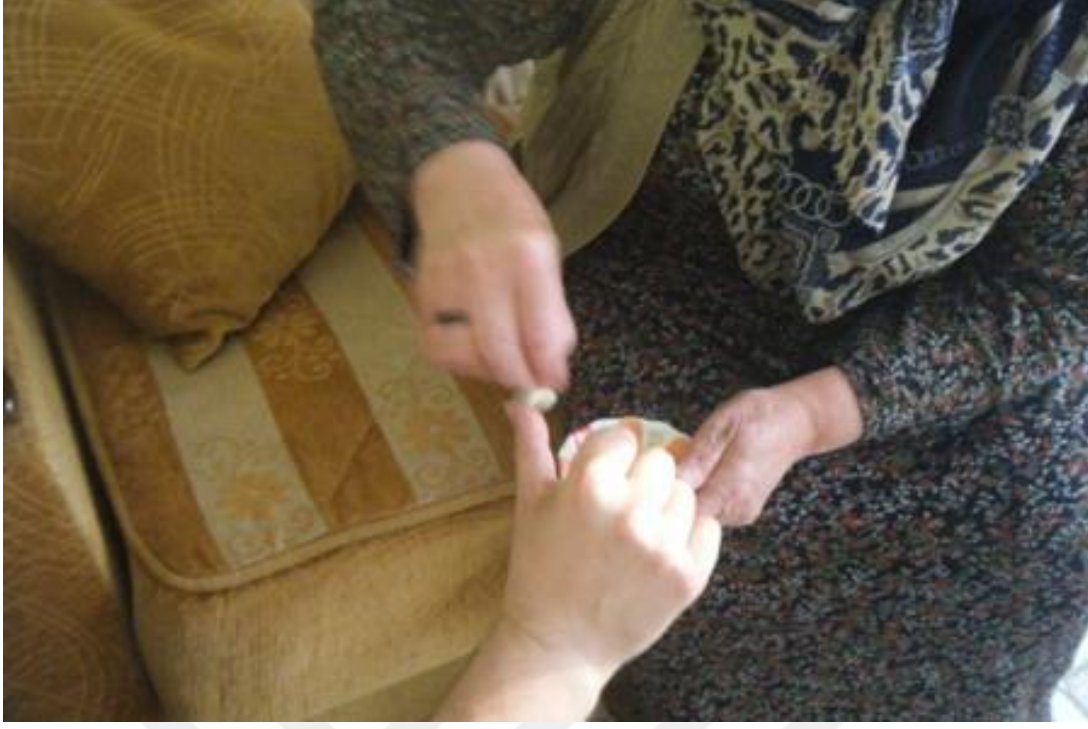
- 15) Tedavinin belli bir günü saati var mı?
- 16) Tedavi kaç kez tekrar ediliyor?
- 17) Tedavi ederken okuduğu bir dua ya da kalıplaşmış bir söz var mı?
- 18) Tedavi ye hazırlıkta neler yapılır?
- 19) Tedavinin uygulanmasında neler yapılır?
- 20) Tedavinin bitişinde neler yapılıyor?
- 21) Tedavi esnasında kullanılan özel terimler var mı varsa neler?
- 22) Tedavi için nelerden yararlanıyor?(bitkiler, araç ve gereçler) .
- 23) Tedavide kullandığı nesnelere tedavi sonrası ne yapıyor?
- 24) Tedavi amaçlı gelen kişilerin uyması gereken kurallar nelerdir?
Tedavi öncesinde :
Tedavi Sonrasında :
- 25) Tedavi için kimler geliyor?(yaş grubu, cinsiyeti, mesleği, sosyal düzeyi).
- 26) Tedaviye gelen hastalarda cinsiyet farkı gözetilir mi?
- 27) Tedavi sonunda el yeniliği adı altında neler verilir?
- 28) Tedavi karşılığı olarak verilen para ya da hediyeler ocaklı evine nasıl bırakılır?
- 29) Ocaklı el yeniliği olarak bırakılan şeyleri nasıl değerlendirir?

EK-3

FOTOĞRAFLAR

Resim.1 : Kızılca Yel Ocağında yapılan sağıltma işlemi.

Resim2: Siğil Ocağında Sarımsak İle Tedavi

Resim 3 : Yılcık Ocağında Bıçak İle Tedavi Örneği

Resim 4: Yılcık Ocağında Yılcık Taşı İle Tedavi Örneği

Resim 5: Od Kesmesi Rahatsızlığı

Resim 6 : Kuru Temre Ocağında Tedavi Öncesi Hazırlık

Resim 7: Siğil Tedavisi İçin Ocaklının Söğüt Dalını Çentmesi

Resim 8 : Temre Tedavisi İçin Ocaklının Sobasından Kül Alması

Resim 9 : Ocaklının Soba Külü Ve Su Karışımı İle Bezeme Tedavisine Hazırlık.

Resim 10 : Bezeme Rahatsızlığına Örnek

Resim 11 : Köselem-Küsürleme Ocağından Tedavi Örneği

Resim 12: Isırgı Hastalığını Tedavi Eden Ocaklı

Resim 13: Mankafa Ocağından Tedavi Örneği

Resim 14: Örtleme Ocağından Tedavi Örneği

Resim 15: Kurşun Dökme Ocağından Tedavi Örneği

Resim 16: Arpa Tanesi ile Siğil Tedavisi

Resim 17 : Tuz İle Siğil Tedavisi

Resim 18: İncili Tutma Tedavisinde Kullanılan Muska

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	MÜNİRE		BAYSAN
Doğum Yeri ve Yılı	KÜTAHYA		1978
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İNGİLİZCE		
	ORTA		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1996	1999	KÜTAHYA ATATÜRK LİSESİ
Lisans	1999	2003	KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Yüksek Lisans	2004	2007	KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Doktora	2011		ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2003	KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	KÜTAHYA VE YAKIN ÇEVRESİNDE OCAK KÜLTÜ		
Yayınlar:	1. KÜTAHYA VE ÇEVRESİNDE SAĞALTMA OCAKLARI VE YAPILAN TEDAVİLER 2. KÜTAHYA ALEVİ KÖYLERİNDE SAĞALTMA OCAKLARI		
İletişim (e-posta):	munireakcal@hotmail.com		
Tarih	.../.../2016		
İmza			
Adı Soyadı	MÜNİRE BAYSAN		